

گۈلستان

(سۆۋېت پروزىسىدىن تەرجىمىلەر)

20

مىللەتلەر نەشرىياتى

گۈلستان

(سوۋېت پروزىسىدىن تەرجىمىلەر)

(20)

مىللەتلەر نەشرىياتى

مۇندەرىجە

يىراق جايدا.....ۋ. شۇكشىن (1)
كىرىوشكا.....پ. نىلىن (97)
شەھەردىكى رومانتىكا.....ر. زىرنوۋا (117)
ئوغۇلنىڭ يۈرىكى.....ي. ناگىبىن (137)
پارچىلار.....د. خارمس (169)
پايتەختتىكى مۇساپىر قىز.....ئې. بوگدانوۋ (190)
قۇدا.....ب. راسكىن (258)
«قىزىق بىرىنچى» دىكى ھېسسىيات بىلەن ئەقىلنىڭ توقۇنۇشى
.....جاڭ دەن (267)
سوۋېت ئەدەبىياتىنىڭ 1987 ـ يىلدىكى ئەھۋالى توغرىسىدىكى
قاراشلار..... (279)

يىراق جايىدا

ۋ.شۇكشىن

ۋ. شۇكشىننىڭ «يىراق جايدا» پوۋېستى سوۋېت ئوبزورچىلىرىنىڭ دىققىتىنى تارتتى. ل. ئېملىيانوۋ «ۋاسىلى شۇكشىن» دېگەن كىتابىدا مەخسۇس مۇشۇ ئەسەر ھەققىدە توختىلىشقا بىر باب ئاجراتتى. ل. ئېملىيانوۋ «يىراق جايدا»نى شۇكشىن ئىجادىيىتىدىكى ھەل قىلغۇچ ئەسەر دېيىشكە بولىدۇ، دەپ ھېسابلىدى. تۆۋەندە بۇ پوۋېستنىڭ «ياش گۋاردىيە» ژۇرنىلىدىن قىسقارتىپ تەرجىمە قىلىنغان خەنزۇچە نۇسخىسىغا ئاساسەن ئىشلەنگەن ئۇيغۇرچىسىنى كەڭ ئۇيغۇر كىتابخانلارغا سۇندۇق.

تۆت ياشقا كىرمەي تۇرۇپلا ئاتا-ئانىسى ئۆلۈپ كېتىپ يېتىم قالغان پېتر ئۇلۇغ سەرسانچىلىقنىڭ دەردىنى بەك تارتتى. دادىسى ئۆپكە يالليۇغى بىلەن ئۆلۈپ كېتىپ ئۇچ ئايدىن كېيىن ئانىسى تۇغۇتتىدا ئالەمدىن ئۆتكەنىدى.

ئاتا-ئانىسىدىن كىچىك يېتىم قالغان پېترنى دەسلەپتە مومىسى، مومىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن تۇل قالغان ھاممىسى بېقىۋالدى.

پېتر مىڭ تەستە بەش يىل ئوقۇغاندىن كېيىن كولخوزدا ئەمگەك قىلدى.

ئۇرۇش بولدى. كولخوزدا تېرىقچىلىق ئىشلىرى بوۋاي-مومايلار، خوتۇن-قىزلار، كىچىك بالىلارغا قالدى. شۇ كۈنلەر ئېغىر كۈنلەر ئىدى!

قىش كۈنى پىدكا تۈگمەنىگە بىرىپ ئىشلەيتتى. تۈگمەندىكى 50 — 60 كىلوگرامىلىق تاغارلارنى يۈدۈپ نەچچە ئۈچ-تۆت تال شال توغرىسىغا قېقىلغان ياغاچتا تۈتاشتۈرۈلگان تاختاي بىلەن مېڭىپ يۇقىرىغا توشۇشقا توغرا كېلەتتى. تاختاي مۇز تۈتقان، ئۈنىڭ ئۈستىگە كىشىلەرنىڭ مېڭىۋېرىشىدىن سىپىلىق بولۇپ كەتكەن بولغاچقا، تېيىلىپ كەتكەن ئادەمنى تاغار بىسىۋالاتتى-دە، قانغا مىلەيتتى. ئەمما، ھېچكىمنىڭ ۋايىشىغا بولمايتتى. تاغار يۈدۈپ كېلىۋاتقانلار بىرنىڭ كەينىدىن بىرى ئۈزۈلمەيتتى، تۈگمەنچى قېرى مەسخىرىۋاز ئادەم ئىدى. پىدكا يىپىشقاق ۋە تۈزلۈق قىزىل تۈكۈرۈكىنى تۈكۈرگىنىچە سەت تىللار بىلەن تىللاپ ماڭاتتى. ئادەم تىللاشقا ئۇستا پىدكانىڭ ئاغزى ئېچىلسا، دوستلىرى قاقاقلاپ كۈلۈشەتتى، تۈگمەنچى بولسا ماختىغاندەك قىلىپ:

— ھە پىدكا، ئېچىڭ بوشاپ قالغاندۇ، — دەيتتى.

ياكى بولمىسا، پىدكا دوستلىرى بىلەن شەھەرگە يېقىلغۇ سېتىۋالغىلى باراتتى. پىدكانىڭ جۈۋىسى يىرتىلىپ جۇل-جۇل بولۇپ كەتكەن، ئۈچ قىش كىيگەن پىيمىسى تولا يامىلىپ، ئىسسىقمۇ قالمىغانىدى. تېمپېراتۇرا نۆلدىن تۆۋەن 40، ھەتتا 45 گرادۇسقا چۈشكەچكە، تىنىشمۇ قېيىن ئىدى. يەنە كېلىپ، 20 — 30كىلومېتر ئەمەس، 60 نەچچە كىلومېتر يول مېڭىشقا توغرا كېلەتتى. مۇزلاپ قېتىپ قالاي دېگەندە، پىدكا چاندىن چۈشەتتى-دە، بىر-ئىككى چاقىرىم يەرگە تەرلىگۈچە يۈگۈرەيتتى. دېمەك، پىدكا ئومۇمىي مۇساپىنىڭ بىرىمنى چاندا، يېرىمىنى يۈگۈرۈپ تۈگىتەتتى-دە، سوغۇقتا قېتىپ قالماي، شەھەرگە ساق بېرىۋالاتتى.

ئۇ ئىشنى ئۇستا قىلاتتى، قورقۇنچاقمۇ ئەمەس ئىدى، ئۇرۇشمىسا

بولمايدىغان بولۇپ قالغانىدا، ئۇمۇ بوش كەلمەيتتى (ئۇ كەملەردە يىگىتلەر پات-پات ئۇرۇشۇپ تۇراتتى)، ئاخىرىدىغچە ئۇرۇشاتتى. ئۇ تەرسا مىجەزلىك ئىدى، كاللىسىغا نېمە ئىش كەلسە، شۇ ئىشنى قىلمىسا ئۇنمايتتى...مەقسىتىگە يەتمىگۈچە پۈتۈنى خەجلەپ بولۇشتىنمۇ يانمايتتى. كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇ شەھەردىكى بىر كىچىك دۇكانىدا تۇرغان قارا جۇۋىنى كۆرۈپ، بۇ جۇۋىنى سېتىۋالسام دېگەن خىيالغا كەلدى. شۇنىڭدىن كېيىن ھەر كىچىسى بۇ لەنتى جۇۋىنى چۈشەيدىغان بولۇپ قالدى. ئەمما، ئۇنىڭ جۇۋا سېتىۋېلىشقا پۈلى يوق ئىدى. ئويلا-ئويلا، ئاخىر بىر ئامال تاپتى: تۇغمەنگە بارغاندا بىر تاغار ئاشلىقنى ئاكۇرىنا دېگەن مومايغا بەردى (بۇ مومای جۇن ئېچىتىپ تىرىكچىلىك قىلاتتى). شۇنىڭ بىلەن ئۇلار چاتاق تېرىدى. مومای بىر يىل مەجبۇرىي ئەمگەككە سېلىندى، پىدكا كىچىك بولغانلىقى ۋە ھېچقاچان ئىشتىن قېلىپ باقمىغانلىقى ئۈچۈن، پىدكانى ئەپۇ قىلىشتى. شۇنىڭ بىلەن پىدكا بىكار بولۇپ قالغان ئاخشاملىرى تەڭىلە ياساپ ساتماقچى بولىدى. ئۇ بەزەندە قۇرۇق چۆپ بىسلغان ھارۋىنى، بەزەندە قۇرۇق ھارۋىنى ھەيدەپ ئۇيان-بۇيان باراتتى، ئوبدان چوڭ بولغان قېينىلارنى كۆرسە كېسىپ ھارۋىسىغا باساتتى-دە، ئۆيىگە ئېلىپ كېلەتتى، قۇرۇتۇپ كېسىپ، تەڭىلە ياساپ، بازارغا ئاپىرىپ ساتاتتى. ئۆزى ياسىغان تەڭىللەرنى بەش قېتىم ساتقان پۈلغا ھېلىقى جۇۋىنى سېتىۋالدى. بىكار بولۇپ قالغان كۈنلىرى پىدكا بۇ جۇۋىنى كىيەتتى-دە، شىمىنىڭ پۇشقىقىنى ئۆتۈكىنىڭ قونجىغا تىقىپ (ئەتىياز بولۇپ قالسىمۇ)، شەپكىسىنى قىڭغىر كىيىپ، قوڭۇر چېچىنى شەپكىسىدىن چىقىرىپ قويۇپ، كەنتنى ئارىلايتتى. مۇشۇنىڭ ئۈزى بەس، مۇشۇنداق

هالەتتە كەنتنى بىر ئارىلاپ چىقىشتىن باشقا يەنە نېمە ئارزۇ بولغاي.

ئۇ قىزلار بىلەن ئالاقە قىلمايتتى، قىزلارغا نېمە دېيىشنى بىلمەيتتى. بىر كۈنى كەچتە تانسا تۈگىگەندە، ئۇ بىر قىزنى ئۆيىگە ئاپىرىپ قويماقچى بولدى، ئەمما يولدا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمايماڭدى. كېيىن بۇ قىلىقىدىن ئازابلاندى، ئۇ ئۆزىنى ئۆزى تىللاپ كەتكەن، ئەمدى ھېچكىمنى ئۆيىگە ئاپىرىپ قويماسلىققا قەسەم ئىچكەنىدى. ئەمما، بۇ كۈنلەردە قىزلار ئۇنىڭغا سەپسېلىپ يۇرمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ ئېگىز بويى يېشىغا ماسلاشمايماي قالغانىدى، تولغان يۈزى شامالدا يىرتىلىدىغان كۆزلىرىدىن غەمكىنلىك ئالامىتى چىقىپ تۇرغان بولسىمۇ، تۇزلۇك ۋە قەتئىيلىك نۇرى چاقنايتتى، ئۇ ئادەمگە قارىسا، ئادەمنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قارايتتى.

ئۇ يىگىتلەر بىلەنمۇ كۆپ ئارىلاشمايتتى، ئۇ ئۆزى يالغۇز يۈرۈشنى ياقتۇراتتى. ئۇنىڭ كۈنلىرى ئاساسەن ئىش بىلەن ئۆتەتتى. دېھقانچىلىقنىڭ قاتمالىڭ چاغلىرىدا كومپاينىنىڭ يېنىدىن كېچە-كۈندۈز ئايرىلمايتتى. قونالغۇغا قايتىپ كەلگەندە، ئۇنىڭ ئۇستىبېشىنى توپا-چاڭ باسقان بولاتتى، قۇلىقىغا ماتورنىڭ گۈرۈلدىشى ئاڭلىنىپلا تۇرغانىدەك بولاتتى...ئەل-جامائەت بىلەن بىللە كەچلىك تامىقىنى يەپ بولغاندىن كېيىن يېقىندىكى چۆپكە ئۆزىنى تاشلاپ ئۇخلاپ كېتەتتى. بەزىدە ئۇخلاش ئالدىدا ئىسسىق چۆپ دۆۋىسىگە يۆلىنىپ ئولتۇرغىنىچە كەكلىكلەرنىڭ سايرىشىغا، چاشقانلارنىڭ شىرىقلىشىغا، مۇدۇرۇپ كەتكەن ئاتنىڭ بوش دۇپۇرلىشىغا قۇلاق سالاتتى. ئۇ نېمە كويدا؟...بۇنىسى ئېنىق ئەمەس ئىدى.

ئۇرۇش ئاخىرلاشتى. ئانىسى ئالدىنقى سەپتىن قايتىپ كەلگەن

مېيىپ ھەربىيگە تەگكەندى، پېتر بولسا بۇرۇن يېقىلغۇ بىلەن ئاندىن بېرىپ تۇرىدىغان شەھەردىكى قول سائائەت مەكتىپىگە كىردى.

ئۇ مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ تاختاي تىلغۇچى بولۇپ ئىشلىدى، كېيىن ئەسكەر بولدى. ھەربىي سەپتىن چېكىنگەندىن كېيىن ئۆزى ئەسكەر چېغىدا تۇرغان چوڭ ۋە چىرايلىق شەھەردە قېيقىلىپ، خىزمەت قىلغانچە يېزىغا ئىككىنچى قايتمىدى.

ئۇ ياشانغان بىر ئاق كۆڭۈل ئايالنىڭكىدە تۇردى. ئۇ ھەر ئاخشىمى كىنو كۆرگىلى باراتتى. بەزىدە تانسىغىمۇ بېرىپ قويناتتى، بىراق تانسا ئوينىمايتتى، باشقىلارنىڭ ئويىنىغان تانسىسىنى تاماشا قىلاتتى. يا بولمىسا بۇرادەرلىرى بىلەن بوتكىدا پىۋا ئىچەتتى. ئۇنىڭغا بۇ يەردىكى — تانسىخانىدىكى، كوچىلاردىكى چىرايلىق كىينىگەن، مېھرى ئىسسىق خۇشال قىزلار بۇنىڭدىن خىلى زامانلار بۇرۇن يېزىدا چېغىدا خىيال قىلغان قىزلاردەك بىلىنەتتى. پېتر بۇ قىزلار بىلەن بىللە يۈرگەن ئەدەبلىك، شادمان يىگىتلەرگە خۇشال سەپسالاتتى. پېتر مودا كىيىملەرنى سېتىۋالغىنىدىن كېيىن تىياتىر-خانىغا بۇرۇنقىدىنمۇ كۆپ بېرىپ تۇرىدىغان بولدى. كۇنىلەرنىڭ بىرىدە، ئۇ دەم ئېلىش ۋاقتىدا بوتكىدا ماروژنا يەۋاتقان بىر قىز-نىڭ يېنىغا كەلدى.

— سوغۇق تېگىپ قالمامدۇ؟ — دەپ سورىدى پېتر كۆڭۈل بۆلۈپ ۋە زورىغا كۈلۈمسىرەپ قويدى.

قىز ھەيرانلىقتا ئۇنىڭغا قاراپ قويۇپ، كېتىپ قالدى. پېتر تاماكا چېكىدىغان بۆلمىگە كىرىپ، "ئاق دېڭىز" ماركىلىق تاماكىدىن ئۇدا ئۇچ تال چېكىۋەتتى.

"قىزلارغا قانداق يېقىنلاشقىلى بولىدىغاندۇ؟" دەپ ئويلايتتى

پېتر. ئۇ ئۆزىنىڭ كۆلۈمسىرىشىدىن ۋە ھېلىقى نادانلارچە سوئالدىن خجىل بولدى. ئۇ ھېلىقى قىز بىلەن تونۇشۇۋالماقچى ئىدى، ھېچ نەتىجە بولمىدى.

ياز پەسلى ئۆتۈپ كەتتى. كۈز ۋاقتىدا ئۇلىيۇنى كولخوزچىلارنىڭ ياڭيۇلىرىنى يىغىشىپ بېرىشكە باشقا ئىشچىلار بىلەن بىللە يېزىغا ئەۋەتىلدى.

ئۇلار چوڭ بىركەنتكە كەلدى. يارەمگە كەلگەنلەر ئېھتىياجلىق ئادەملەردىن جىق ئىدى، بۇلارنىڭ ئىچىدە ئىشچىلار، ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى، خىزمەتچىلەر...بار ئىدى. بىرمۇنچە ئادەملەر باشقىلارغا كۆرسىتىپ تۇرۇپلا ھورۇنلۇق قىلغىلى، ئېتىزدا گۈلخان يېقىپ، ھەزىل-چاقچاق قىلىشقىلى تۇردى.

كەنت ئاخشاملىرى قاينىپ كېتەتتى. كىشىلەر كۆلۈبىنىڭ يېنىغا قۇلاقنى يارغۇدەك ئېلېكترو فاتېفونىنى ئورنىتاتتى-دە، يېرىم كېچە بولغۇچە تانسا-ئۇسسۇل ئوينىشاتتى.

ئىسسىق ۋە تىنچ كېچە گۈزەل ئىدى. ئاققان يۇلتۇز كېچە ئاسمىنىنى سىزىپ ئۆتەتتى-دە، بىردەم ۋاللىدە يورۇپ ئۆچەنتى.

ئۇلۇغ پەلەمپەيدە تاماكىسىنى شوراپ، فاتېفونىدىن چىقىۋاتقان ئاۋازغا ۋە ئايالارنىڭ كۈلكىلىرىگە قۇلاق سېلىپ ئولتۇراتتى (ئۇ كۆلۈبىنىڭ يېنىدىكى ئۆيدە — ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىنىڭ باشلىقىنىڭ ئۆيىدە — تۇراتتى)...ئۇنىڭ كۆڭلى پاراكەندە، خاتىرجەمسىز ئىدى، ئىچى پۇشاتتى.

ئۇ بىر شەنبە كۈنى ئاخشىمى بىر ئولتۇرغانچە ئەتىسى ئالماق ئاتقۇچە ئولتۇردى، تاماكىدىن كۆڭلى ئېلىشىپ كەنتنىڭ نېرىسىدىكى كۆلگە قاراپ ماڭدى.

ئۇ ئەتسىمۇ كۆل بويىغا باردى، ئۇ كۈن ئولتۇرغانـدا چېرىگاۋ-نىڭ قانداق رەڭگە كىرىپ قالىدىغانلىقىنى كۆرۈپ باقماقچـى بولۇپ ماڭغانىدى، يولدا ئولگا فوناكىنىغا ئۇچـراپ قالـدى. ئۇ بۇنـداق ئايال زاتـىنى ھېچقاچان كـۆرۈپ باقمـىغاچقا، داڭقىتـىپ تۇرۇپلا قالدى، كېيىن ئۇ ئايالغا يېتىشتى-دە، ھېچىسر ئويـلانمايـلا ئۇنىڭ بىلەن بىللە ماڭدى. ئولگا ئۇنىڭغا يالتىتىپ قاراپ قويدى.

ــ تىنچلىقمۇ! ــ دېدى پېتر.

ــ تىنچلىقمۇ!

بۇ ئايالـنىڭ ھۆسن-جامالـىغا ھەيـران قالـغان پېتر مۇلايـىم كۈلۈمسىرىدى ۋە تۇرۇپ ئۇ ئايالغا قارىدى. ئايالمۇ ئۇنىڭغا قارىدى. بۇ ئايال زىلۋا، يېتۈك، سالاپەتلىك ئىدى.

ــ مېنى بىركىمـگە ئوخشـىتىپ قالدىـڭىـزغۇ دەيـمەن؟ ــ دەپ سورىدى ئايال.

ــ ياق، ــ دېدى پېتر نېمە دېيىشنى بىلمەي.

ئولگا جاۋغىيىنى مەسخىرىلىك مىدىرلىتىپ قويـدى-دە، كەينىگە بۇرۇلۇپ نېرى كەتتى.

ئۇلۇغ قونالغۇسىغا قايتىپ كېلىپ، ئوبدان تىكىلـگەن كىيـىمىنى كىيدى-دە، كۆلۈبقا ماڭدى.

ئولگا قىزلارنىڭ ئارىسىدا بارئىدى. بۇ قىزلارنى يىگىتلەر ئارىغا ئېلىۋالغانىدى. فاتىفوندىن تېخى ئاۋاز چىقمىغانىدى، كىمدۇر بىرى فاتىفون بىلەن ھەپىلىشۋاتاتتى.

ئۇلۇغ ئولگىنىڭ قېشىغا كەلدى.

ــ ئىككـىمىز ئاۋۇ تەرەپـكە بارساقچۇ، ــ دېدى ئۇلۇغ ئەدەب بىلەن.

ئولگا بۇ گەپكە ھەيران بولمىدى، ئۇلىۋغا قاراپ تونۇشلىرىغا كۆزىنى قىسىپ قويدى، ئەمما بۇ كۆلكە كىنايىلىك كۈلكە ئىدى، بۇ كۆلكىدە "كىلىشكىنى بىلەتتىم، دېگەندەكلا كەلگىنىڭنى" دېگەن مەنە بار ئىدى.

— نېمە قىلغىلى؟

— سىزگە دەيدىغان ئىككى ئېغىز گېپىم بار ئىدى... — ھېسسىياتى دولقۇنلانغانلىقىدىن، پېترنىڭ ئاۋازى بوغۇلۇپ قالغانىدى، پېتر ئولگىغا تىكىلگىنىچە تۇردى...

بۇ چاغدا، قاش-قاپاقلىرى سۈزۈك، چىرايلىق بىر يىگىت يەردىن ئۇنۇپ چىققاندەكلا پەيدا بولۇپ قالدى، قارىمۇتۇق بۇ يىگىت جەنۇبلۇق بولسا كېرەك.

— توختاپ تۇر، — دېدى يىگىت جەنۇب تەلەپپۇزىدا، — نېمە بولدى؟

ئولگىمۇ ئۇلىۋغا ھەيرانلىقتا قاراپ تۇردى.

قارىۋاي پېترنى ئەپچىللىك بىلەن بىر چەتكە قىستاپ ئاپاردى-دە، ئۇنىڭ جەينىكىدىن تۇتۇپ، نوچىلىق بىلەن:

— بۇ يەردە سېنىڭ ئىشىڭ يوق، يىگىت، — دېدى.

— نېمە دەۋاتىسەن؟

قارىۋاي ئەدەبسىزلىك بىلەن كۈلۈپ قويدى.

— چۇشەندۇرۇپ قويىمەنمۇ؟

— چۇشەندۇرۇپ قويغىن.

قارىۋاي ئارقىسىغا قاراپ قويدى-دە، نوچىلىقىنى كۆرسىتىپ قويماقچى بولۇپ، ئۇلىۋنىڭ ياقىسىدىن تارتىپ سىلكىدى.

— يوقال دەۋاتىمەن سېنى!

پېتر قارىۋاينىڭ قولىدىن بوشانماقچى بولىدى، ئەمما يىگىتنىڭ قولى ئۇنى ئامبۇردەك قىسۋالغانىدى.

— قولۇڭنى تارتساڭ بولارمىكەن، — دېدى ئۇ ئولبۇ، — بۇنداق قىلما...سەن ئۇ قىزدىن مەھرۇم بولدۇڭ.

— نېمە؟ — يىگىت پېترنى بىردىنلا ئالدىغا تارتتى، ئاندىن كەينىگە داجىپ تۇرۇپ ساغرىسىغا بىرنى تەپتى، — ماڭ، كۆزۈمگە ئىككىنچى كۆرۈنگۈچى بولما!

پېتر تېرىكمىدى، ئۇرۇشماقچى ئەمەس ئىدى. ئەقىللىق، چىرايلىق، چىرايىدىن كىشىنى مەسخىرە قىلغانلىقى سەل بىلىنىپ تۇرىدىغان ئولگا ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا كېلىۋالغانىدى. ئۇرۇشسىمۇ، بۇ قارىۋاينى قۇچاقلىسىمۇ مەيلى...ھازىرقى مىنۇتتا ئۇ ناھايىتى خۇشال. نېمىشقىدۇ، ئۇ مۇشۇ ئەپلەشمىگەن چاغدا مۇھەببەتسىنى تاپتى، ئۇ ئۇزاقتىن بېرى تەلمۈرۈپ كەلگەن مۇھەببەتسىنىڭ ئەمدى يېنىغا كەلگەنلىكىگە ئىشەنگەنىدى.

ئۇ ھېلىقى يىگىتنى كەينى تەرەپتىن تۇرتۈپ دېدى:

— چەتكە چىقايلى، ساڭا دەيدىغان گېپىم بار.

ئىككىسى مېڭىشتى.

قارىۋاي ئۇنىڭ ئىستىن پېترنىڭ مەيدىسىگە بىرنى چىڭ مۇشتىلىدى. پېتر مۇشتىنى ئېگىز كۆتۈرمەيلا قارىۋاينىڭ ئىككىگە ئاستى تەرەپتىن بىرنى سالدى. جەڭ كەسكىن بولمىغانىدى...قارىۋاي مۇشتلاشماقچى، ئەمما گۈمپىسى بولمىغاچقا، سەكرەپ-تاقلاپ يالغاندىن مۇشتلىشىدىغاندەك ھۆرپىيىپ تۇراتتى، پېترنىڭ پىشانىسىنى تاتلايتتى. كىشىلەر كېلىپ ئىككىسىنى ئاجرىتىۋەتتى. قارىۋاي پېترنىڭ كۆڭلىكىنى قورسىقىغچە يىرتىۋەتكەن، كالپۇكىنى قانىتىۋەتكەن.

ئىدى. ئەمما بۇ يىگىتنىڭ ئۇزاققىچە سول كۆزىنى ئاچالمىدى.

كىشىلەر ئۇلارنى ئاجرىتىپ قويۇشىغا، پېتر ھايال ئۆتمەيلا ياتقا قايتىپ كەلدى ـ دە، يۈز ـ كۆزىنى يۇيۇۋېتىپ، باشقا كۆڭلەكنى كىيۋالدى... ئاندىن يەنە كۆلۈبقا كېلىپ، ئولگىنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى.

ـــ مېنىڭ ئېتىم پېتر، ـــ دېدى ئۇ، ـــ سىزنىكىچۇ؟

خۇشاللىقتىن ئولگىنىڭ كۆزلىرى ئۇيناپ كەتتى. ئۇ بۇ يىگىتنىڭ جان پىدالىق روھىنى ياقتۇرۇپ قالغانىدى. پېتر ئۆزىمۇ بۇنداق تەرسالىق قىلارمەن دەپ ئويلىمىغانىدى. مۇشۇ تاپتا ئۇ شادلىق دەريياسىغا چۆمدى ـــ ئۆتكەن 24 يىلدا جۇغلانغان ئىسسىق ئېقىم قەلبىدىن ئۇرغۇپ چىقتى ـ دە، كاللىسىغا ئۇرۇلدى، بۇ تاپتا ئۇ ئەقلىنى يوقاتقاندى.

ـــ بىردەم ئاۋۇ ياققا بارساقچۇ...

ـــ مۇشۇ يەردە تۇرسام ياخشى ماڭا.

ـــ بىردەملىكلا... نېمە بولدىڭىز؟ قورقۇۋاتامسىز، ياكى باشقا سەۋەب بارمۇ؟ ـــ ئۇلۇغ يېرىلغان كالپۇكنى مىدىرلىتىپ كۈلدى، مۇشۇ تاپتا ئولگا راستلا ماقۇل دەپ ماڭسا، نېمە دەيدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى. ئەمما، بۇنىسى چاغلىق گەپ ئىدى، ئۇ ئولگىنى تويغۇچە كۆرۈۋالسا بولدى.

ـــ قورقمايدىغان ئوخشىمامسىز؟

ـــ قورقمايمەن.

ـــ قېلىنلىق قىلىۋاتسىزغۇ دەيمەن؟

ـــ ياقەي، قارىغا دەۋاتقان گېپىڭىزنى!

ـــ مېنىڭچە، شۇنداق.

ـــ قويۇڭا...مېنىڭ يۇزۇم ئەزەلدىن نېپىز.
مۇشۇ چاغدا ھېلىقى قارىۋاي يەنە كەلدى.
ئولگا ئۇلارنىڭ يېنىدىن كەتتى.
ـــ بۇگۈن ئۇنى ئۆيىگە ئاپىرىپ قويماقچىمەن، ـــ دېدى پېتر، ـــ ئۇقتۇڭمۇ؟ ئۇنداق قارىمساڭچۇ ماڭا، يەنە بىر كۆزۈڭنىمۇ ئېچىلماس قىلىۋېتىمەن ھېلى!
غەزەپ ـ ئاچچىقىدا ھۆمىدەپ كەتكەن قارىۋاي بىرھازاغىچە گەپ قىلالمىدى.
ـــ نېمە قىلماقچىسەن؟ ـــ دەپ سورىدى ئۇ.
ـــ ھېچنېمە، ماڭ ئارقامدىن، ـــ ئۇلىۋۇ ئادەم بار يەردىن نېرى بولماقچى بولۇپ كۆلۈبنىڭ كەينىگە ئۆتتى، قارىۋاي ئۇنىڭ كەينىدىن ماڭدى.
ئۇلىۋۇ قارىۋاينىڭ كەينىدىن ئىككىيلەننىڭ كىلىۋاتقانلىقىنى ئايان تۇيۇشىدىن بىلدى.
ئۇلار كىشىلەردىن يىراقراق بولۇش ئۈچۈن خېلىغىچە ماڭدى. ئالدىراشلىقتا پېتر پۇتى تايغان تەرەپكە مېڭىۋەردى. ئۇچەيلەننىڭ ئۇنى ئوبدانلا جۇندەپ قويمىغانلىقى پېترغا ئايان ئىدى. لېكىن سالاۋات دەي دېسىە، مۇمكىن ئەمەس. ئولگا...ئولگا ئۇنىڭ ئالدىدا.
ئۇلار بىر قاشادىن ئۆتۈپ، كۆكتاتلىققا كىردى. ياڭيۇ پىلەكلىرى ئۇلار دەسسەپ ئۆتكەندە شىرىلدايتتى.
ـــ مانا مۇشۇ يەردە، ـــ دېدى پېتر قارارغا كېلىپ.
ـــ ياق، ماڭ! ئالدىڭغا ماڭ! ـــ دېدى قارىۋاي تىترەڭگۈ ئاۋازدا ۋە پېترنى دولىسىدىن ئىتتىردى.

ـــ كەينىـدىن ھۆجۇمغا ئۆتىدىغان بولساڭ، ئۇرۇپ بىرىپىرىڭنى ھېيـپ قىلـپ قويىمەن! ـــ دېدى پېتر ئاگاھلاندۇرۇپ. ئۇمۇ سەل تىترىگىلى تۇردى.

بىردىنلا كېـچە جىملىقـىنى لەنـىتى گۈدۈك ئاۋازى بۇزدى ـ دە، ئۇلارنىڭ يېنىغا ئادەملەر كەلدى.

تۆتەيلەن جىم تۇرۇشتى.

ـــ ساقچىكەن، ـــ دېدى بىرىسگىت، ـــ ئىش چاتاق بولدى، توي مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلمەيدىغان بولدى، ـــ دېدى ئۇ يىگىت ئېغىر يۈكنى يەلكىسىدىن يەرگە قويـغاندەك. بۇ چاغـدا پېترنىڭ كەيپـى ئۇچقا ـ نىدى.

بىر ساقچى كېلىپ دېدى:

ـــ ھەي، ئىش تېرىماڭلار! چاپسان كېتىڭلار! چاپسان! ئىتنىـڭ بولۇڭلار دەيمەن، ئىتنىك...

قارىۋاي ئىككى ھەمراھى بىلەن كەتتى....

پېتر ساقچىلار بىلەن خوشلىشىپ بولۇپ، ياتقىسغا قاراپ ماڭدى. 20 قەدەمچە مېڭىپ توختىدى ـ دە، ساقچىلار قاپقاراڭغۇ بىر كوچىغا كىرىپ كەتكەندىن كېيىن، دۈكانغا قاراپ ئىتنىك ماڭـدى ۋە كېتـ ۋېتىپ: "ئەمدى قانداق قىلسام بولار؟" دېـگەن خىيالنى بېشـىدىن ئۆتكۈزدى. ئۇ ئولگا بىلەن كۆرۈشمەكچى بولـدى، بۇ ئارزۇ ـ ئار ـ مان باشقا ھەرقانداق نەرسىنى بېسىپ چۈشەتتى. ئولگىنىڭ ھېلىـقى قارىۋاينى تاشلاپ، ئۇنىڭ بىلەن يۈرۈشـىدىن ئۇمـىد يوق ئـىدى. بۇنى پېتر خىيالىغا كەلتۈرۈپ باققىنىمۇ يوق.

تۈيۈقسىزلا، پېتر ئۇلارغا ئۇچراپ قالدى.

قارىۋاي ئولگىنى قولتۇقلاپ كېتىۋاتاتـتى، قارىۋاي پـىچـىرلاپ

برنهىلەرنى دەۋاتاتتى، ئولگا ئۇن-تىنسىز كېتىۋاتاتتى. ئۇلۇۋ ئۇلارنى قارىۋايىنىڭ ئاۋازىدىن تونۇۋالدى. ئۇ ئۇلارنىڭ بولىنى توستى. ئۇلۇۋنى تونۇغان ئولگا چىرقىراپ تاشلىدى. ئولگىنىڭ يېنىدىكى يىگىت بولسا ئەسەبىيلىشىپ، كۆزلىرىنى رەقىبىگە سىختەك قادىدى.

— سىز بىلەن گەپلەشمىسەم بولمايدىغانىدەك، — دېدى پېتر ئولگىغا زەن بىلەن قاراپ.

ئولگا پېترنىڭ يېنىدىن گەپ-سۆزسىزلا داجىپ ئۆتتى-دە، ئىتتىك مېڭىپ كەتتى. قارىۋاي ئولگىنىڭ كەينىدىن بېرىشنى، ياكى پېتر بىلەن ھېسابلىشىشنى ئۇقماي، تىكىرقاپ تۇرۇپ قالدى.

— ئاكىلاپ تۇر گېپىمنى، ئۇ قىزنىڭ ئېتى نېمە؟ — دەپ سورىدى پېتر.

جاۋاب چىقمىدى.

پېتر ئولگىنىڭ كەينىدىن كەتتى.

قارىۋاي يېتىشۇبلىپ، پېترنىڭ گەجگىسىدىن قاماللاپ تۇتتى... پېتر كەينىگە قايرىلىۋىدى، قارىۋاي ئۆزىنى چەتكە ئالىدى، قارىۋايدا ئىشەنچ قالمىغانىدى: بۇ ناتونۇش يىگىت تەرسا بىر نېمە ئىكەن، بۇنداق مىجەزى بار ئادەمدىن كىشى ھېيىقىدۇ! ئولگىمۇ مۇشۇ سەۋەبتىن كېتىپ قالغان چېغى، ئۇ بەك قورقۇپ كەتتى.

پېتر ئولگىنىڭ كەينىدىن كەتتى.

پېتر ئاخىر ئولگىغا يېتىشۋالدى.

— توختاپ تۇرۇڭە...مەندىن قورقمىنىڭىز قىزىق. سەل ئەخمەقمۇ نېمە سىز؟

— نېمە قىلماقچىسىز؟ — ئولگا ئاستىلاپ قالدى.

— ماڭا قارىڭا،... — ئۇلۇغ ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ، ئۇنى توخ-تاتتى، — ماڭا بىر ئېغىز گەپ قىلىشقىمۇ رايىڭىز بارمامدۇ؟ يا مەن قاراقچى بولمىسام... ئۆزەمنىڭ نېمە بولغىنىمنى ئۆزەمۇ بىلمەيمەن.

ئولگا جىم تۇردى، قولىنىمۇ تارتىۋالمىدى.

— ئۇلار كېلىپ سىزنى قاتتىق ئۇرۇۋېتىدۇ، بىلەمسىز، — دېدى ئولگا.

— كەلسۇنچۇ قېنى، ئۇرىدىغان ھەددى ئەمەس.

— ئۇلار ھازىرلا كېلىدۇ.

— ئېتىڭىز نېمە؟

— قىزىقكەنسىز! — ئولگىنىڭ كۆزلىرىدىن قىزىقسىنىش ئالامىتى كۆرۈلدى، بۇ كۆزلەردىن ئەمدى ئەستايىدىللىق بىلىنىپ تۇراتتى، — غەلىتە ئادەمكەنسىز، — دېدى ئۇ.

— سىزگە كۆڭلۈم چۈشۈپ قاپتۇ، — دېدى پېتر، — ھېچقاچان بۇنداق بولمىغان...

ئولگا كۈلۈۋەتتى.

— ھەي ئەخمەقەي، بۇنداقمۇ قىلغان بارمۇ؟

— قانداق قىپتىمەن؟

— ھېچقانداق...مەنمۇ ئادەم-دە، بۇنى بىلىسىزغۇ.

— قانداق قىلسام بولاتتى؟

ئولگا دولىسىنى قىسىپ قويدى.

— ئېتىمنىمۇ بىلمەي تۇرۇپ كۆڭلىڭىز چۈشۈپ قالغىنى ئەجەب ئىش!...

ئادەملەرنىڭ ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى.

— ئىتنىڭ قېچىڭ! — دېدى ئولگا پىچىرلاپ، ئاندىن قولىنى

پیترنىڭ ئالقىنىدىن چىقىرىپ، ئىتتىك مېڭىپ كەتتى. گەينىگە قايرىلىپ يەنە تەكرارلىدى:

ــ ئىتتىك كېتىڭ!

بىرىنچى بولۇپ قارىۋاي يۈگۈرۈپ كەلدى...

ئۇچىنچى كۈنى پېتر بىلەن ئولگا كەنتتىن كەتتى.

يېڭى ھايات ئەنە شۇنداق باشلاندى.

ئۇلىۋۇ ئولگا تۇرۇشلۇق شەھەردە ئولتۇراقلاشتى، ئولگا بىر ئىدارىدە كاتىب بولۇپ ئىشلەيتتى. ئۇلىۋۇ بىر قۇرۇلۇش رەھۇنت ئەترىتىدىن ئىش تاپتى.

ئۇلار شەخسىيىتىڭ تۇرالغۇسىدىن ئۆيى ئىجارىگە ئېلىپ ئولتۇردى...شۇنداق قىلىپ، ئۇلار مەنسىز، ناپاك كۈنلەر ۋە تۇنلەرنى ئۆتكۈزۈشكە باشلىدى.

ئاخشاملىرى ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆيىدە ھەر خىل ئادەملەرنى كۆرگەنىدى. بەزىدە، چاچلىرىنى مايلاپ، ئۆزىنى پەردازلىغان، شاللاق، پەسكەش ياشلار كېلەتتى، كۆزلىرى نۇرسىز بۇ ياشلارغا قارىسا ئادەمنىڭ ھۆ قىلغۇسى كېلەتتى؛ ناھايىتى تار ۋە كالتە يوپكا كىيىۋالغان، پۇتلىرىنى مىنگەشتۇرۇپ سافادا ئولتۇرۇشسا، ئاپئاق ۋە يوغان يوتىلىرى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان بەزى قىزلارغا قارىسا ئۇلۇغنىڭ ئىچى ئېلىشىپ كېتەتتى.

ئىلىم-پەن ئۇگەنمەيدىغان قىزىل يۈزلۈك تومپايلارمۇ كېلىپ تۇراتتى، بۇ كىشىلەر قاقاقلىشىپ قاتتىق كۈلۈشەتتى...ئۇلار قىممەت بىراندى ۋە شامپان ئىچىپ تۇرىدىغان بايلاردىن بولسا كېرەك. ياش-راقلىرى مودىلىق كىينىشەتتى، ئۆزلىرىنىڭ تونۇش-بىلىشلىرى، ئەر-ئايال ناخشا چولپانلىرى، كىنو...توغرۇلۇق ھەدەپ گەپ سېتىـ

شاتتى. ئۇنىڭغۇ لېنتىلىرىنى ئېلىپ كەلگەن كۈنلەردە ئۇيىنى چىرقەرىغان ئاۋازلار، مۇشۇك مياۋلىغانىنى دوراۋاتقان ئاۋازلار، ئالتىغىل توۋلاۋاتقان ئاۋازلار، ھۇۋلاۋاتقاندەك ئاۋازلار بىر ئالاتتى. ياشلار بۇ ئاۋازلاردىن رىزا بولۇپ ھۇزۇرلىناتتى، كۈلەتتى، چاقچاقلىشاتتى. پېتر ئۇلارنى باشقا ئىش قىلىۋاتامدىكىن دەپمۇ قالاتتى. پېتر ئۇلارنىڭ زادى نېمە قىلىدىغان ئادەملەر ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدى. بەزىلىرى ئوقۇغۇچىدەك كۆرۈنەتتى، بەزىلىرى ئولگىغا ئوخشاش ئىشلەيدىغاندەك كۆرۈنەتتى، ئەمما نەدە ئىشلەيدىغانلىقى نامەلۇم ئىدى. يىگىتلەر برانىدىنى راسا ئېچىۋالغاندىن كېيىن قىزلار بىلەن ئويناشقىلى تۇراتتى.

پېتر دەسلەپتە ھەيران قالدى، مۇشۇمۇ تۇرمۇش بولامدۇ؟ دەپ چۈشىنىكسىز خىيال ئېچىدە يۈردى. ئەمما كېيىن ئۇ غەزەپ ئوتىدا ئۆرتەنگىلى، بۇ كىشىلەرگە قارشى مۇرەسسەسىز كۈرەشنى يوشۇرۇن ئېلىپ بارغىلى تۇردى.

پېترلار بۇ يەرگە كېلىپ ئۇزاق ئۆتمەيلا بىر ھەپتىسى ئۇرۇش چىقتى.

بۇ ئۇرۇش ـ تالاش ئۇلارنىڭ تويىدىن باشلاندى.

تويدا كىشىلەر جىقراق ئېچىۋەتكەچكە، ھوشىنى بىلمەي قالغانىدى، تەرگە چۆمگەن بۇ كىشىلەر بىر ـ بىرىنىڭ قوللىرىنى تۇتۇشۇپ، سەتلىشىپ ناخشا ئېيتىشتى:

لىزا، لىزا، ئىھ، لىزاۋېتا،
كۆيۈپ قالدىم ساڭا نېمىشقا؟
شۇنىڭ ئۈچۈن، شۇنىڭ ئۈچۈنكى،
تووا، تووا، خۇدايا تووا!

ھەست بولۇپ خۇددىنى يوقاتقانلارنىڭ ئىچىدە ئولگىنىڭ ھەردەم كېتى جايىدا ئىدى. ئولگا بوستان چىچىنى قويۇۋەتكەن بولۇپ، چىچى دولىسىغا يېيىلىپ تۇراتتى، يېگىنى تۇرۇۋېلىپ مېھمانلارنىڭ ئارىسىدا كۇلۇمسىرىگىنىچە مېڭىپ يۈرەتتى، ئۇلارغا چاقچاق قىلىپ قويياتتى. ئۇ مۇشۇنداق قالايمىقان كەيپىياتىنى ياقتۇرسا كېرەك. ئۇسسۇل ئوينىغان چاغدا، ئۇ ئىزا-نومۇس دېگەننى تاشلاپ، ئەتەي بەدەنلىرىنى تولغاپ كەتتى، قاراپ ئولتۇرغان ياشلار قېقىپ قويغان قوزۇقتەك ھاڭۇېقىپلا قالدى. بۇ چاغدا پېترىنىڭ ئولگىغا ھەم ئامراقلىقى تۇتۇپ كەتتى، ھەم ئاچچىقى كەلدى.

بۇ ئادەملەر ئۇسسۇلىغا قانىغاندىن كېيىن ئاخىر ئۇستەل يېنىدا ئولتۇرۇپ ھاڭۇېقىپ قالدى، ياكى بەزىلىرى ئولتۇرۇپ سەت ۋارقىراشقىلى تۇردى، بۇ چاغدا شىكرۇبى ئىسمىلىك چاققان، ھىيلىگەر، تومپاي يىگىت (ئۇ ھاراقنى باشقىلاردىن ئازراق ئىچكەن چېغى) ئولكا بىلەن شېشىگە ئۇرۇپ توۋلىدى:

ــ خەپ ــ شۇڭ! ھازىر تويىي بولغان يىگىتنى ناخشا ئېيتىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىمىز!

بۇ تەيىيارتاپ نەدىن پەيدا بولۇپ قالغانىدۇ؟ تويىي بولغان يىگىتنى ناخشا ئېيتىشقا تەكلىپ قىلىش ئېسىگە كېلىپ قالغىنىنى قارىمامدىغان!

ئەسلىدە كىشىلەر تويى بولغان يىگىتكە دىققەتنۇ قىلمىغانىدى، ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويمىغانىدى. يۇقىرىقى تەكلىپنى ئاڭلاپ قارىسا، تويى بولغان يىگىت ئولتۇرۇپتۇ.

ــ ئېيتىپ بەرسۇن!...ھەي! يىگىت ناخشا ئېيتىپ بېرىدىغان بولدى! ھەي!

بىر ئادەم نېمە ئىش بولغىنىنى بىلمەيلا، قارىسىغا توۋلىدى:
— سۆيۈشسۇن!
يەنە بىر ئادەم ناخشا دېكلاماتسىيە قىلدى:
مانا بۇ مېنىڭ يۇرتۇم،
كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن يەر!
.....
— دىققەت! — دەپ يەنە ۋارقىرىدى شكىرۇبى، — تويى بولغان يىگىت ناخشا ئېيتىپ بېرىدۇ!
ئۇلار توۋلىشىپ-ۋارقىرىشىپ تۇرغاندا، ئاچچىقىدا ئۆڭى ئۆچكەن پېتر چىشىنى چىڭ چىشلەپ ئولتۇردى. ئۇ كىشىلەرگە قەھرى بىلەن قارايتتى.
— قېنى ئېيتىپ بەرسۇن! — دەپ خالىغىنچە توۋلاشتى تويغا قاتنىشىۋاتقانلارنىڭ ھەممىسى.
ئولگا ئېرىگە يالتىيىپ قاراپ قويۇپ، يېنىغا كەلدى-دە، ئېغىر ۋە ئىسسىق قولىنى ئېرىنىڭ مۇرىسىگە قويدى، پېترغا گويا مۇرىسىگە قاياناق سۇ قۇيۇلغاندەك سېزىلدى.
— بىرنى ئېيتىپ بەرسەڭچۇ، پېدە، — دەپ يېلىنىدى ئولگا.
— قويسىگىزچۇ، — دېدى پېتر پىچىرلاپ.
كۆزلىرىنىڭ نۇرى قاچقان بىرى پېتر تەرەپكە قىستىلىپ كېلىپ، پېترنى كەينى تەرەپتىن قوپالىلىق بىلەن قۇچاقلىۋالدى-دە، ئاغزىدىن ھاراق پۇرىقىنى تارقىتىپ تۇرۇپ دېدى:
— ئېيتىنىنى ئېيتالامسەن؟ قېنى ئېيتقىنچۇ! — ئاندىن ئۇ ئەل-جامائەتكە قاراپ توۋلىدى:
— ھازىر ئېيتىنىنى تىڭشايسىلەر!

كىشىلەر ئۇنىڭ گېپىنى ئېنىق ئاڭلىيالمىدى.

پېتر ھېلىقى مەستنىڭ قولىنى سىلكىۋېتىپ، ئورنىدىن تۇردى-دە، تالاغا چىقتى.

ئۇ ھويلىنىڭ چېتىگە بېرىپ، بىر ياغاچقا ئولتۇردى، جەينىكىنى تىزىغا تىرەپ ئويغا چۆمىدى، ئەمەلىيەتتە، ئۇ ھېچنېمىنى خىيال قىلمىغان، ھېلىقىلارغا نەپرەت ياغدۇرۇۋاتقانىدى. ئۆيدىكى چىرقىراشلار، دۈپۈر-دۈپۈرلەر، تاراق-تۇرۇقلار بۇ يەرگىمۇ ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

ئۆيدىن بىرەيلەن چىقتى، پېتر سىنچىلاپ قارىۋىدى، ئولگا ئىكەن، پېتر ئولگىنى يېنىغا چاقىردى.

ئولگا پېترنىڭ ئالدىغا كېلىپ زوڭزىيىپ سورىدى:

— نېمە بولدى؟

— بۇ ھارامىتاماقلارنى قوغلىۋېتىش كېرەك ئىدى، — دېدى پېتر، — بۈگۈن خالىغىنىنى قىلىشۇالسۇن، بۈنىڭدىن كېيىن بوسۇغامنىڭ يېنىغا كېلىدىغان بولسا!

ئولگا جاۋاب بېرىشكە ئالدىرىمىدى.

— ئۇلار بىلەن بىللە بولۇش ماڭا خۇشاللىق كەلتۈرىدۇ، — دېدى ئولگا ئىختىيارسىز.

— ئۇنداق ئەمەس. سىز پەقەتلا...ئىچىڭىز پۈشۈپ شۇنداق دەۋاتىسىز.

ئولگا يەنە بىر ھازاغىچە ئۇن چىقارمىدى.

— سىز بىلەن بىللە بولسام ھازىرقىدىنمۇ خۇشال بولارمەنمۇ، پېدە؟ ئۇنداق بولمايدۇ.

بۇ سۆزدىن پېترنىڭ تېنى شۇركەنىدى، پېتر ئولگىنىڭ كۆزىگە

ئوبدان قاراپ باقماقچى بولدى.

— راستمۇ بۇ گەپمىكىن؟

— راست بولماي.

— ھم... — پېتر نېمە دېيىشنى بىلمەي قالغاندى، شۇنداقتىمۇ ئۆزىگە بېسۇبلىش قارارىغا كەلدى، — بىر ھەپتە ئەدىلا ئۆتسە،... ئەھۋال ئەمىز مۇشۇنداق بولامدۇ؟ بىر ئايدىن كېيىن نېمە بولار؟

— ئۇقمايمەن، — دېدى ئولگا ئۆزىنى تۇتۇۋالىپ.

پېتر سەل تىترەپ كەتتى، ھاراقنىڭ كەيپى بىردىنلا يوقاپ كەتتى. ئولگا راستلا ئۆزىنى تۇتۇۋالغاندى.

— نېمىلەرنى دەۋاتىسىز؟راست شۇنداق ئويلىدىڭىزمۇ؟

ئولگا ئۈھ تارتىپ، بېشىنى ئۇنىڭ تىزىغا قويدى-دە، تەسىرات سۆزلەۋاتقاندەك سۆزلىدى:

— ھەممىدىن بىزار بولدۇم. ھېچكىمنىمۇ ياخشى كۆرمەيمەن، ئارزۇيۇمۇ يوق...ھەممە نەرسە ماڭا بەربىر. ياخشى كۆرۈشكە چامام يەتمەيدۇ. ئەسلىدە چامام يېتەر دەپ ئويلىغانىدىم، ئۇنداق ئەمەس ئىكەن.

پېتر ئاخىر نېمە قىلارىنى بىلمەي قالدى.

— كۆپ ئىچۈۋېتىپسىز. ئۇلارنى ھازىرلا قوغلاپ چىقىراي، يېتىپ ئارام ئېلىڭ...ئارام ئالمىسىڭىز بولمايدۇ. — ئۇ شۇنداق دېسىمۇ، مەسلىنىڭ بۇ يەردە ئەمەسلىكىنى ئۆزىمۇ بىلەتتى.

— گەپ بۇ يەردە ئەمەس.

— ئەمىسە نېمىشقا؟

— ھېرىپ كېتىپتىمەن.

"نېمىشقا؟" پېتر ھەيران بولسىمۇ، بۇ سوئالنى ئاغزىدىن چىقىرالمىدى. پېتر ئۆيدىكىلەرنى خىيالىغا كەلتۈردى، ئەنە شۇ خۇمپەرلەر ئولگىنى مۇشۇنداق ھالغا كەلتۈرۈپ قويغان، يولدىن ئازدۇرغان.

ــ مەشەدە تۇرۇپ تۇرۇڭ، مەن ھازىرلا كېلىمەن.

ــ نەگە بارىسىز؟

ــ سەرەڭگە ئېلىۋالماپتىمەن، تاماكا تۇتاشتۇرىۋېلىپ كېلەي.

ئولگا ياغاچتا ئولتۇرۇپ، ئېگىشتى ۋە مەيۈس ھالەتتە پىچىرلاپ غىڭشىدى:

بوغچا راسلىما...ئانا، راسلىمغىن.①

ئۇلۇغ ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

ــ ئاڭلىمىدىم دېمەڭلار! ــ دېدى ئۇ ئۆيدىكىلەرگە ئۇنلۇك توۋلاپ، ــ جەندەڭلەرنى يىغىشتۇرۇپ، بۇ يەردىن يوقىلىڭلار!

ئۇنىڭ توۋلىغىنىنى ئاڭلىغانلار جىم بولۇشۇپ، ئۈن-تىنسىز، ھەيرانۇ ھەس بولۇپ ئۇنىڭغا قاراپ تۇرۇشتى.

ــ مەن سىلەرگە گەپ قىلىۋاتىمەن! ــ دەپ تېخىمۇ چىڭ توۋلىدى ئۇلۇغ، ــ يوقىلىڭلار بۇ يەردىن! ھەرقانداق خۇمپەر ئىككىنچى بۇ يەرگە كەلگۈچى بولمىسۇن!

بۇ گەپنى ھەممەيلەن ئاڭلىدى، كۆزىنىڭ نۇرى قاچقان ئادەم چاپانسىزلا ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ تۇردى.

ــ كىمگە ھۆرۈت-پۆرۈت دەۋاتىسەن، ھارىمى؟ ھە؟ ــ بۇ ئادەم خېلى سەگەك ئىدى، ــ گەپ قىل دەيمەن. پىتىچىلىك جىنىڭغا ئەجەب توۋلايسەنغۇ؟ بۇگۈن سەن كىمنىڭكىنى يەپ-

① رۇس خەلق ناخشىلىرىنىڭ بىر مىسراسى.

ئىچتىڭ؟ ھە؟

— سەمىيون! — دەپ توۋلاپ كۆزىنىڭ نۇرى قاچقان ئادەمنى ئاگاھلاندۇردى شكرۇبى.

سەمىيون ئۇلۇغا دېۋەيلەپ كەلدى.

— كىمگە ۋارقىراۋاتسەن؟!

قوشۇمىلىرى تۇرۇلگەن سەمىيون كېلىپ قول سالغۇچە، پېتر ئالدىغا بىر چامداپ ئۇنىڭ ئېگىكىگە قاتتىق بىر مۇشت سالدى، سەمىيون قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ، يەرگە تاغاردەك چۈشتى. ئۇنى باشقىلار يۆلىۋالدى. تۆت ئادەم گويا بۈيرۇق ئالغاندەك بىراقلا ئۇلۇغا ئېتىلدى، ئۆزىنىڭ ئادەمنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلار يات كىشىگە، باشقا بىراۋغا بىرلىكتە ئېتىلدى. ئۇلۇغ شاققىدە سەكرەپ ببرىپ، تامدىن مىلتىقنى ئالدى-دە، تەپكىسىنى شاراقشىتتى...

— سەندەك بىشەم نېمىلەرنى قويماي ئېتىۋېتىمەن! — ئۇنىڭ ئاۋازى پۈقىرى ئەمەس ئىدى.

مىلتىقنى كۆرگەن ھېلىقى تۆتى دەرھال كەينىگە داھىدى. ئەمما، ھوشىغا كەلگەن سەمىيون ساھىبخانغا يېقىنلاشماقچى بولۇپ ئۆمىلەپ ماڭدى. بۇنى كۆرگەن شكرۇبى ئۇنى كەينىدىن تۆتۈۋالدى... سەمىيون تىركەشتى، شكرۇبى قويۇۋەتتى-دە، بۇرۇلۇپ يۈزىگە كېلىشتۇرۇپ بىر مۇشت ئاتتى. سەمىيون سۇلۇ قاچىلانغان تاغاردەك يەرگە گۈپپىدە چۈشتى.

— گېپىتەيلى، دېمىسىمۇ...كەچ بولۇپ كەتتى. — شكرۇبى ئۆتكۈر كۆزلىرىنى ئۇلۇغا تىكىپ، ئۆزىنى بېسۋېلىپ دېدى، — ئوبدان كۆتۈۋالغىنىڭىزغا رەھمەت، ساھىبخان،

"بۇ ئادەم ماڭا ئۆچمەنلىك ساقلايدۇ" دەپ ئويلىدى پېتر.

ئۆيدىكىلەر كىينىۋاتقانىدا، پېتر مىلتىقىنى بەتلىگەن پېتى چەتتە ئولارنىڭ ھەركىتىگە قاراپ تۇراتتى. كىمدۇر بىرى پىخىلداپ كۈلۈپ پىچىرلىدى:

ــ پۇخادىن چىقتۇققۇ بۇگۈن.

مۇشۇ چاغدا كىرىپ كەلگەن ئولىگا بۇ ئاجايىپ كۆرۈنۈشتىن چۆچۈپ كېتىپ، ئىشىك تۈۋىدە تۇرۇپ قالدى. ئولگا پېترغا بىر قاراپ قويۇپ، ھېچنېمە دېمەستىن، كۆزىنى بوشقىنا قىسىپ قويدى، ئاندىن كىينىپ مېھمانلار بىلەن بىللە سىرتقا چىقىپ كەتتى. ئۆيدە پېترلا قالدى.

تۈن ئۇزاق. دەسلەپتە پېتر ئۆيدە ئۇيان-بۇيان مېڭىپ يۈردى، بولۇمسىزلىقىدىن تېرىكىپ غىڭشىدى.

"باربىدىغان يېرىڭ يوق، بەربىر قايتىپ كېلىسەن، ئۇ خۇمپەرلەرنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويغىنىم قانچىلىك ئىش ئىدى" دەپ ئويلىدى ئۇ.

كېيىن تاقىتى پۈتكەن پېتر شىرەنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ ھاراق ئىچكىلى تۇردى. ئەمما، ھاراقنى ھەرقانچە ئىچكەن بىلەن ھېچنېمىگە دال بولمىدى، ئۇنىڭ كۆڭلى تېخىمۇ پاراكەندە بولدى.

ــ تۈۋفى!...نەگە كەتسەڭ كەت! ــ ئۇ شۇنداق دەپ تىلاپ ئورنىدىن تۇردى-دە، يەنە مېڭىشقا باشلىدى.

"ئۇ راستلا مۇشۇ كەتكەنچە قايتىپ كەلمەسمۇ."

ئەتىسى ئاخشام ۋاقتىدا ئولگا قايتىپ كەلدى.

پېتر ئۆيىنى سەرەمجانلاشتۇرۇپ، قاچا-قۇچىلارنى يۇيۇپ بولۇپ، قاڭسىق ھاراق پۇرىقى چىقىپ كەتسۇن دەپ ئىشىك-دېرىزىلەرنى ئېچىۋەتتى...دېرىزە تۈۋىگە كېلىپ ئولتۇردى-دە، مۇشۇ

تۇمسنى ئېگىكىگە تىرەپ، خوتۇنىنىڭ يولىغا تەلمۈردى. نەق بىر كۈن ئۆتتى. سەھەردە ئىش ئورنىغا بېرىپ باشلىقىدىن رۇخسەت سورىدى ـ دە، ئۆيىگە كېلىپلا خوتۇنىنىڭ يولىغا قاراپ ئولتۇردى.

ئولگا ئاستا كىرىپ كەلدى... يولغا قارايدىغان ئىشىك ئېچىقلىق ئىدى، پېتر ئۈنىڭ كىرگىنىنى كۆرمىدى. ئولگا ئۆھۆ دەپ يۆتىلىپ قويۇۋىدى، پېتر دىككىدە چۆچۈپ تىترەپ كەتتى ـ دە، كەينىگە قارىدى... ئۇلار بىر مىنۇتچە بىر ـ بىرىگە قارىشىپ تۇردى.

ــ قانداق؟

ــ نېمە؟

ــ سىرتتا يۇرۇپ قانغانسەن؟ ــ پېتر ئورنىدىن تۇرۇپ خوتۇنى تەرەپكە ماڭدى، خوتۇنىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۈنىڭ بېشىنى ئىككى قولىلاپ تۇتتى ـ دە، خوتۇنىنىڭ يۈمشاق لۈۋىگە چوكۇلدىتىپ سۆيگىلى تۇردى... ئولگا ھەيران بولغانىدەك ئېرىگە قارىغىنىچە ياۋاشلىق بىلەن جىم تۇرۇپ بەردى.

ــ نەگە باردىڭ؟

ــ ئاۋۇ يەرگە، ــ دېدى ئولگا بېشىنى لىڭشىتىپ، ــ پېدە،... نېمىشقىدۇ ياشاش ماڭا قورقۇنچلۇق بىلىنىپ كېتىۋاتىدۇ. ياق، قورقۇنچلۇق ئەمەس، ئازاب بىلىنىۋاتىدۇ.

ــ سەن چارچاپ كېتىپسەن. بۇ سەندىكى روھىي تەسىر، ــ دېدى پېتر رەددىيە بەرگىلى بولمايدىغان تەلەپپۇزدا، ــ ئارام ئېلىۋال، ھاردۇقۇڭ چىقسا ھەممە ئىش ئۆتۈپ كېتىدۇ.

ــ قانداق ئارام ئالمەن؟

ــ مانا مۇشۇنداق، بىر پەس جىم تۇرىسەن، نېرى ـ بېرى ئىشلارنى خىيالىڭغا كەلتۈرمەيسەن، كېچىلەپ ئۇيۇز سەنمىگە

دەسسەپسەن.

— جىملىق بىمەنىلىك دېمەكتۇر.

— بېرى كەل، ئولتۇر، ئەھۋاللىشايلى، — دەپ تەكلىپ بەردى پېتر، — بىرنەرسە يەمسەن؟

— پېشە، سەن ئوبدان يىگىت بولۇشۇڭ مۇمكىن، ئېھتىمال ساڭا مەندەك خوتۇن كېرەك ئەمەستۇ...

— بولىدى گەپ قىلما، نېمىلەرنى دەۋاتقانسەن، ھە؟ بېرى كەل، ئولتۇر، — ئۇلۇغ ئۇنى قولتۇقلاپ كارىۋاتقا ئولتۇرغۇزدى- دە، ئۆزى ئۇيان-بۇيان مېڭىشقا باشلىدى.

— بۇلارنى...دوستلىرىڭنى...مەن ئۇلاردىن رەنجىۋاتقىنىم يوق، — دېدى ئۇ ئېھتىيات بىلەن، — ئۇلار يامان ئادەملەردىن ئەمەستۇ، پەقەتلا يولدىن ئادىشىپ قالغانلاردۇ، ئۇلار سېنىمۇ گاڭگىرىتىپ قويغان. ساڭا...

— مەن ئۇلاردىن چوڭ...كۆرگىنىمۇ كۆپ. گېزىتىمۇ كۆرگەن...

— بۇ چاغلىق ئىش. يولدىن ئاداشقانلىقىلارنى پاكىت بىلەن سۆزلەي. بىرىنچىدىن، ئۇلار ئىشلىمەيدىكەن، بۇنداق بولسا قانداق بولىدۇ؟ ئىپتىدائىي جەمئىيەتنى ئالدىغان بولساق، شۇ زامانلاردىمۇ ھەممە ئادەم ئەمگەك قىلاتتى! ئەمگەك قىلمىغانلارنىڭ كاللىسىنى باشقىلار توقماق بىلەن يەنچۈيتەتتى.

— بىز ئىپتىدائىي جەمئىيەتتە ياشاۋاتمايمىزغۇ، — دەپ ئۆز گېپىنى يورغىلاتتى ئولگا.

— گەپ مانا مۇشۇنىڭدا ئەمەسمۇ!

— ئۇلارنى ئىشلىمەيدۇ دېگەن قانداق گەپ؟ ئۇلارنىڭ

بەزىلىرى ئوقۇيدۇ، بەزىلىرى ئىشلەيدۇ...ۋاقتىنى قانداق ئۆتكۈزۈش ئۇلارنىڭ ئۆزىنىڭ ئىشى.

ــ ئۇلار ئوغرى! ــ ئۇلۇغ مۇشۇنداق دەپ سالدىيۇ، دەرھال ئۆزىنى تۇتۇۋالدى، ــ ئىشلەيمىش...ھەركۈنى بىراندى ئىچىدىغان بۇ ئادەملەر نېمە ئىش قىلىدىكىن تاڭ. ئىشلىمەيدىغان بىرىپ تەكشۈرۈپ باق، قايسى ئىشچى بىراندى ئىچىپلا تۇرىدىكەن؟

ــ بۇنىڭ ئۇچۇن كاللا ئىشلىسە بولىدۇ.

ــ مېنىڭ كاللام نېمە؟ قاپاقمۇ؟ ئۇلاردىن نېمەم كەم مېنىڭ؟! مەنچۇ، ئۇلارچىلىك ۋاقتىمدا ئىش قىلىدىغان...

ــ ئەمىسە، سەن ئىشكىنى قىلمۇرگىن. ھەركىم ئېھتىياجىغا يارىشا ئىشلەيدۇ ــ دە!① ئاغرىنىدىغان نېمەڭ بار سېنىڭ؟ ــ ئولگا ئىرىنى ئەتەي تېرىكتۈرۈۋاتقانىدەك تۇراتتى، ئەمما، ئۆزىنىڭ ئاچچىقى كەلدى، ــ سەن ئۆزەڭنىڭ ئىشچىلىقىڭ بىلەن پەخىرلىنىسەن، ئۇلارنى بولسا چاكىنىلار، يوچۇن كىينىگەنلەر...دەيسەن. ئۇلار سېنى نېمە قىلدى؟

پېترنىڭ كۆزئالدىغا پۈزۈر كىينىگەن نومۇسسىز ياشلارنىڭ ئېرىنچەكلىك بىلەن ھىجىيىشلىرى كەلدى...ئۇ غەزىپىنى باسالمىدى.

ــ ئۇلار خەلقنىڭ قېنىنى شوراۋاتىدۇ! ئىشلەيمىش تېخى!... قانداق ئىشلەيدىغىنىنى كۆرمىگەن يەردە ئەمەس بىز. ھېلىقى دوستۇڭ، ھېلىقى قىز ئوقۇيدىغاندۇ؟ ئۇ جەنراق نەرسە بىلۈۋالسام دەپ ئوقۇمدۇ؟! ئۇچۇ، ئۇ قانجۇقچۇ، ئوقۇش پۈتتۈرۈش گۇۋاھ-

---

① ئولگا "ھەركىم قابىلىيىتىگە يارىشا ئىشلەش" دېگەن گەپنى قەستەن مۇشۇنداق دەپ، پېترنى تېرىكتۈرمەكچى بولىدۇ.

نامىسى ئېلىۋالسالما دەيدۇ، ئۇنىڭ مەقسىتى خەقنىڭ شىللىسىگە مىنىش...ئويلاپ بېقىڭ خېنىم، بۇنداق نېمىلەرنىمۇ زىيالىي دېگىلى بولامدۇ؟

ــ لۈكچەك ئىكەنسەن! ــ دېدى ئولگا دەرغەزەپكە كېلىپ. ئولگا ئولتۇردى ۋە ئېرىگە مەستەمسلىك نەزىرى بىلەن قاراپ قويدى، ــ توغرا ئېيتتىڭ، سېنىڭ كاللاڭ قاپاق كاللا. خەقنى تىللاپ نېمە قىلسەن؟ پالتا ئىشلىتىشنى ئۆگىنىۋېلىپ يوغان ئادەم بولۇپ كەتكەن ئوخشىمامسەن، ئىش قىلغۇڭ كېلىپ كەتكەن بولسا، ئۆزەڭ بېرىپ قىلىۋال.

ئولگىنىڭ ئويلىمىغان يەردىن چىقىقان قايتۇرما ھۇجۇمى ئالدىدا ئۇلىۋۇ نېمە قىلارىنى بىلمەي، زۇۋانى تۇتۇلۇپ تۇرۇپ قالدى.

ئولگا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۈيگە ئىتتىك سەپ سېلىپ چىقتى.

ــ ھازىرلا كېتىمەن، ئىككىنچى كەلمەيمەن. سەن دېگەن ھېلىقىلار ئانچە ياخشى ئادەملەر ئەمەس، ئۇلاردىن ھېچكىم ئۇمىد كۈتكىنى يوق، ئۇلارنىڭ ئۆزىمۇ ئۆزىدىن ئۈمىد كۈتمەيدۇ. سەن ئۆزەڭنىڭ يولىغا ماڭغىن. خەقنىڭ ئىشىغا ئارىلىشىدىغان نېمە ھەققىڭ بار سېنىڭ؟

بۇ سۆزلەر ئۇلىۋۇنىڭ مىڭىسىگە مىختەك كىردى.

ئۇلىۋۇنىڭ دەرھال بېرىپ ئۇنى ئۇرۇۋەتكۈسى كەلدىيۇ، ئۇرمىدى، ئەكسىچە، ئۇنىڭ گېپىگە داۋاملىق قۇلاق سالدى.

ــ سېنىڭ نەرىڭ ئۇلاردىن ئارتۇق؟ بىلگۈڭ بولسا، مەن ساڭا دەپ قويايى: ئۇلار سەندىن زېرەك، سەندىن سەمىمىي. سەن ئۆزەڭنى ئاڭلىقمەن دەيسەن...ماڭاشىڭنى بىر ھەسسە ئاشۇرۇپ بەرسە، يېرىمنى خەلقە بېرىشكە كۆزۈڭ قىيامدۇ؟ ئەخمەقتەك گەپ قىلسەن

تېخى...سېنى ئەزىمەت دەپقاپتىكەنمەن...ھەقسىقى يىگىت دەپ-
تىكەنمەن...يارىماس بىرنېمە ئىكەنسەن. خەق ساڭا ئون ئېغىز گەپ
ئۆگىتىپ قويسا، سەن شۇ ئون ئېغىز گەپنى ئوڭ-تەتۈر چاينىپ
كۈن ئۆتكۈزىدىكەنسەن. خەير. — ئولگا گېپىنى تۈگىتىپ ئىشىك
تەرەپكە قاراپ ماڭدى.

ئۇلۇغ ئىشىك يېنىغا كېلىپ، خوتۇنىنى كارىۋات تەرەپكە
ئىتتىردى.

— ئولتۇرغىن، ئىككىلىمىز ئۆپكىمىزنى بېسىۋالايلى. نېمە ئۈچۈن-
لىكىنى دەپ باققىن، خۇدا ھەققى...

ئولگا ئورنىدىن تۇرۇپ، كۆكرىكىنى كېرىپ ئالغا ماڭدى.

— نېرى تۇر، يولۇمنى توسما! — ئۇنىڭ كۆزىدىن ئەمدى
غەزەپ ئوتى چاچرايتتى.

پېتر ئۇنى يەنە كارىۋاتقا ئىتتىردى، ئۇ يەنە ئورنىدىن تۇرۇپ
ماڭدى...

— نېرى بول! كۆزۈمدىن يوقال! ساڭا ئۆچ بولۇپ قالدىم!

ئولگا بۇ گەپلەرنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىدى.

"ئىشىمىز تۈگەل تۈگىشىپتۇ." ئۇلۇغ چۈشەندى.

ئولگا چىقىپ كەتتى.

ئۇلۇغ ئازاب چىرمىۋالدى. ئۇلۇغ قاتتىق ئازاب چەكمەكتە
ئىدى!...بۇنداق ئازابتىن خالاس تېپىش ئۈنىڭ قولىدىن كەلمەي-
دىغاندەك تۇراتتى.

ئولگا ئەتىسىمۇ قايتىپ كەلمىدى، ئۆگۈنىمۇ، ئىندىنىمۇ قايتىپ
كەلمىدى. پېتر ھەر كۈنى ئاخشىمى ئۇنىڭ يولىغا قارىدى، ئەمما
ئۇ كەلمىدى.

5 ـ كۈنى بىر قىز ئۇنىڭ خەۋىرىنى ئەكەلدى. بۇ قىز چامادان كۆتۈرۈپ كەلگەنىدى.

ـــ تىنچلىقمۇ! ـــ دېدى قىز تەكەللۇپ بىلەن. قىزنىڭ بۇنداق سالام ـ سائەتلىرى پېتىنى ھەيران قالدۇردى.

"خۇداغا شۈكۈر، مېنىڭ بىلەن ئەپلىشىپ قالماقچى ئوخشايدۇ" دەپ ئويلىغان پېتىر خوتۇنى توغرۇلۇق خەۋەر ئاڭلاشقا تەقەززا بولۇپ تۇراتتى، ئۇ قىزغا سالام يانداردى:

ـــ تىنچلىقمۇ!

ـــ ئولگا مېنى نەرسە ـ كېرەككە ئەۋەتكەنىدى. ئۇنىڭغا...

ـــ ئۆزى كەلسۇن.

ـــ كەلگۈسى يوقكەن، مەڭگۈ كەلمەيدۇ.

ئۇلۇغنىڭ كۆڭلى سوۋۇدى.

ـــ ئۇنداقتا، بىرنېمە ئېلىپ كېتىشنى خىيال قىلماڭلار. ـــ ئۇلۇغ نېمىشقا بۇنداق دېگىنىنى بىلمەيلا قالدى.

قىز ئۇلۇغنى ئەيىبلىگەندەك قاراپ تۇردى.

ـــ ئۇيات دېگەننى بىلمەيدىكەنسىز...

ـــ ياق. سىلەرنىڭ قىلىقىڭلار ئۇيات ئەمەسمۇ؟! سىلەر ئۇنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرغانسىلەر، يەنە تېخى بۇ يەردە جۆيلۇپ تۇرىسىز، بۇ ھۆنىرىڭىز ئاقمايدۇ!

ئىككىلىسى گەپ قىلمىدى.

"ھەرقانچە تىللىساممۇ بىكار، ـــ دەپ ئويلىدى ئۇلۇغ، ـــ كىمگە قائىدە سۆزلىگۈلۈك؟"

ـــ ئالدىغان نەرسىڭىزنى ئېلىپ ئىتتىك يوقىلىڭ.

ـــ بىردەم سىرتقا چىقىپ تۇرسىڭىز دېمەكچىمەن.

— نېمشقا؟

— زۆرۈرىيەت تۇغۇلۇپ قالدى... مەن ئايالىلارغا لازىملىق نەرسىلەرنى ئالىمەن.

— ئالىسىز ئالماملىسىز، ئۆزىڭىزنى كىچىك كۆرسىتىپ نېمە قىلاتتىڭىز؟ يوپكا كېرەكمۇ، لېفتىكمۇ؟ ئالدىغىنىڭىزنى ئېلىۋېرىڭ، خىجىل بولدىغان ئىش يوق. بۇ نەرسىلەرنى كۆرگىنايى بىز.

— نېمىلا بولمىسۇن...سىرتقا چىقىپ تۇرۇڭ، — قىز گېپىنى تۇرۇۋالدى.

ئۇلۇغۇنىڭ كاللىسى ئىشلەپ قالدى، ئۇ قىياس قىلدى:"يوپكىغا كەلگەنمۇ؟ يوپكىغا كەلمىگەن بولسىچۇ."

— ماڭا كۆرسىتىپ تۇرۇپ ئېلىڭ.

— ياق.

— ئۇنداق بولسا، خوش.

— نومۇس دېگەننى بىلمەيدىكەنسىز.

— نومۇس-پومۇس دېگەننى ئاغزىڭىزدىن چىقارغىنىڭىز بولمىدىغۇ دەيمەن.

— بەش مىنۇت چىقىپ تۇرۇڭ شۇنچە تەسمۇ؟

— تەس.

قىز ئۇلۇغۇنى يۇمشىتىش ئۈچۈن، مەسخىرىلىك قاراپ بىرپەس تۇردى. ئەمما، مۇشۇ كەمدە ئۇنىڭغا ھېچنېمە تەسىر قىلالمايتتى. ئۇنىڭ قىياسى راست بولۇپ چىقتى:"يوپكىغا كەلمەپتىكەنسىز، مەزىزىم، ياق. باشقا بىرەر نەرسىگە كەلگەنكەنسىز."

— چىقىپ تۇرامسىز؟

— ياق.

ـ سىزدىن تىلەپ قالاي... يىگىتلەردىن تىلىگەنىدەك، ئالىيجاناب كىشىدىن تىلىگەنىدەك.

ـ مەن دېگەن "سەھرالىق"، بۇ نېمىلىرىگىزنى ئۇقمايمەن.

ـ غەرەز ئۇقمايدىغان ھايۋان، ـ دېدى قىز ۋە كەينىگە بۇرۇلۇپ ئىشكىتىن چىقتى ـ دە، ئىشكنى جالاقدە ياپتى.

ئۇلۇغ ھېلىقى قىز ئەكەتكىلى كەلگەن نەرسىنى ئىزدەشكە باشلىدى. ئۇ بىراقلا دېگۈدەك تاپتى: ئۇزۇن سافانىڭ ئاستىدا ئايالچە توپلەينىك يېرىم تەييار بولغان نۇسخىسى تۇراتتى. ئۇلۇغ زاۋۇتتا ئىشلەنگەن، زىغىرەڭ ئېسىل خۇرۇملارنى ئۇزاققىچە سىلاپ چىقتى، بۇ خۇرۇملاردىن 20 جۈپ ئاياغ چىقاتتى.

"ھەي موزدوزلىرەي، ـ دەپ زەردە بىلەن ئويلىدى ئۇلۇغ، ـ بۇ نۆۋەت ئەدىپىڭلارنى قانداق بىرىدىغانلىقىنى بىلىپ قالسىلەر!" ئۇ نېمىشقىدۇر ئولگىنى ئوغرىلىقتا شىرىنىڭ دەپ ئويلىمىدى. ئەكسىچە، ئۇنىڭ بۇرنىغا قولىنى تەڭلەپ تۇرۇپ: "مانا كۆردۈڭمۇ، ياخشى ئادەملىرىڭ، ئەقىللىق ئادەملىرىڭ قىلغان ئىش" دەپ بالدۇرراق ئىسپاتلاپ قويغۇسى كەلدى.

ئۇلۇغ بۇ نەرسىلەرنى بىر تاغارغا تىقتى، قاراڭغۇ چۈشكەندە تاغارنى ئېلىپ ساقچى ئىدارىسىگە باردى.

ـ ئىدارە باشلىقى بىلەن كۆرۈشەتتىم، ـ دېدى ئۇ نۆۋەتچى ساقچىغا.

ـ نېمە ئىش بار ئىدى؟

ـ باشلىقتا دەيمەن، ئۇنىڭغا دېمىسەم بولمايدۇ.

ـ ماڭا دېسىڭىزمۇ ئوخشاشقۇ؟ ـ دېدى نۆۋەتچى ساقچى ئاغرىنىپ، ـ نېمە ئىش ئىدى؟

ـــ ئـداره باشـلىقـدىن باشـقا ئادەمـگە دېمەيـمەن دەپ بايا ئېيتتىمغۇ.

ـــ باشلىق ھازىر يوق.

ـــ ئەمسە ئەتە كېلەي.

ـــ توختاپ تۇرۇڭ، مۇھىم ئىشمىدى؟

ـــ قىسقىسى...كىچىك ئىشمۇ ئەمەس.

ـــ ئولـتۇرۇپ تۇرۇڭ، مەن چاقىرىپ بېرەي.

ـــ ماقۇل.

ئارىـدىن ئۇزاق ئۆتـمەيلا ئىدارە باشلىقـى كەلـدى. باشـلىق ئۇلۇغـۇنى ئىشخانىسغا باشـلاپ كىردى، شـىرە يېنىـدا ئولتۇرۇپ، تاغارغا قاراپ قويدى.

ئۇلۇغ تاغاردىكى نەرسىنى پولغا تۆكتى.

ـــ نېمە بۇ؟ ـــ دەپ سورىدى باشـلىق، ئاندىن ئېگىشـىپ بىر پارچە خۇرۇمنى ئېلىـپ ئۇۋۇلاپ بېقىـپ، ـــ تازا ئېسىل ئىكەن! ـــ دېدى.

ـــ يۇقىرى دەرىجىلىك خۇرۇمدىـن. ئېكسپورتقا ئىشلەنگەن مال بولسا كېرەك.

باشلىق بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى.

ـــ ھە، نېمە گەپ؟

ـــ ئوغرىـلىغان، ـــ دېـدى ئۇلۇغـۇ چۈشەنـدۈرۈپ، ـــ ئۆيـدىن تاپتىم.

ـــ تەپسىلىي ئەھۋالنى سۆزلەپ بېرەمسىز؟

ئۇلۇغ ھەممـىنى تەپسىلـىي سۆزلـىدى، ئۆزى بىلىدىغان ئادەمـلەرنىڭ ئىسمىنى دەپ بەردى.

— سىزنىڭچە، خوتۇنىڭىز بۇ ئىشقا ئارىلاشمىغانىكەن-دە؟

— ئۇنىڭ ئارىلاشمىغانلىقىغا ئىشىنىمەن، ئۇلار نەرسىنى بىزنىڭ ئۆيدە قويۇپ قويغان، خوتۇنۇم بۇنى بىلمەيدۇ.

— ھە... — باشلىق دېرىزە سىرتىغا ئۇزاق قاراپ دېدى، — ھە، ياخشى، رەھمەت سىزگە.

ئۇلۇغ بۇ جۇڭشياۋنىڭ دىققاق ۋە قۇۋۋەتلىك قولىنى سىقتى.

— سىز قورقمامسىز؟

— نېمىدىن؟

— ھە... ئۇلار كېلىپ سىزنى ئاۋارە قىلىشى مۇمكىن، — باشلىق خۇرۇملارغا قاراپ قويۇپ دېدى، — ئۇلار بۇ نەرسىلەردىن مەھرۇم بولۇپ قالغىنىغا تەن بەرمەيدۇ.

— ھېچۇەقەسى يوق.

— سىزنى چاقىرتىپ قېلىشىمىز مۇمكىن... ئۇقتىڭىزمۇ؟

— ئۇقتۇم.

ئارىدىن ئىككى ھەپتە ئۆتكەندە بۇ تۈگۈن يېشىلدى. ئەمەلىيەتتە، بۇ ئايرىم كىچىك تۈگۈن بولماستىن، چىڭ چىگىلگەن يوغان تۈگۈن ئىدى.

ئۇلۇغنى رازۇېتچىك ئۇچ قېتىم چاقىرتتى. بىر كۈنى ئۇ ساقچى ئىدارىسىدە شكروۋبنى كۆردى. شكروۋبى ھېچبىر ئۆزگەرمىگەنىدى، ئۇنىڭ زېرەكلىك نۇرى چاقناپ تۇرغان كىچىك كۆزلىرىدىن بۇرۇنقىدەكلا خاتىرجەملىك، ھەتتا شادلىق بىلىنىپ تۇراتتى.

"ھۇ يالماۋۇز" دېدى پېتر ئىچىدە.

— ئوبدان بولدىڭ! ئاۋۇ دەپ باقسۇن قېنى! — شكروۋبى پېترنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ توۋلىدى، — تويۇقلاردا بىر ئادەمنى ئۇرغانلىقىم

ئېسىڭىزدىدۇ؟ ئۇ ئادەم ئورنىدىن تۇرۇپ سىز بىلەن ئۇرۇشماقچى بولغان...ئاشۇ سېمیون!

— ھە، — پېتىر سېمیونىنى ۋە شكروۋىنىڭ ئۇنى ئۇرغانلىقىنى ئېنىق يادىغا كەلتۈردى.

بۇنى سىز چۈشىنىسىز! ئۇ ئەسكى مەندىن ئۆچ ئالماقچى! — ئەمدى ئۇ ھەممە ئىشنى ماڭا دوكلاد قويدى.

ئۇلىۋ رازۇمتخىنكا قاراپ قويدى. رازۇمتخىنكا شكروۋىنىڭ سۆزىنى تىڭشىغاچ دىلىدىن ئاختۇرۇۋاتاتتى، ئۇنىڭ كۈلۈۋاتقىنىنى بايقىۋالغىلى بولاتتى.

— بۇ ئادەم سىلەرنىڭكىگە كۆپ بارغانمۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ ئۇلىۋدىن.

— تۆت قېتىم بارغان.

— ھېچنەرسە ئاپارمىغانمۇ؟ ياكى ئەكەتمىگەنمۇ؟...

— مېنىڭ ئالدىمدا نەرسە ئالمىدىغان ئەخمەق ئەمەستۇ ئۇ؟

— ئۇ ھېلىقى سېمیوننى راست ئۇرغانمۇ؟

— راست.

— نېمىشقا؟

— سېمیونىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ، ماڭا ئېتىلىپ كەلدى، ئۇ...

— بۇنداق يان بېسىشنى قانداق چۈشەندۈرىسىز؟

رازۇمتخىنكا بۇ سوئالدىن ئۇلىۋ تېرىكتى.

— بەۋدە ئاۋارىگەرچىلىك بولمىسۇن دەپ شۇنداق قىلغانلىقى ئايانغۇ؟

شكروۋىي ئۇلىۋغا ھەيۋە بىلەن بىر ھومىيىپ قويدى. ئۇنىڭ بۇ ھومىيىشى ئۇلىۋنىڭ غەزىپىنى كەلتۈردى.

ـــ مېنىڭچە، ـــ دېدى ئۇ شكروۋبىغا قاراپ، ـــ سەن ئۇلارنىڭ كاتتىبېشى. سەن سېمىيونىنى قۇربان قىلىپ، ئۆزەڭ كۆز بويىاپ ئۆتۈۋالماقچىغۇ دەيمەن؟

شكروۋبى غىڭشىپ قويۇپ، بېشىنى چايقىدى.

ـــ خەقنى بىكاردىن بىكارلا تۇرمىگە تاشلايسىلەر...خەلقە ۋەكىللىك قىلغىنىڭلار شۇمۇ؟

ـــ ئېلىپ كېتىلسۇن! ـــ رازۇبتچىك بىر ساقچىغا بۇيرۇدى.

شكروۋبى ئېلىپ چىقىپ كېتىلدى.

رازۇبتچىك قوشۇمسىنى تۇرگىنچە بىر ھازاغىچە دېلو ئاختۇردى. پالاكەت كېلىدىغان بولسىدى دەپ تۇرغان ئۇلىۋۇنى تىترەك باستى.

ـــ خۇتۇنىڭمزمۇ چېتىشلىق بولۇپ چىقتى.

ـــ نېمە دەۋاتسىز؟

ـــ راست.

ـــ ئۇمۇ... ھازىر سولاقلىقمۇ؟

ـــ ياق، ۋاقتىنچە ياق. شكروۋبدەكلەرنى سولىدۇق.

ـــ قانداقسىگە بۇنداق بولىدۇ؟ ـــ ئۇلىۋۇ كۆڭلىكىنىڭ ياقا تۇگمىسىنى ئاچتى، ـــ قانداقسىگە؟

ـــ قورقماڭ، ـــ دەپ كۆڭۈل يايسىدى رازۇبتچىك، ـــ ئوغرىلىق قىلمىغان، ـــ ئۇ قولىدا دېلونى كۆرسىتىپ دېدى، ـــ ئانچە ئېغىر ئەمەس. زاڭ مالنى ساقلاپ بەرگەن، ھايانكەشلىك قىلغان...

ئۇ لىۋۇ سۆزىدىنىدىن بىر ستاكان سۇ قۇيۇپ غورتتىدە ئىچىۋەتتى ۋە چوڭقۇر ئۇھ تارتىپ قويىدى.

ـــ ما ئىشنى قاراڭ!... ئۇنىڭمۇ ھايانكەشلىك قىلغانلىقىغا ھېچ

ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ.

ــ ئۇ زاكۇ مالنى ساقلاپ بەرگەن.

ــ بىلمەي قالغان! شۇ چاغدىلا دېگەنىدىم...

ــ ئۇ بىلمىدىكەن.

ــ ئۇلارنىڭ نەيرىڭى بۇ...

ــ باشلىق سىزنى چاقىرىۋاتىدۇ، ئىشخانىسىغا كىرىڭ.

ئۇ لېۋ باشلىقنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىپ كەلدى.

ــ ھەممە ئىشنى بىلدىڭىزمۇ؟ ــ دەپ سورىدى ئۇ لېۋنىڭ ئەنسىزلىكىنى كۆرگەن باشلىق، ــ ئولتۇرۇڭ.

ــ ھېلىقى ئادەملەرگە يان باسمەن دەپ يالغانچىلىق قىلدىمۇ، قانداق، ھە؟ ئۇ بۇنداق...

ــ ياق، ئۇ يالغانچىلىق قىلمىغان.

ــ بۇنداق بولۇشى ھېچقاچان خىيالىمغا كەلمۇىدى.

ــ خىيالىڭىزغا كەلگەن بولسا مەلۇم قىلماستىڭىز؟

ئۇ لېۋ بىر پەس جىم تۇرۇۋېلىپ راست گەپ قىلدى:

ــ مەلۇم قىلمايتتىم.

باشلىق بېشىنى لىڭشىتتى.

ــ سىز ئۆزىڭىز نەدىن كەلدىڭىز؟

ــ بارنائۇل ئەتراپىدىن... زاكۇ مال ساقلىغانلارنى ئادەتتە قانداق بىر تەرەپ قىلىدۇ؟

ــ تۇرمىگە سولايمىز.

ــ دېمەك، خوتۇنۇمنى سولاپ قويامسىلەر؟

ــ سولىمايچۇ.

ــ قانچە ئۆزاق سولاشقا ھۆكۈم قىلىنار؟

— ۋاقتى ئۇزاق بولماس... ئۇ تۇنجى قېتىم جىنايەت ئۆتكۈزگەن-لىكى ئۈچۈن.

"تۈگەشتى، تۈرمىدە ئۇ تامامەن چۈشكۈنلىشىپ كېتىدۇ، — دەپ ئويلىدى پېتر، — ئۇنى مەن ئىتتىردىم."

— باشقا چارە يوقمۇ؟

باشلىق بىر تال تاماكىنى چاقماق بىلەن تۇتاشتۇردى.

— نېمە چارە بولاتتى؟

— كۆرۈڭ بۇنى! — ئۇ لېۋىمۇ تاماكا ئالدى، — ئۇ ئۇ يەردە نابۇت بولۇپ كېتىدۇ.

— ھىم، ...بۇ ئاساسسىز گەپ. نەدە ئىشلەيسىز؟

— 5 - بىناكارلىق - قۇراشتۇرۇش ئىدارىسىدە.

ئىككەيلەنلا گەپ قىلمىدى. باشلىق بىر نېمىنى ئويلاۋاتقانىدەك دېرىزىگە كۆز تىكتى، ئۇ پاكپاكىز قىرىلغان ئېگىكىنى سىلايتتى.

— مۇنداق بولسۇن... — دېدى باشلىق ئورنىدىن تۇرۇپ، — بىز خەيرلىشەيلى. بىركىم كەينىگىزگە كىرىۋالغۇدەك بولسا، بىزگە خەۋەر قىلىڭ. ئۇلار سىزدىن ئۆچمىنى ئېلىشقا ئۇرۇنىدۇ. خوتۇنىڭىز بىلەن...بۇنى ئۆزىڭىز بەلگىلەڭ. بۇ يەردىن ئىتتىكرەك كەتكىنىڭىز ياخشى، خوتۇنىڭىزنى تاپماقچى بولسىڭىز، ئىزدەپ بېقىڭ. بىز سىزگە ياردەملىشىمىز. سىزنىڭچە قانداق؟

— كاللام قۇپقۇرۇق، ھېچنېمىنى ئويلىيالمايۋاتىمەن. مېنىڭچە، ئۇ گۇناھسىز. ياق، مەن ھازىرچە كەتمەيمەن، — ئۇ لېۋ ئورنىدىن تۇردى، — خوش.

— خوش!

ئۇ لېۋ ساقچى ئىدارىسىدىن چىقتى...توختاپ ئۇزاققىچە ئويغا

چۆمدی: قانداق قىلاي؟ شۇنچە ئويلاپمۇ بىرەر ئامال تاپالمىدى، ئۇنىڭ كاللىسى قۇپقۇرۇق ئىدى.

"نېمە قىلاي؟ نېمە قىلسام بولىدۇ؟" ئۇ ئازابلاندى. ئۇ ئۆزىنى قاپقاراڭغۇ كېچىدە كېتىۋاتقاندەك، ھازىرلا قاراڭغۇ ۋە بوران گۈركىرەپ تۇرغان ھاڭغا چۈشۈپ كېتىدىغاندەك سېزەتتى. ئولگا يوق، كەلگۈسىدىمۇ بولمايدۇ، ئولگا تۇرمىدە. ئۇلۇنىڭ ھۆكىرەپ يىغلىۋاتقىنى كەلدى.

ئۆيگە كېلىپ قارىسا، ئىشكتە بىر پارچە خەت تۇرۇپتۇ، مۇنۇلار يېزىلغانىكەن:

"كۆپ خۇشال بولۇپ كەتمە، جاجاڭنى يەيسەن. مۆكۈنۈپ يۈرسەڭمۇ بىكار — تېخىمۇ ئازابلىنىپ ئۆلىسەن."

ئۇيۇ سوغۇق ۋە قۇرۇق... پېتر چىراغنى يانىدۇردى-دە، يېشىنمەيلا كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىدى. ئۇ ئىشىكنى ئېتىپ قويای دەپ ئويلىسىمۇ، تۇرۇشقا ئېرىنىدى. مۇشۇ تاپىتا ئۇ ھېچنېمىدىن قورقمايتتى.

"كەلسە كەلسۇنچۇ ئۇلار، مېنى ئۆلتۈرۈپ قويغىنىنى بىر كۆرەي!"

ئۇزاق لەنىتى كېچە باشلاندى. تۇن ساڭەت ئىككىدە پېتر ئورنىدىن تۇرۇپ، ئولگىنىڭ يۈرتىدىن كەلگەن خەتلەرنى ئىزدەپ تاپتى (ئۇ كراسنويارسكى چېگرا رايونىدىن كەلگەنىدى) ۋە ئادرېسنى كۆچۈرۈۋېلىپ، ئولگىنىڭ دادىسغا ئەۋەتىشكە تېلېگراممىا تەييارلىدى. ئولگىنىڭ دادىسىنىڭ كولخوز رەئىسى ئىكەنلىكىدىن ئۇنىڭ خەۋىرى بار ئىدى. تېلېگراممىا مۇنداق ئىدى: "دەرھال كېلىپ ئولگىغا يارىدەم قىلىڭ." ئاندىن "ئۆلۈڭ" دەپ ئىمزا قويۇلغانىدى.

ئۇ تاڭ ئېتىشىنى كۈتۈپ ئۆيدە ئۈيان-بۇيان ماڭدى، ئۆتمۈشىنى

ئەسلىدى.

ئاردىدىن ئۇچ كۈن ئۆتكەندە ئولگۇنىڭ دادىسى ئايروپىلاندا كەلدى.

پېتر ئىشتىن چۈشۈپ قايتىپ كەلگىنىدە، ئىشىك ئالدىدىكى پەلەمپەيدە تۇرغان ياشانغان، ناتونۇش ئادەمنى كۆرۈپ، بۇ ئادەمنىڭ كىملىكىنى پەرەز قىلدى.

ــ ئامانمۇ سىز!

ــ ئامانمۇ سىز! مەن ئولگۇنىڭ دادىسى بولىمەن، ئېتىم پاۋېل نىكولايېۋىچ.

ــ مۇنداق دەڭ. سىزگە بولغان ئىشنى تولۇق سۆزلەپ بېرىدىمەن. ــ پېتر ئىشكىنى ئاچىتى ــ دە، فونىياكىننى ئۆيگە كىرىشكە تەكلىپ قىلدى.

ــ ھە؟ نېمە گەپ؟ ــ دەپ سوردى فونىياكىن، ئۇيقۇسىزلىقتىن فونىياكىننىڭ كۆزلىرى قىزىرىپ كەتكەنىدى.

ــ ئولىگا بۇ يەردە بۇزۇقلارنىڭ ئارىسىغا كىرىپ قاپتۇ... قىسقىسى، ئۇنىڭ تۇرمىگە كىرىپ كېتىش خەۋپى بار.

فونىياكىن بىئارام بولۇپ قوشۇمىسىنى تۇردى.

ــ ئۇلار نېمە قىپتۇ؟

ــ ئوغرىلىق. ئوغرىلىغان نەرسىلەرنى ئولگا ساقلاپ بېرىدىكەن.

فونىياكىننىڭ سول مىيقىي ئىختىيارسىز لىپىلداپ كەتتى. ئۇ تاماكىسىنى چىشلىۋالدى.

ــ مېنىڭچە، سىز ئۇنىڭ ئېرىغۇ دەيمەن؟

ــ ھەئە.

ئۇلار ئۆزە تۇرغىنىچە پاراڭلاشتى.

ـــ سز نېمشقا مەيلىگە قويۇۋېتسىز؟!

ـــ مەن بۇ ئىشلىرىنى بىلمەيدىكەنمەن. مەن كېلىشتىن بۇرۇن ئۇ ھېلىقى ئادەملىرى بىلەن تونۇشۇۋاپتىكەن.

ـــ ئۇ ھازىر نەدە؟ تۇرمىدىمۇ؟

ـــ ياق. لېكىن نەدىلىكىنى مەن بىلمەيمەن. ئۇ...ئۇيدىن چىقىپ كەتكەن. نەدىلىكىنى ساقچى ئىدارىسى بىلەمدىكىن.

ـــ ساقچى ئىدارىسىگە بارايلى.

ئىككىيلەن يول بويى پاراڭلاشماي دېگۈدەك ماڭدى. كىرەي دەپ قالغاندا، پېتر فونياكىنىڭ قولىغا نۇقۇپ، ئۇنى توختاتتى. ئاندىن پېتر ئۇنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ تۇرۇپ دېدى:

ـــ ھەرقانچە بولسىمۇ تۇرمىدە ياتقۇزماسلىقنىڭ ئامالىنى قىلساق، تۇرمىگە كىرگىنى تۈگەشكىنى.

فونياكىن ھارغىن كۆزلىرىنى كۆيئوغلىغا سىنچىلاپ تىكىپ مۇنداق دېدى:

ـــ ئىككىڭلارنىڭ مۇناسىۋىتى قانداق ئىدى؟ توي قىلغىلى ئۇزاق بولدىمۇ؟

ـــ مۇناسىۋىتىمىز ئۇبدان ئەمەس ئىدى.

فونياكىن يۈزىنى ئۆرۈۋالدى. بۇنىڭدىن ئون يىل بۇرۇن، ئۇ بىر ئاماللارنى قىلىپ يۈرۈپ قىزىنى شەھەردىكى داشۆگە كىرگۈزدى. بىر يېرىم يىلدىن كېيىن قىزىدىن ئەرگە تەگكەنلىكى ھەققىدە خەۋەر ئىشىتتى. كېيىن قىزى ئېرىدىن ئاجرىشىپ كەتكەنلىكىنى خەتتە يازدى. كېيىن قىزى ئوقۇشىنى تاشلاپ ئۆيدە بىر يىلدەك بىكار تۇردى، كېيىن يەنە شەھەرگە كەتتى. شەھەردە يەنە ئەرگە تەگدى، قىزى بۇ ئېرىنى تالانتلىق ئالىم دەپ تەرىپلىدى. ئەمما، قانائەت

هاسل قىلماي، يەنە ئاجرىشپ كەتتى. ئۇ خېتىدە ئىشلەۋاتقىنىمەن دەپ يازغانىدى، ئۇ ئۆيگە پۇل دەپمۇ خەت يازمىغان. مانا بۇ ئەھۋاللار، قىزنىڭ تۇرمۇشتا بۇزۇلغانلىقى فونياكىنى بەكمۇ ئازابقا سالدى. ئۇ بۇ ئىشلارنى باشقىلاردىن سىر تۇتۇشقا تىرىشپ كەلدى. ئەمدىچۇ، ئەمدى قىزى تۇرمىگە كىرىش ئالدىدا تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە، قانداقتۇر يەنە بىر يېڭى ئېرى فونياكىنىڭ ئالدىدا تۇرماقتا.

— تېلېگراممىنى بالدۇراق بېرىدىغان ئىش ئىكەن.

— بۇنچىلىك بولۇپ كېتەرىنى ئويلىماپتىمەن.

— ماڭايلى، قارىغىلارچۇ نېمىدېگەن بەزەپچىلىك بۇ، بۇنداقمۇ ئىش بولامدۇ!

ئىدارە باشلىقى بىلەن كۆرۈشكىلى فونياكىن يالىغۇز كىرىپ كەتتى، ئۇ ئۇلۇغ سافادا ئولتۇرۇپ تۇردى.

ئارىدىن خېلى ئۇزاق ۋاقىت ئۆتتى.

فونياكىن ئاخىر چىقتى. ئۇ ئۇلۇغنى كۆرۈپ، قېشىغا بارىدى-دە، يېنىدا ئولتۇردى.

— قانداق؟

— چاتاق، — دېدى فونياكىن پەس ئاۋازدا جاۋابەن.

— مەنمۇ كۆرۈشەي. سىز تۇرۇپ تۇرۇڭ.

فونياكىن ئۇنى-تىنسىز بېشىنى لىڭشىتتى. پېتىر ماكىدىغان چېغىدا فونياكىنىڭ يەنە قوشۇمسىنى تۇرگەنلىكىنى ۋە قولىنى قوينىغا تىقىپ، سول مەيدىسىنى سىلىغانلىقىنى كۆردى.

— توختاپ تۇرۇڭ!...ھازىر قىزىمنىڭ قېشىغا بېرىپ كېلەي، قونغىلى سىزنىڭكىگە بارىمەن، — دېدى ئۇ ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ.

— ئۆيۈمنى تاپالامسز؟

— تاپالايمەن.

ئۇلۇغ ئدارە باشلىقى بىلەن كۆرۈشكىلى كىرىپ كەتتى.

— دادىسىنى سىز چاقىرتتىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى ئدارە باشلىقى سوغۇقلا.

— ھەئە.

— نېمىشقا؟ ياشانغان بۇ كىشى...سىزگە ھېچ ئىش قىلمايدۇ دېمىگەنمىدىم.

— بۇنىڭ نەرى بولمايدۇ؟ ئۇ دېگەن دادىسى تۇرسا.

— كېسەل ئىكەن، دوختۇرخانىدىنلا كەپتۇ.

— بۇنى بىلمەپتىمەن.

— ھېچ ئىش قىلمايدۇ. ھېرىپ ئۇنىڭغا ئەھۋالىنى چۈشەندۈرۈڭ، بولمىسا تولا مېڭىپ يۈرۈپ، ئۆزىگە بالا-قازا تېپىۋالىدۇ. سىز شۇ چاغدا ئاۋۇال...

تېلېفون جىرىڭلىدى.

ئدارە باشلىقى تېلېفونىنى ئالدى.

— خەير، خوش! — دېدى پېتر ئاچچىقىدا.

ئدارە باشلىقى بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى.

ئۇلۇغ ئۆيىگە كەتتى.

فونياكىن ناھايىتى كەچ قايتىپ كەلدى. ئۇ غەمگە پاتقانىدى.

— قانداق گەپ بۇ، — دېدى ئۇ، — يۈزۈمىنى يۈيغىلى سۇ بەرسىڭىزچۇ، ھويلىڭىزدا يىقىلىپ كەتتىم...

ئۇلۇغ داسقا سۇ قۇيۇپ بولۇپ، لۆڭگىنى فونياكىنغا سۇندى. ئۇلۇغ ئولگىنىڭ ئەھۋالىنى سورىماقچى بولۇپ تۇراتتى. فونياكىن

ئۇلۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلگەندەك ئىدى.

ــ خوتۇنىڭىزنىڭ ئەھۋالىنى سورىمايسىزغۇ؟

ــ ئۇ قانداقراق تۇرۇپتۇ؟

ــ سىلەر ئاجراشقان ئىكەنسىلەرغۇ؟

"بۇ يەردىن كەتمىسەم بولمايدۇ" دەپ بىردىنلا قەتئىي نىيەتكە كەلدى ئۇلۇغ، ئەمما:

ــ مېنىڭچە، ئۇ قايتىپ كېلىدۇ، ــ دەپ قويدى.

فونياكىن ئۇنۇ تارتىپ قويۇپ، گەپ قىلمىدى.

ــ بىر نەرسە يەمسىز؟

ــ بۇ ئىشلار ئۇچۇن بۇگۇن ئاخشام ئازراق ئىچىپ قويىمسام بولمايدۇ. ھاراق تاپقىلى بولىدىغاندۇ؟

ــ مەندە بار.

...ئۇلار شىرە يېنىدا ئولتۇرۇشتى، تىمتاسچىلىق، ئىككىلىسى بىر رومكىدىن ئىچىشتى، يەنە تىمتاسچىلىق، گەپ قىلمىسمۇ ھەممە ئىش ئايان ئىدى.

تاشقىرىدا كەچ كۇزنىڭ سىم-سىم يامغۇرى شىپىلدىماقتا، بۇ ئاۋاز ئادەمنى مەيۇسلەندۇرىدۇ. يىراقلاردىن كەلگەن پويىز گۇدۇڭىنىڭ ئاۋازى كىشىنى تېخىمۇ غەملەندۇرىدۇ.

"كەتسەم بولىدۇ" دەپ ئويلىدى پېتر.

ــ سىز مۇشۇ يەردىنمۇ؟ ــ فونياكىن سورىدى.

ــ ياق.

ــ نەدىن كەلگەن؟

ــ مەنمۇ سىبىرىيىدىن كەلگەن.

فونياكىن يەنە يېرىم رومكا بىراندى قۇيدى.

— بۇ ئەسكىلەرنى بالدۇرراق ھەيدىۋەتكىلى بولماسمۇ؟ — دەپ سوردى ئۇ ئاستاغىنا، — ئۇلارنى بىر يەرگە ئەكەتسە بولمايدىغاندۇ؟ سىز خوتۇنىڭىزنى ئېلىپ كېتىڭ... — فونياكىن قاتتىق ئازابلاندى. ئۇ لېۋىنى ئازاب ۋە پۇشايمان ئىلكىدە ئىدى.

— ئۇ مېنىڭ گېپىمگە كىرسىغۇ بولاتتى.

— سىز دېگەن ئۇنىڭ ئېرى! مۇشۇنداق بولۇپ كەتكۈچە قاراپ تۇردىڭىزمۇ؟

— سىزچۇ؟ سىز دادىسى تۇرۇقلۇق مۇشۇنداق بولۇپ كەتكۈچە قاراپ تۇردىڭىزمۇ؟ جاۋابكارلىقتىن قېچىۋاتىسىزا؟

— ئۇنىڭ بىلەن تۇرمۇش كەچۈرگەن ئادەم سىز...

— مەن ئۇنىڭ بىلەن تۇرمۇش كەچۈرۈپتىمەنمۇ! بىز بىر يېرىم ھەپتە بىللە بولدۇق، ...سىزچۇ، ئۆمۈرلۈك بىللە.

ئۇلار بىر-بىرىگە ئالىيىپ قويۇشتى.

— يېگىت دېگەنمۇ شۇنداق بولامدۇ! — فونياكىن ھۆمۈدىگىلى تۇردى، — ئۇلار سىزنىڭ يېنىڭىزدا بىر يېرىم ھەپتىگىچە ئوغرىلىق قىلسۇن، يەپ-ئىچىشىۋۇنۇ، سىز ئەخمەقلىق قىلىپ قاراپ تۇرۇڭ. ھەي سويمىلارەي، يالماۋۇزلار.

فونياكىننىڭ گېپىنىڭمۇ يولى بار ئىدى، شۇڭا پېتر تېخىمۇ بىئارام بولدى، ئازابلاندى.

— ھاراق ئىچىشنى ئۇنىڭغا مەن ئۆگىتىپ قويغىنىم يوق.

— ئەمىسە كىم ئۆگەتتى؟ مەن ئۆگەتتىمما؟

— ئىشقىلىپ مەن ئۆگەتمىدىم!

— مۇھەببەت ئۇچۇن ئاز-پاز بولسىمۇ تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك-لىك كېرەك ئىدى. كېرەكمۇ، يوق؟! — فونياكىن ئاۋازىنى يۇقىرى

كۆتۈردى.

— كېرەك ئىدى! — پېتىرمۇ ئاۋازىنى كۆتۈردى، — سىزگە كېرەك ئەمەسمىدى؟!

فونياكىن چاچلىرى پاخپايغان كۆيۈغلىغا يالتتىدە قاراپ قويدى- دە، تاماكىدا سارغىيىپ كەتكەن بارمقىنى ۋىسكى بوتۇلكىسىغا تەگكۈزۈپ، مۇنداق دېدى:

— بولدىلا، ...نېمە قىلغىنىمىز بۇ؟ كەچ بولۇپ كەتتى.

ئۇلار يەنە جىم بولۇپ قالدى.

— ئۇنىڭغا نەچچە يىللىق كېسەر؟

— ئاز دېگەندىمۇ بىر يېرىم يىللىق. نېمىدېگەن سەتچىلىك بۇ...يەنە نېمە كۈلپەتلەر باردۇ؟!... — فونياكىن يەنە قاپىقىنى تۈرۈپ، قولىنى تاماكىغا ئۇزاتتى، — كېيىن بۇ يەردىكى ئەھۋالىنى ماڭا يېزىپ تۇرۇڭ...

— مەنمۇ كېتىمەن.

— نەگە؟

— بۇرۇن تۇرغان يېرىمگە. بۇ شەھەردە زادىلا تۇرغۇم يوق... بۇ شەھەرنى كۆزۈم كۆرمىسۇن، — پېتر تاماكا چېكىشكە باشلىدى.

— ھەي، سىلەرنىزە! — فونياكىن ئۈھ تارتىپ قويدى، — ياشلار دېگەن ھەممە ئىشتا ئۆزىگە تايىنىدۇ، ئۆزىگە! قىلالمايدىغان نېمە ئىش بولسۇن؟

— سىز ھەممە ئىشنى قىلالامسىز؟

— بۇنداق...ئادەمنى يەرگە قارىتىدىغان ئىشنى قىلىپ. كۆرگىنىم يوق. بىللە تۇرغۇچىلار كەلسە، بىللە تۇرىدىغانلار، بىر ھەپتىدىن كېيىن ئايرىلغۇچىلار كەلسە، ئايرىلىپ كېتىدىغانلار، سىلەرنىڭ ئىشىڭلار

مۇشۇغۇ؟

ــ بۇنى سىز قىزىڭىزدىن سوراڭ.

ــ سىز بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى يوقما؟

ــ بۇ ھەقىقەت سۆزلەشكۈم يوق، ــ دېدى ئۇ ئۆلۈپ، ــ بەربىر گېپىمىز بىر يەردىن چىقمايدۇ. سىزگە بىر نەرسىنىلا دەپ قوياي: سىزنىڭ ئىشىڭىز باشقا گەپ. بىلىپ تۇرىمەن، كۆڭلىڭىز پەرىشان، لېكىن مېنىڭمۇ كۆڭلۈم خۇشال ئەمەس. سىزنىڭ ئالدىڭىزدا ئۆزەمنى ئاقلىغىنىمنىڭ قىلچە ئەھمىيىتى يوق. قېنى ئۇخلىمايلىمۇ.

ــ سىز ئۇخلاڭ، مەن يەنە بىردەم ئولتۇرىمەن.

ــ سىز كارىۋاتتا ئۇخلاڭ، مەن سافادا ئۇخلايمەن.

فونياكىن بېشىنى لىڭشىتىپ قويدىيۇ، شىرەدىن كۆزىنى ئالماي قېقىپ قويغان قوزۇقتەك ئولتۇرىۋەردى.

...سەھەردە ئۇلار خوشلاشتى.

ــ تاماكىدىن بىرنى چېكىۋېتىپ يولغا چىقاي، ــ دېدى فونياكىن چامادانغا ئولتۇرۇۋېتىپ. ئۇلار تاماكا چەككىلى تۇردى.

ــ بولمىسا، بىر مەزگىل تۇرۇپ بېقىپ ئاندىن كېتەرسىز، ــ دەپ تەكلىپ بەردى فونياكىن، ــ بۇ يەردە ئەھۋالىڭ قانداق بولغانلىقىنى بىلگەن ياخشى...بولمىسا، مەن كېتىپ قالسام، ئەمىسە،... كۆڭلۈم ئارامسىغا چۈشمەيدۇ، بۇ يەردە موك چۈشسەم، ئىشىنىڭ قاملاشمىغىنى شۇ.

ھال سۆزلانغان بۇ ئاغرىقتا پېترنىڭ ئىختىيارسىزلا ئىچى ئاغرىپ قالدى، ئاغرىقنىڭ چىرايى راستلا سەتلىشىپ كەتكەنىدى.

ــ ئۇنى سوراق قىلغانغا قەدەر مۇشۇ يەردە تۇرۇپ، ئەھۋالىنى سىزگە خەت ئارقىلىق يازاي.

— خەتنى ئۆيگە يازماي...سىزگە ئادرېسىنى يېزىپ قالدۇراي... —
ئۇ خاتىرە دەپتىرىدىن بىر ۋاراقنى يىرتىپ، ئادرېسىنى قېرىنداشتا يازدى، — ئانىسى بىلىپ قالسا ئېلىشىپ قالىدۇ. مەن ئۇنىڭغا ھېچنېمىنى ئېيتمايمەن. قىزىمىز ئاغرىپ قاپتىكەن، ھازىر ياخشى بولۇپ كەتتى، دوختۇرلار ساقايىدى دېدى دەيمەن، ئۇنىڭ ئۇستىگە، باشقىلار بىلىپ قالسا نومۇس ئەمەسمۇ بىزگە...

— ماقۇل، دېگىنىڭىزدەك قىلىمەن.

ئۇلار يەنە بىرپەس ئولتۇرغاندىن كېيىن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى.

فونىياكىن پېتىرنىڭ قولىنى سىقىپ تۇرۇپ، كۆڭلى بەك يېرىم بولغانىدەك مۇنداق دېدى: "ئەمىسە...ئامان بولۇڭ! كۆرۈشۈپمۇ قالارمىز تېخى." ئاندىن ئۇ كەينىگە بۇرۇلىدە، ئارقىسىغا قارىماي قويماستىن يىراقلاپ كەتتى. كېينىمۇ، كوچىغا چىققاندىن كېيىنمۇ قىزىنىڭ ئۆيگە قايرىلىپ قارىمۇ قويمىدى.

پېتر بەشىنى قوللىرىنىڭ پەنجىسىگە ئېلىپ ئۆزۈن سافادا ياتاتتى. ئىشقا بېرىشقا تېخى ئىككى سائەتتىن جىق ۋاقىت بار، بىردەم كۆزىنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىۋالسا بولىدۇ. بۇ كېچىسى ئۇنى پەقەتلا كۆز يۇممىدى دېسە بولىدۇ.

سەككىز ئايدىن كۆپ ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى.

پېتر ئولگا بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىشتىن ئىلگىرى تۇرغان شەھەردە ئىش تاپتى، ئۇ ئاق كۆڭۈل بىر ئايالنىڭ ئۆيىدە تۇراتتى. پېتر دېرىزىسى مەنزىرىلىك دالاغا قارايدىغان ئازادە، چاققانغىنا بىر ئېغىز ئۆيدە تۇراتتى.

كىنو كۆرگىلى بارمىغان ئاخشاملىرى پېتر زاۋۇت كۇتۇپخانىسىدىن ئالغان كىتابلىرىنى ئوقۇيتتى. پېتر سايامەت خاتىرىلىرىنى

ئوقۇشقا ئامراق ئىدى.

6-ئاينىڭ تىنچ ئاخشاملىرىنىڭ بىرىدە، پېتىر دېرىزە يېنىدا كىتاب كۆرۈپ ئولتۇراتتى، قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغان بولسىمۇ، چىراغ يانداۋرۇشقا ئېرىنىپ قالغاندى. بىر چاغدا، پېتىر كىتابىنى قويۇپ، يىراق-يىراقلارغا ھەۋەس بىلەن كۆز تىكتى. ئاسمان ئاستىدا، دالىنىڭ نېرىسىدا ئۆستەڭ ئېرىنچەكلىك بىلەن ئاقماقتا. ئۆستەڭنىڭ نېرىسىدا، ئورمان گويا يېشىل قورغانىدەك كۆرۈنەتتى. ئورمان يىراقلارغا سوزۇلغان بولۇپ، ئاخىرىغا كۆز يەتمەيتتى، بۇلۇتلارنىڭ ئارىسىدا كۆزدىن غايىب بولاتتى. پېتىر تۇرۇۋاتقان شەھەرنىڭ بۇ قىسمى گويا يېزا-قىشلاقلاردەك تىنچ، راھەتلىك ئىدى.

ئۆيگە ئايال خوجايىن كىرىپ كەلدى.

— پېد (پېترنى ئەركىلىتىپ شۇنداق دېگەن)، بىر قىز سېنى ئىزدەيدىكەن.

— قانداق قىز؟

— ئۇقمايمەن. كىر يۈيۈۋاتاتتىم، "ئۆيىدە ئادەم بارمۇ؟" دەپ سورىدى. سېنىڭ ئۆيىدە بار-يوقلۇقىڭنى بىلمەي قالدىم، شۇڭا: "قاراپ باقاي" دەپ قويدۇم.

"كىمدۇ؟" دەپ ھەيران بولدى پېتر ۋە چىراغ ياقتى.

ئۇ كىرىپ كەلگەن ئولگىنى دەسلەپتە تونۇيالماي قالدى: بۇ بەلكىم ئولگىنى كېلىپ قالار دېمىگەنلىكىتىن، ياكى ئولگىنىڭ ئۆزگىرىپ كەتكەنلىكىدىن بولغاندۇ. ئولگا ئۆزگىرىپ كەتكەن، بىر ئاز سەمرىگەنىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن قەيسەرلىك، زېرەكلىك نۇرلىرى يەنىلا چاقناپ تۇراتتى. ئەمما بۇ كۆزلەر بۇرۇنقىدەك ئىسسىق كۆرۈنمەستىن، ھاكاۋۇرلۇق، ئۇرۇشقاقلىق چىقىپ تۇرغاندەك

كۆرۈنەتتى.

ــ مۇنداقمۇ ئىش بولىدىكەنە، ــ دېدى پېتر.

ئولگا پىسكڭىدە كۈلدى. ئۇنىڭ كۈلكىسىدىن پۇشايمانمۇ، ياكى يوشۇرماقچى بولغان خجالەتچىلىكمۇ، ئەيتاۋۇر بىلگىلى بولمايدىغان بىر خىل يېڭى نەرسە چىقىپ تۇراتتى. بۇ ھال ئۇنىڭ كۈلكىسىگە ئادەمنى مەھلىيا قىلىدىغان تۇس بەرگەنىدى.

ــ كىنوغا كىگە ئوخشاش، ــ دېدى ئولگا.

ــ شۇنداق...

بۇ تۇيۇقسىز كۆرۈشۈش پېترنى گاڭگىرىتىپ قويدى. ئۇ ئالدىراپ قالدى: ئورۇندۇقنى يېقىنراق تارتماقچى ئىدى، ئىشىك تۈۋىگىلا تارتىپ ئەكىلىپ قويدى، يەنە شىرە يېنىغا تارتتى.

ــ ئولتۇرۇڭ، ئۆزە تۇرىسىزغۇ!

ــ مەشىدە تۇرامسىز؟ ــ ئولگا ئولتۇرۇپ، تۆت ئەتراپىغا سەپ سالدى.

ــ ھەئە.

پېتر ئۇنىڭغا سىختەك قاراپلىپ تىكىلمەكتە. ئالدىدا ئولتۇرغان بۇ كىشىنىڭ ئولگا ئىكەنلىكىگە ئۇنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى.

ــ مۇشۇنداق تۇرمۇش كەچۈرەي دەيمەنۇ، ئىشقا ئاشۇرالمايمەن، ــ دېدى ئولگا.

ــ قانداق تۇرمۇش؟

ــ مۇشۇنداقچۇ، ئازادە، چاقچاقلىشىنا ئۆيدە، يالغۇز ئۆزۈم، شەھەر چېتىدە. قىش كۈنلىرىغۇ تالادا بوران ئۇچار، لېكىن بۇ ئۆي ئىسسىق، يورۇق تۇرىدۇ-دە... ــ ئولگا يەنە پىسكڭىدە كۈلدى، ــ راستلا ياخشىكەن، بۇ يەردە شېئىر يازسا ئوبدان

بولىدىكەن، سىزمۇ يېزىپ باققانسىز؟

— ياق.

— پۇرسەتنى بىكار ئۆتكۈزۈۋېتىپسىز.

پېتر ئولگىدىن ئايرىلىپ ياشغان مۇشۇ كۈنلەردە ئولگىنى بىرەر قېتىمۇ يامان كۆرسەتمىگەنلىكىنى، ئېسىدە چىرايلىق، جىلۋىگەر ۋە ئارزۇ-ھەۋىسى باشقىچە ئايال بارلىقىنى يادىغا كەلتۈردى.

— ئاۋۇ ئايال ئۆيىنىڭ ئىگىسىمۇ؟ — دەپ بېشى بىلەن ئىشىك تەرەپنى كۆرسەتتى ئولگا.

— ھەئە. ئۆزىڭىزچۇ، بۇرۇن قويۇۋەتتىمۇ؟...

— ھېلىراق دەپ بېرىمەن. ھاراق تېپىپ كېلىڭ...ئوبدان پاراڭلىشۋالايلى.

— ماقۇل.

— پۇل لازىممۇ؟

— قويۇڭە ئۇنداق گەپنى! — ئۇ لېۋىنى چاپنىنى كىيىپ چىقىپ كەتتى.

سىرتقا ئۆزى يالغۇز چىقىش پۇرستىگە ئېرىشكەنلىكىدىن ئۇ لېۋى ناھايىتى خۇشال بولدى، ئەمدى ئۇنىڭغا پىكرىنى يېغىپ ئوبدان ئويلىنىۋېلىش ئىمكانىيىتى تۇغۇلغاندى. ئەمما ئۇ ھەرقانچە قىلىپمۇ پىكرىنى يىغالمىدى. ئۇ بۇ ھالدىن خۇشالمۇ، خاپىمۇ؟ بىرنېمە دېمەك تەس. ئەلۋەتتە، ئۇ خۇشال. بىراق، ئولگا نېمىشقا كەلگەن؟... ئولگىنى كۆرۈشكە ئالدىرىغان ۋە ئۇنىڭ نېمىشقا كەلگەنلىكىنى ئىنتىكرەك بىلمەكچى بولغان پېتر ماگىزىندىن يۈگۈرۈپ دېگۈدەك قايتىپ كەلدى.

ئولگا بۆلۈڭ ئىشكاپنىڭ ئالدىدا چېچىنى تاراۋاتاتتى، ئالدىدا

ئەينەك تىكلەكلىك تۇراتتى.

— توي قىلغان ئوخشىمامسز؟

— ياق.

— ئەمسە بۇ كىم؟... — ئولگا رامكەدىكى بىر قىزنىڭ سۈرىتىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ سورىدى، پېتر ئۆزى ياسىغان بۇ كىچىك رامكا تىكلەنگەن ئەينەكنىڭ يېنىدا ئىدى.

— بۇ...ئاشۇنداق بىر قىز.

— سۆيگىنىڭىزمۇ؟

— ھەئە. — پېتر خىجىل بولۇپ قالدى. ئىچىدە ئۆزىنى ئۆزى تىللاپ كەتتى: "نېمە كۇن بۇ ماڭا؟! گۇناھكار دەك يۇرىمەن."

ئولگا يالتىتىپ بىر قاراپ قويدىيۇ، ئورنىدىن تۇرمىدى.

— نېمە بولدى؟

ئولگا سۈرەتنى ئېلىپ، قىزغا بىر ھازاغىچە سەپسېلىپ كەتتى، پېتر ئولگىنىڭ كەينىدە قاراپ تۇراتتى.

— بۇ قىز نېمە ئىش قىلىدۇ؟

— ئوقۇغۇچى، تېخنىكومدا ئوقۇيدۇ.

— چىرايلىق ئىكەن، — دېدى ئولگا. ئولگا بۇ گەپنى پېترنىڭ كۆڭلىنى دەپ ئەمەس، چىن كۆڭلىدىن قىلغانىدى. ئولگىنىڭ قۇدرىتىمۇ ئۆزىنى نقاپلىمايدىغانلىقىدا ئىدى، — ئۇنى ياخشى كۆرەمسز؟

— بۇ ھەقتە كېيىن پاراڭلىشايلى. سىز ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ، مەن ئازراق يەيدىغان بىر نېمە راسلاي، — پېتر شۇنداق دەپ قويۇپ ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى.

...تالا پۇتۇنلەي قاراڭغۇچىلىق بولغاندا، ئىككىسى شىرە يېنىدا

ئولتۇرۇشتى.

پېتر تاللمايلا، قولىدا كۆرسىتىپلا ئالـدۇرغان بولسـىمۇ، ھاراق ئىچىشلىك ھاراقلاردىن بولۇپ چىقتى.

ــ يېيىشلىك بوپتۇ، شۇنداقمۇ؟

ــ ياقەي. ــ پېتر ئولگىنىڭ نېمە ئۈچـۈن بۇرۇن قويۇپ بېرىلـگەنلىكى (ئۇنىڭغا ئىككى يىللىق كېسىم كېسىلگەنىدى)، بۇ شەھەرگە نېمىشقا كەلگەنلىكى، بۇ يەرنى قانداق تاپقانلىقى ۋە نېمە ئـۈچـۈن ئىزدەپ كەلگەنلىكىنى بىلىشكە ئالدىرايتتى.

ئولگا بولسا ئالدىرىمايتتى.

ــ ياخشى يەردە تۇرۇۋېتىپسىز، راست.

ــ سىزنى نېمىشقا بالـدۇر قويۇۋەتـتى؟ ــ پېتر ئاخىـرى تاقەت قىلىپ تۇرالماي سورىدى.

ــ كۆزۈم كىشىنى مەپتۇن قىلارلىق بولغىنى ئۈچۈن.

ــ بۇنداق گەپنى قويۇپ، راست گەپنى قىلىڭا.

ــ راست.

ــ قويۇۋەتكىلى ئۇزاق بولدىمۇ؟

ــ يېرىم ئاي بولدى...

ــ مېنى قانداق تاپتىڭىز؟

ــ بۇ كۈنلەردە ئادەم تاپماق ئاسان ئىـش. نېمىشقا ئۇ يەردىن كەتتىڭىز؟ قورقۇپمۇ؟

ــ ياق، بىزار بولۇپ.

ــ راستلا بۇ قىزنى ياخشى كۆرەمسىز؟ ــ ئولگا ئۆزىگـىلا خاس بىر خىـل كـۈچلۈك ۋە مەخـسۇس قىزىقىـش بىلەن پېتـرغا قاراپ تۇرىدىن توغرىلا سورىدى.

پیتر نېمه دەپ جاۋاب بېرىشنى بىلمەي قالدى.

پیتر بۇنىڭدىن ئىككى ئاي بۇرۇن نىنا بىلەن كىنوخانىدا تونۇشتى. شۇ كۈنى ئۇلار كىنوخانىدا يانداش ئولتۇرغان بولۇپ، قىزىق كىنونى كۆرۈۋېتىپ بىللە كۈلۈشتى...كوچىغا بىللە چىقتى. "ياخشى فىلىم ئىكەن"، "ئادەمنى تولا كۈلدۈرىدىكەن، مەنمۇ تازا كۈلۈۋاپتىمەن". ئۇلار مانا شۇ تەرىقىدە گەپلىشىپ ماڭدى...شۇنداق قىلىپ تونۇشتى. پیتر ھېچقاچان ساختىلىق قىلمايدىغان، ساددا دېھقان قىزىنى ياختۇرۇپ قالدى، بۇ قىز بىلەن بىللە بولغىنىدا يېنىكلەپ قالاتتى.

— ئۇنى ياخشى كۆرەمسىز؟

— ئۇقمايمەن. ئۇ بەلەن قىز.

ئولگا ئۇزاققىچە ئويغا چۆمدى.

— ھازىر نېمە ئىش قىلىۋاتىسىز؟

ئولگا ئوي-خىيال دەرياسىدىن چىقىپ ئەقلىگە كەلدى-دە، ھاراقتىن بىر يۇتۇم ئىچىپ، ستاكانىنى شىرەگە توكىكدە قويۇپ، مۇنداق دېدى:

— ئىككىمىز بىللە كەتسەك قانداق؟ يېزىغا...بىزنىڭ ئۆيىگە كېتىمىز. — ئۇنىڭ مۇنۇ سۆزلىرى پیترغا قارىتىلمىغانىدى، — ئۆتكىنى ئۆتتى، ئىستىقبالدىن گەپ ئاچقىلى بولمايدۇ — بۇنداق بولمىسا بولاتتى! مەن يېڭى تۇرمۇشۇمنى باشلايمەن، توغرا تۇرمۇ-شۇمنى باشلايمەن، — ئولگا ئۆزىنى مەسخىرە قىلىپ كۈلۈپ قويدى ۋە پیترغا قاراپ قويدى، ئاندىن قاپىقىنى تۈرۈپ، رەسمىي ئۈزۈ گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — چۈسمۇ بۇرۇختۇم بولمىدىغان تۇرمۇش ئەمەس، بەلكى ھەقىقىي تۇرمۇش!...ئۇقامسىز؟ مەن مۇئەللىم

بولمەن، ئادەملەرنى باتۇر، ئەركىن، كۈچلۈك قىلىپ تەربىيىلەيمەن...ئىشەنمەمسىز؟

ـــ ھېچنېمە دېگىنىم يوقتۇ.

ـــ راست گەپ قىلىۋاتىمەن، پېتر. ئۇقامسىز، بىز يېڭى ھاياتنى باشلايمىز. مەن ئاخىر سىرتتىن ئوقۇش شۆيۈەنىنى پۈتتۈرۈپ كەلدىم. بىر يېرىم يىلدىن كېيىن مۇئەللىم بولۇپ قالىمەن. سىنىپىمىزدىكى بالىلارنى ئوقۇتىمەن...شۆيۈەندە بۇرۇن ئوقۇغانىدىم، كېيىن ئوقۇماي كېتىپ قالغان. ئەمدى ئوقۇشنى بىر باشتا ئىلىپ چىقمىسام بولمايدۇ. مەن بىلەن بىللە كېتەمسىز؟

ـــ مەن سىزگە نېمىشقا كېرەك بولۇپ قالدىم؟

ـــ سىز ماڭا زۆرۈر. ماڭا ئەر كېرەك-تە! راستىمنى ئېيتىۋاتىمەن. سىز مەن كۆرگەن ھەممە ئادەمدىن ياخشى بولۇپ چىقتىڭىز. مەندىن خاپا بولماڭ، مەن ئۇنداق ئاسمان-زېمىن بولۇپ چۈشسەم، تېگىدە يېتىپ مانىتا يەيدىغانلاردىن ئەمەس، ئۇنداق ئادەملەرنى مەنمۇ كۆزگە ئىلمايمەن. مەن سىزنىڭ سادىق خوتۇنىڭىز بولۇپ قالىمەن. ـــ ئولگا ئورنىدىن تۇرۇپ، ھاياجان بىلەن بۇ تار ئۆيدە ماڭغىلى تۇردى، ـــ گەپ قىلسىگە، پېدە، شۇنداق بولسا ياخشى ئەمەسمۇ؟ بۇ يەردە نېمە بار بىزگە؟ بۇ يەر قىسلىچىلىق، بۇرۇختۇم... ئويلاپ بېقىڭا، ئۇ يەر شۇنداق ياخشى ئەمەسمۇ! ئۇ يەرنىڭ ئادەملىرى... سادىق، ئىشەنچلىك، ساددا، ئەقىللىق، زېرەك.

ئولگىنىڭ گەپلىرى ئۇلۇغ نېمىشقىدۇ راستىتەك، ئويلىرى دۇرۇستەك بىلىندى.

ـــ بارغاندىن كېيىن چۆپ دۆۋىسىدە ئۇخلايمەن، ھەر ئەتىگىنى ئۆستەڭدە چۆمۈلىمەن، بىز تەرەپتە سۇ شۇنداق سوغۇق. مەن بىلەن

بىللە بارامسىز؟

— باراي.

— بىللە باردىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىپ تۇراتتىم. قېنى... بەختسىز شەرىپىگە كۆتۈرەيلى. بەختنىڭ مەۋجۇتلۇقىغا ئىشىنىمەن. ھازىرلا يولغا چىققۇم كېپكېتىۋاتىدۇ.

ئۇلار ھاراق ئىچىشتى.

— چىرايىڭىزنى ئېچىپ ئولتۇرسىڭىز بولمامدۇ؟

— ماقۇل. ئولىگا، مۇھەببەت دېگەن نەرسە مەۋجۇت ئەمەس دەپ ئەخمەقلەرچە گەپ قىلىپ يۈرگەن بولسىڭىزمۇ، مۇھەببەت بەربىر مەۋجۇت، بۇنى بىلدىڭىزمۇ؟

— ئۇھ، خۇداغا شۈكۈر! خاتىرجەمغىنا ئۇخلىۋالىدىغان بولدۇق. ئۆي ئىگىسىگە خوتۇنۇم كەلدى دەڭ... بولمىسا، بۇ يەردە قونماي-مەن. ئەتىگەنلىككە سەھەردىلا ماڭمىز. تەييارلىنىپ بولدۇم. ئەتە ئىككىمىز بېرىپ رەسمىيەتلەرنى بېجىرىمىز. خىزمەتتىن ئىستېپا بېرىش، ھېلىقى ئەخمىقانە گۈۋاھنامىنى ئېلىش رەسمىيەتلىرىنى بېجىرىمىز. بەك بەلەن ئىش بولىدى، شۇنداقمۇ؟ رەسمىيەتلەرنى بېجىرىپ بولۇپلا يولغا چىقىمىز. پويىزدا ئولتۇرۇپ دېرىزىدىن قارىساق، يېزا-كەنتلەر، ۋوگزاللار... دالا، ئورمانلار... غۇيۇلداپ ئۆتۈپ كېتىدۇ... ئۇرال تاغلىرىدىن ئۆتسەڭ، سىبىرىيىگە بېرىپ قالدۇق دېگەن سۆز... ئۆي ئىگىسىگە ھازىرلا بېرىپ ئېيتىپ قويۇڭ، مەن يېشىنىپ تۇراي. چىراغنى ئۆچۈرۈۋېتىپ بىردەم پاراڭلىشىمىز، ئاندىن ئۇخلايمىز.

پېتر خوجايىن ئايالىغا خوتۇنۇم كەلدى دەپ ئېيتىپ قويدى. پېتر بەختكە چۆمۈلۈپ، گومۇشتەك بولۇپ قالدى، بۇنىڭدىن كېيىنكى

گۈزەل ھاياتى ھەققىدە ئۇختىيارسىز خىيال قىلىدى. "ئاھ، ئىگەم! تەقدىر ئىلاھى ماڭا مۇشۇنداق... شوخ ۋە سۆيۈملۈك ئايالىنى ئاتا قىپتىكەن."

ئولىگا يول بويى ئېچىلىپ-يېيىلىپ يۈردى، ۋاگونىدا پېترغا كۆلكىلىك ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى. ئولىگىنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ، پېترمۇ كۈلۈشۈپ بەردى. ئولگىنىڭ زورمۇ-زور كۈلۈشلىرى ئادەمنى خاتىرجەمسىزلەندۈرەتتى. بەزىدە ئولگىمۇ ئويغا پاتقانىدەك، دېرىزە يېنىدا ئۇزاققىچە گەپ-سۆزسىز ئولتۇرۇپ كېتەتتى. ئۇنىڭدىكى مۇشۇ ھالەتلەرنى كۆرۈپ، پېترمۇ ئويغا چۆمەتتى. "ئوڭۇشلىشى ئۇزاققا بارماسمىكىن" دەپ ئويلايتتى پېتر. ئەمما، ئولگا مېھرلىك كۆزلىرىنى تىككىنىدە، پېتر ھەممىنى ئۇنتۇپ كېتەتتى.

يولدا ئۇلار كىروتويارسكىغا ئولگا بىلەن پېتر ئىمزاسىدا تېلېگرامما بېرىۋەتتى.

فونياكىن ۋوگزالدا ئۇلارنى كۈتۈۋالدى.

ئېگىز بويلۇق، كىسەل چىراي، يېنىك جۈۋا كىيىۋالغان ئاۋاق بىر ئەركىشى ۋوگزالدا تۇراتتى، بۇ كىشى پېترلارغا خۇشال ۋە كۆڭۈل بۆلۈپ قاراپ تۇرماقتا ئىدى. پېتر بۇ ئادەمنى دەرھاللىقا تونۇيالمىدى.

— خۇش كېلىپسىلەر، خۇش كېلىپسىلەر! — دېدى بۇ ئەركىشى بوغۇق ئاۋازدا. بۇكىشى قىزىنى قوللىرى قولاشمىغاندەك قۇچاقلىدى ۋە قىزنىڭ مەڭزىگە بوشقىنا ئۆپۈپ قويدى. ئاندىن بۇ كىشى پېترغا قولىنى ئۇزاتتى، پېتر ئۇنى مانا مۇشۇ چاغدا ئاران تونۇيالدى. — ھە — ھە!... مۇنداقمۇ تېخى؟ قاراڭ، بۇ... ياخشىمۇ سىز. قېنى، — ماڭايلى.

پېتر چامادانىنى كۆتۈرۈپ كېتىۋېتىپ، ئولگىغا زەن سېلىپ چىقتى. ئولگا ئەمدى كۈلكىسىنى توختىتىپ جىمجىت قالغانىدى. لېكىن، پېتر نېمىشقىدۇ شادلىنىپ كەتتى، "سولىشىپ يۈرىدىغانغا نېمە ئاساسىم بار؟" دەپ ئويلىدى ئۇ.

ئۇلار ماشىنىدا بىرسائەتتىن ئارتۇق يۈرۈپ كرۇتويارسكىغا يېتىپ كەلدى. يولدا كەمدە-كەم گەپ-سۆز قىلىشتى.

— قانداق كەلدىڭلار؟ — دەپ سورىدى فونياكىن.

— سىز نېمە بىلەن كەلدىڭلار دېمەكچىغۇ دەيمەن، شۇنداقمۇ؟ — ئولگا دادىسىنىڭ گېپىنى چۈشەنمىگەندى، — پويىزدا كەلدۇق.

— كەتمەيدىغان بولۇپ كەلدىڭلارمۇ، مېھمان بولۇپمۇ؟

ئولگا شاققىدە ئېرىگە قاراپ قويۇپ، كەسكىن جاۋاب بەردى:

— كەتمەيدىغان بولۇپ.

بۇ جاۋابتىن فونياكىنىڭ ناھايىتى خۇشال بولغانلىقى مەلۇم ئىدى (ئۇ ئالدىنقى رەتتە ئولتۇرغان بولۇپ، باللىرىغا گەپ قىلغاندا كەينىگە قايرىلمايتتى).

— ئوبدان بوپتۇ، — دېدى ئۇ بوشقىنا.

— ئانام ئامان-ئېسەن تۇردىمۇ؟

— ئوبدان تۇردى.

— ئۆزىڭىزچۇ؟ بەك جۇدەپ كېتىپسىز، ئاغرىپ قالدىڭىزمۇ نېمە؟

— ئىشىم جىق بولۇپ كېتىپ، — دېدى فونياكىن دۇدۇقلاپ، — مەن ھازىر دۆلەت دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ باشلىقى.

فونياكىنىڭ 25 — 26 ياشلاردىكى تەمبەل شوپۇرىنىڭ ئولگىغا ھەيرانلىقتا قاراۋاتقانلىقىنى پېتر كۆرۈپ قالدى. ئىككى قېتىم ئولگا-

نىڭ كۆزى شوپۇرنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچراشتى، بۇنىڭدىن ئولگا پەخىرلىنىپ كەتتى.

"ھىم، خەق ساڭا قارىسا، كۆرەڭلەپ كەتكىنىڭ نېمىسى!" دەپ ئويلىدى پېتر غۇژۇرىدە ئاچچىقى كېلىپ.

...كەچتە فونياكىنلارنىڭكىگە مېھمانلار توشۇپ كەتتى.

فاتىفون قويۇلدى، كىشىلەر ئۈسسۈلغا چۈشتى.

فونياكىن بىلەن ئۇلىۋۇ تۈيدۇرماستىن بىر شىشە ھاراقنى ئېلىپ يان ئۆيگە كىردى.

— پاراڭلىشىۋالايلى، — دېدى فونياكىن، — مۇشۇ ئۆيدە تۇرىمىز، بولامدىكەن؟

پېتر ئۆيگە قاراپ چىقتى.

— بولىدىكەن. بۇنىڭدىنمۇ ياخشى ئۆي بولمايدۇ.

— ھازىرچە... شۇ چاغدا كۆرەرمىز، ئولتۇرۇڭ.

ئۇلار تاماكىلىرىنى تۈتاشتۇرۇپ، بىر رومكىدىن ئىچىشتى.

— بۇ كۈنلەردە نېمە ئىش قىلدىڭىز؟

— ئىشلىدىم.

— ياغاچچىلىق قىلدىڭىزمۇ؟

— ھەئە.

— قىزىم ئۆزى سىزنى ئىزدەپ بېرىپتۇمۇ؟

— ھەئە.

— راستما؟... ھازىرقى ئويىڭىز نېمە؟ — فونياكىن قىزىنىڭ ئىشىنى كۆزدە تۇتقاندى.

— مېنىڭچە، ئەھۋال ياخشىلىنىۋاتىدۇ. بەلكىم بىراقلا بولماس... ئۆزەممۇ بىرنېمە دېيەلمەيمەن. مېنىڭچە، ئۇ پۇشايمان قىلغان،

بۇنىڭغا ئىشىنمەن. ئۇ ئوقۇماقچى.

ــ چىقىپ ئۇنى چاقىرىپ كىرىڭ... بىر ناخشا ئېيتىپ بەرسۇن. ناخشىسىنى ئاڭلىغۇم كېلىپ قالدى.

ئۆيگە ئولگا كىرىپ كەلدى ۋە دادىسىغا سوئال نەزىرىسىدە قاراپ قويدى.

ــ ئولتۇرغىن قىزىم. كۆرۈشمىگىلى ئۇزاق بوپتۇ... ــ فونيا-كىنىڭ ئاھاڭىدىن يېلىنىش تەلەپپۇزى چىقىپ تۇراتتى. تولغان، چىرايلىق قىزنىڭ ئالدىدا ئۇ يىگانە ھالەتتە ئىدى.

"ئۇنىڭ ئالدىدا بىز... كىچىك بالا بولۇپ قالدۇق، ــ دەپ ئۆزىچە ئىچىدە ئىقرار قىلدى پېتر، ــ ئامالسىز بولمىدى. قېنى ئۇ مېنىڭ يىگىتلىكىم!"

ــ ناخشا ئېيتمەنمۇ؟

ــ ماقۇل. مەن گىتارنى ئەكىرەي. ــ فونياكىن ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

فونياكىن گىتارنى كۆتۈرۈپ كىردى ۋە تارنى قولى كەلمىگەندەك تاراڭشىتىپ بېقىپ، قىزغا بەردى.

ــ بۇ گىتار سېنىڭ ئىدى، ئېسىڭدىمۇ؟

ــ ئېسىمدە. ــ ئولگا گىتارنى ئېلىپ، ئورۇندۇقتا ئولتۇردى-دە، پۇتىنى مىنگەشتۈردى، تار يوپكىسى تارتىشىپ يىرتىلىپ كەتكىلى تاس-تاماسلا قالدى.

ــ قايسى ناخشىنى ئېيتاي؟ ــ دادىسى بىلەن ئېرىگە مەسخىرە-لىك قاردى ئۇ. بۇ چاغدا، ئۇنىڭ سۆزۈك، نېپىز ئاۋازىدىكى لېۋەڭىك تۆپسىدىكى قارا بۇرۇتى كۆزگە چېلىقتى.

ــ ئۆزەڭ خالىغانىنى ئېيت، ــ دېدى فونياكىن.

پېتر ئولگىنىڭ ناخشىسىنى ئاران ئىككى قېتىم ئاڭلىغان. ئولگىنىڭ ناخشىنى پەيزى ئېيتىشى پېترغا ياراپ كەتكەنىدى.

ئولگا گىتارنى تەڭشەپ، ئويلاندى... ئاندىن دادىسىغا قاراپ قويۇپ، ئاۋازىنى بوش چىقىرىپ ئېيتىشقا باشلىدى:

ئېسىمگە كەلدى مۇنداق بىر چۆچەك،
كىشىلەر ئۇنى ئۇنتۇپ كەتكەنىدەك:
بۇرۇنقى زامانىدا ئۆتكەنىكەن،
پەرۋانە ئۆزىنى ئوتقا ئۇرارىكەن.
ئوتقا كۆيمەن، باغرىم ياقمەن،
ئىشقىدا ئونىڭ ئۆزەم ئاتمەن.
ئەمما شۇ ئوتنىڭ قىزىق تەپتىگە،
چىدىيالماسكەن ئاشۇ پەرۋانە.

دەسلەپكى بىر-ئىككى مىسرا سىنى ئېيتىۋاتقاندىلا، بۇ ناخشا پېترغا ياراپ كەتتى، ئۇنىڭغا ئۆزى ئىچى بىردىنلا ئازادە بولۇپ كەتكەندەك تۇيۇلدى. ئولگا ناخشىنى بىر ئوبدان ساپ-سۈزۈك ئاۋازدا، ئۆزى توقۇغاندەك ئېيتماقتا. گىتاردىن مۆڭلۈق ئاۋاز تارقالماقتا.

ھاۋا ئوچۇق، كۈنمۇ كەچ بولۇپتۇ،
يەرگە ئاي ئاپئاق نۇرىن تۆكۈپتۇ.
شۇندا دېرىزە تۈۋىگە كېلىپ،
پەرۋانە ئاستىلا ئۆيگە كىرىپ.
ھېچنېمىنى سەزمەي سەۋدايىدەك،
ئۆزىن شۇندا ئوتقا ئۇرۇپتۇدەك.
ۋەلېكىن دەرھال كۆيۈپ كېتىپتۇ،

شۇنىڭ بىلەن ئۇ ۋەسلىنى تېپىپتۇ.
سورىساڭ مېنىڭ مۇھەببىتىمنى،
ئۇنتۇلغان ئاشۇ چۆچەكنىڭ ئۆزى.

پېتر شىرەگە يېقىن ئولتۇرۇپ، يىراقلارغا غەمكىن نەزەر تاشلاپ ۋاتقان قېيىن ئاتىسىغا قاراپ قويدى. قىزنىڭ ناخشىسى بوۋايغا كۆپ تەسەللى بولغانىدى. بوۋاي قىزىغا ئامراق، قىزىنىڭ تەقدىرى بوۋاينىڭ خېلى بېشىنى قاتۇرغانىدى.

ئولگا ناخشىنى ئېيتىپ بولۇپ، يوغان ئالقىنىنى تارغا قويدى-دە، ئىككىسگە مەسخىرىلىك قارىدى.

— نېمىشقا بېشىڭىز ساڭگىلاپ كەتتى؟

فونياكىن شارتتىدە هوشىنى تېپىپ، بېشىنى كۆتۈردى ۋە:

— شۇنى دېمەمدىغان! — دېدى.

— ئۇچىمىز بىللە بىر ناخشا ئېيتساق قانداق؟ — دەپ تەكلىپ بەردى ئولگا.

— ياقەي، بولمايدۇ! — دەپ قارشى چىقتى پېتر.

— ئۇچىلىمىز ئېيتىپ نېمە قىلىمىز؟ ئۆزەڭگە بىرنى ئېيتىپ بەرگىن، — دېدى فونياكىنمۇ.

ئۆتمۈش هەققىدە خىيال قىلماسمەن،

.....

ئولگا يەنە ناخشا باشلىدى. غەم ۋە مۇڭ ئۇلىۋىنى ئەسىر قىلىۋالدى.

ئولگا ناخشىدىن توختىدى.

ئۇچەيلەن بىرھازاغىچە گەپ-سۆز قىلماي، ناخشا تېكىستىدىن هۆزۈر ئېلىپ ئولتۇرۇشتى، بۇ ناخشا ئېلىپ كىرگەن غۇۋا، چەكسىز

گۈزەل ۋە پەرىشان مۇھىتتىن ئايرىلىشقا ئۇلارنىڭ كۆزى قىيمايتتى.

ــ دېمەك، ياغاچچىلىق قىلىۋېتىپسىز ــ دەپ؟ ــ دەپ توساتتىن سورىدى فونياكىن.

ــ ئۇنىڭدىن بۆلەك نېمە قىلىمەن دەيسىز؟

ــ ھېچقىسى يوق. سىز... ئوقۇشىنى خىيالىڭىزغا كەلتۈرۈپ باقمىدىڭىزمۇ؟ سىز نەچچە يىل ئوقۇغان؟

ــ بەش يىل.

ــ ھە، مۇنداق دەڭ... ئاز ئىكەن. يېشىڭىزمۇ چوڭ ئەمەسقۇ تېخى.

"نېمىنى كۆزلەپ شۇنداق دەيدىغاندۇ؟" پېتر ھەيران قالدى. كېيىن ئۇ يەنە بىر سورىدى:

ــ قانداق قىلىدىغان گەپ؟

ــ ھېچ گەپ يوق!... ھازىرقى دەۋر شۇنداق دەۋر، ھەممەيلەن ئوقۇيدىغان. بىزنىڭ بۇ يەردە ئوبدان بىر كەچلىك مەكتەپ بار، ئوتتۇرا تېخنىكوم بولغىنى بىلەن... تۇرمۇش يولى كەڭ.

ــ كېينچە سۆزلىشەيلى، پاۋېل نىكولايېۋىچ.

شۇنداق قىلىپ، كېينكى ھايات ئاشۇنداق باشلاندى.

پېتر رېمونتچىلىق پونكىتىدا ياغاچچىلىق ئىشى تاپالمىدى. كەنتلەردىكى ياغاچچىلىق ئىشلىرىنى پېنسىيىگە چىققان بىرنەچچە بوۋاي ھۆددىگە ئېلىۋالغانىدى، يەنە كېلىپ، بۇ ھۇنەر ئادەمنىڭ يۈزى قىزىرىدىغان ھۇنەر ئىدى. شۇنداقتىمۇ قوتان ئوڭلىغۇچى ياغاچچىلار ئۇنى خۇشاللىق بىلەن ئىشقا ئالدى.

ئولگا راستلا ئوقۇشقا كىرىشتى.

ھەركۈنى تاڭ سەھەردىلا پېتر ئورنىدىن ئاستا تۇرۇپ، ھويلىغا

چىقىپ يۈز-كۆزىنى يۇياتتى، كىينىپ بولۇپ، ئاشخانىغا كىرىپ، تۇرۇپ قىيمىلىق قازان نېنى (بۇ نان يېيىشلىك بولمىسمۇ) نى يەيتى، پېتىرنىڭ قېيىن ئانىسى نېمىشقىدۇ دائىم مۇشۇنداق نان پىشۇرۇپ قويساتتى، ئاندىن سوت ئىچەتتى. بۇنداق پەيتتە فونياكىن ئۆيدە بولسا، ئۇ يەنە بىر ئۆيدە كىمگىدۇر تېلېفون بېرىۋاتقان، تېلېفون بېرىۋېتىپ گاھ كۈلۈۋاتقان، گاھ تىللاۋاتقان بولاتتى. بەزىدە بۇ ئىككىيلەن بىرلىكتە ھېلىقى قازان نېنىنى يەيتتى.

قېيىن ئانىسى بىلەن ئولگا ئۇخلاۋاتقان بولاتتى.

— ئىشىگىز قانداق كېتىۋاتىدۇ؟ — دەپ سورايتتى فونياكىن.

— ھەر ھالدا ياخشى. سىزنىكىچۇ؟

— ياخشى.

شۇنىڭدىن كېيىن ھەركىم ئۆز غېمىدا بولاتتى.

پېتر ئەتىگەنلىك تامىقىنى يەپ بولۇپ، ھويلىغا چىقتى-دە، دەرۋازا يېنىدىكى ئۈزۈن ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ، تاماكا چەكىكەچ ماشىنا كۈتۈپ تۇردى (كەنتتىن بەش كىلومېتر يىراقلىقتىكى قۇرۇ-لۇش ئورنىغا ئىشچىلار ماشىنا بىلەن بېرىپ كېلەتتى). ماشىنا ساقلاپ ئولتۇرغان يېرىم سائەت ۋاقىت ئۇنىڭ ئۈچۈن بىركۈنىنىڭ ئەڭ ياخشى پەيتى ئىدى. بۇ چاغدا قۇياش تېخى چىقمىغان، ئەمما ئەتراپ يورۇپ كەتكەن، كەنت قاينىشقا باشلىغان بولاتتى. كاللار توپا-توزان كۆتۈرۈپ ئۆتۈشەتتى. دەسلەپتە كىچىكىرەك بولغان بۇ كالا پادىسى كەنتنىڭ چېتىگە بارغاندا چوڭىيىپ كېتەتتى. قاشا ئىشكىلىرى ئىچ-ئاچ قىلىپ كېتەتتى؛ كېيىن ئويغانغان ئايالار كاللارنى قامچىلاپ، مالچىلارنىڭ كەينىدىن قوغلايتتى.

ياغاچچىلىق ئەتىتىدىكىلەر دەسلەپتە ئۇلۇغۇنى مەيدان باشلىقى-

نىڭ كۆيۈغلى دەپ ئۇنىڭدىن بىر ئاز ھەزەر ئەيلىدى، ئەمما كۆپ ئۆتمەيلا ئۇنىڭدىن خاتىرجەم بولدى. پېتر قولىدىن ئىش كېلىدىغان، خەققە ئېغىرنى چۈشۈرمەيدىغان، ئاق كۆڭۈل ئادەم بولغاچقا، تېزلا ئۆزلىشىپ كەتتى.

ئولىگا كۈنلەپ-كۈنلەپ سافاغا چۆكۈپ ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇيتتى. ئېرى ئىشتىن يېنىپ كەلگەندە، ئولگىنىڭ قارشى ئېلىشىنى سوغۇق دېمىگەندەمۇ، ھەمدەم خىياللىق بىلەن بولدى دېيىش مۇمكىن ئىدى. ئولگا كىتابنى قويغىنى بىلەن خىيالى يىراقلاردىن كەلمىگەن بولاتتى.

ــ ئوچاقتىكى تاۋدا ياڭيۇ بار، دالاندا تەرخەمەك، بەسەي بار، ئىشكاپتا بولكا بار.

بۇنىڭغا ئۇلۇغ خاپا بولۇپ كەتمەيتتى، ئۇ: "مەيلى، ئۇ غەمدىن خالاس بولسىلا مەيلى" دەپ ئويلايتتى.

پېترموۇ قېيىن ئاتىسىنىڭ ئوقۇش ھەقىقىدىكى گېپىنى ئوبدان ئويلىماقتا ئىدى: ئوقۇيمۇ؟ تۇرمۇش ئىزىغا چۈشتى، كۆڭۈلمۇ خاتىرجەم بولدى. ئاخشىمى ئولگىنىڭ كىتابلىرىنى ۋاراقلاۋېتىپ، خوتۇنۇم بىلەن ھېلىقى گۈزەل دۇنياغا بىللە كىرىمەن دېگەن ئوي پېتر نىڭ قەلبىدىن كۆچلۈك سادا بولۇپ ئۇرغۇپ چىقتى.

كېچىسى ئۇلار قاراڭغۇدا پاراڭغا چۈشتى:

ــ دادام مېنىمۇ ئوقۇ دېدى، ئەمما، ساڭا مەلۇم، راستلا ئوقۇسام... ھە؟

ــ دادام توغرا دەپتۇ. ئەمما ئۇنىڭ پىكىر-خىيالى باشقا ئىشتا... ئۆزىنىڭ ئىشىدا ئېھتىمال. ساڭا مەن يارەملىشىمەن. بەك ھەيرانمەن، پېتە! نېمىگە دېسەڭ، مەن مېگۈبرىپ، بىردىنلا دېگىز

بويغا كېلىپ قالغانـدەك بولىمەن. بۇ ئىـش ئويلىمـىغان يەردىـن چىقـقاچـقا، نېمە قىلىشىمـنى بىـلـمەي كېتـىمەن. دېگىز شۇنـچە چوڭكى... ــ ئۇلاپلا ئولگا دوق قىلىپ قوشۇپ قويدى، ــ مەن 30 غا كىرىپ قالدىم.

ــ ئۇنداق دېمەڭ، خەق...

ــ مەن بۇ ھەقتە گەپ قىلماقچى ئەمەس. ئەپسۇس!

ــ نېمىگە ئەپسۇس؟

ــ ھېچنېمىگە. چۈشەنسەڭچۇ كاشكى!

ــ نېمىشقا چۈشەنمەيدىكەنمەن؟ چۈشىنىمەن. بىرمۇنچە ۋاقىتنىڭ بىكار ئۆتۈپ كەتكىنىگە ئەپسۇسلىنىسەن.

ــ ئۇخلايلى. قولۇڭنى ئەكىلە... ئۇقمايمەن نېمىدىن قورقىدىغانلىقىمنى، دېگىزنىڭ چوڭلۇقىدىن قورقىدىغاندىمەن بەلكىم...

ــ قورقما (ئەمدى ئۇ ئولگـنى سەنـلەشـكە باشلىـدى)، ياخشى تەرەپكە ئويلىغىن ئىشنى، يۈرەكسىزلىك قىلما. ئىككىمىز بىر بولۇپ، يالماۋۇزنىمۇ يېڭىمىز. بىلىپ قوي، مەن دېگەن مختا يىگىت، كالـلامغا ئازراق بىرنېمە قاچىلىۋالىدىغان بولسام...

ــ پوچىلىق قىلما. ئەمما، ئوقۇغىنىڭ تۈزۈك، دادام دېمىسـمۇ مەن بۇرۇنلا مۇشۇنى ئويلىغان. ئەجەب ئوبدان پۇرايسەنغۇ، دېڭىز-قاي پۇرىقى. ئۇخلايلى.

كرۇتويارسكىغا كەلگەندىن كېيىن، پېتر ئۆزىنىڭ گۈزەل تۇرمۇشىنى تونۇشتۇرۇپ، يېڭى ئادرېس بويىچە ھاممىسىغا خەت يازدى. ئەمما، تۇيۇقسىزلا ھاممىسىنىڭ ئېرىدىن: "ھاماڭ ئېغىر كېسەل، تېز كەل" دېگەن تېلېگراممـا كەلـدى. پېتر تېلېگرامـىنى كەلگەن كۈنىلا يۈرتىغا قايتتى.

پېتر يولغا چىققان كۈنى كەنتكە ياخشى ئىلىم كەلگەنىدى. ئولگا كىنو قويىدىكەن دېگەن خەۋەرنى ئاڭلاپ ئاخشىمى كۆلۈبقا باردى. كۆلۈبتا مۇنداق ئىش بولدى: ئولگىنىڭ يېنىدىكى ئورۇن بىر يىگىتنىڭ ئورنى ئىدى، بۇ يىگىتنى ئولگا كوچىدا ئىككى قېتىم كۆرگەنىدى، ئولگا ئۇنىڭ تارىخ، جۇغراپىيە ئوقۇتقۇچىسى ئىكەنلىكىنى، لېنىنگراد-نىڭ بىر يېرىدىن بۇ يەرگە يالغۇز كېلىپ قالغانلىقىنىمۇ بىلەتتى. ئورۇق، ئوتتۇرا بوي، ئاق سېرىق بۇ يىگىت رەتلىك ۋە پاكىز كىيىنىپ يۈرەتتى. ئولگا دەسلەپتە تېخى: "قىزىق، ئۇ ستېپان رازىننى ① قانداق سۆزلەيدىكىن؟ 'سۆيۈملۈك بالىلىرىم، ستېپان تېموفىيېۋىچ زېھنى ئوچۇق، بەك باتۇر ئادەم ئىدى دەمدىكىن'..." دەپ ئويلىغانىدى.

ــ ياخشىمۇ سىز! ــ دېدى ئولگا ئورنىدا ئولتۇرغانىدا ھېلىقى يىگىت ئەدەب بىلەن.

ــ ياخشىمۇ سىز! ــ ئولگىمۇ سالام قىلدى.

شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇلار جىم ئولتۇرۇپ كىنونىڭ باشلىنىشىنى كۈتتى. ئولگا ئۇنىڭغا ئىختىيارسىزلا ئىككى قېتىم قاراپ سالىدى، يىگىت ئورۇندۇققا يۆلەنگىنىچە تاقەت بىلەن ئولتۇراتتى.

كىنو تېخىچە باشلانمىغانىدى.

يىگىت گالىستۇكىنى بوشىتىپ، سائىتىگە قاراپ قويدى.

ــ نېمىشقا تېخىچە...

ــ سىز كەلگىلى ئۇزاق بولدىمۇ؟ ــ دەپ پوسۇققىدە سوراپ

---

① ستېپان تېموفىيېۋىچ رازىن ــ روسىيە تارىخىدىكى دېھقانلار قوزغىلىڭىنىڭ مەشھۇر يولباشچىسى.

قالدی ئولگا. گەپ قىلارمەن دەپ ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ئويلاپ باقمىغانىدى.

ــ بۇ يەرگىمۇ؟ زالغىمۇ؟ ــ يىگىت بۇرۇلۇپ ئولگىدىن سورىدى. ئولگا ئۇنى يىراقنى كۆرەلمەيدىغان ئوخشايدۇ دەپ قالدى. ــ كەلگىلى 20 مىنۇت بولدى.

ــ ياق، يېزىغا كەلگىلى دەۋاتىمەن.

ــ بۇ كەنتكە كەلگىلما؟ ــ يىگىت ياندۇرۇپ سورىدى، ــ بىر يىل بولدى.

ــ بىزنىڭ بۇ يەر سىزگە ياقتىمۇ؟

ــ "بىزنىڭ" دېگىنىڭز نېمىسى؟ سىزمۇ باشقا يەردىن كەلگەنغۇ؟

ــ ياق، مەن مۇشۇ كەنتتىن.

ــ شۇنداقمۇ؟ دەم ئالغىلى كەلگەنمۇ؟

ــ ياق، ئۆيگە قايتىپ كەلگەن، ئەمدى كەتمەيمەن.

ــ ياخشى گەپ، ــ يىگىت يەنە سائىتىگە قاراپ قويىدى، ــ كىنوچى ئالدىرىماس ئادەم ئوخشايدۇ.

ئولگا پاراڭلاشماقچى بولدى.

ــ بىزنىڭ بۇ يەر سىزگە ياقتىمۇ؟

يىگىتنىڭ قاپىقى تۇرۇلدى، ئۇ بارمىقى بىلەن پېشانىسىنى توغرىسىغا سىلاپ قويدى (بۇ ئۇنىڭ ئادىتى ئىدى).

ــ يېقىشى ياقتى، ئەمما ئانچۇالا ئەمەس.

ــ ئۆزلىشىپ كېتىسىز، ــ ئولگا ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق قۇرۇق گەپ قىلغانلىقىدىن ھەيران بولدى. توۋا، بۇرۇن سۆھبەتلەردە ئاغزى بېسىلماي سۆزلەپلا تۇراتتى، بۇگۈن ئاغزىغا گەپ كەلمىگىنى قىزىق. بۇرۇن يا بولمىسا ئۇيناشقاندەكلا مەسخىرىلىك سۆزلەيتتى،

یا بولمسا سۇرلۇك بولۇۋېلىپ، ئۆزىنى ھۇشيار، زېرەك كۆرسەتتى. بۇ يىگىت گەپدان ئەمەسكەن، ئولگىسىك گېپىگە توغرىدىن توغرىلا قوشۇلدى:

ــ ئۆزلىشىپ كېتىمەن.

يىگىت پاراڭلىشىنى خالمايۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئولگا ئوڭايسىزلاندى. يىگىت باشقىچە بىرئادەم ئىكەن. ئولگا ئەسلىدە ئۇنى يۇقىرى تەبىقە كىشىلىرىدەك سۆھبەتلىشىشكە ماھىر دەپ ئويلىغان، ئۇنىڭ بۇنى "بىزمۇ" بىلمىز، ئۇنى "بىزمۇ" بىلمىزاي... دەپ ئۆزىنى كۆرسىتىشىنى كۈتۈپ تۇرغانىدى.

ئولگا يىگىتكە يەنە بىر قېتىم قاراپ سالدى. بۇ يىگىت قانداق ئادەم؟ رەڭگىرويىدىن، كىيىنىشلىرىدىن قارىغاندا، ھە دېگەندىلا ئادەمنى ئۆزىگە مەپتۇن قىلۇالىدىغانلاردىن ئەمەس، بەلكى ئادەمنىڭ ئۆچى ئاغرىپ قالىدىغانلاردىن. بۇنداق ئادەملەر ئۆزىنى ئاجىز كۆرسىتىدۇ، دەسلەپتە ھەمىمە ئادەم ۋە شەپىسىنى ئىنكار قىلىدۇ، تۇرمۇش دېگەن "پاتقاقلىق" دەپ جاكارلايدۇ، ئاندىن مۇھەببىتىنى ئىزھار قىلىدۇ. ئاخىردا يەنە تۇرمۇشنى "پاتقاقلىق" دەيدۇ، شۇنداقلا بالىنى چۇشۇرۇۋېتىش ئۇچۇن كىشىگە خجالەت بولغانىدەك قىلىپ پۇل بېرىدۇ.

كىنو تېخى قويۇلمىدى.

ــ ئەستاغپۇرۇللا، ماۋۇ كىنوچىنى، ــ دېدى يىگىت ۋە ئاچچىقى كېلىپ سائىتىگە قاراپ قويدى. بۇ يىگىت قانداق ئاچچىقلاشنىمۇ ئانچە بىلمىسە كېرەك.

ــ بىر يەرگە بېرىشقا ئالدىراۋاتامسىز؟

ــ بىر يەرگىغۇ بارمايمەن... ئەمما، كىنو قويىمىز دەپ بىزنى

كىرگۈزۈپ، كىنونى قويماي بىزنى قىينىمسا بولاتتى.

ــ قارىغا، يېزا ياخشى ئەھەسمىكەن؟

يىگىت بىردىنلا پەس ئاۋازدا كۈلدى. (ئولگىنىڭ يۈزى قىزىرىپ كەتتى.)

ــ پايلاقچىغىلا ئوخشايدىكەنسىز، چاندۇرماستىن مېنى چارلاپ يۈرۈپسىز... ــ دېدى يىگىت ئاچچىقلىنىش ئۇرنىغا سەمىمىي كۈلۈپ، ــ يېزىدىكى ئەڭ يامان ئىش مۇشۇ بولىدىغان بولسا، يەنە بىر سائەت كۈتۈشكىمۇ رازىمەن.

ــ يېزىدىكى ئەڭ يامان ئىش قايسى؟ ــ ئولگا ئاخىر نېمە قىلىشنى بىلەلمەي قالدى، شۇنچە قىلسىمۇ گېپىي قولاشمايۋاتاتتى. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇ يەنە پاراڭلىشىشنى خالايتتى. ئۇ ھەتتا ئەرلەر-دەك ئىچىدە بىر ئىغىز تىللاپ قويدى: "ئاناڭنى، نېمە كىلىشمەسلىك بۇ؟!"

ــ ھە، ھېچقايسى. ھەممە ئىش جايىدا. سىز كىنوغا ئامراقمۇ؟

ــ ياخشىسىغا ئامراق.

ــ مەن ھەرقاندىقىغا ئامراق. نېمىشقا شۇنداقكەنمەنكىن؟ بۇنىڭ ئەخمەقلىق ئىكەنلىكىنى ئۆزەممۇ بىلىمەن. لېكىن كۆرگۈم كېلىدۇ. ئەڭ ناچار فىلىممۇ كۆلكىلىك تۇيۇلىدۇ.

ــ بۇ دېگەن يېزا تۇرسا، ــ دەپ ئۆز گېپىنى يورغىلاتتى ئولگا. ئۇلار بىر-بىرىگە قارىشىپ، بىراقلا پاراققىدە كۈلۈشۈپ كەتتى. ئولگا يېنىكلەپ قالغاندەك بولدى.

ــ مېنىڭچە، بۇ يېزا سىزنى نابۇت قىلىدۇ.

ــ ئەمىسە سىز نېمىشقا كەلدىڭىز؟

ــ مەنمۇ مۇئەللىم، ــ دېدى ئولگا سەل ئالدىراشلىق بىلەن، ــ

پۈتۈنلەي ئۇنداقمۇ ئەمەس، مەن يەنە يېرىم يىل سىرتتىن ئوقۇسام بولىدۇ.

— قوشۇنمىز چوڭىيىدىكەن-دە.

— مېنى قوبۇل قىلامدۇ؟

— قىلىدۇ. بىزدە ئادەملەرنىڭ ئۆچتىن بىرى سىرتتىن ئوقۇۋاتىدۇ. تالىشىپ ئالىدۇ دەڭا، يېتىشمەي قالىدۇ تېخى! سىز نېمە ئوقۇۋاتىسىز؟

— ئەدەبىيات.

— چوقۇم ئالىدۇ.

— راست گەپ قىلىپ بېقىڭا، بۇ يەردە زېرىكمەمسىز؟ نېمىشقا يېز ۋاقتىمۇ كەتمەي، قالدىڭىز؟

— بۇ يەردە... ئىش جىق. راست گەپ قىلسام، مەن زېرىكمەيمەن. پەقەت... بولدىلا... بىراق...

— بىراق دەيسىزغۇ؟

— ھېچ ئىش بولغىنى يوق. زېرىكمەسلىك ئۈچۈن، بىرەر ئىش تېپىش كېرەك. بىزنىڭ مەكتەپ يېڭى سېلىنغان، بېرىپ باقتىڭىزمۇ؟

— ياق.

— مەكتەپ ناھايىتى ياخشى، مەكتەپ دېگەن شۇنداق بولسا. چىراغ ئاخىر ئۆچتى.

— ياللا، ئاخىر قويىدىغان بولدى، — يىگىت سۆزلەۋېتىپ چاپىنىنى سالدى.

كىنو راستلا ئوبدان ئىدى. لېكىن يىگىتنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ ھاياجانغا چۆمگەنلىكى، مۇرەم بىلىكىگە تەگدى دېگەندەك ئويلاردا بولغانلىقى سەۋەبىدىن ئولگىنىڭ كىنوغا رايى تارتمىدى. ئەسلىدە

يىراقىراق ئولتۇرۇپ، كۆڭلىنى كىنوغا بېرىپ كۆرسە بولاتتى... ئولگا ئاخىر شۇنداق قىلدى. ئەمما، شۇ چاغدا يىگىتنىڭ يۈزىدىن تارقىغان ئەتىر ئۇنىڭ دىمىقىغا ئۇرۇلدى، بۇمۇ ئۇنىڭ ئۆچۈن ئېزىتقۇ بولدى. ئولگا ئاخىر ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى. ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىش ئالدىدا كاللىسىغا: بىردىنلا ئۆزەم تەرەپكە تارتىپ، قۇلىقىغا: "سەن تېخى كىچىك" دەپ مۇلايىم پىچىرلاپ قويىمەن دېگەن ئوي كەلدى، بۇنداق ئوينىڭ قانداقلارچە كېلىپ قېلىشىنى ئۇ نەدىن بىلسۇن. ھاياجاندىن ئولگىنىڭ كاللىسى ئاغرىپ كەتتى، قولىقى ۋىڭلىدىدى. "نېمە بولدى، نېمە بولدى ماڭا؟" ئۇ كىنو تۆگىگىچە ئاران-ئاران چىداپ ئولتۇردى.

كىنوخانىدىن ئىككىسى بىللە چىقتى. ئولگا ئۇھ دەۋەتتى.

— ئەجەبمۇ ئىسسىپ كەتتىغۇ...

— ياخشى فىلىمكەن، ھەيران قالىغۇدەك ياخشى، — دېدى يىگىت بىر نەرسىنى يادىغا كەلتۈرگەندەك قوشۇمسىنى تۈرۈپ، ئاندىن بارمىقى بىلەن پېشانىسىنى سىلاپ قويدى، — لېۋ. تولستوي: "دېمەكچى بولغىنىڭنى دەۋەر" دېگەن، بۇ گەپ توغرا.

— ئۆستەك بويىغا بارساقچۇ؟ بەك ئۇسساپ كەتتىم، ئۆيگە بارغۇچە چىدىيالمىغۇدەكمەن.

ئۇلار ئۆستەك تەرەپكە مېڭىشتى.

ئولگىنىڭ دۈپۈلدەپ كەتكەن يۈرىكى ئەمدى بارا-بارا تىنچلاندىغىلى تۇردى. "بۇ نېمە؟ مۇھەببەتمۇ؟ ئاھ، رەھمىدىل خۇدا!..."

— ئېتىكىز نېمە؟

— يۈرى. سىزنىكىچۇ؟

— ئولگا.

ـــ مۇشۇنداق گەپ، يۇرى باچكوۋىچ①، ـــ ئولىگا يەنە ھايا-جانلاندى، ـــ لېۋ. تولستوي نېمە دېگەن؟

يۇرى بىرنېمىنى بىلگەندەك بولدىيۇ، گەپ قىلمىدى، نېمە قىلارىنى بىلەلمىگەن چېغى.

ئولگا قاراڭغۇ يەردە توختىدى. يۇرىمۇ توختىدى. ئولگىنى تىترەك باستى... ئەمدى ئۇنىڭ ئۆزىنى تۇتۇۋالغۇچىلىكى قالمىغا-نىدى. ئۇ يۇرىنى ئالدىغا تارتىپ باغرىغا باستى، ئاغزىنى لېۋىگە چاپلىدى. سۆيگەندە ئولگا ئۆزىنى سەل بېسۋالدى.

ـــ مانا مۇشۇنداق... لېۋ. تولستوي مۇشۇنداق دېگەن. قانداق؟ نېمە گېپىڭىز بار؟ ـــ ئولىگا ئۇنى قويۇۋەتمەي يەنىلا قۇچاقلاپ تۇراتتى.

ـــ ئولگا، نېمە قىلغىنىڭىز بۇ؟ ـــ يۇرىنىڭ ئاۋازى تىترەڭگۇ چىقتى، ـــ چۈشەنمەي قالدىم...

ئەمدى ئولگىنىڭ نەپسى قانغانىدى، ئۇ شادلانىدى، يۇرىنى قويۇۋېتىپ، كۆكسىنى تولدۇرۇپ بىر نەپەس ئالدى.

ـــ ئۆستەڭ بويىغا بارايلى، سۇغا چۈشۈپ سەگدەي. گەپ قىلماي تۇرۇۋالماڭ، بولمىسا، ھازىر خجىل بولۇپ قالىمەن.

ـــ جىم بولۇۋالمىدىم، چۈشەنمەيۋاتىمەن...

ـــ ئۆزەمنۇ چۈشەنمىدىم! ئەمما، ئېيتىپ كەلسەك، چۈشەنمەيدىغان نېمىسى بار؟ قارىمامسىز، ئىككىمىز سۆيۈشتۇق. نېمە، ھازىر-غىچە بىركىمنى سۆيۈپ باقمىغانمۇ؟

---

① رۇسلار دادىسىنىڭ ئېتىنى بىلمەيدىغان ئادەمنىڭ ئېتىنىڭ كەينىگە "باچكوۋىچ" دەپ قوشىدۇ. ئاياللارغا "باچكوۋنا"نى قوشىدۇ.

— نېمىشقا؟

— شۇنداق گەپ، سىزگە كۆڭلۈم چۈشۈپ قالدى. ئەمما، نېمىشقا ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن، خۇدا ھەققى. سىز چىرايلىق بولغىنىڭىز ئۈچۈنمۇ؟ ھەممە ئادەم سىزگە كۆڭلىنى بېرەمدۇ؟

— توۋا دەڭا! ماڭا كىمنىڭمۇ كۆڭلى چۈشمۇن؟ مەن دېگەن بىر دۆت تۇرسام...

— مەن ئەتەي دۆت يىگىتكە ئامراق.

ئۇلار ئۆستەكنى بويىغا كېلىشتى. ئولگا ئۆستەكنى قىرىغا كېلىپ دۇم يېتىپ تۇرۇپ سۇ ئىچتى.

— پاھ!... سۇنىڭ ھەممىسىنى ئىچىپ بولىدىغان بولدۇم، — ئۇ يەنە سۇ ئىچتى.

يۇرى گەپ-سۆز قىلماي تاشتا ئولتۇراتتى. ئۇ تېخى بايات بولغان ئىشتىن ئېسىگە كېلىپ بولالمىغانىدى.

— ھەي، ماڭايلى، — ئولگا قولىنى يۇدى، ئاندىن ئورنىدىن تۇردى. — نېمە ئىش بولغىنىنى سىزگە مەن دەپ بېرەي. لېكىن ئادەم خىجىل بولىدىكەن. "مەن ئالدىراڭغۇ، ھامان ئالدىراشمەن." نېمە ئىش بولغىنىنى ئۆزەممۇ...بىلمەيلا قالدىم. سىزگە كۆڭلۈم چۈشۈپ قالغان ئوخشايدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، بايات ئىنقىدەك ئەخمەق-لىق قىلمىسام بولار ئىدى. — ئولگا بوشقىنا شۇنداق دېگەندە، يىغا تۇتتى. — دەھشەت!... قاپاقباشلىقىنى قارىماڭدىغان.

— ئۇنداق كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ ئولگا

— باشقا ئامالىم يوق-دە مېنىڭ. سىزگە مەن لازىمەكلا تۇيۇلىدۇ ماڭا. بىلەمسىز؟ ھازىرلا ئەمەس، بەلكى... مەڭگۈلۈك. ماڭىمۇ سىز كېرەك. ئەمما مەن... بۇنىڭ خىيال ياكى رېئاللىق

ئىكەنلىكىنى ئەمدىلا بىلۈۋاتىمەن.'

— ئولگا، — دېدى يۈرى بىردىنلا قەتئىيلىشىپ، — مەن ئىرادىسى بوشراق ئادەم، شۇنداقتىمۇ بەزىندە... كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ. سىزنىڭ ئاۋۋال تەلەپ قىلغىنىڭىز ھەمدە مۇشۇنداق...چاپسانلا دېگەنلىكىڭىز ئۈچۈن ھايا جانلىنىپ كېتىۋاتقانلىقىڭىز ماڭا مەلۇم. خۇدا ھەققى، كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ، بىرىنچىدىن، سىز ئاۋۋال دېمىگەن بولسىڭىز، مەن ھېچقاچان دېمەس ئىدىم. ئىكىنچىدىن.... كۆرمەمدىغان، تېخىچە ھوشۇمنى تاپالمىغىنىمنى...

— ئۆيگە قايتىڭ، قايتىپ ھوشىڭىزنى تېپىۋېلىڭ.

— توختاپ تۇرۇڭە، ئولگا.

— ياق، بولمايدۇ. ئوبدان ئويلاپ باقايلى، ئويلاپ باقمىساق بولمايدۇ. كەتتۇق، خوش! — ئولگا بۇرۇلۇپلا ئۆيى تەرەپكە ماڭدى. ئۇ يولنى پەرق ئەتمەيلا ئىتتىك ماڭدى. ئۇ يىغلىدى، بۇ ئۇنىڭ نۇرغۇن يىللاردىن بېرى تۇنجى قېتىم كۆز يېشى قىلىشى ئىدى. ئۇ ھەتتا ئۆزىنىڭ بۇنىڭدىن ئىلگىرى قاچانلاردا يىغلىغانلىقىنىمۇ ئېسىگە ئالالمىدى. ئۇ ھەدەپ ئېسەدەپ، ئۆزىنى بېسۋالالماي قالدى، نېمىشقا يىغلىغانلىقىنىمۇ بىلەلمىدى.

يۈرى ئەتىسى تاڭ سەھەردىلا فونياكىنلارنىڭكىگە كەلدى.

فونياكىن دالاندا تېلېفوندا ئاغزىنى بۇزۇپ بىرنېمىلەرنى دەۋاتاتتى.

— ئامانمۇ سىز.

— ئامانمۇ سىز. خاپا بولماي بىردەم تۇرۇپ تۇرۇڭ... — فونياكىن نەچچە ماشىندا ئىشچىلارنى چۆپ ئورۇشقا ئاپىرىش مەسلەسىنى ئاخىر دەپ بولۇپ، تۇرۇپكىنى قويدى.

— ئولگا پاۋلوۋنا ئۆيده بارمدۇ؟

— ئولگا؟ ...ئۇخلاۋاتمدۇغۇ دەيمەن. قاراپ باقاي.

يۈرى دالاندا يالغۇز قالدى.

— هازىرلا چىقماقچى، — دېدى فونياكىن ئاشخانىغا كىرىپ كېتىۋېتىپ، — قېنى ئولتۇرۇڭ.

— كۆتۈپ تۇراي، رەھمەت، — يۈرى دالاندا بىردەم ساقلاپ تۇرۇپ، پەلەمپەيگە كەلدى-دە، ئىختىيارسىز ئۇيان-بۇ يانىغا ماڭغىلى تۇردى.

ئولگا ئۆي كىيىمى بىلەنلا چىقتى... ئىككىلىسلا ئەندىشە قىلدىدىغان، ئەينى ۋاقىتتا تەشنا بولۇپ كەلگەن مىنۇتلار كەلگەنىدى. ئادەمنى ئازابقا سالىدىغان بۇ مىنۇتلار قانچە ئۇزاقىقا سوزۇلار؟... ئۇلار بىر-بىرىنىڭ كۆزىگە تىكىلدى...

— تېخى يۇز-كۆزۈمنى يۇيمىدىم، — دېدى ئولگا ئۆزىنى ئاقلىغاندەك قىلىپ پەس ئاھاڭدا.

يۈرى بېرىپ ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى.

— ئوله...

— توختاڭ، ئۇنداق قىلماڭ، ئاۋاز چىقارماڭ. مەن هازىرلا... لۆڭگە ئېلىپ كىرەي.

— ئوله، مەن...

ئولگا ئۇنىڭ گېپىگە قۇلاق سالمايلا ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

ئولگا يارىشىملىق گىرىپتىشىن كۆڭلەك كىيىۋالغان بولۇپ، دولىسىدا لۆڭگىسى بار ئىدى.

— ئولگا...

— ئۇنداق قىلماڭ! سىز گېپىمىزنى دەپ بولدىڭىز. ماڭا هەممە

ئىش چۈشىنىشلىك، يۇرا.

— مەن تېخى گەپ قىلمىدىمغۇ. بىر كېچە ئويلاپ...

— ئالدىراقسان ئىكەنسىز، ئالدىرىماي تۇرۇڭ، جىم-جىت كېتىۋالايلى... مەنمۇ بىر كېچە ئويلاپ چىقتىم.

— نەگە بارىمىز؟

— ئۆستەڭگە چۆمۈلگىلى.

— ئوبدان گەپ بولدى، تۇنۇگۈن چاپىنىم ئۆستەڭگە بويىدا قاپتەكەن. بۇ گەپتىن ئولگا كۈلدى.

بۇ كۈنى سەھەر ۋاقتى قىممەتلىك، گۈزەل سەھەر بولدى. تاغ كەينىدىن بالقىپ چىقىۋاتقان قۇياش كەڭ زېمىنىنى يېللىق نۇرىغا قاندۇرماقتا. ئۆگزىلەر، قاشا-چىتلار، دەل-دەرەخلەر، ئەيتاۋۇر كېچىنىڭ سوغۇق ھاۋاسىدا نەملىشىپ قالغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى سەھەردە ئەسلى ھالىتىگە قايتىپ، ھوردىلىپ تۇرماقتا. دەل-دەرەخلەردىن، ئوت-چۆپلەردىن ۋە قۇرۇپ كېتىۋاتقان تۈپراقتىن ئادەمنى ھاياجانغا سالىدىغان ساپ، كۈچلۈك پۇراق كەلمەكتە... كۈن چىقتى، كەڭ تەبىئەت يورۇپ كەتتى، سۆزسىز شادلىققا چۆمدى. ئادەملەرمۇ مۇشۇنداق بولسا بولاتتىغۇ!

— بىردەم يۈگۈرمەيلىمۇ؟ — دەپ تەكلىپ بەردى ئولگا ۋە ئۆزى يۈگۈردى.

يۈرى ئۇنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ پەس ئاۋازدا توۋلىدى:

— ئولگا، بۇنداق قىلساق بولماس؟...

— ھە، بىر مۇئەللىم... تاڭ سەھەردىلا بىر چوكاننى قوغلاپ يۈرۈپتۇ دېگەن گەپكە قالىمەن دەپ قورقامسىز؟ — ئولگىنىڭ

كۆلگۈسى كەلدى، ئۇ يۈگۈرۈشتىن توختاپ، بىر ھازاغىچە قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

يۈرى كۈلۈمسىرەپ تۇرغىنىچە ئۇنىڭ كۈلكىسىدىن ھۇزۇرلاندى. بۇ سەھەر قانداق ئاپتاپلىق، ساپ بولسا، مۇشۇ تاپىتا ئولگىنىڭ چىرايىدىنمۇ شۇنداق ئاپتاپ، ساپلىق ئەكس ئېتىپ تۇراتتى.

ــ ئولگا، سىز بۈگۈنكى سەھەردەكلا كۆرۈنمىسىز، ــ دېدى يۈرى.

ــ سۆيۈملۈكۈم، ــ ئولگا يۈمشاق ۋە ئىسسىق قولىدا يۈرىنىڭ بېشى بىلەن يۈزىنى سىلاپ تۇرۇپ مېھىر ــ مۇھەببەت بىلەن دېدى، ــ زېرەك قوزام...

بۇ سەممىي گەپلەر تۈيۈقسىز قۇلىقىغا كىرگەندە، يۈرى بۇ گەپلەردىن مەست بولۇپ كېتىپ، "قوزام" دېگىنىگىمۇ تېرىكىپ كەتمىدى.

ئۇلار ئۆستەڭ بويىغا كېلىشتى، يۈرىنىڭ چاپىنى قىردا تۇرۇپتۇ.

ــ چۆمۈلەمسىز؟ ــ دەپ سورىدى ئولگا كۆزلىرىنى يۈرىغا تىكىپ تۇرۇپ، ئولگىنى يەنىلا كۈلكە قىستىغاندى.

ــ سۇ ئۇزۇش كىيىمىنى ئەكەلمەپتىمەن، ــ دەپ راست گېپىنى قىلدى يۈرى.

ئولگا يەنە كۈلدى. ئۇنىڭغا بۈگۈنكى ھەممە ئىش كۈلكىلىك تۈيۈلغاندى.

ــ يۈرا، نەچچە ياشقا كىردىڭىز؟ ــ دەپ سورىدى ئولگا يېشىنۇېتىپ.

ــ نېمە؟ ــ دېدى يۈرى قىزىرىپ كېتىپ، ئۇ ئولگىنىڭ يېرىم يالىڭاچ بەدىنىنى كۆرگەندىن كېيىن ھاسىل بولغان ھاياجانىنى

يېپىشقا كۆچمەكتە ئىدى.

— نېمە؟

— ھە، ھېچنېمە، نەچچە ياشقا كىردىڭىز دەۋاتىمەن؟

— 26 گە كىردىم، — دېدى يۈرى يېشىنى بىر يېرىم ياش كۆپەيتىپ.

— مەن 29 غا كىردىم دەڭا، — ئولگا كۆڭلىكىنى تاشىنىڭ تۆپىسگە پىرقىرىتىپ تاشلىدى-دە، قەددىنى رۇسلاپ، كېيىن كەينىگە سەل غادىيىپ، غۇلچىنى يېيىپ سۆزلەپ كەتتى، — 29، 30، 35، 40، 40 ياشقا كىرگەندە تۇغىشىدىغان گەپ، ئايال كىشىنىڭ ئۆمرىدە 40 ياش دېگەن بىر چەك.

— قىلىۋاتقان گېپىڭىزنى قارىڭا، — دېدىئ ئەمدى ئېغىز ئاچمەسام بولمايدۇ دەپ ھېسابلىغان يۈرى، ئەينى ۋاقىتتا ئۇ كېسىلىرىمنى سالايمۇ، سالمايمۇ؟ دەپمۇ ئويلىدى-دە، ئاخىر سالمىغىنىم ئۈزۈك دېگەن يەرگە كەلدى.

ئولگا سۈغا قاراپ ئۆستەڭدە بىرپەس تۇردى-دە، چولاڭوككىدە سۈغا شۇڭغۇپ كىرىپ كەتتى... ئۇ سۇ يۈزىگە چىقىپ، كۆرەڭلىك بىلەن "پاھ، پاھ" دەپ قويدى-دە، سىڭا قوللاپ ئۈزگىنىچە قىرغاقتىن يىراقلاپ كەتتى. ئۈزۈۋېتىپ توۋلىدى:

— ئەجەبمۇ ئوبدان بولدى! ئەجەبمۇ سالقىنكەنا!...

يۈرى بۇ يەردە يېشىنىپ، ئاۋاق بەدىنىنى كۆرستىشىنىڭ بولمايدىغان ئىش ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. ئەمما، ئايال كىشى سۈغا چۆمۈلۈۋاتسا، قىرغاقتا ئەخمەقتەك قاراپ ئولتۇرسىمۇ سەت تۇرىدۇ، دەپ ئويلىغان يۈرى ئولگا يىراقلاپ كەتكەندە دەرھال كىيىنىشىنى سالدى-دە، مۈزدەك سۈغا ئولگىدەكلا شۇڭغۇپ كىردى. سۇ راستلا

بەك ھۆزۇرلۇق ئىدى.

ــ بېرى كېلىك.

يۈرى بىر ھازا ئۆزگەندىن كېيىن، "پېيىم تارتىشپ قالسا، ئىشىم چاتاق" دەپ ئويلاپ، كەينىگە ياندى.

...ئۇلار ئىسسىق تاشتا ياتاتتى، يۈرى تۇرۇپ ـ تۇرۇپ ئولگىغا ئىختىيارسىز قاراپ قوياتتى. ئولگىنىك ئاپئاق، سىلىق، مختا تېنىدىكى مارجاندەك سۇ ئاپتاپتا بىلىق قاسىرىقدەك ژال ـ ژۇل قىلاتتى.

ــ بۇنداق چىرايلىق بەدەنىنى كۆرمەپتىكەنمەن، ــ دەۋەتتى يۈرى.

"پېتر قايتىپ كېلىدىغان بولسا، ئىش چاتاق، ــ دەپ ئويلىدى ئولگا، ــ يا مېنى دۇمبالايدۇ، يا يۈرىنى، ئىشقىلىپ، بىرىمىز بولغىچە تاياق يەيمىز."

ــ يۇرا، مېنىك ئېرىم بارلىقىنى بىلەمسىزكىن، ــ دېدى ئولگا رەسمىي تەرزدە، ئۇ يۈرىنى نېمە دەيدىكىن دەپ كۆتۈپ تۇردى، قوللىرىنى يەنىلا پېشانىسىگە قويۇپ سايىۋەن قىلىۋالغانىدى.

ــ بۇنىك نېمە ھەيران قالغۇچىلىكى بار؟ ــ دەپ سورىدى يۈرى، ــ بۇ دېگەن بولۇپ تۇرىدىغانلا ئىشقۇ؟

ــ شۇنداق، ــ دەپ قوشۇلدى ئولگا، ــ سىرتتىن ئوقۇيدىغان شۆيۈەننى پۈتتۈرۈشۈمگە ياردەم قىلسىڭىز بولاتتى، ــ ئۇ قوللىرىنى پېشانىسىدىن چۈشۈرۈپ، جەينەكدەپ ئولتۇرۇپ دېدى، ــ ھەممىنى ئۇنتۇپ كېتىپتىمەن.

ــ ئەسكە ئېلىش مۇمكىن! ئاپلا، ياردەم ـ پاردەمنىك گېپىنى قىلغىنىڭىز نېمىسى؟

ــ مەن ئوقۇدۇڭمۇ، ئوقۇدۇم ئۇچۇن ئەمەس، ياق، ئۇنداق

ئەمەس. بۇنداق ئوقۇشنىغۇ ئوقۇپ كېتىمەن. ھەممە ئىشتا ئەستا-يىدىل بولۇش كېرەك، يۇرا. قانداق قىلىش كېرەكلىكىنى سىزمۇ ئويلاپ باقمىدىڭىزمۇ؟! چىرايلىق كىتابلارنى ساقلايدىغان كىتابخانا، ئىككى شىرە... بولۇشى كېرەك، ئاخشىمى ھەر بىر شىرەنىڭ ئالدىدا بىرنەچە ئولتۇرىدىغان ئۆينىڭ ئىچى خىرە يورۇق بولىدۇ، شىرە چىرىغلا يېنىقلىق تۇرىدۇ، باشقا نەرسىنىڭ لازىمى يوق! ئىككى شىرە، ئىككى ئورۇندۇق، ئىككى قاتلانما كارىۋات... ياق، كونا پوسۇندىكى كەڭ كارىۋاتتىن بىرى بولسلا كۆپايە، كارىۋاتتا گۈللۈك يوتقان، گۈللۈك ياستۇق قېپى... ئىلىم ساھەسىدىكىلەردىن كىمنى ھەمىدىن بەك ياقتۇرىسىز؟

— كۆپىرنىكنى. — يۈرى ھەمىدىن ئاۋۋال يادىغا كەلگەن بۇ ئىسىمنى دېدى. كىمنى ھەمىدىن بەك ياقتۇرىدىغانلىقىنى ئۇ ھېچقاچان ئويلاپمۇ باقمىغانىدى.

— مەنچۇ، سىئولكوۋسكىنى ھەمىدىن بەك ياقتۇرىمەن. كالۇگادا ئۇنىڭ ئۆيىنى كۆردۈم... قالتىس ئادەم جۇمۇ، پۈتۈن ئۆمرىنى دېگۈدەك ئادەملەرگە بىلدۈرمەي ئۆتكۈزدى، ئاخىرىدا، ھېچنېمىگە ھاجىتى چۈشمەس بولغنىدا...ھە؟

— بۇلار پىداكارلار، — دېدى يۈرى، — ساپ رۇس پەزىلىتى دېگەن مانا شۇ. — ئولگىنى قانداق ھېس ئەسىر قىلىۋالغان بولسا، يۈرىنىمۇ شۇنداق ھېس بارا-بارا مەپتۇن قىلغىلى تۇردى، ئولگا كىشىنى تەسىرلەندۈرۈشنى بىلەتتى.

— ھەئە، شۇنداق! تېخى ئىش قىلىدىغان بۆلىمۇ بولۇشى كېرەك...

— نېمە ئىش قىلىدىغان؟

— ياغاچچىلىق ۋە تۆمۈرچىلىك قىلىدىغان. تۇرلۇك سايمانلارمۇ تەل بولۇشى كېرەك! شىرەنى ئۆزىمىز ياسۇالىمىز... — ئولگا بىردىنلا بېشىنى چايقاپ، پېشانىسىدىن كۆزىگە ئېقىپ چۈشۈۋاتقان مونچاقتەك تەرنى چۈشۈرىۋەتتى. ئولگىنىڭ تىكىلىپ مىختەك قاراپ تۇرۇۋېلىشىدىن يۈرى قورۇنۇپ قالدى. ئولگا ئاسمانغا قارىغىنىچە ئوڭدامچە يېتىپ، قوللىرى بىلەن كۆزىنى يېپىۋالدى-دە، ئۇن-تىن چىقارمىدى.

پېتر ئۆيدە بولمىغان بۇ تۆت كۈندە ئولگا ھەر ئاخشىمى سىرتقا چىقىپ كېتىپ يېرىم كېچىدە قايتىپ كىردى.

بىر قاملاشمايدىغان بولغىنىنى پەملىگەن فونياكىن خوتۇنى بىلەن بۇ ھەقتە پاراڭلاشماقچى بولۇۋىدى، خوتۇنى ئىلىك ئالمىدى.

— كۆلۈبتىن باشقا نەگە باراتتى؟

— ھەر ئاخشىمى كۆلۈبقا بارامدۇ؟

— بارسا نېمە بوپتۇ؟ ئۆيدىن چىقمايدىغان موماي بولمىسا ئۇ.

— ئۇنىڭ ئېرى بار، ئۆزىنى تارتىپىراق يۈرسە بولىدۇ-دە!

— فونياكىنىڭ ئاچچىقى كەلدى، — ئېرى ئۆيدە بولمىغاندىكىن، ئۆزى يالغۇز ئاخشاملىرى چىقىپ كەتمىسە بولاتتى!

خوتۇنى قوشۇلماي ئاغزىنى پۈرۈشتۈردى:

— ئېرىمش...

— ئېرى بولماي نېمىسى ئەمىسە؟

— قىزىمىزغا لايىق ئەمەس! — خوتۇنى ۋاتىلداپ كەتتى، — قىزىمىز ئۈچۈن!... ئۇنداق ئەرچۇ، بىزنىڭ بۇ يەردە ساماندەك!

— ھە، ئۇنداق گەپمۇ تېخى! — فونياكىن چۈشەندى: خوتۇنى بىركىمنى كۆزدە تۇتۇپ گەپ قىلىۋاتقان بولسىمۇ، ئېنىق دېمەيدۇ،

هازىرقى كۆيۈمۇغۇل ئۇنىڭ دەستىغا ياقمىغان.

بۇ ئەھۋال فونياكىننى دەككە-دۈككىگە سالىدى. "ئۇلار پېدكا بىلەن زىتلاشماقچى. ئىش شۇنداق" دەپ ئويلىدى ئۇ.

بىر كۈنى، ئاتا-بالا نېمىدۇر بىر ئىش توغرۇلۇق قىرغىن پاراڭلىشۋاتاتتى، فونياكىن كېلىپ قالىدى، ئاتا-بالا دەرھال گەپنى توختاتتى، ئولگا ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

— نېمە قىلماقچىسىلەر؟ — دەپ توغرىدىن توغرىلا سورىدى فونياكىن.

خوتۇنى ھەيران قالغاندەك بولۇۋالدى.

— نېمە دەۋاتىسىز؟ نېمە قىلىدىكەنمىز بىز؟ ئاھ خۇدا، گەپ قىلساڭچۇ!

— ئاڭلىمىدىم دېمەڭلار! — دېدى فونياكىن ھەيۋە قىلىپ، — ئۇ يىگىتنى بوزەك قىلىپ بېقىڭلارچۇ قېنى، مەن قاراپ تۇرمايمەن، ئۇقتۇڭمۇ؟

بەشىنچى كۈنى ئۇنىڭ نامىغا يېزىلغان بىر پارچە خەت ئۇنىڭ ئىشخانىسىغا كەلدى.

"ھۈرمەتلىك فونياكىن:

ئەمەلىيەتتە بىز سىزگە ھۈرمەت قىلىمىز، بۇ ئىشىنىڭ سىز بىلەن ئالاقىسى يوق. بىراق، سىز ھېلىقى تايچىقىڭىزنى يەنى قىزىڭىزنى بىر ئامال قىلىپ تۇزۇڭ ئادەم قىلمىسىڭىز بولمايدۇ. بۇنداقمۇ سەتچىلىك بولامدۇ؟ ھەرنېمە دېگەن بىلەن، قىزىڭىز سۈركىلىپ يۈرگەن يىگىت بىزنىڭ بالىلىرىمىزنى ئوقۇتىدىغان ئوقۇتقۇچى. سىزنىڭ قىزىڭىزنىمۇ ئوقۇتقۇچى بولىدىكەن دەپ ئاڭلىدۇق. ئۇلار قانداق ئۇلگە بولۇپ قالار؟..."

فونياكىن خەتنىڭ ئاخىرىنى ئوقۇمىدى، ئىشخانىدا ئادەم كۆپ ئىدى. ئۇ قاتتىق ھاقارەتلەنگەنىدەك ئورنىدا ئولتۇرۇپلا قالدى، كىشىلەرگە قاراشقىمۇ پېتىنالمىدى، "مانا، باشلىنىپتۇ ئەمەسمۇ!" دەپ ئويلىدى ئۇ.

ئۇ ئاران-ئارانلا ئولتۇراتتى، ئاخىر بولالمىدى-دە:

— يولداشلار، مەن... ھېلىقى... بىتاب بولۇپ قالدىم، ئۆيگە قايتىپ ئارام ئالاي، مۇشۇ يەردە بولدى قىلايلى، — دېدى.

ئۇ ئىتتىك قەدەملەر بىلەن ئۆيىگە ماڭدى، ئوك قولى يانچۇقىدا، خەت چىك مجىقلانغان، ئالقىنىدىن تەپچىرەپ تەر چىقماقتا ئىدى.

"كەنتتىكىلەرنىڭ ھەممىسى بىلىپ كېتىپتۇ، خۇمپەرلەر! پېدكا ئىككىمزلا خەۋەرسىز يۈرۈپتىمىز... ھىم، توختاپ تۇرۇڭلار!"

ئۇ ئۆيگە كىرگەندە قاپىقىدىن مۇز ياغدى.

ئېرىنى بۇ ھالەتتە كۆرگەن خوتۇنى سارايسمگە چۈشتى.

— نېمە بولدى؟ كېسەل قوزغالدىمۇ؟ — ئۇ ئېرىنىڭ يۈرەك كېسىلى قوزغىلىپ قالغان ئوخشايدۇ دەپ قالغانىدى، — دوختۇر چاقىرتايلىمۇ؟

— ئولگىنى چاقىر، سەن كۆزۈمدىن يوقال!

— نېمە بولدى پاۋبل؟...

— مەن كىمگە گەپ قىلىۋاتىمەن؟!

ئىشىنىڭ چاتاقلىقىنى پەملىگەن خوتۇنى ئېرىنىڭ بۈيرۇقىنى ئورۇندىشقا چىقىپ كەتتى.

ھەر قاچاندىكىدىن سەل ياسىنۋالغان ئولگا ئۆيگە بىمالال كىرىپ كەلدى.

"بۇنداق ئايالنى... شۇمۇ خوتۇن بولدىمۇ؟ بىر بالىنىڭ ئانىسى بولاي

دەپ قالغان تۇرۇقلۇق" دەپ ئىختىيارسىز خىيال سۈردى فونياكىن.

ــ نېمە دېمىگە چاقىرتتىڭىز دادا؟

ــ مۇشۇنىڭ ئۈچۈن!... ــ دەپ خەتنى قىزىنىڭ ئايىغىغا ئاتتى فونياكىن، ــ خەقتىن خەت كەپتۇ، ئوقۇتقۇچى بولماقچى ئەمەسمۇسەن؟ ئوقۇپ باق! ــ فونياكىننىڭ ئاچچىقى بارغانسېرى كەلگىلى تۇردى، ــ خەتتە يېزىلغانلىرىنى پۈتۈنلەي توغرا دەپ كەتكىلى بولماس، لېكىن خەق يۈزىمىزگە تۈكۈرگەندەك ئىش ئەمەسمۇ بۇ!

ئولگا خەتكە كۆزىنىڭ قىرىنمۇ سېلىپ قويماستىن، ئېغىز ئاچتى:

ــ ئىسمىسز خەتمىكەن؟ كۆرمەسلىك لازىم...

ــ مەن قانداق قىلىمەن؟ ــ دەپ ۋاقىرىدى فونياكىن، ــ كۆزۈمنى ئويۇۋېتسەمنمۇ؟

ــ ئۇ خەتنى كۆرمىسەممۇ، بولغان ئىشنى ئۆزەم باشتىن-ئاخىر تولۇق دەپ بېرەي.

فونياكىن بۇنداق بولارىنى ئويلىمىغانىدى، ئۇ ھەتتا نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالدى.

ــ نېمە دەيسەن؟

ــ مەن يۇرى ئالېكساندروۋىچ دېگەن مۇئەللىم بىلەن تونۇشۇپ قالدىم، بىز دوستلاشتۇق...

"ھېچ ئىش بولمىغانىدەك تۇرغىنىڭنى تېخى!" دەپ ئويلىدى فونياكىن دەرغەزەپتە.

ــ ئىش ئېنىق، بىز كېيىن توي قىلىمىز. ھەممە ئىش شۇ.

بۇ گەپ فونياكىننىڭ كاللىسىغا توقماقتەكلا تەگدى، ئەمما بوشراق تەگكەنىدى.

— ئۇنداقتا... — فونياكنىمۇ ئۆپكىسىنى بېسۋېلىشنى ئويلىدى، — پېدكاچىۋ؟... — ئەمما ئۇ ئۆپكىسىنى باسالمىدى. ئۇنىڭ ئاۋازى ئۇزۇلدى. ھازىرلا يىقىلىپ چۈشىدىغانىدەك بولۇپ قالدى. بۇنى ئولگا سەزدىيۇ، بۇرۇنقى بىمالال ېيتى تۇرىۋەردى. بۇنىڭدىن فونياكىننىڭ جۇدۇنى تېخىمۇ توتتى، — ئېرىڭنى قانداق قىلماقچەسەن؟!...

— مەن ئۇنى ھېچقاچان ياخشى كۆرمىگەن، بۇنى ئۇمۇ بىلىدۇ. فونياكىن ئورنىدىن تۇرۇپ دېدى:

— بېرى كەل!

ئولگا سەل ئىككىلىنىپ قېلىپ، ئالدىغا ماڭدى.

دادىسى ئۇنىڭغا بىركاچات سالدى. كەينىدىنلا چاڭ، چۇڭ تەستەك تېگىۋەردى... ئولگا كەينىگە داجماقتا ئىدى.

— يەنە بىر كاچات سېلىڭ، — دېدى ئولگا.

فونياكىن ئالدىغا دېۋەيلەپ بېرىپ، يەنە بىر تەستەك سالدى.

— ھەي بۇزۇق.

— يەنە بىر كاچات سېلىڭ!

— كۆزۈمدىن يوقال! يوقال، بۇزۇق!... — فونياكىن ھۆمۈدەپ كەتتى.

— توختاپ قالدىڭىزغۇ!

فونياكىن مەيدىسىنى توتقىنىچە، كۆزلىرىنى ئىشقا سېلىپ ئولتۇرىدىغان جاي ئىزدىدى. ئۇنىڭ چىرايى تامدەك تاتىرىپ، كالپۇكلىرى كۆكۈرۈپ كەتكەنىدى...

— دادا! — ئولگا توۋلىدى، — دادا، نېمە بولدىڭىز؟

ئولگىنىڭ ئانىسى شاپاشلاپ كىردى.

ـــ پاشا!...

ـــ ۋاقىراشىما، ـــ دېدى فونياكسن كرېسلوغا ئولتۇرۇۋۇېتىپ تەستە، ـــ نىتروگلىتسېرىننى ئېلىۋېتىڭلار، تېز! قۇتقىدا...

خوتۇنى نىتروگلىتسېرىننى ئېلىپ كەلدى، فونياكسن ئاغزىغا بىر تال دورىنى كاپپىدا سالدى ـ دە، كرېسلوغا يۆلىنىپ، كۆزىنى يۇمدى. خوتۇنى بىلەن قىزى يېنىدا ھاڭۇېقىپ تۇراتتى.

بىر ھازاغىچە ھېچكىمنۇ گەپ قىلمىدى.

ـــ ياشانغانلارغا ئىچىڭلار ئاغرىمايدۇ، ـــ فونياكىن كۆزىنى ئاچماستىلا پەس ئاۋازدا دېدى، ـــ ئايمايسلەر...

ـــ دادا، نېمىنى كۆزدە تۇتۇپ شۇنداق دەيسىز؟

ئولگىنىڭ ئانىسى قىزىنىڭ قولىنى تارتىپ، ئۇنىڭغا چىقىپ كېتىشنى كۆزى بىلەن ئىشارەت قىلدى.

ـــ ئەلۋەتتە، دادا ڭ ھېچنېمىنى كۆزدە تۇتقىنى يوق. ھەي، سىلەرزە...

ـــ پاشا، جىمىقىپ قېلىڭ. ھازىر...

ـــ ئاغزىڭنى يۇم! ـــ دېدى فونياكسن ئۇنۇ تارتىپ، ئاندىن جىمىپ قالدى. ئۇ ھەدەپ چوڭقۇر ئۇھ تارتاتتى.

شۇ كۈنى ئاخشىمى ئولگا ئۆيدىن تامامەن چىقىپ كەتتى.

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن پېتر يېنىپ كەلدى.

ئۆيدە قېيىن ئانىسى كۆرۈنمىگەندىن كېيىن، پېتر فونياكىنىڭ بۆلمىسىگە كىردى.

پاۋېل نىكولايېۋىچ كارىۋاتتا ياتاتتى.

ـــ نېمە بولدى، كېسىلىڭىز يەنە قوزغالغان ئوخشىمامدۇ؟ ـــ دەپ سورىدى پېتر. ئۇ ئەھۋال سوراشقىنۇ ئۇلگۈرەلمىگەنىدى.

فونياكىن بىرنەچچە كۈن ئىچىدىلا تونۇغۇسىز ئۆزگىرىپ كەتكەنىدى، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ، بۇرنى قاڭقا بۇرۇن بولۇپ، يۈزىدىكى تارتۇقلاردىن بىرەر كىلىشمەسلىك بىلىنىپ تۇراتتى.

— ئولتۇرۇڭ، پېترو، — فونياكىن سۆزلەۋاتىپ ياستۇقىغا يۆلەنىدى-دە، سوريدى، — ئۆيدىكىلەر قانداق تۇرۇپتۇ؟

— هاممانى كۆمۈپ قويدۇق، — پېتر دورىنى نېرىغا سۈرۈپ قويۇپ، ئورۇندۇقنىڭ قېرىغىلا كاسسىنى قويىدى. ئۇنىڭ تاماكا خۇمارى تۇتقانسىرى، تاماكا چەكمەكچى بولدىيۇ، چەكمەسلىكنى توساتتىن خىيالىغا كەلتۈردى.

— چېكىۋېرىڭ! ماڭمۇ بىر تال بېرىڭ، مەنمۇ چېكەي.

— چەكمەسەك بولارمىكىن؟

ئۇلار تاماكا چېكىشتى.

— هاممىڭىز نېمە كېسەل ئىكەنىدۇق؟

— ئاشقازان راكى. ئورۇقلاپ قورايدەكلا بولۇپ قاپتىكەن.

— جان ئۈزگىچە بېرىپسىز-دە؟

— هەئە. ئەمما مېنى تونۇيالمىدى...

ئۇلار ئۇزاققىچە ئۇن-تىنسىز ئولتۇرۇشتى.

— ئۇھ، پېترو، قەيسەررەك بولۇڭ... بالا كەلسە قوش كەپتۇ دەپ، ئولگا كەتتى، بىر مۇئەللىمنىڭ كەينىدىن... بۇ يەردە بىر مۇئەللىم بار ئىدى...

پېتر بۇ گەپلەرنىڭ تېگىگە يېتەلمىدى.

— نېمە بولدى؟

— ئۆيدىن كەتتى. كەلمەسكە كەتتى. باشقا بىرىگە تېگىدىكەن، — فونياكىن ئۆزىنى ياستۇقىغا تاشلىدى. بۇ گەپلەرنى قىلىشنىڭ

ئۇنىڭغا هار كەلگەنلىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ كۆزلىرىنى سەل-پەل ئېچىپ، ئۇنلۇك ئۈھ تارتىتى-دە، مۇنداق دېدى، — ئۇقمايۋا-تامسز، سىز بىلەن بىللە ئۆتمەيدىغان بولدى.

پېترنى غۇژۇيدە تىترەك باستى، تېنى كاللىسىدىن يۇندا تۆكۈ-ۋەتكەندەك سوۋۇدى. ئاندىن بىر سوۋۇپ، بىر قىزىپ كەتتى-دە، گەپ قىلمىدى. فونياكىن ئۇنىڭغا يالتىتىدە قاراپ قويۇپ، ئۆرۈلۈۋالدى.

— قايسى مۇئەللىم ئۇ، ئۆيى نەدە؟ — دەپ سورىدى پېتر.

— مالېننيا دېگەن موماينىڭكىدە تۇرىدۇ... خەقتىن سوراپ بېقىڭ، ئېيتىپ بېرىدۇ.

— پېتە... — دېدى فونياكىن ئۆزىنى رۇسلاپ، كۆيۈغلىغا تىكىلىپ، — بارسىڭىز چاتاق چىقارماڭ... سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي ئوغلۇمدىن ئۆتۈنگەندەك ئۆتۈنمەن...

بۇ گەپلەر پېترنىڭ قۇلقىغا كىرمىدى، ئۇنىڭ خىيالى ئوقۇتقۇچى بىلەن ئولگىدا ئىدى. ئوقۇتقۇچىنى ئىزدەپ كېتىۋېتىپ ئاندىن قېيىن ئاتىسىنىڭ گەپلىرىنى ئېسىگە ئالدى. ئۇنىڭ قەدەملىرى ئاستىلىدى. نېمە قىلىش كېرەكلىكىنى ئويلىشىپ قويۇش كېرەك. ئەمما، ئويلاپ نېمە كەپتۇ؟... نېمە دېيىش، نېمە قىلىش ئۇنىڭ كاللىسىغا كەلمىدى. شۇ ماڭغىنىچە ئۆيگە كىردى.

— سالام!

ئوقۇتقۇچى بىلەن ئولگا سەل تېرىككەندەك بىر نەرسە توغرۇلۇق قىزغىن مۇنازىرىلىشىۋاتاتتى. يۈرى ئۆيدە مېڭىۋېتىپتۇ. ئولگا شىرە يېنىدا پۇتلىرىنى ئالماپ ئولتۇرۇپتۇ. پېترنىڭ كۆزلىرى ئالدى بىلەن ئولگىنىڭ گۆشلۈك، مىختا ۋە يۇمىلاق تىزىغا چۈشتى. پېترنى

جىم قىلغان، سەگەكلەشتۈرگەن نەرسە ئولگا ۋە ئۇنىڭ قاراشلىرى، يۈرى ئالېكساندروۋېچ بولماستىن، بەلكى نېمىشقىدۇر مۇشۇ تىزلار ئىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىگە مۇشۇ تىزلاردىن كېيىن ئولگا بىلەن ئوقۇتقۇچى كۆرۈندى... ئۇلار پېترنىڭ سالىمىنى ئىلىك ئالمىغانلىقتىن، پېتر ئۇنلۇك قىلىپ تەكرارلىدى:

ــ سالام دەۋاتىمەن سىلەرگە! سالام يانداۋرمايسىلەرغۇ؟

ــ ئامانمۇ سىز، ــ دېدى يۈرى.

ئولگا پېترغا قىزىقسىنىپ زەن سالدى، ئولگىنىڭ بۇندىق قىزىقسىنىپ قارىشى پېترغا تونۇش ئىدى.

ــ ئولتۇرسام بولامدۇ؟ ــ دەپ سورىدى پېتر ۋە تەكلىبىنى كۈتمەيلا ئولتۇردى.

يۈرىنىڭ يا قورقۇۋاتقانلىقىنى، يا ئالاقزادە بولغانلىقىنى، ئولگىنىڭ بولسا پېتر ئالاھىدە بىرەر ئىش قىلارمىكىن دەپ پەملەپ تۇرغانلىقىنى پېتر بايقىدى. ئولگا ھۇشيار ــ سەگەك تۇرماقتا، ئەمما ئۆزىنى تۇتۇۋالغان، كۆزلىرىدىن مەسخىرە نۇرى ياغماقتا.

ــ تونۇشۇپ قويايلى! ــ پېتر ئورنىدىن تۇرۇپ، يۈرىنىڭ ئالدىغا ماڭدى... مۇشۇ پەيتتە ئولگىنىڭ كۆزلىرىدىن دەرھال قورقۇنچ ــ ۋەھىمە ئەكس ئەتكەنلىكىنى، ئەمما بۇ ھالەت شۇ زاماتلا ئايانغلىشىپ كەتكەن بولسىمۇ، قالدۇقى قىلىپ قالغانلىقىنى، پېتر يەنە دادىللىشىپ ئالدىغا مېڭىۋېرىدىغان، ياكى قولىنى يانچۇقىغا ئۇزارتىدىغانلا بولسا، ئولگىنىڭ چىچاڭلاپ كېتىدىغانلىقى ياكى ۋارقىراپ تاشلايدىغانلىقىنى پېتر يەنە بايقىدى. پېتر ئۆزىنى تونۇشتۇردى:

ــ مەن ئۇلىۋ پېتر.

ــ مەن يۈرى.

پېتر ئولتۇرۇپ، گەپنىڭ ئوچۇقىنى قىلدى:

ــ ئۇنى ياخشى كۆرەمسەن؟

ــ ھەئە. ــ ئاددىي ۋە چۈشىنىشلىك سوئالغا يۈرى قەتئىي ۋە بىمالال جاۋاب بەردى. بۇ ئادەممۇ قاپقانغا دەسسەش ئالدىدا تۇرغاندۇ. بۇ زېرەك ئولگا ئۇنىڭ غەزىپىنى تېخىمۇ كەلتۈردى.

ــ سەنچۇ، ئولگا؟

ــ پىتۇنېر چاغلىرىدىلا سوئالغا جاۋاب كەتمەس دېگەن گەپنى ئاڭلىغانمەن. مەن...

ــ سەن ئۇنى ياخشى كۆرەمسەن؟ ــ پېتر سوئالىنى تەكرارلىدى. ئۇنىڭ رەڭگى ئۆڭگەنىدى. ئولگا پېتر ئۆڭسە نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى بىلەتتى. شۇڭا جاۋاب بەردى:

ــ ھەئە.

ــ ئۇنداق بولسا بوپتۇ، ــ دېدى پېتر. ئۇ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كېتىشكە تاسلا قالدى، ھەمىنى ئوماش قىلىۋەتكەن، بىردىنلا كۆتۈرۈلگەن قىساس ئېلىش شامىلى ئۇنى چوڭقۇر ھاڭغا تاشلاشقا تاسلا قالدى. "بۇلارنى ئۆلتۈرۈۋېتىش كېرەك" دېگەن ئوي كاللىسىغا كەلگەنىدى، بىرلا ۋاقىتتا دېگۈدەك قورقۇنچلۇق، ئامالسىزلىق، بىچارىلىق، پەرىشانلىق ھېسسىياتى قەلبىنى چۈلغىدى. ــ ئۇنداق بولسا بوپتۇ، ــ دېدى ئۇ تەكرارلاپ. ئۇ تاماكا چەكمەكچى بولۇپ، تاماكىسىنى چىقاردى. ــ گەپ مۇشۇنچىلىك بولسۇن ــ ئۇ زېرىكتى، يەنە كېلىپ بولار ئىش بولدى. ئۇ چىقارغان تاماكىسىنى يانچۇقىغا سالدى ــ دە، ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىشىك تەرەپكە ماڭدى ۋە كېتىۋېتىپ "خوش!" دەپ قويدى، ئاندىن ئىشىكتىن چىقىپ، ئىشىكنى جاققىدە ياپتى.

هويلدا ئولگا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ كەلدى.

ــ سىزنى ئۇزىتىپ قويايى.

ــ نېمىشقا؟

ــ خالاپ قالدىم.

ئىككىسى بىرھازاغىچە پاراڭلاشماي ماڭدى. پېتىر يوغان-يوغان چامدايتتى، ئولگا ئۇنىڭغا ئاران-ئاران يېتىشىپ باراتتى.

ــ دادامنى كۆردىڭىزمۇ؟ ــ دەپ سورىدى ئولگا.

ــ كۆردۇم.

ــ قانداق تۇرۇپتۇ؟

ــ يېتىۋاتقانىكەن.

ــ هاممىگىز... قانداق تۇرۇپتۇ؟

ــ ئۆلۈپ كەتتى.

يەنە بىرھازاغىچە سۈكۈت، بۇ سۈكۈت فونياكىننىڭكىگە بارغۇچە-لىك دېگۈدەك داۋاملاشتى.

ــ پېتر... كۆڭلۈم بەك يېرىم... ئۆزەمگە نەپرەتلىنىمەن... سىزگە ۋە دادامغا ئىچىم ئاغرىيدۇ.

ــ قوي بۇنداق گەپنىڭنى، قۇرۇق گەپ قىلما.

ــ قانداقلىكى بولمىسۇن، سىلەر ئەڭ ياخشى ئادەملەر، مېنىڭ ئەڭ يېقىن كىشىلىرىم...

ــ بولدى، ئولگا! نېمە بولدى؟... بۇنداق قىلساڭ غەلىتىلا تۇرىدىكەن. بىز ساڭا يېغلىشىپ بەرمەيمىز.

ــ مېنىڭ ئۆيگە قايتقۇم يوق.

ــ نېمىشقا؟

ــ دادام تاپچىنلامدىكىن دەپ قورقىمەن. مەن مۇشۇ يەردە

تۇرۇپ تۇراي.

پېتر كىرىپ كەلگەندە، فونياكىن كارىۋاتتا ئولتۇراتتى.

ــ قانداق؟ ــ سورىدى ئۇ ھەيرانلىقتا، ــ ئىتتىكلا...

ــ ھېچ گەپ يوق، بولار ئىش بولدى، غەم يېمەڭ، ــ پېتر ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئەمدى دەيدىغان گەپ قالمىغاندى، ھەرقانداق گەپ ئازاب كەلتۈرەتتى.

ــ خوش، مەن ماڭاي، ــ دېدى پېتر ئورنىدىن تۇرۇپ، ــ چاپسانراق ساقىيىپ كېتىشىڭىزگە تىلەكداشمەن!

فونياكىن بېشىنى لىڭشىتتى.

ــ ئەمگەك قوللانمىسىنى كېيىنچە ئەۋەتىپ بېرەرسىز.

ــ ماقۇل. ھازىر نەگە بارىسىز؟

ــ ھامماننىڭ ئېرىنىڭكىگە. ئۇ كىشى قېرىپ كەتتى... ئۇنىڭ ئۈستىگە مېيىپ.

فونياكىن يەنە بېشىنى لىڭشىتتى ۋە مۇنداق دېدى:

ــ ئەپۇ قىلىڭ، پېترو، بۇ ئىشتا ياردەم بېرەلمىدىم.

ــ نەدىكىنى! كېسىلىڭىزنى ساقايتۇالغىنىڭىز مۇھىم، مەن ئۆزەمنى تاشلۇۋەتمەيمەن. ــ پېتر قېيىن ئاتىسىنىڭ ماغدۇرسىز قولىنى سىقتى. پېتر ئەمگەكچان، ئاق كۆڭۈل بۇ ئادەمنى قاچان ۋە نېمىشقا ياقتۇرۇپ قالغانلىقىنىمۇ ئېنىسىگە ئالالمىدى. ئەمدى بۇنى ئېنىق بىلگەن پېتىرنىڭ ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ كېتىشكە كۆزى قىيمىدى. ــ ئامان ــ ئېسەن بولۇڭ!

ــ بەختلىك بولۇڭ! ــ فونياكىن پېترنىڭ قارىسى يېتكۈچە ئارقىسىدىن قاراپ قالدى.

ئولگا پېترنى ساقلاپ تۇراتتى.

— قانداق تۇرۇپتۇ؟ — دەپ سوردى ئولگا، ھېلى پېتىر يوق چاغدا ئولگا خېلى پەسكويغا چۈشكەندى.

— ئوبدان تۇرۇپتۇ. سىلەر ئۇرۇشۇپ قالغانىدەك تۇرىسىلەر، شۇنداقمۇ؟

— ھەئە، تېخى بۇنىڭدىن يامىنى بولدى — دادام مېنى ئۇردى، ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم...

— ...كېسەل ئادەم ئۇرغان بولسا ئەيىب كۆرمە.

— مۇشۇ مېڭىشىڭدا نەگە بارىسەن؟

— ئۆيگە كېتىمەن. ھامامنىڭ ئېرىنىڭ سالامەتلىكىمۇ ياخشى ئەمەستى... ھېچقىسى يوق، ئولگا، ھەممە ئىش ئۆز يولىدا كېتىۋېرىدۇ.

— ئالدىرىما، نەگە ئالدىرايسەن؟

پېتر قەدىمىنى ئاستىلاتتى.

— ھېلىقى مۇئەللىم ياخشى ئادەممۇ؟

— ياخشى ئادەم. — ئولگا بىر ئازدىن كېيىن جاۋاب بەردى، — ئەمما، بۇ... كۆڭۈلدىكىدەك ئەمەس. ئۇقماي قالدىم. — ئولگا- نىڭ ئاغرىنىۋاتقانلىقى، ياكى ئەپسۇسلىنىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى.

ئولگىنىڭ ھەرقانداق گېپى پېتر ئۈچۈن بەربىر. ئىككىسى كەنت چېتىگە يېتىپ كەلدى. يىراقلاردا بىر-بىرىگە مىنگىشىپ كەتكەن تاغلار، قويۇق ئورمانلار، بىپايان دالىلار ئەركىن تۇرىدۇ. پېتر ئۆزىنىڭ ئاشۇ ناتونۇش، كەڭرى يىراق جايغا كېتىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلدى. ئەمما بۇ ناتونۇش جايغا بارسام قانداق بولار دەپ ئەندىشە قىلىپمۇ قالدى. شۇنداقتىمۇ پېتر ئۇ يىراق جايدا

ئەھۋالنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئويلاپمۇ قويىدى. پېتر ئۇ ياقتا قاراپ قەدەم تاشلىدى، ئۇنى توسۇش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۇنى دەل ئاشۇ ناتونۇش، غەلىتە ۋە بىسپايان زېمىن ئۆزىگە جەلىپ قىلغانىدى.

پېتر يولنىڭ بېشىدىكى قۇدۇقنى كۆرۈپ، بۇرۇلدى.

— توختا، سۇ ئىچىپ قېنىۋالساڭ يولۇڭ ئاۋۇيدۇ.

ئولگمۇ قۇدۇق بېشىغا كەلدى.

چىغىرىق بىرھازاغىچە غىچىرلاپ چۆگىلىگەندىن كېيىن، تۆمۈر بىلەن چەمبەرلەنگەن سوغا چوڭقۇر قۇدۇقتىكى سۇغا پاقىقىدە چۈشتى. سۇ سوغىنىڭ تۈيماس قورسىقىغا بۇلدۇقلاپ كىرمەكتە، بۇ ئاۋاز گويا ئالىلىنىمىلەرنى دەپ گۇدۇكلاۋاتقان ئادەمنىڭ ئاۋازىغىلا ئوخشايتتى. سوغىغا ئولاقلىق زەنجىرىدىكى ھالقا بوشقىنا، دەرمانسىز جىرىڭلايتتى. سۇغا لىق تولغان سوغا چۆكۈۋىدى، زەنجىر تۈزلەندى، سوغا ھېرىپ مادارى قالمىغاندەك ئىكراپ يۇقىرىغا كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى، بۇ ئىكراش يىغلاۋاتقاندەك ئاڭلىناتتى. غىچ-غىچ قىلىپ ئادەمنى بىزار قىلىدىغان ئاۋاز چىقىرىشقا ئاران مادارى يېتىۋاتقان زەنجىر چىغىرىقىغا يۆگەلمەكتە. سۇ تامچىلىرى قۇدۇققا چولتوكلاپ چۈشمەكتە ئىدى.

پېتر ئېغىر سوغىنى قۇدۇقىنىڭ بېشىغا قويۇپ، ئىككى پۇتىنى كەردى-دە، ئېگىشىپ تۈرۈپ غورتۇلداپ سۇ ئىچكىلى تۇردى.

— پاھ، پاھ! — دېدى ئۇ سوغىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ تۇرۇپ، — مۇزنىڭ ئۆزىكەنغۇ! چىشلىرىم توڭلاپ قالايلا دېدى. سەن ئىچمەمسەن؟

ئولگا ئىچمەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

پېتر بېشىنى يەنە سوغىغا تەقىپ، خېلىغىچە سۇ ئىچتى. ئاندىن سوغىنى قېيسايتىپ، ئېشىپ قالغان سۇنى ئالدىرىماي تۆكتى. سۈزۈك بۇلاق سۈيىنىڭ دەپسىلىپ مەيىنەت بولۇپ كەتكەن يەرگە ئېقىشىغا ئىككىسى بىللە قاراپ تۇرۇشتى.

— قارا، ئولگا... مۇھەببەت كۆپسىنچە مۇشۇنداق بولىدۇ، — دېدى پېتر سۇنىڭ ئېقىشىغا قاراۋېتىپ، — لېكىن بىر سوغا سۇ تارتىپ، ئىككى يۈتۈم سۇ ئىچسەن-دە، قالغىنىنى يەرگە تۆكسەن، ئەسلىدە بۇ سۇ ئادەمگە ئۆمۈرلۈك يېتەتتى.

— شۇنداق، — دېدى ئولگا ئويلاپ ئولتۇرمايلا ئۇنىڭ سۆزىگە قوشۇلۇپ، ئولگىنىڭ خىيالىمۇ يىراق-يىراقلارغا كەتكەندى، — پېتر، بۇنداق ئاقۇۋەتنىڭ كېلىپ چىققانلىقىغا ئەپسۇ قىلىڭ.

— بولدىلا...

— سېنىڭ بەختىيار ئۆتۈشىڭنى شۇنچە ئۈمىد قىلىمەن دېگىنا! كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلسام، مەن ھەممە ئادەم مېنىڭدىن بەختلىك بولسا ئىكەن دەپلا ئويلايتتىم. ئەمما... ئاقۇۋەت مۇشۇنداق بولدى.

— گېپىڭدىن قارىغاندا، مەن سېنى پالاكەت باسسا دەپ يۈرۈپ-تىمەن-دە. مەنمۇ سېنى ھەر جەھەتتىن ئوبدان ئۆتسە دەپ كەلدىم.

— شۇنداق دېگىنىڭگە رەھمەت، مەن ئوبدان ئۆتەلمەيمەن.

— ئوبدان ئۆتىسەن، ئۈمىدسىزلەنمە.

بىر ئاپتوموبىل كەنتتىن قايرىلىپ چىقىپ، ئۇلار ماڭغان يولغا چۈشتى، پېتر ئاپتوموبىلغا چۈشۈۋالاي دەپ قولىنى پۈلاڭلىتىۋىدى، ئاپتوموبىل توختىدى.

— خوش!

— ئامان بول.

پېتر ئولگنى سۆيدى، ئاندىن ئولگنىڭ مەڭزىنى ئىككى قوللاپ سلاپ تۇرۇپ، ئولگنىڭ كۆزىگە قارىدى... كېيىن ئولگنى يەنە بىر سۆيدى.

— خوش.

ئاپتوموبىل قوزغالغاندا، پېتر ئۆزىنىڭ تۇتۇۋېلىپ، كەينىگە قايرىلىپ قارىمىدى. بىر ئازدىن كېيىن، كەينىگە قايرىلماي بولمىدى.

ئولگا ئاپتوموبىلغا قارىغىنىچە يولدا تۇرۇپلا قالدى...

(«روسىيە — سوۋېت ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 1988 — يىللىق 3 — سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **ئابدۇللا ئابلىز**

تەرجىمە مۇھەررىرى: **ئوسمان موللاك**

كىرىيوشكا

پ. نىلىن

ــ تولمۇ ئەپسۇسلىنارلىق ئىش بولدى، بۇ ئىش مېنىڭ قولۇمدىن كەلمەيدۇ، مېنىڭدە راستلا بۇنچىۋالا چوڭ هوقۇق يوق، ــ دېدى مىنىستىر يېلىنغان تەرىزدە كۆلۈمسىرەپ تۇرۇپ، ــ بۇنى ياخشى ئىش دېگەن بىلەن، مەن ئۇزۇمنى ئالدىغان بولسام، ئۇنىڭغا قىزىقىدىغانلىقىمنى سىزمۇ بىلمىسىز... ۋەھالەنكى، ئەمدى گەپنىڭ ئۆزىگە كەلسەك، بىزدەكلەرنىڭ قولىدىن نېمە ئىش كېلىدۇ دەيسىز،... ئۆزىڭىز، يېپلم پېترووۋىچ، هېچقانچە كۆچمەيلا ئۇنچىلىك ئىشنى توغرىلىۋېتەلەيسىز. سىز كىرىل رومانوۋىچ بىلەن كۆرۈشىدىغانلا بولسىڭىز، ئۇنىڭ بىر ئېغىز گېپى بىلەنلا ئىش پۈتىدۇ. ئۇنىڭ هوقۇقى هەممىگە ئۆتىدۇ. يەنە بىر جەهەتتىن ئالغاندا، ئۇ كىشىنى سىزنىڭ ئۆز قولىڭىز بىلەن تەربىيىلەپ يېتىشتۇرگەنلىكىڭىز هەممىگە ئايان ئەمەسمۇ! قەدىناس دوستلۇق ئەستىن چىقمايدۇ، دېگەن گەپ بارغۇ!...

يېپلم پېترووۋىچ خىيالغا پاتتى: "راست، راست، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ باقسام قانداق بولار؟! قانچە قىلسامۇ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشۈم ئۆزۈم ئۈچۈن ئەمەسقۇ. شۇ قاتاردا كىريوشكىنىمۇ يوقلاپ قويايي. ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمىگىنىمگە 15ـ16 يىل

بولۇپ قاپتۇ. ھەي، ھەي. 20 يىل بولاي دەپمۇ قاپتۇ، بۇ قىلغىنىم بولمىدى جۇمۇ!" ئۇ مىنىستىرنىڭ يېنىدىن چىقىپ ئۆزىنىڭ ئىشخانىسىغا قايتتى-دە، دەرھاللا تېلېفونىنى قولىغا ئالدى.

— كىرىل رومانوۋىچ يوق. ئۆزىڭىز كىم بولسىز؟

— پوتاپىنكو بولمەن، يېپىلم پېتروۋىچ. ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويسىڭىز، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمەكچى ئىدىم. قايسى ۋاقىتتا مۇمكىن بولارىكىن، سوراپ باقماقچى ئىدىم...

ئون مىنۇت ئۆتە-ئۆتمەيلا يېپىلم پېتروۋىچنىڭ ئىش شىرەسىنىڭ ئۈستىدىكى كۆكۈش چىراغ ۋالىلدا يورۇدى. بۇ ئالامەت كاتىپنىڭ ئۇنى "تېلېفونىنى ئېلىڭ" دېگەنلىكى بولاتتى.

— يېپىلم پېتروۋىچمۇ؟ كىرىل رومانوۋىچ بۈگۈن سائەت ئۈچتە سىز بىلەن كۆرۈشەلەيدىغانلىقىغا تولىمۇ خۇشال ئىكەن، يەنى بۈگۈن سائەت 15 تە كۆرۈشىدىغان بولدى. سىزگە دەرۋازىدىن كىرىپ-چىقىش كىنىشكىسىدىن بىرگە تىزىملىتىپ قويىمىزمۇ، قانداق؟ سىزدە ئۇزۇن مۇددەتلىكلىكى باردۇ؟

— بىرنى تىزىملىتىپ قويۇڭ ئەمىسە، — دېدى يېپىلم پېتروۋىچ. ئاندىن سائىتىگە قارىۋىدى، سائەت ئىككىدىن 15 مىنۇت ئۆتۈپتۇ. — ۋىلا، ھازىر سىرتقا چىقمەن، بۈگۈن قايتىپ كەلمەسلىكىمۇ مۇمكىن، — ئۇ ئىشخانىسىدىلا مودا بولۇپ قالغان خورمارەڭ شاماللىغىنى كىيىۋېتىپ كاتىپىغا دېدى، — ماۋۇ نېمىدېگەن ئاددىي-ھە، قارىمامدىغان، نېمىدېگەن ئاسان، شۇنداق بولغىنى بىلەنمۇ ئۆزىمىز تىكەلمەيمىز-دە...

— شاماللىغىنى كىيىپ نېمە قىلىسىز، يېپىلم پېتروۋىچ؟ ھاۋا يىل-

لىپ قالدى، ــ يېشى خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغان ۋىلا سېرگە- يېۋنا خوددى ئۆز ئائىلىسىدىكىلەرگە مۇئامىلە قىلغانىدەك كۆيۈنۈپ دېدى، ــ ئۇنى قولىكىزغا ئېلىۋالسىكىزلا بولدى. ھاۋا يىللىپ كەتتى ھازىر.

ــ ھاۋا سىزگە يىللىپ قالغانىدەك تۇيۇلۇۋاتقاندۇ، ــ دېدى يېپلىم پېتروۋىچ ئۇھ تارتىپ قويۇپ، ــ ئەمما نېمىشقىدۇ سەل توكۈپ تۇرۇۋاتىمەن.

ۋەھالەنىكى، ئۇنىكىغا سەل سوغۇق تۇيۇلۇشى دېرىزە پەردىسى يېرىم يېپىقلىق تۇرغان كەڭ-ئازادە ئىشخانىدا ئاز-تولا سوغۇق بولغانلىقىدىن ئەمەس، بەلكى دەماللىققا دەپ بەرگىلى بولمايدىغان "نېمىشقىدۇ"نىڭ سەۋەبىدىن ئىدى.

ئىككى ياقتىكى ئېگىز ئىشىكلىرىگە خورمارەڭ سۇنىسى خۇرۇم قاپلانغان، يورۇق دېسە يورۇق ئەمەس، قاراڭغۇ دېسە قاراڭغۇ ئەمەس، ئۇزۇنغىنا كەلگەن كارىدوردىن ئۆتكەن چېغىدا، سان-ساناقسىز ئايالارنىڭ ئۆپرىتىشى بىلەن پارقىراپ كەتكەن پەلەمپەيدىن چۈشكەن چېغىدا، يېپلىم پېتروۋىچ قايتا-قايتا ئويلاندى دېگەندىن كۆرە، ئۇزىنىڭ كاللىسغا كىرىۋالغان "سىزگە دەرۋازىدىن كىرىپ-چىقىش كىنىشكىسىدىن بىرگە تىزىملىتىپ قويىمزمۇ، قانداق؟ سىزدە ئۇزۇن مۇددەتلىكى باردۇ بەلكىم؟" دېگەن چۈشەنىگىلى بولمايدىغان گەپ ئۇستىدە ئۆز ئىچىدە نېمىشقىدۇ قايتا-قايتا ئويلاندى دېگەن تۇزۇكرەك بولاتتى.

يېپلىم پېتروۋىچتا دەرۋازىدىن كىرىپ-چىقىش كىنىشكىسىنىڭ ۋاقىتلىقلىرىمۇ، ئۇزۇن مۇددەتلىكلىرىمۇ بار ئىدى، ئۇنىڭدا ھەتتا ھېچقانداق كىشىدە بولۇشى مۇمكىن بولمايدىغان كىرىپ-چىقىش كىنىشكىسى

كىسىمۇ بولغاندى. ياكى توغرىراقنى ئېيتقاندا، ئۇنىڭدا ئىنتايىن ئازسانلىقتكى كىشىلەرلا بولىدىغان كىرىپ-چىقىش كىنىشكىسىمۇ بولغاندى. ئۇ ستالىننىڭ ئۆزىنىڭ ئىشكىدىن ئىختىيارىي كىرىپ-چىقىۋېرەلەيتتى. ھېلىمۇ ئۇ يەنە ئانچە كىچىك بولمىغان بىر ئورۇننى ئىگەللەپ تۇرماقتا ئىدى. باش شتابنىڭ ئىدارە باشلىقلىق ۋەزىپىسىگە ئىلمىشۇبلىش ئۇچۇن، نۇرغۇن كىشىلەرگە يۇقىرىغا يامىشىپ چىقىشقا توغرا كېلەتتى. ئەمما يېپلىم پېتروۋىچ ئۇچۇن بۇ ۋەزىپە ئاغدۇرۇلۇپ كېتىش بىلەن ئوخشاشتەكلا ئىش ئىدى.

يېپلىم پېتروۋىچ چوڭ لىفتخاندىن ئايلىنىپ ئۆتكەندىن كېيىن دەرۋازا ئالدىغا كەلدى-دە، ئۇ يەردىكى تاش يېيىتىلغان ماشىنا يولىدا بىرئاز توختاپ، ئىشىك ئالدىدا تۇرۇپ كەتكەن ھەرخىل پىكاپلارغا زەن سىلىپ، سۇرلۇك قىياپىتىتە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى، ئۇ گويا ئۆزىنى كۆرگەن ھامان ھۇرمەت بىلدۇرۇپ پىكاپنىڭ ئىشكىنى ئېچىپ بېرىشكە تەييار تۇرغان شوپۇرنى ساقلاپ تۇرغاندەك ئىدى.

ئەمما بىرەر شوپۇرمۇ مىدىرىسىدىر قىلىپ قويمىدى. ئەمەلىيەتتە، يېپلىم پېتروۋىچمۇ ئاشۇنداق ئەھۋالنىڭ بولۇشىنى ئۇمىد قىلغان ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ چىرايى شۇ تاپتا بىركىشىنى ئېسىگە ئېلىپ قالغانلىقىدىن سۇرلۇك بولۇپ كەتكەنىدى. ئەنە شۇ بىركىشىنىڭ يولىورۇقىغا ئاساسەن، دۆلەتنىڭ پىكاپىنى ھەقسىز ئىشلىتىش دائىرىسى كېچىكلىتىلگەنىدى. "ئۇنىڭ ئۆزى ھەرقانداق ھۇزۇرىدىن ھالاۋەتنى رەت قىلماس بەلكىم. راھەت كۆرۈشتە ھەرقانداق بىر دۆلەت پادىشاھىمۇ ئۇنىڭغا يېتەلىگۈدەك دەرىجىدە ئەمەس. ئەمما بۇ يەردە ئېچەشلىك بولۇش ۋە دېموكراتىيىنى يولغا قويۇش ھەققىدە بەلگىلىمە

چقىرىلغىنىنى دېمەمسىز. بۇ خۇددى سەھرالىق دۇكاندار يۇزىنى دەپ كەلسە-كەلمەس كاپشىغاندەك ئىش ئەمەسمۇ. ھالا بۇ كۆندە ئۇنىڭ ئۆزىمۇ موللاق ئانقۇزۇۋتىلدىغۇ" دەپ ئويلىدى ئۇ.

خىيالى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، يېپلىم پېترووچ بىردىنلا روھلىنىپ كەتتى-دە، ماشىنلار بىلەن، ئادەملەر بىلەن تولغان ۋە كۆن نۇرىغا چۆمگەن مەيداندىن خۇشال كەيپىياتتا دېگۈدەك ئۆتتى.

"ھېلىقى ئادەم"نىڭ قوغلۇۋتىلىشى، ۋەزىپىسىدىن قالدۇرۇۋېتىلىشى ۋە تاشلاپ قويۇلۇشى يېپلىم پېترووچنىڭ بەختسىزلىكىنى يەڭگىللىتىپ، ئۇنى بۇگۈنكى كۈندە باش شتابىتكى ئادەتتىكى بىر ئىدارە باشلىقى قىلىپ قويۇش ۋە ھازىرقى كۈندىكىدەك ئىختىيارىي سەيلە-تاماشا قىلىدىغان قىلىپ قويۇشمۇ ئانچە مۇھىم ئىشلاردىن بولماي قالغاندەك قىلاتتى. شۇغىنىسى، مۇھىم خىزمەتلەر بىلەن سىرتقا چىقىش زۆرۈر بولۇپ قالغانىدا، ئۇ ئۆز خاھىشى بويىچە دۆلەتتىنىڭ پىكاپىنى سوراپ ئالالايتتى، ياكى ھېچبولمىغاندىمۇ بىرەر تاكسى چاقىرسىمۇ بولۇۋېرەتتى. لېكىن ھازىرقى يول ناھايىتى يېقىن ئىدى، ئاز-تولا مېڭىپ قويسىمۇ ھېچ يامىنى بولمايتتى.

يېپلىم پېترووچ ئاۋات كوچىنى ياقلاپ ماڭماقتا ئىدى، ئۇنىڭ قانلىرى نورمال ئايلىنىپ تۇرغاچقا، پۇت-پاقالچەكلىرى خېلى بەردەم بولغاچقا، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئېچ-ئىچىدىن خۇشاللىق ئۇرغۇپ تۇراتتى. 66 ياشقا كىرگىنى بىلەن ئانچە قېرىپ كەتكەندەك بىلىنمەيتتى، ئەلۋەتتە، نورمال ھالەتتە تۇرمۇش كەچۈرۈشتىمۇ بەك قېرى ھېسابلىنىپ كەتمەيتتى. ئۇ ھېلىھەم ئىشلەۋاتاتتى، ھېلىھەم ئۆزىنىڭ تۆھپىسىنى قوشۇۋاتىدۇ دېيىشكە بولاتتى، كىشىلەر ئۇنىڭغا پىنسىيىگە چىقىش يېشىغا كېلىپ قالغانلىقىدىن بىشارەت بېرىپ

قويغان چاغلاردا، ئۇ كۈلۈپلا ئۆتكۈزۈۋېتەتتى.

بۇنداق ئەھۋالدا يېپلىم پېتروۋىچ هامان كۈلۈمسىرىگەن پېتى:

— يەنە بىر مەزگىلگىچە بوۋايلارغا ئوخشاش ئىشلەپ بېرەلەيمەن. ياشلارمۇ بىزگە ئوخشاش ئىشلەپ باقسۇنچۇ قېنى، — دەيتتى.

ئۇ قانائەت هاسىل قىلىپ قالغاندى، بۇنىڭ سەۋەبى باشقا پىيادە كېتىشۇاتقان كىشىلەرنىڭ ئۆزىگە نەزەر سېلىۋاتقانلىقىنى هەدەپ سېزىپ تۇرغانلىقى ئىدى. دەرۋەقە، ئادەملەرمۇ ئانچە كۆپ ئەمەس ئىدى. بۇمۇ تېخى بەزى كىشىلەرنىڭ ئۇنى ئەستە ساقلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى چۈشەندۈرەتتى. ئۇنى ئەستە ساقلاش ئېسىلدە ئانچە تەس ئىشمۇ ئەمەس ئىدى. ئىلگىركى ۋاقىتلاردا، بايرام-مەرىكە كۈنلىرىدە ئۇنىڭ سۈرىتى باشقا كىشىلەرنىڭ سۈرەتلىرى بىلەن بىللە تالاي-تالاي ئۆيى-ئىمارەتلەرنىڭ تاملىرىنى بېزەپ تۇرغانىدى. دۇرۇس، ئۇ ئىشلارنىڭ هەننۇاسى ئۆتمۈش بولۇپ قالدى...

— كىرىپ-چىقىش كىنىشكىڭىز قېنى؟

— هە، راست، كەچۈرگەيسىز.

يېپلىم پېتروۋىچ تولىمۇ خىجىللىقتا قالدى. ئۇ ئىشىكتىن كىرىپ-چىقىش كىنىشكىسى توغرىسىدىلا باش قاتۇرۇپ كەلگەنىدى، ئۇ ئالدى بىلەن خەۋەرلىشىش بۆلۈمىگە كىرىش لازىملىقىنى ئويلاپ كەلگەنىدى، ئەمما ئاخىرقى مىنۇتتا ئېسىدىن چىقىرىپ قويىدى. بۇمۇ ئەجەبلىنەرلىك ئىش ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ بۇ بىناغا كەلمىگىنىگە ئون يىلدەك بولۇپ قالغانىدى. ياق، ئۇنىڭدىنمۇ كۆپرەك بولۇپ قالغانىدى، بەلكىم 12-13 يىل بولغاندۇ، شۇنچە يىللار مابەينىدە بۇ يەرگە قەدەم بېسىپ باقمىغانىدى.

بىركىشى ناھايىستى ھۇرمەت بىلەن تەكەللۇپ قىلىپ ئۇنىڭ ئىشكىتىن كىرىپ-چىقىش كىنىشكىسىنى تېزلا ھەل قىلىپ بەردى. ئۇ ئانتا چىقتى. ئۇنىڭ ھېس قىلىشچە، مەيلى ئاشۇ لىفت بولسۇن، مەيلى ئۆزى لىفتتىن چىقىقاندىن كېيىن ئالدىدا تۇرغان كەڭ-كۇشادە، ئەينەكلىرى ۋاللىداپ تۇرغان ۋە مېتاللىرى چاقناپ تۇرغان زال بولسۇن، ياكى ئايىغدىكى تۆكلىرى ئۆرە تۇرغان گىلەم بولسۇن — ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى ستالىن ھايات ۋاقتىدىكىگە ئوخشمايتتى، ئۇلارنىڭ ھەننۇاسى بارغانسېرى سەلتەنەتلىك بولۇپ تۇيۇلاتتى-دە، قەدەم تەشرىپ قىلغۇچىلارنى، ھەتتا يۇقىرى مەرتىۋىلىك زىيارەتچىلەرنىمۇ خېلى سۇر باسقاندەك ھالەتكە كەلتۈرەتتى.

— پوتاپىنكو بولامسز؟ — ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا ئاجايىپ پاكىز كىيىنگەن، پۇتۇن ئەزايىسى يۇيۇپ تازىلانغاندەك قىياپەتتىكى كاتىپ ئورنىدىن تۇردى. — يېپىلم پېترووۋىچ، كەچۈرگەيسىز، سىزنى بىر ئاز ساقلىتىپ قويماي بولمىدى، كۆتۈلمىگەن ئەھۋال بولۇپ قالدى. كىرىل رومانوۋىچ سەل ھايال بولىدىغان بولدى. ماۋۇ يەردە ئولتۇرۇپ سەل ساقلاپ تۇرۇڭ!

ۋاي خۇدايىمەي، ۋاقىت نىمىدىگەن تېز ئۆتكەن-ھە! ئۇ ھەممە نەرسىنى قىلىچە رەھىم-شەپقەت قىلماستىن ئۆزگەرتىۋەتمەكتە ئىدى...

يېپىلم پېترووۋىچ يوغان بىر خۇرۇم قاپلىما سافاغا چۆكۈپلا كەتكەنىدى، ھەش-پەش دېگۈچە ئارىلىقتا ئۇ بۇ بۆلۈمدىن چىقىپ كەتكەنىدەك، ئەتراپتىكى ھەممە نەرسىدىن ئايرىلىپ كەتكەنىدەك بولدى.

ـــ ياق، ياق، ماڭا هېچنەرسىنىڭ لازىمى يوق، ـــ دېدى ئۇ كاتېپ ژاراقلاپ ئولتۇرىدىغانغا ژۇرنالدەك بىر نەرسە كېرەكمۇ، دەپ سورىغاندا، كاتېپنى قوپالىلىق بىلەن سىلكىۋېتىپ تۇرۇپ، سەل ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ ئۆزىنىڭ بىرئاز ئەدەبسىزلىك قىلىپ قويغانلىقىنى هېس قىلىپ قالدى ـ دە، "رەهمەت" دەپ قويدى، شۇنىڭ بىلەن تەڭ يەنە ئۆزىنىڭ خىيالىدا ئىنتايىن مۇهىم دەپ هېسابلىغان بىر ۋەقەنى ئەسكە ئېلىشقا تىرىشتى.

ئەما قانچە قىلىپمۇ زادى ئەسلىيەلمىدى.

ئۇ ۋەقە 28 ـ يىلى يەنى 1928 ـ يىلى بولۇپ ئۆتكەنىدى. يا بولمىسا ئۇنىڭدىنمۇ بالدۇراق بولغيتى بەلكىم، ياق، دەل 1928 ـ يىلى بولغاندەك تۇرىدۇ، ئۇ چاغدا ئاشلىق ئەھۋالى تولىمۇ جىددىي ئىدى. هەتتا ستالىنمۇ ئاشلىقنى دەپ سىبىرىيىگە، بارابىنسكىغا بارغانىدى. ستالىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، يېپىلىم پېترۇۋىچ ئۇنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن ئۇ يەرلەرگە يەنە باردى. كېيىن مۇشۇ ئىش سەۋەبى بىلەن ئۇكرائىنىڭ يېرىمىنى، ۋولگا دەريا‌سى ۋادىلىرىنى ۋە پۈتۈن بېلوروسىيىنى دېگۈدەك ئارىلاپ ـ ئايلىنىپ چىقتى. هازىر ئۇ ئۆزىنىڭ بىر كۆرۈش بىلەنلا ياقتۇرۇپ قالغان، كۆزلىرى ئاجايىپ ئۆتكۈر كەلگەن بۇ بالىنى قەيەردە، قانداق جايدا ئۇچرىتىپ قالغانلىقىنى ئېسىگە ئالالمىدى.

بۇ ئوغۇل بالا، توغرىراق قىلىپ يېگىت دېگەن تۇرۇك، ئەينى چاغدا 17 ـ 18 ياشلاردا ئىدى، 19 ياشتا بولۇشىمۇ مۇمكىن، بۇ قارا يېگىتنىڭ بويىمۇ ئېگىز ئەمەس، كۆزلىرى بەك ئۆتكۈر ئىدى. ئۇ يېزىدىكى بىر يىغىلىشتا سۆزگە چىقىپ، مەركەزنىڭ ۋەكىلى يېپىلىم پېترۇۋىچقا قاراپ يوغان ئاۋاز بىلەن مۇنداق دېگەنىدى:

ـــ يولداش پوتاپنكو، مەن ئىنتىپاق تەشكىلاتى نامىدىن سىزگە شۇنداق دەپ ۋەدە بېرىمەنكى ھەممىدە سىزنىڭ لېنىنچە پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىمىزغا، ھۆكۈمىتىمىزگە ۋە ستالىننىڭ ئۆزىگە يەتكۈزۈپ قويۇشىڭىزنى سورايمىزكى، بىز ھەرگىز باي دېھقانلارنىڭ قانۇنىنىڭ جازاسىغا تارتىلمايلى ئەركىن يۇرۇشىگە يول قويمايمىز، بىز جەزمەن ئۇلاردىن ۋەتىنىمىزگە جىددىي ئېھتىياجلىق بولۇۋاتقان ئاشلىقنى تارتىۋالىمىز، ئۇلارنىڭ ھەربىرى غىدىڭ-پىدىڭ قىلمايلا تاپشۇرىدىغان بولىدۇ...

ياق، 28-يىلى ئەمەس ئىكەن، ئۇ ۋاقىتلاردا ھېچكىم "يولداش ستالىننىڭ ئۆزىگە" دېگەن گەپنى يازمايتتى ۋە دېمەيتتى. ئۇ 30-يىللاردا بولغان ئىش ئىكەن، 30-يىللارنىڭ باشلىرى بولسا كېرەك.

ئەينى چاغدىكى ئەھۋال ھەقىقەتەن شۇنداق ئىدى، ئۇ چاغدا ھېلىقى يىگىت دېگەن گەپ-سۆزلەرنى يېپلىم پېتروۋىچ ئېسىدە چىڭ تۇتۇۋالغانىدى. چۈنكى ئۇ بۇ گەپلەرنى خاتىرىسىگە سۆزمۇ سۆز خاتىرىلەۋالغانىدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇنىڭدىن كېيىنكى جىددىي مەزگىللەردە، ئۇ ئۆزىنىڭ سۆز-نۇتۇقلىرىدا ۋە «ھەققەت» گېزىتىدە ئېلان قىلغان ماقالىسىدا بۇ سۆزلەرنى قانچە-قانچە قېتىملاپ نەقىل قىلىپ ئىشلىتىش ئارقىلىق، يېزىدىكى ياشلارنىڭ تولۇق تەييارلىقى بارلىقىنى، يېزىدىكى كىشىلەرنىڭ سوۋېت ھاكىمىيىتىگە قارشىلىق كۆرسىتىۋاتقان ۋە ئاشلىقلارنى مەخپىي ئاشلىق باداڭلىرىغا يوشۇرۇۋالغان باي دېھقانلارنىڭ ھۆجۇملىرىنى قانداق قىلىپ بولسىمۇ بەتچەت قىلىۋېتەلەيدىغانلىقىنى دەللىلىگەنىدى.

ئەلۋەتتە، يېپلىم پېتروۋىچ ئەينى چاغلاردا يېزا-كەنتلەردە ئۇچراتقان ئاكتىپلار ئىچىدە ئۇ خىلدىكى يىگىتلەر شۇلا ئەمەس ئىدى.

ۋەھالەنسكى، ئۇ يىگىت ئۆزىنىڭ جاراڭلىق ئاۋازى بىلەن باشقا يىگىتلەرگە قارىغاندا ئېنىقراق تەسىرات قالدۇرغانىدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئۇنى رايونلۇق ئاشلىق توپلاش شتابىدا ئىككى-ئۈچ قېتىم كۆرگەنىدى، شۇنىڭ بىلەن ئېھتىمال ئۇچۇن دەپ، يېپلىم پېتروۋىچ ئۇ يىگىتنىڭ ئىسمىنى يېزىۋالغانىدى. دۇرۇس، ئۇ چاغلاردا ئاشۇنىڭغا ئوخشاش رايونلۇق ئاشلىق توپلاش شتابلىرى كۆپ ئىدى، ھەتتا ئوبلاستلىق ئاشلىق توپلاش شتابلىرىمۇ بار ئىدى. ھەرقايسى قوماندانلىق شتابلىرىدا يەنە كارغا كەلمەيدىغان، ھېچقانداق غەيرەت-شىجائىتى بولمىغان ئادەملەرمۇ خېلى بار ئىدى. بەزى كىشىلەر ئومۇمىيۈزلۈك كوللېكتىپلاشتۇرۇش ئاساسىدا باي دېھقانلارنى سىنىپ تەرىقىسىدە ئۆزۈل-كېسىل يوقىتىۋېتىدىغان بۇ غايەت زور ھەرىكەتتىن قورقۇپ كەتكەنىدى. ئۇلاردىن باشقا يەنە بەزى ئادەملەر باي دېھقانلارغا ئىچىنى ئاغرىتىشىپ، مال قىلغان بىلەن باي دېھقانلارمۇ ئادەمغۇ؛ بىز باي دېھقانلارنىڭ مال-مۈلكىنى مۇسادىرە قىلىۋېلىپ، قېرىلارنى ۋە بالىلارنى ئىسسىق ئۆيلىرىدىن بۇۋاستىلا قوغلاپ چىقىرىۋەتسەك، بەك رەھىمسىزلىك قىلغان بولىمىزمۇ، قانداق؛ ئۇنداق قىلىش ئادەمگەر-چىلىككە پاتماي قالارمۇ، قانداق دېگەنىگە ئوخشاش گەپلەرنى قىلىشقانىدى. كۆڭلى يۇمشاق، قولى بوش كەلگەن ئاشۇنداق ئادەملەرگە نىسبەتەن پوزىتسىيە جەھەتتە، ئۇ چاغلاردىكى گېزىت-ژۇرناللاردا ۋە يىغىلىشلاردا ئۇلارنى يۇمشاق باشلار، غەلىتە گەپ قىلغۇچىلار، ئەقىدىسى بوش ئۇنسۇرلار دېيىلەتتى. ئۇ چاغلاردا ئۇلار ئۆكتىچىلەر دېگەنلەر قاتارىغا كىرگۈزۈلگەنىدى. ئۇ چاغلاردا ياش، جاسارەتلىك كىشىلەرگە ئېتىبار بېرىلەتتى. شۇڭا، يېپلىم

پېتروۋىچىنىڭ شۇ چاغدا ئۇ يىگىتكە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس ئىدى.

ئۇنىڭ ئۇستىگە، يېپىلىم پېتروۋىچنىڭ ئورنىدا باشقا ئادەم بولغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭغا ئېتىبار بىلەن قارايتتى. بۇدۇر چاچلىق، كۆزلىرى يوغان، ئاساسلىقى جەڭگىۋارلىقى كۈچلۈك، ئاۋازى ياڭراق بۇ قارا يىگىت ھەقىقەتەنمۇ ئادەملەرنىڭ دىققىتىنى تارتىدىغان دەرىجىدە ئىدى.

يېپىلىم پېتروۋىچ تا بۇگۈنكى كۈنگە كەلگۈچە بۇ ئىشنى ئۆزىنىڭ ئالاھىدە تۆھپىسى قىلىۋېلىشنى خالىمايتتى، ئۇ دەرۋەقە ئۇ يىگىتنى ئوبلاستقا ۋاقتىدا يۆتكەپ ئوقۇشقا ئەۋەتكەن بولسىمۇ، بىر ئىشنى سەل خاتا قىلىپ قويغانىدى، يەنى ئۇنى ئىشچى-دېھقانلار تېز پۈتتۈرۈش مەكتىپىنى تاماملاپ بولۇشقا قويمىغانىدى. تراكتور زاۋۇتىنىڭ يېڭى قۇرۇلۇشى ئاغمچىلىق خاھىشىدىكى پارتىيە ۋە ئىتتىپاق رەھبەرلىرىنىڭ ئورنىغا جەڭگىۋارلىقى كۈچلۈك كىشىلەرنى قويۇشقا جىددىي ئېھتىياجلىق بولۇپ قالغان چاغدا، يېپىلىم پېتروۋىچ يەنە قارا يىگىتنى ئېسىگە ئېلىپ، ئۇنى زاۋۇت ئىتتىپاق تەشكىلىنىڭ رەھبەرلىكىگە ئۆستۈرگەنىدى. كېيىنكى يىللاردا، يېپىلىم پېتروۋىچ ئۇنى ئىككى-ئۈچ قېتىم بىر يەردىن باشقا يەرگە يۆتكىدى، ھەر قېتىم يۆتكىگەندە ئۆستۈرۈپ تۇردى. ئاخىردا، ھېلىقى قارا يىگىت ئوبلاستلىق ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ شۇجىسى بولدى.

يېپىلىم پېتروۋىچمۇ ئۇ بالىنىڭ مەغرۇرلىنىپ كېتىشىگە باشلىغانلىقىنى، چوڭچىلىق قىلىدىغان، ياسىنىپ يۇرىدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى، ھەتتا تېخى ئۆگىلىرى پۈتۈنلەي ھەم ئېتىلىدىغان توق يېشىل رەڭلىك ستالىنچە چاپان كىيىدىغان، ھەربىتى ئاستا كەلگەن

داهیغا ئوخشاش شەخسلەردىن بولۇپ يۇرىدىغانلىقىنى ئاڭلىغان. ئۇ چاغلاردا مەسئۇل كادىرلارنىڭ ھەممۇاسى، بىرەر ئىشقا مەسئۇل بولغان كادىرلار ۋە پۈتۈنلەي مەسئۇلىيەتسىز بولمىغان ئادەتتىكى خادىملارمۇ، ھەتتا پىئونېرلارنىڭ ياش يېتەكچىسىمۇ تامامەن، ھەممە جەھەتتە ستالىننى دوراپ، ئۇنىڭ قېرىلارچە ئاستا يۈرۈش-تۇرۇشلىرىنى قارىغۇلارچە ئۆگىنىپ، خۇددى ئاشۇنداق يۈرۈش-تۇرۇشلاردا ئەقىل-پاراسەت ئىپادىلىنىدىغاندەك قىلىپ كېتەتتى. باشقا ئادەملەرگە ئوخشاش، يېپىلىم پېترووئېچىمۇ ئاشۇنداق ئاجىزلىق كۆرۈلگەنىدى. ئۇ چاغلاردا ئۇ ھەرقانداق سورۇندا گالستۇك تاقمايتتى. ئۇ ھەمىشە ستالىنچە چاپان، ئايىغىغا ئۆتۈك كىيەتتى، بېشىغا يېشىل ھەربىي شەپكە كىيىۋالاتتى. ستالىنغا ئوخشاش ئاۋازىنى پەس چىقىرىپ، كۈسۈرلىغاندەكلا گەپ قىلاتتى. ئەبىئىيكى، مۇشۇنداق پەس ئاۋازدىكى گەپنىمۇ ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىماقچى بولغانلار ئاڭلىيالايتتى. ئەتراپتىكى كىشىلەردىن يېپىلىم پېترووئېچنى دورايدىغانلارمۇ ئاز ئەمەس ئىدى. ھەممە ئىش ئەقىلغە مۇۋاپىق بولۇۋاتىدۇ، ھېچقانداق ھەيران قالارلىق ئىش يوق دېيىشكە بولاتتى.

بىرمۇنچىلىغان ئادەملەرنىڭ نەزىرىدە ئۇ ياش قارا يىگىت چوڭ بىر شەخس بولۇپ قالغانىدى، ئۇنىڭ يۈرۈش-تۇرۇشلىرى ئۆزىنىڭ سالاھىيىتىگە ماس كېلەتتى. يېپىلىم پېترووئېچ ئۆچۈن ئېيتقاندا، ئۇ يەنىلا كىرىوشكا ئىدى. ئۇنى يېپىلىم پېترووئېچنىڭ ئائىلىسىدە ئاشۇنداق چاقىرىشاتتى.

ستالىن ۋاپات بولغاندىن كېيىن تالاي-تالاي ئىشلاردا ئۆزگىرىش بولۇپ كەتتى. ئۇ ھايات ۋاقتىدا ناھايىتى كاتتا نامى بار يۇقىرى

تەبقە كىشىلىرىدىن بىر نەچچىسىنىڭ نام-ئاتىقى كىچىكلەپ كەتتى ياكى ئۇلارنىڭ پۈتۈنلەي نامى چىقماس بولۇپ كەتتى. بەزى ئادەملەر يېپلىم پېتروۋىچنىمۇ شۇ خىلدىكىلەر قاتارىغا قوشۇشى مۇمكىن. ئەمما ئۇنىڭ نامى يوقلىپ كەتمىدى. ھەر خىل ئەھۋاللار ۋە يۇقىرى دەرىجىلىكلەر بىلەن بولغان شەخسىي توقۇنۇشلىرىنىڭ تەسىرى تۈپەيلىدىن ئۇ بارغانسېرى تۆۋەنلەپ بارماقتا ئىدى، ئەمما ئۇ ئىدارە باشلىقلىق ۋەزىپىسىدە مەھكەم ئولتۇرۇۋاتقانىدەك قىلاتتى. ئۇ قىلچىمۇ غەمگە چۆككەندەك ئەمەس ئىدى، ئىشقىلىپ ئۇ زادى غۇدۇراپ باقمىغان. ئۇ ئۆزىنى بىرمۇنچىلىغان تەك دېمەتلىكلىرى قاتارىدا پېنسىيىگە چىقىرىۋېتىلمىگەنلىكىنى غايەت زور مۇۋەپپەقىيەت ھېسابلايتتى. ھازىرقى ۋەزىپىسى ئاشۇ ئورنىدا ھېچ بولمىغاندىمۇ يەنە ئون يىل تۇرۇۋۈپلىشتىن ئىبارەت ئىدى. نېمىشقا؟ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇنىڭ سالاھىيەتلىكى يامان ئەمەس ئىدى، ھەتتا ناھايىتى ئوبدان دېيىشكىمۇ بولاتتى. "ياق، بىز يەنە ئىشلىيەلەيمىز تېخى."

بۇلتۇركەچ كۈز كۈنلىرىنىڭ بىر ئەتىگىنى تامارا ئىبراھىموۋنا گېزىتنى ئېچىپ كۆرۈپلا ئۇشتۇمتوت ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ شاپىلىقى بىلەن يېنىككىنە ئۇرۇپ قويدى-دە، دېدى:

— يېپلىم، ماۋۇنىڭغا قاراڭچۇ، ھۆ ئۆلگۈر قاپاقباشلار، گېزىتنىڭ نېمىلەرنى باسقان دېمەمسىز؟ قاچان تەينىلەشكەنىدۇ؟ بىزنىڭ كىرىيوشكىمىز نېمە بولۇپ قاپتۇ؟

بۇ خەۋەر يېپلىم پېتروۋىچ ئۈچۈن ھېچقانداق بىر ھەيرانۇ ھەس قالغۇچىلىكى يوق خەۋەر ئىدى.

— كىشىلەر يېتىشىپ چىقىۋاتىدۇ-دە، — دېدى ئۇ يۈيۈنۈش

ئۆيىده تۇرۇپ جاۋابەن، ــ ھەيران بولۇپ كەتكۈدەك ھېچنېمىسى يوق. ئۇ دېگەن بىرمۇنچە ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەنغۇ...

ــ ئەمدى ئۇ سىزنى ئىسىگە ئېلىپ قالغاندۇ، ــ يېپلىم پېترووۋىچ ئولتۇرۇپ ناشتا قىلىشقا تۇتۇنغانىدا، تامارا ئىبراھىموۋنا گېزىتنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ دېدى، ــ ئۇ سىزگە كۆپ قەرزدار ــ دە...

ــ نېمىگە قەرزدار كەن؟ ــ دېدى يېپلىم پېترووۋىچ بىردىنلا ئاچچىقلىنىپ، بۇ پاراڭلار، ھەتتا ۋەزىپىگە تەيىنلەشىنىڭ ئۆزىمۇ ئۇنى كۆڭۈلسىزلىككە سالغانىدى، ــ مەندىن نېمىگە قەرزدار ئىكەن؟ نېمىلەرنى دەپ جۆيلۈۋاتسەن؟

ــ ئاخىرقى ھېسابتا...، ــ تامارا ئىبراھىموۋنا گېپىنى يۇتۇۋەتتى. سەل ئۆتكەندىن كېيىن يەنە گەپ ئاچتى، ــ مەيلى خاپا بولۇڭ، مەيلى خاپا بولماڭ، فېما①، ئۇ سىزنىڭ ئالدىڭىزغا كەلگەن بولسا ئىدى، مەن ھەيران قالماس ئىدىم، بۇنىڭ بولۇپ تۇرىدىغان ئىش ئىكەنلىكىنى بىلىسىزغۇ. ئۇ سىزنى تونۇشتۇرۇپ كۆرسەتكەن بولار ئىدى.

ــ مېنى نېمىگە كۆرسەتتى؟

ــ نېمىگە دېگەنمۇ گەپمۇ؟ ۋەزىپىگە كۆرسەتمەمدۇ؟

ــ ھازىرمۇ ۋەزىپەم بارغۇ...

ــ ۋەزىپىڭىزغۇ تولا ھازىر. ھازىر مىنىستىرلىكتىن ھېلىقى ھاكاۋۇر ۋېكتور پاۋلوۋىچنى يۆتكەپ كېتىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا سىزنى قويۇشى مۇمكىن. ئەمدى كىرىيوشكا ئىپادە بىلدۈرۈۋەتسىلا بولىدۇ.

ــ ئەمدى ئۇنى كىرىيوشكا دەپ ئاتاشقا ھەرگىز بولمايدۇ، ــ

---

① فېما ــ بۇ يەردە يېپلىم پېترووۋىچنىڭ ھۆرمەتلەپ ئاتىلىشى.

يېپلىم پېتروۋىچ غەزىپى قاينىغان هالدا چاينى بىر ياقتا ئىتتىرىپ قويدى، ــ ئۇ دېگەنچۇ، سېنىڭ كىريوشكاڭ ئەمەس. سەندەك ياۋايى ئادەمنىڭ قوپال گەپلىرىدىن ئەجەبمۇ زېرىكتىما.

ــ تازىمۇ بىر كۆركە توخۇكەنسىزا، ــ دېدى تامارا ئىبراھىموۋنا ھەسرەتلەنگەن هالدا ئۇھ تارتىپ، ــ قۇلاقتا ياقمايدىغان قانداق گەپ قېتىمەن؟ ئالەمنى مالىم قىلىۋەتكۈدەك نېمە ئىش بوپتۇ؟ سىز باشقىدىن يەنە مىنىستر بولىڭىز بولمايدىغان نېمىسى بار ئىكەن؟ ئاللا ئىگەم ساقلىغاي، سىز دېگەنچۇ، بولغان، ئۇنىڭدىنمۇ چوڭراقى بولغان...

ــ بولغان، بولغان، ــ دېدى يېپلىم پېتروۋىچ نارازى بولغان كەيپىياتتا قايتىلاپ، ــ كىملەرنىڭ نېمە بولغانلىقلىرىنى مانا ئەمدى ئويلىغانلىق كېچىكىپ قالغانلىق بولىدۇ. بەزىلەرنىڭ مەنسىپى مىنىڭكىدىن چوڭ. هەممە ئادەمنىڭ نەزەردە ئۆلار ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىنمۇ يەنە بۇيرۇق چۈشۈرىدۇ، جەسەت ساندۇقىدا تۇرۇپمۇ خەقنى قورقتىدۇ هەمدە پىشانىسىگە ئۆمۈرۋايەت زۇكۇتۇكلار بىلەن، پادىشاهلار بىلەن ئالاقلىشىش پۇتۇلگەن، دەيدىكەنچۇ تېخى. مانا ئۇلارنىڭ هەننۇاسى قانداقسىگە ئالمىشىپ كەتتى! مەن مۇشۇ ئورنۇمدا مۇقىم تۇرالسالما ياخشى بولغىنى شۇ. هەرگىز پېنسىيگە چىقىرىۋەتمىسۇن جۇمۇ!

ــ قورقماڭ، سىزنى هەرگىز قوغلىۋەتمەيدۇ.

ــ ئېهتىمالدىن يىراق ئەمەس. مېنىڭ ئارقامدا مېنىڭ ئورنۇمغا تەقەززالىق بىلەن كۆز تىكىپ تۇرغان ياشلار ئاز ئەمەس. سەلغىنە بىپەرۋالىق قىلىپ قالسام،...

ــ ...چاي ئىچكىلى كېلىپ قالغانىدۇ، ماۋۇ تەرەپتە ئاددىي

تاماقخانا بار، ــ دېدى كاتــپ خۇشامەت بىلەن يېپلىم پېتروۋىچــنى قاتتىق خىيالدىن ئويغتــپ، ــ كىرىــل رومانوۋىچ يەنە سەل ھايال بولغۇدەك.

شۇ ۋاقتــتىكى ئۆزىــدە، كىرىــل رومانوۋىچــنىڭ ئۆزى قېلىــن كەلــگەن يوغان ئاق دەرۋازىــدىن چىقــپ كەلــدى. ياق، يېپلىــم پېتروۋىچ ئۇنىڭ بىلەن ئايرىلىپ كەتكەن 15 يىل جەريانىدا، ئۇنىڭ بويى پۈتۈنلەي ئۆسمىگەنــدەك تۇراتــتى. ئىلگىرىكــدىن پاكارلاپ قالغاندەكمۇ نېمە؟ بەلكىم ئېگىز بوۇ ئۆيــدە شۇنــداق كۆرۈنۈۋاتقان بولسا كېرەك. بىراق ئۇ سەمىرىپ تېخــمۇ گەۋدىلــىك بولۇپ كەتــكەندى. ئۇنىڭ ئەســلىدىــكى ئويــناپ تۇرىدىــغان، پاراسەت نۇرى يېغىپ تۇرىدىغان كۆزلىرى بىردىنلا خىرەلىشىپ قالغانــدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاۋازىمۇ كۆرۈنەرلىك ھالدا تۆۋەنلەپ كېتىپتۇ.

ــ سۆيۈملۈك يېپلىم پېتروۋىچ، كەچۈرگەيسىز مېنى، بەك ساقلىتىپ قويدۇم. ناھايىتى خۇشالمەن، سىزنى كۆرگىنىمگە ناھايىتى خۇشالــمەن، كارامەت خۇشالــمەن. ھە، ياخــشى تۇرۇۋاتامــسىز؟ تامارا ئىبراھىموۋنا قانداقراق تۇرۇۋاتىدۇ؟ لېنوچكا ئوبدان تۇرغاندۇ؟

ــ رەھمەت، ھەممىز ياخشى تۇردۇق. كۆپ رەھمەت. لېنوچكا تالالىق بولۇپ كەتتى. ھازىر يېراق شەرقتە بولۇپ قالدى.

ــ ھە، مۇنداق دەڭا! ئۇ نېمىشقا ئۇ يەرگە كېتىپ قالدى؟

ــ ئۇنىڭ ئېرى...

بۇ چاغدا كاتىپ سۆز قىلدى:

ــ سىمىن سىمىيونوۋىچنىڭ سىزگە يەنە تېلېفون كېلىپ قالدى.

كىرىل رومانوۋىچ ئۆز ئىشخانىسى تەرەپكە ھېڭىپــراق شارتتــدە توختاپ قالدى ــ دە، يېپلىم پېتروۋىچنىڭ بېلىــگە بىر قولــنى ئۆتــ

كۆزۈپ تۇرۇپ:

ــ يۇرۇڭ، مېنىڭ ئىشخانامغا بارايلى، ــ دېدى.

كىرىل رومانوۋېچ تېلېفونىنى بېرىپ بولۇپ، تۇرۇپكىسىنى قويۇپ قويدى ــ دە، گويا ھەيران بولغاندەك قىياپەتتە يېپلىم پېتروۋېچقا قاراپ قويۇپ، زىيارەتكە كەلگۈچى ئۇ كىشىنىڭ نېمە سەۋەبتىن ۋە قانداقسىگە بۇ ئۆيدە پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى ئاڭقرالمايۋاتقاندەك قىلىپ قالدى. يېپلىم پېتروۋېچمۇ ئەمدى يەنە لېنوچكا ۋە ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن يېراق شەرقتە كەتكەنلىكى دېگەنگە ئوخشاش ئىشلار ئۈستىدە پاراڭ قىلىۋېرىشكە بولمايدىغانلىقىنى سېزىپ قالدى.

ــ بۇ قېتىم سىزنى ئاۋارە قىلىپ كېلىپ قېلىشىم... ــ دېدى ئۇ خۇرۇم سومكىدىن ماتېرىيال قىستۇرۇلغان بىر ئارخىپىنى چىقىرىپ، ئۇ كىرىل رومانوۋېچنى ئىلگىرىكىگە ئوخشاش "سىز" لەشنى، ياكى ھۆرمەتنى گەۋدىلەندۈرۈپ "سىلە" دېيىشنى بىلمەي قالدى. "سىلە" دېسە، خەق خۇشامەت قىلىۋاتىدۇ دەپ قېلىشى، ئۆز ئابرويىغا تەسىر يېتىپ قېلىشى مۇمكىن. ئەمدى ئىلگىرىكىگە ئوخشاش ئىختىيارىي چاقىرىشقىمۇ بولمايتتى. ــ بىز ھەرقانداق قىلغان بىلەنمۇ تۆرىچىلىك دېگەن بۇ قورغاننى بۇزۇۋېتەلمەيمىز، كىريو... كىرىل رومانوۋېچ. بىز، راستىلا ھەننىۋا ئۈسۈل ــ چارىلەرنى قوللىنىپ باقتۇق. مالىيە مىنىستىرلىكى قەتئىي قارشى تۇرۇۋاتىدۇ، ئەمما بىز بولشېۋىكلارغا مەلۇمكى، ئىشىمىز ھەممىدىن ئەلا...

ــ قانداق ئىش بۇ؟ ــ كىرىل رومانوۋېچ قولىنى ئۈزىتىپ ماتېرىيالنى ئېلىپ شىرەنىڭ ئۈستىگىلا يايدى ــ دە، ماشىنكىدا بېسىلغان چوڭ ھەرپلىك خەتلەرنى ئىنچىكىلەپ ئوقۇشقا باشلىدى.

ــ كۆزەينەك تاقىمامسىز؟ ــ دېدى يېپلىم پېتروۋېچ ماختىغاندەك

تەلەپپۇز بىلەن.

كىرىل رومانوۋىچ ئۇنىڭغا ئاچچىقلانغاندەك ئالىيىپ قويدى.

— كۆزەينەك تاقىماسسىز دېگىنىڭىز نېمە دېگىنىڭىز ئۇ؟

— كۆزىڭىز ئۆتكۈر ئىكەن دېمەكچىمەن...

— نېمىشقا كۆزۈم ئۆتكۈر بولماسلىقى كېرەك ئىكەن؟

— ھەي، نېمە دېسەم بولاركىن تاڭ،... ھازىر بىرمۇنچىلىغان كىشىلەر... قىسقىسى، خېلى كۆپ ئادەملەر...

— مەن ئانچە چۈشەنمەيۋاتىمەن، سىز نېمىشقا مالىيە مىنىستىرلىكىنى شۇنچە كۆزگە ئىلمايسىزكىن؟ — كىرىل رومانوۋىچ يەنە ماتېرىيال كۆرۈشكە تۇتۇندى، — مەن مەسخىرە قىلغۇدەك قانداق سەۋەب بارلىقىنى بىلەلمىدىم...

— مەسخىرە قىلىش ئەمەس بۇ، كىرىل رومانوۋىچ، بىزمۇ، مىنىستىرىمىزمۇ قاتتىق قورغاننى زادىلا بۇزۇپ تاشلىيالمايدىكەنمىز. ھازىرلا سىزگە چۈشەندۈرۈپ ئۆتىمەن.

— ھاجىتى يوق، ئۇنى قويۇپ قويۇڭ، — دېدى كىرىل رومانوۋىچ ماتېرىيالنى دېلو خالتىسىغا سېلىۋېتىپ، — بىردەمدىن كېيىن يەنە كۆرۈپ باقاي.

"قويۇپ قويۇڭ، يەنە كۆرۈپ باقاي" دېگەنگە ئوخشاش گەپلەرنى يېپىلىم پېتىرووچمۇ قانچە-قانچە قېتىملاپ دېگەندى. بۇگۈنكى كۈندىمۇ ناگان-ناگاندا تۇيۇقسىز دەرىجىلىكلەرگە ئاشۇنداق دەپ قويىدۇ، بولۇپمۇ بېزەكلىك قىلىپ يۈرۈپ بىر نەرسە تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالغان تۇيۇقسىز دەرىجىلىكلەرگە ئاشۇنداق دەيدۇ. ئاشۇنداق دېيىشنىڭ قانداق مەنىدە ئىكەنلىكىنى ئۇ بىلمىدۇ. كىرىل رومانوۋىچ بۇ گەپنى ئەينى ۋاقىتتا تېخى كىريوشكا دەپ ئاتىلىپ

يۇرگەن چاغدا يېپىلىم پېتروۋىچنىڭ ئۆزىدىن ئۆگىنىۋالغانمۇ نېمە؟

— قويۇپ قويۇڭ، يەنە كۆرۈپ باقاي، — دېدى ئۇ تەكرارلاپ ئالدىدىكى كىشىنى ئېنىقراق ئاڭلىۋالسۇن دېگەن نىيەتتە، ئۇنىڭ ئۇستۈنكى كالپۇكى باشقىچە مىدىرلايتتى، — ئەڭ ياخشىسى، ئۆزىڭىز ئېيتىپ بېقىڭا، يېپىلىم پېتروۋىچ، ئۆزىڭىزنىڭ سالامەتلىكى قانداق؟ تۇرۇۋاتىدۇ؟

— ھېچ ئىش يوق، ئومۇمەن ھەتتا يامان ئەمەس دېيىشكە بولىدۇ.

— دېمەك كۆزىڭىز سەل ئاجىزلاپ قاپتۇ — دە؟

— ياق، ئۇنداق ئەمەس، — دېدى يېپىلىم پېتروۋىچ بۇ گەپتىن تۇيۇقسىزلا قورقۇپ كېتىپ، — مەنمۇ بىر نەرسە كۆرسەم كۆزەينەك تاقىمايمەن. ھازىرغىچە شۇنداق. قىسقىسى، سالامەتلىكىم ياخشىدەك قىلىدۇ...

— تامارا ئىبراھىموۋناغا ۋە لېننا‌غا ئالىي سالىمىنى يەتكۈزۈپ قويۇڭ، ئۇلار ھېلىمۇ مېنى ئۇنتۇپ قالمىغان بولسا، — دېدى كىرىل رومانوۋىچ ئورنىدىن تۇرۇپ.

— ئۇنتۇپ قالمىدى، ئېسىدە بار، نېمىشقا ئېسىدە بولمايدىكەن؟ — دېدى يېپىلىم پېتروۋىچ، ئۇنىڭ چىرايىغا ئادەتتە كۆرۈلمەيدىغان بىر خىل كۈلكە دەرھاللا تەپچىدى، بۇ غەيرىي نورمال كۈلكىدىن ئۇنىڭ سۇرلۇك چىرايى باشقىچە تۈس ئالدى، — ھەممىز بەك خۇشال، خەۋىرىم بار...

— نېمىدىن؟

— سىزنىڭ موسكۋادا ئۈكەنلىكىڭىزدىن، يەنە كېلىپ... ۋەزىپىگە تەيىنلەنگەنلىكىڭىزدىن... قىسقىسى، سىزگە لايىق ئىش

بوپتۇ...

سىزگە ياردەم قىلىش ماڭا مەڭگۈلۈك خۇشاللىق. لازىم بولغاندا، تېلېفون بىلەنلا دەپ قويۇڭ، سىزنىڭ كېلىشىڭىزنى مەڭگۈ قارشى ئالىمەن، — كىرىل رومانوۋىچ ئاۋۋال قولىنى سوزدى، — ئۇ يەردە باشقا ئادەم ساقلاپ تۇرمىغاندۇ؟ — دېدى يېپلم پېتروۋىچ كۈتۈش بۆلۈمىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ كاتىپقا، — ماشىنا چاقىرىڭ ئەمىسە.

يېپلم پېتروۋىچ بىنانىڭ پەلەمپىيىدىن چۈشكەن چېغىدا، كىرىل رومانوۋىچ كاتىپىنىڭ ياردىمىنى ئالمايلا مەخسۇس ئىشلىتىدىغان تېلېفوننى ئالغاندىن كېيىن سۆزلەپلا كەتتى:

— ... نېمە قىلماقچىسىلەر؟ مېنى مالىيە ئىنتىزامىغا خىلاپلىق قىلدۇرماقچىمۇ؟ سىلەرنىڭ قورغانىنى بۇزۇپ تاشلاش دېگىنىڭلار مۇشۇمۇ؟ دەرھال قېشىمغا بىر ئادەم ئەۋەتىڭلار. بىر ئىشنى سورايلى، پوتاپېنكو نەچچە ياشقا كىردىكىن؟ تېخى پېنسىيىگە چىقمىدىمۇ؟ نېمە ئۇچۇن؟ ياق، ياق، مېنىڭ پىكرىم يوق. بۇ دېگەن ئۆزەڭلارنىڭ ئىشى. ئەمما بەلگىلىمە ھەممە ئادەمگە ئوخشاشلا باب كېلىدۇ...

(«روسىيە — سوۋېت ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 1988 — يىلىلىق 4 — سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **ياسىن ھاۋازى**

تەرجىمە مۇھەررىرى: **ئايشەم تاۋار**

شەھەردىكى رومانتىكا

ر. زېرنوۋا

مەن بۇرۇن سودا ساھەسىدە ئىشلىگەن. ئەما، بۇ ساھەدە ئىشلىسە ئادەمنىڭ كۆپ ئۆتمەيلا ئوكۇشسىزلىقتا ئۆچرايدىغانلىقىنى بىلەمسىزكىن. ئۇنىڭ ئۇستىگە، بۇلۇم باشلىقى بىلەن ئەپلىشەلمىدىم. كۇنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنىڭغا:

— ماڭا مېۋىدىن ئون كىلوگرام ئاز بېرىپسىز، — دېسەم، ئۇ:

— ھېچ ۋەقەسى يوق، ئۆزىڭىز بىر ئامال قىلارسىز! — دېمەسمۇ، ئەرۋاڭىم ئۇچتى.

نېمىشقا مەن ئامال قىلغۇدەكمەن؟ قىلغۇلۇقىنى ئۇ قىلدۇالسا، بالامنى يېتىم قىلىپ، مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن تۈرمىگە كىرەمدىم؟ مەن تېخى ياش، تۇرۇڭ ياشىغۇم بار، مېنىڭ بالام بار، ئاناممۇ ياشىنىپ قالدى... ئەما، سىز بىلەمسىز، سودا ساھەسى مۇشۇنداق بولىدۇ، بۇلۇم باشلىقى ياكى جىڭلى بىلەن ئەپ ئۆتەلمىسىڭىز، ياخشىلىقچە كەتمىسىڭىز بولمايدۇ، بولمىسا، ئۇلار سىزنىڭ خېرىدارغا مالنى ئاز جىڭلاپ بەرگىنىڭىزنى بىلىپ قالىدۇ، ياكى پۇل بىلەن ئۆرىلىشىدىغان مۇھىم ئىشقا مۇۋاپىق ئەمەسكەنسىز... دەپ، 5 ـ ماددىدىكى بەلگىلىمە بويىچە سىزنى ئىشتىن بوشتىدۇ. باشقا بىركىم بولسىمۇ ئۇنىڭ بىلەن ئوبدان ئۆتەرمىدىكىن ياكى ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرۇشـ

نىڭ چارىسىنى قىلارمىدىكىن، مەن كۆپ ئىش كۆرمىگەن ياش بولغاچقا، بۇنداق قىلىش قولۇمدىن كەلمىدى، دەردىمنى كۆزۈمدىن ئېلىپ كېچىلەپ-كېچىلەپ يىغلاپ چىقتىم... ھېلىمۇ ياخشى، قوشنام مېنى شوپۇرلۇق كۇرسىغا كىرىشكە دەۋەت قىلمۇدى، كىرىپ ئۆگەنـدىم. قارىمامسز، شوپۇر بولغىنىمغا ئىككى يىلدىن ئاشتى.

ئايال كىشى تاكسى ھەيدىسە سەت تۇرامدۇ؟ نېمە دېسەم بولار؟ ئەلۋەتتە، پۇلنىغۇ جىق تاپقىلى بولىدۇ، بولۇپمۇ ھازىرقى كۇندە. تاكسىغا ئولتۇرۇپ چاپىدىغانلار كۆپىيىپ قالدى، ــ كىشىلەرنىڭ پۇلى كۆپىيىپ كەتتىمكىن، ياكى باشقا سەۋەب بارمىكىن. ھە راست، ئەلۋەتتە، مۇھىمى، كۇندۇزىمۇ، كېچىسىمۇ ئۆيدە بولغىلى بولىدۇ. نېمىلا دېگەن بىلەن، بالامغا قارىشىم، ئويىنىشىپ بېرىشىم، يېگىنە ئىشى قىلىشىم، كىر-قات، چىنە-قاچا يۇيۇشۇم كېرەك-تە. لېكىن، ئايال كىشىگە كېچىسى ماشىنا ھەيدەش، بولۇپمۇ شەنبە، يەكشەنبە كۇنلىرى كېچىسى ئىشلەش ئەلۋەتتە ئېغىر كېلىدۇ... قۇلىقىمىزغا ھەرقىسما گەپلەر كىرىپ تۇرىدۇ دەڭا! مەسىتلەرنىمۇ، ھەرخىل باشقا ئادەملەرنىمۇ توشۇش كېرەك... قىسقىسى، مەن سىزگە ئېيتاي، ئىمكانىيەت يار بەرسىلا، ئايال يولداشلارنى كېچىسى تاكسى ھەيدەشكە ئورۇنلاشتۇرمىغۇلۇق.

ئەرگە تېگەيمۇ؟ بالام تۇرسا، كىمىمۇ ئالسۇن؟ 36 ياشقا كىردىم، ئەمدى بەك ياش ئەمەسمەن. ماڭا كۆز تاشلايدىغانلارغۇ چىقتى، ئەمما مەن ئىلىك ئالمىدىم. بولۇپمۇ بىر ئىشتىن كېيىن شۇنداق بولدى. بىر ئادەمگە ئۇچراپ قالدىم. مەن تۇرمۇشۇمنى ئوبدانراق ئورۇنلاشتۇراي دېگەن يەرگە كەلگەنىدىم.

ئىشنىڭ جەريانىنى سىزگە دەپ بېرەي. شۇ كۇنى 11-ئاينىڭ

7ـ گۈنى بولۇپ، بايـرام كۈنى ئـدى، كېچە ۋاقـتى. بىرنەچـچە يولۇچىنى نارغو دەرۋازىـسى يېنىدىـكى بىر بىنانىڭ يېنىغا ئاپاردىم، بولۇچىـلار ياشانغانـلاردىـن بولۇپ، ئەدەبـلىك كـىشـىلەر ئىدى، كىرا ھەققىنى بېرىۋېتەيلى دەپ يانچۇقلىرىنى كولاشتى، بىردىنلا پۈلى يېتىشمەيدىغانلىقىنى بايقاشتى. ئۇھو، بۇنـداق ئـىش دېگەن بولۇپ تۇرىدۇغۇ. ئۇلار تىت-تىت بولۇشۇپ كەتتى، مەن:

ــ بولدىلا، سـىلەر كېتىۋېـرىڭـلار، مەن تۇرۇپ تۇراي، ھېـچ ۋەقەسى يوق، ــ دېدىم.

ئۇلار كېتىشتى. ماشىنىنىڭ چىرىغىنى يانـدۇرۇپ قويۇپ ساقلاپ تۇردۇم. كوچا تىمتاس، يولۇچىمۇ كۆرۈنمەيتـتى، قار يېغىۋاتاقتا. تۇيۇقـسىزلا، ياشقىنا، يالاڭباش، ئۇچىسىغا تولستوپـكا كىيگەن بىر-يىگىت دەرۋازىدىن چىقىپ كەلدى، ئۇنىڭ كەينىدىن كۆڭلەك، ئۆتۈك كىيىۋالغان بىر ئايال چىقتى، بۇ ئايالنىڭ ئۆتۈكىنى ھېلىلا كىيىۋالـغىنى ئېنىق ئىدى. ئايال ئۇنلۇك ۋارقىرىدى:

ــ كوله! ھەي كوله!

يىگىت ئايالنىڭ چاقىرغىنىغا قارىماي ھېڭـىۋەردى. ئايال ئۇنىڭغا يېتىشىۋېلىـپ، ئۇنىڭ تولستوپـكىسىنىڭ يېڭـىنى تارتـىپ تۇرۇپ بىر نېمـسىلەرنى دېـدى، نېمە دېگەنلىكـىنى ئاڭلىيالـمىدىم. يىگىت بولسا يەرگە قارىغىنىچە بېشىنى چايقاپ تۇراتتى.

قار يېغىۋاتقان بولسىمۇ، مەن ئېنىق كۆرۈپ تۇردۇم. دۇرۇس، ئايال مەن تەرەپكە ئارقىسىنى قىلىپ تۇرغانـىدى، شۇنداقتىمۇ مەن ئېنىق كۆردۇم. تەن تۇزۇلـۇشى، چېچىـسىنىڭ پاسونىدىن قارىغانـدا، ھەرقايسى جەھەتتىن قارىغاندا، بۇ ئايال چـوڭ ئايالـدەك تۇراتتى، ئۇ چېچىنى بۇرۇنقى پوسۇندا ياساتقۇزغانـىدى. 40 ياشـلاردا بولسا

گېرەك، بەلكىم بۇنىڭدىنمۇ چوڭراقتۇ.

ئەمما، يىگىت بەك ياش ئىدى. ئاق پىشماق، بۇدۇر چاچلىق بۇ يىگىتنىڭ كۆزلىرىنى دېمەمسىز تېخى، ماڭا كەلگەن دەرد ئۇنىڭ ئاشۇ كۆزلىرىدىن باشلانغان.

ئوچۇقراق كۆرۈۋالاي دەپ ماشىنىنىڭ ئىشكىنى سەل ئاچتىم، ئاندىن بېشىمنى چىقىرىپ قارىدىم، ئۇ يىگىت مېنى تونۇيدىغاندەك، ماڭا كۆزلىرىنى ئوينىتىپ قاراپ قويىدى. شۇنىڭ بىلەن، نېمىشقىدۇ ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. مەن ئايال كىشى بولغانلىقىمدىن ئۇنىڭغا ئىچىمنى ئاغرىتتىمۇ، ياق، ئەخمەقلىقىمنى قارىمامدىغان، ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى!

ــ ماشىنىڭىزدا ئولتۇرىدىغان ئادەم بارمۇ؟ ــ دەپ سورىدى ئۇ.

ــ يوق، ــ دېدىم مەن.

نېمىشقا ئادەم بولمىسۇن؟ مەن ھېلىقىلارنى ساقلاپ تۇرغانغۇ. لېكىن، مۇشۇ چاغدا: "بولدىلا! بىر رۇبلى پۇلنى تاپالماي قالاتتىمۇ؟" دەپ ئويلىدىم. يىگىت يەنى كوله بولسا يېنىمدىكى ئورۇندا ئولتۇرۇپ بولۇپ:

ــ دەريا بويى يولىغا، ــ دېدى.

مەيلىغۇ. نېپىز كۆڭلەكچان ئايال يالغۇز قېپقالدى. ئۇنىڭغا ئىچىم سېرىلدى، يىگىتتىن:

ــ ئانىڭىزنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرگىنىڭىز نېمىسى؟ ــ دەپ سوردىم.

مەن كۆڭلۈمدە: "ئۇ ئايال چوقۇم بۇ ياقىنىڭ ئانىسى" دەپ ئويلىغانىدىم.

ـــ ئۇ نەدە مېنىڭ ئانام بولسۇن، ـــ دېدى يىگىت.

ـــ ئەمسە نېمىگىز؟

بىلىپ تۇرۇۋاتسىز، مېنىڭ سوئالىمدا ئازراق كىنايە بار ئىدى.

ـــ قېيىن سىگىلىم.

ئۇ خاتىرجەم سۆزلىدى.

ـــ نېمە بولدىگىز؟ ـــ دېدىم مەن، ـــ بۇنداق قىلىسىگىز قانداق بولىدۇ،... شۇنچە سوغۇقتا كۆڭلەكچان چىقىپ سىزگە نەسىھەت قىلىۋاتسا.

ـــ مېھمانلارنى رەنجىتىپ قويۇشتىن ئەنسىرەپ چىقتى.

ئۇ كۈلۈمسىرەپ، ماڭا قاراپ قويىدى، مېنىڭ كۆزۈم بولسا يولدا ئىدى. ھازىر مەن كۆپ جۈدەپ كەتتىم، ئەينەككىمۇ قارىغۇم كەلمەيدۇ، لېكىن شۇ كەمىلەردە مەن خېلى چىرايلىق ئىدىم. ماشىنا ئىسكىلاتىدىكىلەر مېنى "چولپان" دېيىشەتتى. شۇ كۈنى ئەتىگىنى چىچىمنى بۇدۇر قىلدۇرغان، جۇڭگونىڭ نېپىز يىپەك ياغلىقىنى بېشىمغا ئارتىۋالغانىدىم، لەۋلىرىمنى بويىاپ، تىرنىقىمغا خېنە قويغانىدىم... قارىۋېلىڭ، قارىۋېلىڭ دېدىم ئېچىمدە... بىراق، مەن ئۇنىڭغا قارىمىدىم.

بىز دەسلەپتە گەپ قىلىشمىدۇق، كېيىنچە پاراڭلاشتۇق. قارىماسىز، ئۇ ماڭا گرۇزىنلارغا ئوخشايدىكەنسىز، كالپۇكىگىزنى بويىاپ نېمە قىلىسىز، دېگەندەك گەپلەرنى قىلدى... ئاندىن قەيەرلىك ئىكەنلىكىمنى، نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىمنى، قاچان تۇغۇلغانلىقىمنى، ياتلىق بولغان ـ بولمىغانلىقىمنى تەپسىلىي سوراۋېتىپ مەندىن كۆزىنى ئۇزمىدى، ئۇنىڭ ماڭا قاراشلىرى كىنودىن كۆزىنى ئۇزمەي قاراپ ئولتۇرغان كېچىك بالىنى ئەسلىتەتتى. مەنچۇ، كەچۈرمىش-

لىرسىنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرىشنى ماقۇل كۆردۇم. خىزمەت ئەھۋالىم، ئوغلۇم، ھەممە ئىشىم توغرۇلۇق سۆزلەپ بەردىم.

ــ ھالىڭىزغا ۋاي، ــ دېدى ئۇ.

ــ ۋاي دېگۈدەك ھېچنېمە بولغىنى يوق، ــ دېدىم مەن.

ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا كەلدۇق. بىر دەمدىلا كېلىپ قالغاندەك بولدۇم. ھە راست، نارفو دەرۋازىسىدىن زادى قانچىلىك يىراقتۇ؟ ئۇ پۇلنى بەردى، ئاندىن كاللىسىغا كەلگەنىنى ئاغزىدىن چىقىرىشقا خىجىل بولۇپ سورىدى:

ــ ئەتە كەچتىمۇ ئىشلەمسىز؟

ــ بۇنى سوراپ نېمە قىلىسىز؟

ــ بىللە كىنو كۆرەيلى دېگەن، بولارمۇ؟

ئەلۋەتتە، ئۇنىڭ ئەدەبلىك ئادەم ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلماي بولمايتتى. ھازىرقى ياشلار قۇرۇق گەپ قىلىدىغان بولۇپ كەتتى، ئۇلارغا ھەممە نەرسە بەربىر، ئەمما بۇ يىگىت ئۇنداق ئەمەسكەن. بۇ يىگىت ئەدەب ــ قائىدىلىك ئىكەن، بەتقىلىق ئەمەسكەن. ئۇنداق بولغاندىكىن، تەلىپىنى رەت قىلسام قاملىشامدۇ؟

ــ ماقۇل، ــ دېدىم مەن، ــ ئەتە بىكار ئىدىم.

كىنوخانىنىڭ ئالدىدا كۆرۈشمەكچى بولدۇق. قول ئېلىشىپ خوشلاشتۇق. بۇ چاغدا، ئۇنىڭ بىناسىدىن بىرنەچچە ئادەم چىقىپ، ئۇنلۈك توۋلاشتى:

ــ تاكسى، ھەي تاكسى!

ماشىنامنى ھەيدەپ ھېلىقى بىنادىن يىراقلاپ كېتىۋېتىپ، ئىچىمدە ئۆزەمنى ئۆزەم تىللاپ كەتتىم. ھەي كىچىك، تۇرمۇشنى ئۇقمامسەن؟ بۇنداق ياۋاش ئادەملەر تارتىنچاقتەك كۆرۈنىدۇ،

ئەھۋالىسىيەتتە يۇزى قېلىن، بەك ئەسكى. يۇزى قېلىنلارنى بىر قارىپلا بىلگۈالغىلى بولىدۇ، بۇنداقلار خەقنى بابلاشقا ئۇستا. بۇنى ئاز دەپ، ھېلىقى ئايال كۆز ئالدىمغا كېلىۋالدى. قېيىن سىڭلىسى كوچىغا چىقىپ قېيىن ئاكىسىنىڭ يېڭىنى تارتتى دېسە كىم ئىشىنىدۇ؟ كۆپ كۆرگەنلەي بۇنداق ئىشنى... قىز ئالغان يېگىتنىڭ چوڭ ئايالـ لارغا ساقال تاشلاپ يۇرگىنىنى. شوپۇرنىڭ تۇرمۇشتا بىلمەيدىغان نەرسىسى بارمۇ؟

ئىچىمدە ئۆزەمنى تىللاۋەردىم، ئەتە ھېچ يەرگە بارماسلىق قارارىغا كەلدىم. لېكىن، ئۇنىڭ بىلەن يەنە بىر كۆرۈشەي دەپ، بەربىر باردىم، ئەلۋەتتە.

شۇنداق قىلىپ، بىكار ۋاقتىمنى ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆتكۈزىدىغان بولدۇم.

دۇرۇس، بىز دائىم بىللە بولۇۋەرمىدۇق، ئەلۋەتتە. ئۇ كېمەـ سازلىق زاۋۇتىدا چىلەنگەر بولۇپ ئىشلەيدىكەن، ئاخشىمى 10ـ سىنپتا ئوقۇيدىكەن. شۇنداقتىمۇ، شەنبە، يەكشەنبە ئاخشاملىرى بىزنىڭ ئىلكىمىزدە. دەسلەپتە ۋاقتىنى كىنو كۆرۈپ ئۆتكۈزدۇق. قانچىلىك كىنو كۆرۈپ بولدۇقكىن، ئۇقمايلا قالدىم، كالىلام ئۇماش بولۇپ كەتتى. چۈنكى، كىنوخانىغا كىرىپ، يانمۇ يان ئولتۇرغىنـ مىزدىن كېيىن، ئۇ قولۇمنى تۇتۇۋالاتتى، مەن ئىكراندا نېمىلەر چىقىۋاتقانلىقىنىمۇ بىلمەي قالاتتىم. كېيىن ئۆزەمگە ئۆزەم كايىپ كېتەتتىم. كۆڭلۈمدىكىنى دېسەم، مەن ئۇنىڭدىن خاتىرجەم ئەمەس ئىدىم، "مەكتەپكە بارماي، ھېلىقى ئايالىنىڭكىگە بارغان بولسىچۇ، ھازىر مېنى ئەخمەق قىلىپ ئويناۋاتقان بولسىچۇ؟" دەپلا ئويلايىتتىم. لېكىن، بۇنى ئۇنىڭ ئۆزىدىن سوراپ بېقىشتىن خىجىل بولدۇم.

كېيىنكى چاغلاردا ئۇ ئۆيمۈزنى كۆرسەم دەپ تۇرۇۋالدى. ئۆيۈم 20 كۋادرات مېتر كېلىدىغان ئوتتۇرا ھال ئۆي ئىدى، ئەمما بالكونلۇق، كۇنگەي تەرەپتىكى ئۆي ئىدى، ئۆيۈمنىڭ پاكىزلىقىدىنمۇ گەپ يوق، مەن يېڭىنە ئىشىغا پىششىق ئەمەس ئىدىم، ياماقچىلىق ئىشىنى ئانام قىلىپ بېرىدىغان، ئانام تېخى رەشىدىيە ئىشلىيەلەيتتى. شۇڭا، ئۆيۈم جۇپ-جۇپ داستىخان، ياغلىقلار بىلەن تولغانىدى، قىسقىسى، مېنىڭ ئانامدىن ئاغرىنىدىغان يېرىم يوق. لېكىن، ئانام ئۆيگە ئادەم باشلاپ كېلىشىمنى ياقتۇرمايتتى. ئەلۋەتتە، ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىشكە بولىدۇ — ئۇ قوشنىلارنىڭ مېنى ئۆيگە ئەرلەرنى باشلاپ كىرىپ كەتتى، دېيىشىدىن ئەنسىرەيتتى.

يىگىت ئۆيۈمگە تۇنجى قېتىم كەلدى. كەمتەرلىك بىلەن سۆزلىدى، ئانامغا ئىززەت-ئىكرام بىلەن تەكەللۇپ قىلدى، سېلىيوشكىغا ئويىنشىپ بەردى. ئەلۋەتتە، سېلىيوشكا تېزلا ئۇنىڭ بىلەن چىقىشىپ قالدى، سېلىيوشكا بىزنىڭ ئۆيدە تېخىچە ئەر زاتىنى كۆرمىگەنىدى. بۇ يىگىتمۇ سېلىيوشكىغا ئاھراق بولۇپ قالغانىدەك كۆرۈنەتتى.

ئۇ كەتكەندىن كېيىن، ئانام:

— بولمايدىكەن، بۇ ئادەم تۇرمۇشقا خام ئىكەن، — دېدى.

— ئانا، بۇنداق گەپلەرنى قىلمىسىڭىز بولمامدۇ؟ — دېدىم مەن، — مېنىڭچە، ئۇ كاللىسى ئىشلەيدىغان يىگىت، لايغەزەللەردىن ئەمەس...

— بولمايدۇ، — دېدى ئانام، — بەك چىرايلىق ئىكەن. ئوتۇن خەقلەر كەينىگە كىرىۋالىدۇ، ئۇ ئۇنىمىسمۇ كىرىۋالىدۇ.

مەن ئانامغا ھېلىقى ئايال توغرۇلۇق ئېغىز ئاچمىدىم.

ـــ ئۇ سەندىن كىچىك ئىكەن، ـــ دېدى ئانام، ـــ ساڭا لايىق ئەمەس.

ـــ مەن ئۇنىڭغا تېگمەن دەۋاتقىنىم يوق، ـــ دېدىم مەن، ـــ ئۇ بىزنىڭ ئۆيگە مېھمان بولۇپ كەلدى. نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىڭىز ئۆزىڭىزچە.

بۇ مۇھەببەتمۇ؟ ياق، مۇھەببەت مۇشۇنداق بولامدۇ؟ مېنىڭ قارىشىم مۇنداق: مۇھەببەت دېگەن بىر ئادەمنى ھەممىدىن بەك ھۆرمەتلەش، ھەممە جەھەتلەردە ئۇنىڭغا ئىشىنىش دېگەن بولىدۇ. سەن ئۇنىڭدىن خاتىرجەم بولساڭ، ئۇمۇ سەندىن خاتىرجەم بولىدۇ، دوستلۇق، مۇھەببەت دېگەن مانا شۇ. ئەلۋەتتە، قېينىچىلىقىنىڭ بولىدىغانلىقىنى بىلىمەن، بۇنى بىرلىكتە يېڭىش لازىم. ئەمما، ئاساسلىقى، بىر-بىرىمىزدىن خاتىرجەم بولۇشىمىز كېرەك.

بىراق، بىز قانداق خاتىرجەم بولالايمىز؟ ئۇ كەلمىگەن چاغلاردا، ئۇ ھېلىقى ئايالنىڭ قېشىغا كەتكەنمىدۇ، دەپلا ئويلايمەن. ئەمدىلا كېتىپ تۇرۇشىغا، كاللامغا شۇنداق ئوي كېلىدۇ... كۆلكىلىك ئىش، ئۇ نېمە ئىش قىلمىسۇن، ئۆز خاھىشىم بويىچە بۇرمىلايدىغان بولۇپ قالدىم.

ئارىمىزدىغۇ چوڭ ئىش بولمىدى، كىنوخانىدا قول تۇتۇشۇپ ئولتۇردۇق شۇ. دۇرۇس، سۆيۈشۈشنى سۆيۈشتۇق، خوشلىشىدىغان چاغدا، بالىلاردەك سۆيۈشتۇق. ئەمما، مەن ئۇ يېنىمدا بولسا كۆڭلۈم توق تۇرىدىغان بولۇپ قالدىم. مۇشۇنداق بولسا بولامدۇ، ئاخىر؟

ئوقۇش توغرۇلۇق گەپ ئاچساق، دۇرۇس، ھازىر ھەممەيلەنىڭ ئوقۇۋاتقىنىنى بىلىمەن، ھازىر ئوقۇش مودا بولۇپ قالدى.

هەي، ئەمەلىيەتتە ئازراق ئوقۇپ قويسا بولىدى. چارشەنبە كۈنى ئاخشىمى ئىشىم يوق، ئەسلى ئىككىمىز بىر يەرلەرگە بارساق بولاتتى، ئەمما ئۇ ئىۋگىنىش ۋاقتىم دەپ ئۆيىدىن چىقمايدۇ. ئىنژېنېر بولغۇسى بارمىكىن تاڭ، لېكىن بۇنى ئاغزىدىن چىقارمايدۇ. ئۇ ئادەتتە ئۆزى توغرۇلۇق كۆپ گەپ قىلمايتتى.

بىر كۈنى كىنو بېلىتى ئالالماي قالدۇق.

— يۇرۇڭ، بىزنىڭكىگە بېرىپ تېلېۋىزور كۆرەيلى، — دېدى ئۇ، — سىزنى ئانامغا تونۇشتۇرۇپ قويماي.

ئۇنىڭ ئۆيىگە باردۇق. ئۆيى چوڭ ۋە ياخشى ئىكەن. ئۆي سەرەمجانلىرى ئادەتتىكىچە ئىكەن — بىر جۇزا، بىرنەچچە ئورۇندۇق، بىر كارىۋات، بىر ئىشكاپ، تۇركىيىچە ئۇزۇن سافا بار ئىكەن. سافادا كۆزىنەكلىك ئايال يېتىپ كىتاب كۆرۈۋېتىپتۇ.

— تونۇشۇڭلار، نىنا، — دېدى ئۇ، — بۇ مېنىڭ ئانام ئانا ماكسىموۋنا بولىدۇ.

ئۇ ئايال دەرھال تۇتۇش قىلىپ چاي قۇيدى، ئۇنى-بۇنى ئالدىمغا ئەكەلدى. ئۇ ئانىسىغا:

— يېتىپ ئارام ئېلىۋېلىڭ، ئىشنى ئۆزەم قىلاي... — دېدى ۋە ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى، ئانىسى ئىككىمىز قالدۇق.

— نىنا، ئوغلىڭىز چوڭ بولغانىدىن كېيىن كولەدەك ياخشى ئادەم بولغاي، — دېدى ئۇ.

ئانىسىغا مېنىڭ ئەھۋالىمنى تولۇق ئېيتىپ بەرگەنلىكى ئېنىق ئىدى.

— كولەنىمۇ ئۆزەم بېقىپ چوڭ قىلغان. بالا كىچىك ۋاقتىدا بەك قىينىلىدىغان گەپ، لېكىن كېيىن سىزگە قول-قانات بولىدۇ.

ئاساسلىقى ئوبدان تەربىيىلەش لازىم، ــ دېدى ئانىسى.

دېمەك، بۇ ئايال ئادەم ھەممە ئىشتا ئۆزىگە تايىنىشى كېرەكلەكىنى ئىمائىشارەت قىلدى. "ئوبدان تەربىيىلىدىم دەپ يۈرگەن ئوغلىڭىزنىڭ نەلەردە يۈرگىنىنى بىلگەن بولسىڭىزچۇ كاشكى" دەپ ئويلىدىمۇ، ھېچنېمە دېمىدىم.

ــ يالغۇز ئۆتۈۋاتقىنىڭىزغا ئۇزاق بولدىمۇ؟ ــ دەپ سورىدىم مەن.

ــ ئۇزاق بولدى، ــ دېدى ئۇ، ــ كولەنىڭ دادىسى بىلەن ئۇرۇشتىن بۇرۇنلا ئاجرىشىپ كەتكەن. كولەنىڭ دادىسى شىمالغا خىزمەتكە بېرىپ، بىر خوتۇن ئەكەپتۇ. قارىمامسىز بۇ ئىشنى! ــ ئۇ كۈلۈپ كەتتى.

ــ ھازىر ئۇ كىشى قەيەردە؟ ــ دەپ سورىدىم مەن.

ئۇ ماڭا ھەيرانلىقتا قاراپ قويدى.

ــ كولە سىزگە دەپ بەرمىدىمۇ؟ ئۇ ئۆلۈپ كەتكەن. كولە قىسمىغا كىرىدىغان چاغدا ئۆلۈپ كەتكەن.

ئۇ بىر پەس جىم بولۇپ قېلىپ، ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، گېپىنى داۋاملاشتۇردى:

ــ كولەنىڭ دادىسى ھاراقكەش ئادەم ئىدى. شۇڭا، كولەدىن سەل ئەنسىرەيمەن. سىز بايقىمىدىڭىزمۇ؟

ــ ياق، ــ دېدىم مەن.

ئېسىمگە كەلدى: تۇنجى قېتىم ئۇنى ئۆيىگە ئەكىلىپ قويغىنىمدا، ھاراق پۇرىغانىدى.

ــ بىر قېتىم مەست بولۇپ قالغاندەك تۇرىدۇ. قېيىن سىڭلىسىنىڭ ئۆيىدىن كەلگەن كۈنى، نارفو دەرۋازىسىدىن، ــ دېدىم.

ــ نارفو دەرۋازىسىدىن؟ ــ دەپ سوردى ئۇ، ــ قاچان؟
ئۇنىڭ قوشۇمىسى تۇرۇلگەنلىكىنى كۆردۈم.
ــ ياق، ــ دېدىم مەن، ــ مەست بولىماپتىكەن، ئازراق ئىچىپتىكەن.
ــ گەپ بۇ يەردە ئەمەس، ــ دېدى ئۇ، ــ باشقا يەردە مەست بولۇپ قالسىمۇ مەيلى.
بىردىنلا، يۈرىكىم ئېچىشىپ كەتتى، گەپ قىلالمايلا قالدىم. دېمەك، ئانىسى بىلىدىكەن، دېمەك، مېنىڭ گۇمانىم خاتا بولمىغان!
بۇ چاغدا كوله بولاق-بولاق نەرسىلەرنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى، ئەسلىدە ئۇ ماگىزىنغا بېرىپتىكەن. چايغا ئولتۇردۇق. چاي ئىچكەچ پاراڭلاشتۇق، ئەمما مېنىڭ كۆڭلۈم پاراكەندە ئىدى، شۇنداقتىمۇ چاندۇرماي ئولتۇردۇم. كولەنىڭ ئانىسى خىزمەتتىكى تۇرلۇك ئىشلار ھەققىدە سۆزلىدى، ئۇ ساتىراشخانىدا ساتىراش ئىكەن. چاچلىرىنىڭ ئاقىرىپ، يۈزىنى قورۇق بېسىپ كەتكىنىگە قاراپ، پېنسىيگە چىققان ئوخشايدۇ دەپتىمەن. بۇرۇتلۇق بۇ ئايال ياش چاغلىرىدا قارا چاچلىق بولسا كېرەك.
ــ نىكولاي① سىزگە ئانچە ئوخشىمايدىكەن، ــ دېدىم مەن.
ــ بۇ ھەيران قالارلىق ئىش ئەمەس، ــ دېدى ئۇ، ــ دادىسى فېدەگە قۇيۇپ قويغاندەكلا ئوخشايدۇ.
شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ كولەگە ئۇزاققىچە قاراپ كەتتى. "ئېرى فېدەگە بەك كۆڭلى بار ئوخشايدۇ" دەپ قالدىم ئىچىمدە.
شۇنداق قىلىپ، شۇ كۈنى كەچتە تېلېۋىزور كۆرمىدۇق، چاي

① كولەنىڭ رەسمىي ئىسمى نىكولاي.

ئىچكەچ پاراڭلاشتۇق، پارىڭسىز مەن ماڭغىچە داۋاملاشتى.

نىكولاي مېنى ئۆزىتىپ قويغىلى چىقتى.

ــ ئانام كۆڭلىڭىزگە ياقتىمۇ؟ ــ دەپ سورىدى ئۇ.

ــ ئوبدان ئايالكەن، ــ دېدىم مەن، ــ ياقتى.

ــ ئۇنىڭ نەقەدەر ئاق كۆڭۈل ئايال ئىكەنلىكىنى بىلسىڭىز بولىدىغۇ.

ــ ئانىڭىز، ــ دېدىم مەن، ــ ھېچكىمگە تايانماسلىقىم كېرەكلىكىنى دەرھال بىلدۈردى. سىزنى ئۇ ئۆزى يالغۇز چوڭ قىلغانىكەن، مەنمۇ سىلىيوشكىنى ئۆزۈم تەربىيىلەپ كېتەلەيمەن. ئەمما، ئۇ نېمىشقا بۇ مەقسىتىنى بىلدۈرىدۇ؟ بۇنىڭ سەۋەبى ئۆزەمگىمۇ ئايدىڭ ــ دە.

ــ ھېچنېمىنى بىلدۈرگىنى يوققۇ، ــ دېدى ئۇ، ــ ئاغزىغا كەلگەن گەپنى قىلدى. ھەي نىنا، سىز ئادەمنى يامان تەرەپكىلا ئويلايدىكەنسىز!

ــ ئادەملەرنىڭ قانچىلىك ياخشى يېرىنى كۆردۈم؟ ــ دېدىم مەن، ــ ئويلاپ بېقىڭا، ئادەملەرنى نېمىشقىمۇ ياخشى تەرەپكە ئويلايدىكەنمەن؟

دەريا بويى يولدا كېتىۋاتاتتۇق؛ ھاۋاغۇ ئانچە سوغۇق ئەمەس، بىراق، بەك نەم، شۇنىڭ بىلەن بولۇۋاتىدۇ. ئۇ توختاپ، تولىتوپكىسىنى سالدى.

ــ كېلىڭ، يېپىپ قويايلى. شامال بىلەن قارنى توسىدۇ، يامان ئادەملەردىنمۇ ساقلايدۇ، ــ دېدى ئۇ.

بىز سۆيۈشتۇق. يول بويىدا مىدىرلىماي تۇرۇپ سۆيۈشتۇق. مەن كاللامغا ھېچ ئوي ــ پىكىر كەلمىگەچكە، ھېچنېمە دېمىدىم، ئۇ بولسا توختىماستىن "نىنا، نىنا" دەۋېرەتتى. نىنا دەۋەرگىنى

نېمىسى؟

ئاخىر ئېغىز ئاچتىم:

ــ مۇشۇ يەردە توختاپ قېلىڭ، ئۆيىڭىزگە قايتىپ كېتىڭ، بولمىسا ئانىڭىز يولىڭىزغا قاراپ تۇرۇۋېرىپ، دەم ئالالمايدۇ.

مەن ئۇنىڭ قۇچىقىدىن بوشىنىپ، يۈگۈرۈپ كەتتىم. يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ ئارقامغا قارىسام، ئۇ تېخىچە تۇرۇۋېتۇ، ماڭا قاراپ تۇرۇۋېتۇ. مەن بىر دوقمۇشتىن قايرىلغۇچە ئۇ ماڭا ئارقامدىن قاراپ قالدى.

بۇ يەكشەنبە كۈنى بولغان ئىش. ئىككىنچى كۈنى ئۇ كېلىپ: ئورنىڭىزغا باشقا بىرى ئىشلەپ تۇرسا، ئەتە ئىككىمىز تىياتىر كۆرگىلى بىللە بارساق، دەپ يالۋۇردى. "قارىمامدىغان، دەرسكە بارماسلىقنىڭ قانچىلىك ئېسىپتۇ ــ دە!" دەپ ئويلىدىم.

ئورنۇمغا باشقا بىرىنى ئىشلەشكە قويۇش ئۇنداق ئاسان ئەمەس، شۇنداقتىمۇ ماڭا ياردەم قولىنى سۇنىدىغانلار چىقتى. قىسقىسى، ئۇ ئىشتىن چۈشۈپلا ئۇدۇل مېنىڭ يېنىمغا كەپتۇ، كىروۋ تىياتىر-خانىسىغا بالېت كۆرگىلى باردۇق. بالېت بەك ئېسىل ئىكەن. تىياتىرخانىدىن چىققانىدىن كېيىن، ئادىتى بويىچە ئۇ مېنى ئۆيگە ئەكىلىپ قويۇشقا ماڭدى. بىز ماشىنىغا چىقمىدۇق، ئۇ پىيادە مەڭىشقا ئامراق ئىكەن. مېنىڭ ئۆيۈمنىڭ ئالدىغا كەلدۇق، خوشلىشىدىغان چاغدا بىرمۇنچە ۋاقىت ئۆتتى. بىر پىكاپ كەلدى، پىكاپنىڭ چىرىغى يېنىقلىق ئىدى، بىزنىڭ ماشىنا ئىسكىلاتىمىز يېقىندىلا ئىدى. ئۇ تۈيۈقسىزلا سائىتىگە قارىدى.

ــ گەپ بىلەنلا بولۇپ، ۋاقتىنىڭ ئۆتۈپ كەتكىنىنى ئۇقمايلا قاپتىمەن! ــ دېدى ئۇ، ــ تاكسى چاقىرمىسام بولمىغۇدەك.

گۇ هېلىقى پىكاپنى چاقىرىپ، پىكاپقا چىقتى ـ دە، كەتتى.

مەن ئۇنىڭ قايسى تەرەپكە قايرىلىدىغانلىقىغا قاراپ تۇردۇم. ئوڭغا بۇرۇلسا، ئۆيىگە ماڭغان بولىدۇ. ئۇدۇل ماڭسا، هېلىقى ئايالنىڭ قېشىغا ماڭغان بولىدۇ. يېرىم كېچە بولۇپ قالغانىدى، دەرۋازىنى ئىشكنى تاقايدىغان ۋاقىت بولۇپ قالغانىدى.

پىكاپنىڭ ئۇدۇل مېڭىپ كېتىۋاتقىنىنى كۆردۇم.

بۇ چاغدا ئاچچىقىم بەك كەلدى، ئاچچىقىمدا تۇرۇپ كېتىپتىمەن. "ئالدامچى، هۇ ئالدامچى!" دەپ ئويلىدىم. قانداق ئالدىدى؟ گۇ ماڭا هېچ ئىش توغرۇلۇق ۋەدە بەرمىگەن تۇرسا، هېچقانداق تەلەپمۇ قويمىغان تۇرسا. ئەمما، مېنىڭ مېڭىمدە "ئالدامچى!" دېگەن سۆزلا بار ئىدى.

دەل مۇشۇ چاغدا، بىر قۇرۇق "ۋولگا" كېلىپ قالدى. بىر قولۇمنى كۆتۈرۈۋۈدىم، ماشىنا توختىدى، ئادرېسىنى شوپۇرغا ئېيتتىم. بۇ ئادرېسنى كېچىسى ئۈيقۇلۇقتا سورىسىمۇ دەپ بېرەلەيتتىم. هېلىمۇ ياخشى، شوپۇر بىزنىڭ ماشىنا ئىسكىلاتسىزنىڭ شوپۇرى ئەمەس ئىكەن، هېچنەرسە سورىمىدى...بىرىنچى بەلگە چىرىغىنىڭ يېنىدا كوله چۈشكەن ماشىنىغا يېتىشۋالدۇق، گۇ چۈشكەن ماشىنىنىڭ نومۇرىنى ئېسىمدە تۇتۇۋالغانىدىم.

ـــ ئاۋۇ ماشىنىنىڭ ئارقىسىغا چۈشەيلى، ـــ دېدىم مەن.

ئىككى ماشىنا دەرۋازا ئالدىغا تەڭ دېگۈدەك كېلىپ توختىدى. "ئاه خۇدا، نېمىشقىمۇ ئۆزەمنى ئازابلايمەن؟ ئۇنىڭ ئىشى بىلەن نېمە كارىم؟ ئۆزەمگە دەرد تېپىۋېلىش ئۈچۈنمۇ؟" دەپ ئويلىدىم. ئەمما، ئۇنىڭ ماشىنىدىن چۈشكەنلىكىنى كۆرۈپ، كالامغا كەلگەن بۇ ئويلار نەلەرگىدۇ ئۇچۇپ كەتتى، كۆرۈپ تۇردۇم ـــ دەرۋازا

تاقىلىپتۇ، ئۇ دەرۋازىۋەنىنى ئىزدەشكە باشلىدى. "ھىم، ئەپتى- بەشىرەڭنى ئەمدى ئاشكارىلايدىغان بولدۇم" دەپ ئويلىدىم.

— ياخشىمۇ سىز نىكولاي پېتروۋىچ! — دېدىم مەن، — بۇ يەرگە كېلىپ قاپسىزغۇ؟

ئۇ تۇرغان يېرىدە قېتىپلا قالدى، كۆزىنى ھە دەپ چىمچىقلىتاتتى. ئۇنىڭ نەدىن پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى ئۇنىڭ ئۆزىمۇ بىلمەيتتى.

— ئويلىمىغان بولغىدىڭىز؟ — دېدىم مەن.

بۇ چاغدا دەرۋازىۋەن موماي كەلدى، دەرۋازىنى ئېچىپ، ماڭا قاراپ- قاراپ قويدى، ماشىنىدىن چىقتىم ۋە:

— قاراڭ، بۇ يەردە سىزنى ھەممە ئادەم تونۇيدىكەن، كىچىسى كەلسىڭىزمۇ دەرۋازىنى ئېچىپ بېرىدىكەن. دېمەك، سىز بۇ يەرگە پات- پات كېلىپ تۇرىدىكەنسىز- دە، — دېدىم.

ئۇ گەپ قىلمىدى، مېنىڭ ئاچچىقىم بارغانسېرى بەك كېپىكەتتى.

— ئۆزىڭىزنىڭ ئىشى تۇرۇلۇق ماڭا ئازراقمۇ سۆزلەپ بەرمىگەنىڭىز قانداق گەپ؟ — دېدىم مەن، — بۇ ياقتا موماي بىلەن كۆڭۈل ئېچىپ، ئۇ ياقتا مېنى ئالداپ يۈرمىگەنسىز؟ قىلمىشىڭىز بۇگۈن ھەققىي ۋىجدان ئالدىدا ئاشكارا بولۇپ قالدىغۇ دەيمەن؟

بۇ چاغدا، مەن كەلگەن ماشىنىنىڭ شوپۇرى مېنى قىچقىرىپ، يەنە ساقلاپ تۇرىمەنمۇ، كېتىۋېرىمەنمۇ، دەپ سورىدى.

— كىرا ھەققىنى بېرەي، كېتىۋېرىڭ،...بۇ يەردە بىر دەم تۇرۇپ، بۇ يىگىتنىڭ ۋىجدانىنىڭ قانداقلىقىنى كۆرۈپ باقماقچىمەن، ئۇنىڭ ماڭا قارىتىپ تۇرۇپ ھېلىقى ئايالىنىڭ يېنىغا كىرگىنىنى بىر كۆرۈپ باقاي، — دېدىم مەن.

شوپۇر ماشىنىسىنى ھەيدەپ كەتتى. دەرۋازىۋەن موماي ئېغىز ئاچتى:

ــ بېرىۋېرىڭ، كوله، يۈرۈڭ...بۇ ئايال بىلەن مۇشۇ يەردە بىر-دەم دىجورنىلىك قىلىپ تۇراي، مۇشۇنىڭغا بەك قىزىقسا كېرەك. ياپياش تۇرۇپ، يىگىتنىڭ ئارقىسىغا كىرىۋېلىش دېگەن قانداق گەپ، نومۇس قىلىشنى بىلمەيدىغان!

مەن زادىلا بۇ يەردە ئەمەستەك، كوله ئەگمە دەرۋازىدىن كىرىپ كەتتى.

دەرۋازىۋەن موماي دەرۋازىنى ئېتىشكە باشلىدى، مەن راستىنلا نومۇسنى ئۇنتۇپ، دەرۋازىغا يۆلىنىپ ھۆر-ھۆر يىغلاپ كەتتىم! موماي ماڭا:

ــ ئەخمەق، راست ئەخمەق ئىكەنسىز...ئۇنى نېمىشقا قارىلايسىز؟ ئۇ دېگەن ئانىسىنىڭ يېنىغا كىرىدۇ، نېمىشقا ساراڭدەك ئەخمەقلىق قىلىسىز؟ ئۇنى كىچىكىدىنلا بىلەتتىم، ئۇرۇشتىن كېيىن مۇشۇ بىناغا كۆچۈپ كەلگەن، ــ دېدى.

ئەمما مەن يەنىلا ئۇقماي، يىغامنى توختاتمىدىم. موماي مۇنداق دېدى:

ــ بىلىپ قېلىڭ، ئۇ دېگەن ئوبدان يىگىت. ھەرگىز چېچىلىمايدۇ، چېچىلغىنىنى كۆرۈپ باقمىغانمەن. ئانىسى ئۇنىڭ بەختىنى خاراب قىلىۋەتكىلى تاسلا قالدى. ئانىسى ھاراقكەش خوتۇن، كەلسە-كەلمەس ئەرلەر بىلەن ئاپاق-چاپاق، ئۇنى ئۆيدىن ھەيدەپ چىقارغان، بۇگۈنكى كۈندە ئۇ ئانىسىغا كۈچىنىڭ يېنىشچە قاراۋاتىدۇ...

ــ كىمنى دەۋاتىسىز؟ ئۇنىڭ ئانىسىنى مەن تونۇيمەن، ئۆيى

دەريا بويى كوچسىدا، ــ دېدىم مەن.

ــ شۇنداق، ــ دېدى ئۇ، ــ ئاننا ماكسىموۋنا ئۇنىڭ دادىسىنىڭ بۇرۇنقى خوتۇنى. كولە ئۇنىمۇ ئانام دەيدۇ، لېكىن ئۇ ئايال كولەنىڭ ئۆز ئانىسى ئەمەس، ئۆگەي ئانىسى. كۆلەنىڭ ئۆز ئانىسى مۇشۇ يەردە، بىزنىڭ بىنادا تۇرىدۇ، ئۆتۈپ كەتكەن ھاراقكەش! دادىسى فېئودور ئىلىئىچ خىيانەت قىلغانلىقى ئۈچۈن تۈرمىگە ئىرگەندە، ئاننا ماكسىموۋنا ئۇلارنىڭكىگە بالىنى كۆرگىلى كىرىپتۇ، ئۇنىڭ بالىسى يوقكەن. ئاننا ماكسىموۋنا بۇۋى مەريەمدەك ئايال، ھەممە ئادەمنىڭ دەردىگە يېتىدۇ! شۇنداق بەلەن ئايال دەڭا، لېكىن بەختلىك بولالمىغان. ئۇ "بالىنى ماڭا بەرسىلە، مەن بېقىپ چوڭ قىلاي، بۇ يەردە تۇرسا ياخشى بولماس" دەپتىكەن، ھېلىقى خوتۇن قوشۇلماپتۇ ۋە: "ئۆزەڭ تۇغۇپ ئاندىن باق" دەپتۇ. كولىنكا① بۇ چاغدا مەكتەپكە كىرگەنىكەن، ئۇ بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپتۇ، جىم تۇرۇپ ئاڭلاپتۇ... ئەتىسى، كولە ساتىراشخانىغا بېرىپ، ئاننا ماكسىموۋناغا: "مېنى بېقىۋالسلا!" دەپتۇ. ھەي، نېمە ئامال؟ ئاننا ماكسىموۋنا ئۇنى بېقىۋاپتۇ، قورسقىغا ئاش بېرىپتۇ، ئۇچىسىغا كىيگۈزۈپتۇ، دادىسىنى كۆرستىشكە تۇرمىگە ئاپىرىپتۇ... ئۇنىڭ دادىسىنىڭ چىقىپ يېنىغا قايتا كېلىشىدىن ئۈمىد قىلىدىغان ئوخشايدىكەن. كولەنىڭ دادىسى ھاراقتا ئۆزىنى ئۇرىدىغان بولۇپ كېتىشتىن بۇرۇن خېلى ئوبدان ئادەم ئىدى... ھەي، كېيىن ئەسكىرىپ كەتتى...مەن ئۇنىڭغا: "سېنى فېئودور ئىلىئىچ دەپ چاقىرسام، بەك ئىززەتلىگەن بولۇپ قالىدىكەنمەن، بۇنىڭدىن كېيىن

① كولەنىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى.

ئۇنداق چاقىرماي، بىكار تەلەپ دەپ چاقىرىمەن!" دېسەم، "نېمۇرا ھەدە، مەن راست بىكار تەلەپ!" دېگەنىدى. ئەمما، جازا ۋاقتى توشۇپ تۇرمىدىن چىققاندىن كېيىن، يەنە ھېلىقى خوتۇننى تاپتى. شۇڭا كوله ئانىنا ماكسىموۋنا بىلەن بىللە ئۆتتى. كېيىنچە، كوله ھەربىي سەپكە كىردى، بۇ چاغدا دادىسى ئۆلۈپ كەتتى. ئەسكەر دېگەنگە قانچىلىك پۇل بېرىدۇ دەيسىز، شۇنداق بولسىمۇ ئۇ ھېلىقى شاللاق ئانىسىغا پۇل ئەۋەتىپ تۇردى، ھازىرغىچە ئۇنىڭغا يارەملەشىپ كەلدى. ھەرقېتىم ئىش ھەققى ئالسا، ئۇنىڭغا ئەكىلىدۇ، بۇنى مەن بىلىمەن، ئەمما ئۇنى ئانام دېمەيدۇ. كوله: "مېنىڭ ئانام ئانىنا ماكسىموۋنا" دېگەن.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، "قايسى يۈزۈم بىلەن ئۇنىڭغا قارايمەن؟ نېمە دەيمەن؟" دەپ ئويلىدىم.

دەرۋازىئۆمن مومای گېپىنى تېخى تۈگەتمىگەنىدى:

— مۇشۇنداق بىر يىگىتنى قارىلاۋاتىسىز! ئەقلىگىز بەك جايىدا ئىكەن، بەلكى ئىشىپ كېتىپتۇ. ئەمدى ئۇنىڭغا نېمە دەيسىز؟ ھەي، كۈتۈپ تۇرۇڭ، كۈتۈپ تۇرۇڭ، ئۇ بىر دەمدىلا چىقىدۇ، چىقىپلا ئۆيىگە قايتىدۇ.

مومای گېپىنى تۈگىتىپ كېتىپ قالدى. ئۆزۈم يالغۇز قالدىم. ھاۋا سوغۇق، مەن مىدىر-سىدىر قىلماي تۇردۇم، بىر سائەتچە تۇرغاندىمەن. كېيىن دەرۋازىئۆمن مومای يەنە كەلدى.

— ئۆيىگىزگە كېتىڭ، — دېدى ئۇ، — ئۇ ئارقا ئىشىكتىن چىقىپ كەتكەن ئوخشايدۇ. ھېلى ھېلىقى خوتۇننىڭ ئۆيىنىڭ دېرىزىسىگە قارىسام، قاراڭغۇ تۇرىدۇ. قايتىپ كېتىڭ، قايتىڭ، ئەتە كۆرۈشۈۋالسىلەر.

مەن كوله بىلەن شۇنىڭدىن كېيىن كۆرۈشەلمىدىم. دەسلەپتە، ئۇنى كەلىسكەن دەپ يۇردۇم. ئۇ كەلمىدى، كەلمەي قويدى. ئۆز ئانىسىدىن ئايرىلغاندەك، مېنىڭدىنمۇ ئايرىلدى. شۇ ئاخشامدىن ھازىرغىچە بىر ئاي ئۆتۈپ كېتەي دېدى. مەن ئۇنى ئىزدەپ باراي دېسەم تېخى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بارغىنىمدا، دەرۋازىنۇەن مومايىنىڭ يۇزۇمگىلا دېگەن گەپلىرىنى ئويلىسام، ئىزدەپ بېرىشتىن يالتىيىمەن.

ئەمما، ئۇنى ھەركۈنى سېغىنىمەن، ئۇخلىسامۇ، تۇرسامۇ سېغىنىمەن. كۆزۈمنى يۇمسامىلا، ئۇنىڭ چىرايى كۆز ئالدىمغا كېلىدۇ، كىنو لېنتىسىدەك كۆز ئالدىمدىن ئۆتىدۇ. بۇ مۇھەببەتمۇ؟ ھەي، شۇمۇ مۇھەببەت بولامدۇ؟ كېسەل بولغان ئادەمدەك بولۇپ قالدىم. بۇمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئۆتۈپ كەتسە كېرەك، شۇنداقمۇ؟

(«روسىيە ـ سوۋېت ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 1988 ـ يىللىق 4 ـ سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **ئايشەم تاۋار**

ئوغۇلنىڭ يۈرىكى

ي. ناگىبىن

يۈرى ماركوۋىچ ناگىبىن سوۋېت ئىتتىپاقى كىتابخانىلىرى بەك ياخشى كۆرىدىغان ھېكايە يازغۇچىلىرىنىڭ بىرى.

ناگىبىن يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى ئىجادىيىتىدە ئەسەرلىرىنىڭ ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغان تەرەپلىرىنى ئاشۇرغان. ئۇنىڭ ئۆزىمۇ قىزىقچىلىق قىلىپ، يېقىنقى مەزگىللەردىن بۇيانقى ئەسەرلىرىنى "ھازىرقى زامانداشلار ئەپسانە" دېدى. دەرۋەقە، ئاجايىپ-غارايىپ ۋەقەلىكلەر يازغۇچىنىڭ ئۆز ھېسسىياتىنى بىلدۇرىدىغان ئالاھىدە بەدىئىي ۋاستىسىدۇر. بۇ ۋەقەلىكلەر ئاجايىپ-غارايىپ بولسىمۇ، مەنتىقە ئۇيغۇن، ئاشۇرۇۋېتىلگەن بولسىمۇ ئادەتتە زادىلا يات ئەمەس. كىتابخانىلار ئاپتورنىڭ ئۆز كۆڭلىگە پۈككەنلىرى ئارقىلىق رېئال تۇرمۇشتىكى مۇرەككەپ مەسىلىلەرگە جاۋاب تاپالايدۇ. «ئوغۇلنىڭ يۈرىكى» دېگەن بۇ ھېكايە ناگىبىنىڭ مۇشۇنداق بەدىئىي خۇسۇسىيەتتە ئىگە يېقىنقى ئەسىرىدۇر.

بۇ ھېكايە ۋەقەلىكنى توقۇش بىلەنلا توختاپ قالغان ئەمەس. بۇنىڭدا تەسۆرلەنگەن ئايال باش قەھرىمان ئائىلىسىنىڭ ئاجايىپ سەرگۈزەشتىسى، شۇبھىسىزكى، ھازىرقى زامانداشى پەن-تېخنىكا مەسىلىسىنىڭ مەزمۇنى ۋە ئەھمىيىتى توغرىسىدا ئىلھام بېرەلەيدۇ. مەزمۇنلۇق ۋە تەسىرلىك يېزىلغان بۇ ھېكايە يازغۇچىنىڭ ئۇستۇن بەدىئىي ماھارىتىنى ۋە ئىپادىلەشتىكى چىۋەرلىكىنى ناماياں قىلىپ بېرىدۇ.

يازغۇچى 1987-يىلى سوۋېت ئىتتىپاقى تۈنجى قېتىم بەرگەن چېخوۋ مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

بۇنىڭدىن 20 نەچچە يىل ئىلگىرى، «خەقنىڭ يۇرىكى» دېگەن بىر ھېكايىنى يازغانىدىم. ھېكايەم كىتابخانىلارنىڭ ھەۋىسىنى قوزغىغان بولسىمۇ، ئوبزورچىلارنىڭ رەھىمسىز ۋە ئاچچىق مەسخىرىسىگە ئۇچرىدى، ئۇلار بۇ ھېكايىنى ھەممىنى سىرلىق قىلىپ كۆرسىتىدىغانلارنىڭ كۆڭۈلنى پەرىشان قىلىدىغان نەرسىسى دېيىشتى. مېنىڭ قەلەم تەۋرىتىپ بۇ ھېكايىنى يېزىشىمغا پروفېسسور بارنات① باشچىلىق قىلغان، مۇۋەپپەقىيەتلىك بولىدى دەپ قارالغان تۇنجى قېتىملىق يۇرەك يۆتكەش ئوپېراتسىيىسى سەۋەب بولغانىدى. كېسەل بولغۇچى خەقنىڭ يۇرىكى بىلەن بىرنەچچە ئاي ياشىغانىدى. بۇ بىر-نەچچە ئايلىق پاكىت بۇنداق ئوپېراتسىيىنى قىلىشنىڭ ــ بىر ئادەمنىڭ يۇرىكىنى ئىككىنچى بىر ئادەمنىڭ تېنىگە يۆتكەشنىڭ ــ ئەمەلىي ئىمكانىيىتى بار ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاشقا كۇپايە قىلاتتى. كەينىمىزگە يېنىپ تۇرۇپ ئېيتقاندىمۇ، بۇرەكنى، كۆزنى يۆتكەشكە مۇمكىن بولغان يەردە يۇرەكنى يۆتكەشكە نېمىشقا مۇمكىن بولمايدىكەن؟ يۆتكەشكە نىسبەتەن ئېيتقانداء، يۇرەكمۇ ئادەمنىڭ ھېچقانداق ھەيران قالارلىقى يوق بىر ئەزاسى. لېكىن، مېنىڭ ئاجىزلىشىپ ھەم ئىشلىمەس بولۇپ قالغان، تومۇر توسۇلۇپ قېلىشنىڭ دەردىنى كۆپ تارتقان يۈرىكىم بۇنى زادىلا قوبۇل قىلالمايتتى، مېنىڭ كاللام پۈتۈنلەي ئىشىرىپ بىر تەرەپلىمىلىك بىلەن تولۇپ كەتكەن بولغاچقا، يۇرەك دېگەن چېقىلغىلى بولمايدىغان مۇقەددەس نەرسە دەپ قارايتتىم، شۇڭا يېقىن كەلگۈسىدە

① بۇ يەردە جەنۇبىي ئافرىقا دوختورى بارنات 1967 ــ يىلى يىل ئاخىرىدا قىلىپ مۇۋەپپەقىيەت قازانغان تۇنجى قېتىملىق يۇرەك يۆتكەش ئوپېراتسىيىسى كۆزدە تۇتۇلدۇ.

بۇنىڭ جەزمەن ئەڭ ئادەتتىكى داۋالاش ۋاستىسىنىڭ ئەڭ يېڭى ئىلمىي نەتىجىسى بولۇپ قالدىغانلىقىنى ئويلىغىنىمدا ئىختيار-سىز چۆچۈپ كېتەتتىم.

مانا مۇشۇنداق دەككە-دۈككە ئىچىدە، "ھازىرقى زامانداىكى ئەپسانە" دېيىلگەن ھېكايەم — «خەقنىڭ يۈرىكى» نى نەشر قىلدۇردۇم. ئۇنىڭدا خەقنىڭ يۈرىكى بىلەن ياشاشقا باشلىغان تۇنجى ئادەم تەسۋىرلەنگەندى. مەن بۇنى ئىشقا ئاشۇرۇشنىڭ شۇنداق تەس ئىكەنلىكىنى كۆچۈمنىڭ بېرىچە كۆرسەتمەكچى بولغانىدىم.

تۇرمۇش ئەدەبىياتنىڭ ھەرقانداق ئۇسۇل بىلەن ئۆزىدىن ھالقىپ كېتىشىگە زادىلا يول قويمىغان، گەرچە ئۇ بەزىلەرنىڭ قارىشىچە خىيالىي ئويدۇرما بولسىمۇ، ئەمما كۆكرىكىمزدە ھەرىكەتلىنىپ تۇرۇۋاتقان ھەمدە ھاياتلىقنىڭ قېنىنى پۈتۈن بەدىنىمىزگە يەتكۈزۈپ بېرىۋاتقان بۇ كۈچلۈك مۇسكۇلغا تاقابىل تۇرۇش ھەقىقەتەنمۇ تەس ئىدى.

مېنىڭ دوستۇم مۇنداق بىر ئىشنى بېشىدىن كەچۈرگەن. مەن بۇ ئىشنى قىلچە قالدۇرماي ۋە بىمەنە قىزىقچىلىقىنى زادى ئارىلاش-تۇرماي تەسۋىرلەشكە تىرىشتىم.

بۇنىڭدىن نۇرغۇن يىللار ئىلگىرى، قازان داشۆسى تىل فاكول-تېتىنىڭ ن. ۋېرا ئىسمىلىك بىر قىز ئوقۇغۇچىسى ماڭا خەت يازغا-نىدى. ئۇ شۇ زامانلاردا مېنىڭ ھېكايەم توغرىسىدا يىلىلىق دىسسېرتاتسىيە يازماقچى بولۇپ، بەزى پاكىتلارنى تەكشۈرۈپ كۆرمەكچى بولغانىكەن. مەن ئۇنىڭغا جاۋاب خەت يازدىم. بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن، مەن يەنە بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالدىم: ۋېرا

مەكتەپ پۈتتۈرۈش دىسسېرتاتسىيىسى يېزىۋاتماقتا ئىكەن، يېزىۋاتقىنى يەنىلا كونا تېما بولسىمۇ، مەزمۇنىنى سەل كېڭەيتىپ يازماقچىكەن. بۇ نۆۋەت ئۇ ئوتتۇرىغا قويغان مەسىلىمىز كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن، ئىككىمىز خېت-ئالاقە قىلىشىدىغان بولدۇق. كېيىن ۋېرا ماڭا ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئىمتىھانىدىن مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆتۈپ، كافېدراغا ئېلىپ قېلىنغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. ئۇنىڭ كاندىدات دوكتور بولۇش ئۈچۈن تاللىغان دىسسېرتاتسىيە تېمىسى سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئۇچ يازغۇچىسىنىڭ ئىجادىيەت ماتېرىيالى ئاساس قىلىنغان ئۇرۇشتىن كېيىنكى ھېكايىلىرى ئىدى. بۇ ئۇچ يازغۇچىنىڭ ئىچىدە مەنمۇ بار ئىدىم. بۇ دىسسېرتاتسىيە ۋېرانى نەچچە قېتىم موسكۋاغا قەدەم تەشرىپ قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن بىز تونۇشۇپ قالدۇق. ۋېرا بىزنىڭ ئائىلىمىزنىڭ يېقىن دوستى بولۇپ قالدى. بىراق مەن ئۇنى بىردىنلا چۈشەنگەن ئەمەس. بەزى ئادەملەرنى ئۇنىڭ تۇرقىغا قاراپ بىلىۋالغىلى بولىدۇ. بىراق ۋېرانىڭ تۇرقى ئۇنىڭ مىجەزى بىلەن زادىلا ماس كەلمەيتتى، ئېنىقراق قىلىپ ئېيتقاندا، ھەتتا تامامەن باشقىچە ئىدى. ئۇ تەمبەل ۋە سەل سېمىز كەلگەن بولۇپ، ئۇنىڭ بۇ تۇرقىدىن چەت ئۆلكىلىك كىشىلەردە بولىدىغان تەمكىنلىك ۋە خاتىرجەملىك چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ رېتىملىق ھەرىكەتلىرى ناھايىتى ئاستىدەك كۆرۈنسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئۇ چېچەن، كەسكىن ۋە چەبدەس ئىدى. ئۇنىڭ سىرلىق قارايدىغان يوغان كۆزلىرى، قان تېمىپ تۇرغان ماڭلاي، مەڭزى ۋە ئىڭەكلىرى، خۇش خۇي كۈلۈشلىرى كىشىنىڭ كۆز ئالدىغا كاللىسى ئانچە ئىشلىمەيدىغان ئۈياتچان بىر ئايالنىڭ ئوبرازىنىلا كەلتۈرەتتى. ئەمەلىيەتتە ۋېرا ئەقىللىق، ئىدىيىدە ئازاد بولغان، ئوچۇق قىز

بولۇپ، ھەرقانداق ئەھۋالدىمۇ ھودۇقۇپ كەتمەيتتى. ئۇ ئادەمنى زادىلا تەڭقسىلىقتا قويمايتتى، يۈز كۆرۈشۈش پۈرسىتىدىن قىلچە ئىككىلەنمەستىن ۋاز كېچەتتى. بىز خېلى ئۇزۇن زامانلارغىچە، ئۇنىڭ كىشىگە ئاۋارىچىلىك كەلتۈرۈشىنى خالىمايدىغانلىقىغا ۋە تارتىنچاقلىقىنى خاتا چۈشىنۈۋېلىپ، ئۇنىڭدا قىزغىنلىق كەم ئىكەن دەپ يۈرۈپتۇق. كېيىن، بىز ئۇنىڭ قىزغىن ھەم ھېسسىياتلىق ئىكەنلىكىنى ئاخىر چۈشەندۇق، شۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدا ئۆزئارا تامامەن ئىشىنىشدىغان مۇناسىۋەت بارلىققا كەلدى، لېكىن ئارىمىزنىڭ يىراقلىقى تۇپەيلىدىن، بۇنداق مۇناسىۋەت تېخىمۇ يېقىن دوستلۇققا ئايلىنىپ كېتەلمىدى.

گويا سوۋېت ئىتتىپاقى ھېكايىلىرىنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش-تۇرالماسلىقى پۈتۈنلەي ئۆزىنىڭ مۇشۇ دىسىپىرتاتسىيىسىگە باغلىقتەك، ۋېرا دىسىپىرتاتسىيە يېزىشتىن مېھرىنى ئۈزەلمەي قالدى. ئۇ مەزمۇنى ئوچۇق، ھەتتا ئىنتوناتسىيىسىمۇ جايىدا چىقىقان ئاجايىپ بىر دىسىپىرتاتسىيىنى پۈتكۈزدى. مەن ۋە مېنىڭ ھېلىقى تولىمۇ ئاددىي ھېكايىلەرنى يازىدىغان سەپداشلىرىم بۇ دىسىپىرتاتسىيىنى ئوقۇساق خىجىل بولۇپمۇ كەتمەيمىز.

ئەھۋالدىن قارىغاندا، مۇنازىرىدە قويۇلغان سوئاللارغا جاۋاب بېرىش بىر دىسىپىرتاتسىيىنى پۈتكۈزۈشتىنمۇ تەس بولسا كېرەك. چۈنكى نېرۋىسى ساغلام بولمىغان مەلۇم بىر كىشى قالتىس باش قاتۇرۇپ تۇزۇپ چىققان تۇزۇمدىكى بەلگىلىمە بويىچە، قازاندا دىسىپىرتاتسىيە يازغۇچىلارنىڭ دىسىپىرتاتسىيە تېمىسى تاتار ئەدەبىياتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇشى لازىم ئىدى، شۇنداق بولغاندىلا، ئاندىن ئۆزى تۇرۇشلۇق داشۇدە ئىلمىي مۇنازىرىگە قاتنىشالايتتى؛

شۇ بەلگىلىمە بويىچە يەنە تىلشۇناسلىقتا دائىر دىسسېرتاتسىيە يازغانلارلا موسكۋا ياكى لېنىنگرادقا بېرىپ مۇنازىرىگە قاتنىشالايتتى، ئەدەبىيات ـ سەنئەتكە دائىر دىسسېرتاتسىيە يازغانلارنىڭ بولسا بىرەر گىمۇ يول قويۇلمايتتى. ئۇنداق بولسا، قازاندىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئالىملىرى نەگە بېرىپ ئىلمىي مۇنازىرىگە قاتنىشىشى كېرەك ـ بۇنىڭغا ھېچكىم ئېنىق بىر نېمە دېيەلمەيتتى. بەزىلەر مۇجمەل ھالدا ئوتتۇرا ئاسىيا، بېلوروسىيە ۋە كاۋكاز تاغ تىزمىسىنىڭ ئارقىسىدىكى مۇنبەت جايلارنى تىلغا ئالاتتى. مېنىڭ بۇ گېپىم خېلىلا ئاددىي ۋە ئېنىق ھېسابلىنىدۇ، ئەمەلىيەتتە، ئەسلىدىكى ھېلىقى گەپىلەردە ئادەمنىڭ كاللىسىنى قايمۇقتۇرىدىغان قالايمىقان گەپ ـ سۆزلەر خېلىلا كۆپ ئىدى.

ۋېرا كەينىگە چېكىنىپ قالمىدى، ئۇ دۆلەتنىڭ يېرىمنى كېزىپ چىقتى، ئاخىرىدا كەڭ قورساقلىق گرۇزىيىلىك ئۇنىڭ تىبلىسقا بېرىپ ئىلمىي مۇنازىرىگە قاتنىشىشىغا رۇخسەت قىلدى.

ۋېرا بۇ قېتىمقى ئۇزۇن سەپەردە دىسسېرتاتسىيە مۇنازىرىسىگە قاتنىشىپ ئېرىشكەن نەرسىدىنمۇ كۆپ نەرسىگە ئېرىشتى. كۆيىشىۋ شەھىرىدە، ئۇ ئىتالىيىلىك بىر ياش بىلەن تونۇشۇپ قالدى، ئۇ ياش تولىياتتى شەھىرىدىكى "فىيات" ① ئاپتوموبىل زاۋۇتىدا ئىشلەيدىغان ستانوك ئىشچىسى ئىكەن. ئۇلارنىڭ تونۇشۇشى قازاندا، موسكۋادا، شۇنىڭدەك جانى دىسسېرتاتسىيە مۇنازىرىسى ئۈچۈن ئۇچۇپ كېتىۋاتقان بۇ قىزغا ئەگىشىپ بارغان باشقا نۇرغۇن شەھەرلەردە چوڭقۇرلىشىپ باردى ۋە ئاخىرى ئۇلار بىر ـ بىرىنى ياخشى كۆرۈپ

① ئىتالىيەدىكى تۇرىن ئاپتوموبىل زاۋۇتىنىڭ ئىسمى بولۇپ، بۇ زاۋۇتتا ئىشلەپچىقىرىلغان ئاپتوموبىللار «فىيات» دەپ ئاتىلىدۇ.

قالدی. جانی ئەڭ ئەنسەنەۋی ئۇسۇل بىلەن ئۇنىڭغا ئۆيلىنىشنى تەلەپ قىلىپ، ئاخىردا ۋېرانىڭ ئانىسىنىڭ ماقۇللۇقىنى ئالدى. مۇھەببەت ئوتىدا كۆيۈۋاتقان بۇ ياشلار نىكاھ توختىمىدىن (تىزىمغا ئېلىش ئورنىغا توي قىلىش ئىلتىماسىنى سۇنغاندىن) تارتىپ توي مۇراسىمىنى ئۆتكۈزگىچە بىرمۇنچە كۈنلەرنىڭ بىكار ئۆتۈپ كېتىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلگەچكە، ئۆزلىرىنىڭ قاينام تۇرغان ھېسسىياتىنى قانۇننىڭ ماددىلىرىغا بويسۇندۇرۇپ ئولتۇرۇشنى راۋا كۆرمىدى — ۋېرا مۇنازىرىدىكى سوتىلارغا جاۋاب بېرىۋاتقان سەلتەنەتلىك كۈندە تولغاق تۈتۈۋاتقانلىقىنى سەزدى. مېھمانىدوست گرۇزىنلار ۋېرانىڭ دىسىپرىتاتسىيىسىنى ماقۇللىغانلىقى ئۈستىگە، تېخى ئىتالىيىلىك بىلەن سوۋېتلىكىنىڭ ھەمكارلىق مەھسۇلاتى — چىرايلىق بىر ئوغۇل بوۋاقنىمۇ قوبۇل قىلدى.

شۇ چاغدا، ۋولگا دەرياسىدىكى خىزمىتىنى تاماملاپ بولغان جانى ئىتالىيىدىن ئۈچقاندەك يېتىپ كەلگەنىدى. ئۇلار توي مۇراسىمىنى ئۆتكۈزدى. گرۇزىيىنىڭ يىللىق قۇياش نۇرى ئاستىدا دۇنياغا كەلگەن بالىمۇ قانۇنىي ئاتا-ئانىغا ئىگە بولدى.

تۇرمۇش ۋېراغا قاراپ كۈلۈم سىرەپ تۇراتتى. بىراق، ئالىي ئىلمىي ئۇنىۋان باھالاش ھەيئىتى ئۇنىڭ چەت تىلدىن بەرگەن ئىمتىھانىنىڭ نومۇرىنى ھېسابقا ئالمايى، ئۇنىڭ ئىلمىي ئۇنىۋان ئېلىش ئۈچۈن يازغان دىسىپرىتاتسىيىسىنى رەت قىلغاندا، ئۇنىڭ كۆلكە يېغىپ تۇرغان چىرايى بىردىنلا تۇتۇلدى. ۋېرانىڭ ئىمتىھان بەرگىنى پولەك تىلى ئىدى. ئەتىمالىم، ئىلمىي ئۇنىۋان باھالاش ھەيئىتىدىكىلەرنىڭ ئىدىيىسى پولشا ئۇچىنچى قېتىم بۆلۈۋېلىنغان باسقۇچتا تۇرۇپ قالغان بولسا كېرەك: ئۇ چاغدا بۇ

دۆلەتنىڭ كەڭ زېمىنى روسىيە چار پادىشاھىنىڭ قولى ئاستىدىكى ۋارشاۋا باش ۋالىيسىغا قاراشلىق رايونىغا ئايلىنىپ قالغانىدى. ھېلىمۇ ياخشى، سۆزگە ئۇستا ۋېرا ئىتالىيان تىلىنى خېلى پىششىق ئىگەللىۋالغانلىقى ئۈچۈن، ھېچقانچە كۈچ سەرپ قىلماستىنلا ئىمپېراتورنىڭ ئوتتۇپ، تىل ئىلمى بويىچە كاندىدات دوكتۇر بولۇپ باھالاندى.

بۇنىڭدىن ئىككى يىل ئاۋۋال، مەن ۋېرا بىلەن تۇرىنىدا كۆرۈشكەنىدىم. بۇ بىر جۈپ ياشنىڭ ئارزۇسى ئىشقا ئېشىپتۇ. ئۇلار تۆت ئېغىزلىق بىر يۇرۇش ئۆيگە ئىگە بولۇپ، ئۇيۇ جايدۇقلىرى سېتىۋاپتۇ، كوزۇپى كەڭ "فىيات" ماركىلىق بىر ماشىنىمۇ سېتىۋاپتۇ، ئىشكى ئىككى ياققا ئېچىلىدىغان بولغاچقا، ماشىنا ھېڭىۋاتقانىدا كىچىك بالا سىلكىنىپ چىقىپ كەتمەيدىكەن. بۇ چاغدا ئۇلار يەنە بىر قىز پەرزەنت كۆرۈپتۇ. جانى يەنىلا بۇرۇنقى ئورنىغا بېرىپ ئىشلەيدىكەن، ۋېرا مەخسۇس بىر كۇرستا رۇس تىلى ئۆتىدىكەن؛ ئۇ ئۆيى ئىشلىرىغا قارىشىپ بەرسۇن دەپ، مولداۋىيلىكلەر بىلەن جۇدىلىقلار ئولتۇراقلاشقان، ھېچكىم ئاڭلاپ باقمىغان بىر كىچىك بازاردىن ئانىسىنى ئېلىپ كەپتۇ. ئۇنىڭ ئانىسى نەۋرىلىرىگە بەكمۇ كۆيۈنىدىكەن، بىراق بەزى چاغلاردا، بىر ھاراقكەش قوشنىسىنىڭ قاراپ قويۇشىغا قويۇپ كەلگەن بىر نەچچە ساندۇق ھەسەل ھەرسى ئۈچۈن ئانچە-مۇنچە كۆز يېشى قىلىۋالىدىكەن. مەن ملانىدىن تۇرىنىغا كېلىپ، ئوگزالدىن چىقىۋاتقان ۋاقتىمدا، ۋېرا قىزارغان ھالدا كۈلۈپ تۇرۇپ بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىنى ماڭا سۆزلەپ بەردى.

ــ دېمەك، ھەممە ئىشلار جايىدا دەڭا؟ ــ دەپ سورىدىم مەن

خۇشال هالدا.

بىز كۆرۈشكەندىن تارتىپ ئۇنىڭ يۈزىدە جىلۋە قىلىپ تۇرغان تەبەسسۇم يوقالدى ـ دە، ئۇ كۆزىگە ياش ئالدى:

ــ جانى قاتتىق كېسەل بولۇپ قالدى، كېسىلى ناھايىتى ئېغىر! ...سەل تۇرۇپ كۆرىسىز.

ــ نېمە كېسەل بولۇپ قالدى؟

ــ يۈرەك كېسىلى. ھەي، بۇنى دېمەيلا قويايلى.

خۇددى كىشىلەر ئىتالىيىدە دائىم ئۇچراپ تۇرىدىغان ئەھۋالغا ئوخشاش، جانى ماشىنا توختاتقۇدەك يەر تاپالمىغاندى. ئۇ شۇ يەردە ئوگزالنىڭ تەرتىپىنى ساقلايدىغان كىشىلەردىن ئۆزىنى يوشۇرۇپ، ئۆزىنىڭ ھېلىقى ئوتى ئۆچۈرۈلمىگەن "فىيات" ماركىلىق ماشىنىسىنىڭ رولىنىڭ ئارقىسىدا ئولتۇراتتى. چۈنكى ئۇلارنىڭ قىستى ـ قىستاڭچىلىقتا ماشىنىلار ئىككى قاتار تۇرۇپ كەتكەن ئوگزال ماشىنا توختىتىش مەيدانىدىن قوغلاپ چىقارغانىدى. ① "تېز ماشىنىغا چىقىڭلار!" دېدى جانى ماشىنىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ. بىز ئاپتاپتا قىزىپ كەتكەن ماشىنىنىڭ ئىچىگە كىردۇق. جانى دەرھال ماشىنىسىنى ھەيدىدى ـ دە، ئېغىر بىر جەرىمانىدىن قېچىپ قۇتۇلدى.

مەن ھەيران بولغان ھەم تەشۋىشلەنگەن ھالدا ۋېرانىڭ ئۆيگە بىر قاراپ قويدۇم. ئىلگىرى مەن ئۇنى كۆرمىگەنىدىم، شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ نۇرغۇن سۈرەتلىرىنى كۆرگەنلىكىم ئۈچۈن، ئۇنىڭ چىرايى

① ئىتالىيىدە چوڭ شەھەرلەردىكى ئوگزالنىڭ ماشىنا توختىتىش مەيدانىدا ئومۇمەن شەخسىنىڭ ماشىنىسىنى توختىتىشقا رۇخسەت قىلىنمايدۇ.

ئوبدانلا ئېسىمدە قالغانىدى. ئۇلار بىر-بىرىگە كۆيۈپ يۇرگەن دەسلەپكى مەزگىللەردە، ۋېرا خۇددى تەلەي سىناپ پال ئاچقاندەك، بۇ سۈرەتلەرنى ئىشتىياقى بىلەن ئۇستەلگە يېيىۋالاتتى. ئۇ كېلىشكەن يېگىت ئىدى. ئۇنىڭ يۈزىدىن، پېشانىسى ۋە ئېگىلىدىن ئۇنىڭ قەيسەرلىكى چىقىپ تۇراتتى، خاتىرجەم يوغان كۆزلىرىدىن ئاق كۆڭۈل ھەم سەمىمىي ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. لېكىن مەن شۇنچە قاراپمۇ ئۇنى تونۇيالمىدىم. تۇرمۇش ئۇسۇلى ساغلام بولغان ھەم جىسمانىي ئەمەلگە بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەن بىر ياشنىڭ بىكاردىن بىكار ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغان دەرىجىدە ئۆزگىرىپ كېتىشى ئەلۋەتتە مۇمكىن ئەمەس-تە. ئۇ كۆپ سەپىرىپ كەتكەن ــ قورساق سالغان، كاللىسى يوغىناپ قازانىدەك بولۇپ كەتكەن، يۈزلىرى ئىششىغان بولۇپ، باشقىچىلا بىر ئىسكەتكە كىرىپ قالغان، ياڭاق سۆڭىكى بىلەن ئېڭىكى غەلىتىلا پولتىيىپ چىقىپ مەيدىسىگە ساڭگىلاپ قالغانىدى. ئۇنىڭ رولىنى تۇتۇپ تۇرغان بارماقلىرى ھېسىپقا ئوخشايتتى، ئاپئاق ئىدى. مەن ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەنىدە، قولۇم خۇددى ياستۇقىنىڭ ئىچىگە تىقىلغاندەك بولدى.

بۇنىڭغا زادى نېمە بولغانىدۇ؟ دەپ ئويلاپ، كېسەلنىڭ ئۇنى قانداق قىلىپ بۇ ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلالمىدىم. كېيىن بىز ماشىنىدا ئولتۇرۇپ پۈتۈن شەھەرنى ئايلىنىپ، شەھەر ئەتراپىدىكى خان سارىيىنى ئېكسكۇرسىيە قىلىپ، تۇرىن شەھەر-رىدىكى چېركاۋدا خىرىستوسنىڭ داڭلىق سۈرىتىگە يېنى ئەيسا پەيغەمبەرنىڭ سۈرىتىگە ئېھتىرام بىلدۈردۇق، ئۇنىڭ شەكلى تېخىچە ئەينەن تۇرۇۋۇپتۇ. بىز مۇزېيدىكى يەر ئىلاھى لېئو-

نادونىڭ تامغا نەقشلەنگەن سۈرتتىنىڭ ئالدىدا بىر ئاز تۇردۇق، يەنە تارىختا ئۆتكەن ھەربىيلەر ــ قەيسەردىن تارتىپ يېقىنقى جەڭ-لەرگىچە بولغان نامسز ئەسكەرلەر ــ ئۇچۇن ياسالغان، تاجاۋۇز-چىلىقتىن دېرەك بېرىپ تۇرغان سانسز خاتىرە مۇنارىنى كۆرۈپ، تۇرىنىڭ دۇنيا بويىچە ھەربىي ئىشلارنى ھەممىدىن ئەلا بىلىدىغان شەھەر ئىكەنلىكىگە تازا ئىشەندۇق. مانا شۇ پەيتكە كەلگەندىلا، ئاندىن جانىنىڭ ئۆزگىرىپ كەتكەنلىكى توغرىسىدا ئازدۇر-كۆپتۇر چۈشەنچە ھاسىل قىلدىم، ھەتتا ئىچىمدە ئۆزەمگە ئۆزەم مۇنداق دەپ تەسەللى بېرىشكە باشلىدىم: ئۇ قورسىغا، ھاراق-شاراپقا ئامراق، ئۇيقۇچان ئادەم، خالاس؛ شۇنداقلا ئاق كۆڭۈل، ئېزىلەڭگۈ ئادەم، ئۇنىڭدا ئىرسىيەت خاراكتېرىدىكى سېمىزلىك يۇزلىنىشى بولسمۇ، لېكىن ئۇ بەدەنگە زىيانلىق بولغان بۇ پۇزلىنىشنى قاتتىق مەشغۇلات تۇزۇمى، ئەتىگەنلىك گىمناستىكا، يۇگۇرۇش ئارقىلىق، شۇنىڭدەك ئىنسانلار ئۆمرىمزنى ئۇزارتىمز دەپ ئويلاپ تېپىپ ئۆزىنى قىيناۋاتقان ۋە ئۆزىچە قالتىس دەپ ماختاۋاتقان ھەرخىل ھەرىكەتلەر ئارقىلىق چەكلەشنى خالىمايدىكەن، شۇنداق-تىمۇ جانىنىڭ ھەرىكەتلىرىدىن، پۇتۇن شەھەرنىڭ ئاتاقلىق جاي-لىرىنى ئېكسكۇرسىيە قىلىش توغرىسىدا مەرتلىك بىلەن قىلغان ۋەدىسىدىن، قىستى-قىستاڭ يوللاردا ماشىنا ھەيدىيەلەيدىغان پىشىشق تېخنىكىسىدىن، مەشھۇر جايلارنى تونۇشتۇرۇش قىز-غىنلىقىدىن ئۇنىڭ قىينالغانلىقىنى ياكى زورۇققانلىقىنى زادى سەزگىلى بولمايىتتى ــ ئۇ ئىشتىياق ۋە رازىمەنلىك بىلەن ئۆزىنىڭ بارىنى كىشىلەر بىلەن تەڭ كۆرەتتى. جانى ئۆز شەھرىنى، شەھە-رىنىڭ ئۆتمۈشىنى ۋە جۇغراپىيىلىك ئەھۋالىنىلا بىلىپ قالماس-

تىن، بىناكارلىق، رەسسامىلىق ۋە نەققاشلىقىنى پىششىق بىلىدىغان كەسىپ ئەھلى ئىدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ كەسىپلەرنىڭ ھەممىسىنى سۆيەتتى. ئاپىسىنى ئۆتۈكى ① دىكى ئاھاللەرنىڭ ھەممىسى ئۆزىنى ئۆزى تەنقىد قىلىش روھىغا ئىگە ئىدى. ئۇلارنىڭ مۇنداق دېگىنىنى بىرقانچە نۆۋەت ئاڭلىغانىدىم: ناۋادا ئىتالىيىلىكلەر بىر كىمگە پۈتبول، قەبرىستانلىق ياكى دوختۇرخانىنى تارتقۇزۇپ قويىدىغان بولسا، ئۆزلىرىنىڭ نېمە قىلىشىنى بىلمەي قالىدۇ. پۈتبول بىلەن قەبرىستانلىق ئۈستىدە كۆپ گەپ قىلىش ھاجەتسىز، دوختۇرخانىغا كەلسەك، ئېغىر كېسەلگە گىرىپتار بولغان تۇغقانلىرىنى يوقلاش ئىتالىيىنىڭ ئادەتتىكى تۇرمۇشىدا كەشلەر ياكى كۆرىدىغان بىرخىل ئادەت. ئۇلار تاماكا ۋە ھاراقلارنى ئېلىپ، توپ-توپ بولۇشۇپ، دوختۇرخانىغا كېلىدۇ؛ ئۇيىنى بىر ئالغان ئىس-تۈتەك ئىچىدە يۇڭپىنتۇس پۈتبول كوماندىسىنىڭ يېڭىلگەنلىكىلىرى، ھۆكۈمەتنىڭ نۆۋەتتىكى سەۋەنلىكلىرى، شۇنىڭدەك يېقىنقى بىرنەچچە قېتىملىق ئەڭ ھەشەمەتلىك دەپنە مۇراسىملىرى ئۈستىدە كەڭىتاشا سۆزلىشىدۇ. مۇشۇ مەندىن ئېيتقاندا، جانى تىپىك ئىتالىيىلىك ئەمەس ئىدى.

بىز بىر كۈننى بىلله ئۆتكۈزدۇق. ئۇيىدە ناھايىتى كىچىككەن كەچلىك غىزانى يەپ بولغاندىن كېيىن، ئۇلار مېنى ماشىنا بىلەن ۋوگزالغا ئاپىرىپ قويىدى. جانى ماشىنىسىنى توختاتىدىغان جاي تاپالمىغانلىقى ئۈچۈن ماشىنىنىڭ ئىچىدە قېپقالدى. ۋېرا مېنى ئۈزىتىپ پويىزغا چىقىرىپ قويىدى. پويىزنىڭ قۇلاقىنى يارغۇدەك گۈدۈك ئاۋازى ئاڭلاندى، بۇنىڭ بىلەن، تۇغقىنىنى ئۈزىتىشقا

① ئىتالىيە كۆزدە تۇتۇلىدۇ، ئاپىنىن يېرىم ئارىلىدىكى ئىتالىيىنىڭ يەر شەكلى ئۆتۈككە ئوخشايدۇ.

چىققانلار ــ ئەڭ يېقىنلىرى، سۆيگەنلىرى، سۆيۈلگەنلىرى ــ نىڭ ھەممىسى كۆڭلى تىنىپ ئارام تاپقاندەك بولدى، ئادەملەرنى پايپىتەك قىلىۋەتكەن، ھەر يەردىن كەلگەنلەرنىڭ تەرتىپسىز ئۇزىتىش رەسىمىيىتىنىڭ ئاخىر ئاياقلاشقانلىقىنى بىلدى. مانا شۇ پەيتە، ۋېرا ئۇمىدى ئۈزۈلگەن ھالدا ھۆكۈرەپ يىغلاشقا باشلىدى.

ــ نېمە بولدىڭىز؟ ــ پويىز قوزغىلىشقا باشلىغانىدى، مەن ۋاگوننىڭ ئىشىكىدە تۇرۇپ سورىدىم.

ــ مەن بەك قورقۇۋاتىمەن!...مەن راستلا قورقۇۋاتىمەن!...

موسكۋادا مېنى ۋېرانىڭ مەن تۇرىنىغا بېرىشتىن ئىلگىرى ماڭا يازغان بىر پارچە خېتى كۆتۈپ تۇرغانىكەن. ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، ئۇ بۇ خەت ھەققىدە بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى. ئەسلىدە جانى ئېغىر ئىششىق كېسىلىگە مۇپتىلا بولۇپ قالغانىكەن، ئاجىز يۈرىكى قانىنى ئايلاندۇرۇپ بېرىشكە يارىمای قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قان بەدەندىكى توقۇلمىلار ئىچىدە ئۈيۈپ قاپتۇ، ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى دوختۇرخانا چىقىرىپ تاشلاشقا ئۇلاگۇرەلمىگەن سۇلار بىلەن تولغانىكەن. نەتىجىدە ئۇنىڭ يۈزلىرى غەلىتە شەكىلگە كىرىپ قاپتۇ. ئۇنى يۈرىكىدىكى شىلىمشىق سۇيۇقلۇق يۆتەلدۇرۇشكە باشلاپتۇ. كەچ بولسلا دېمى سىقىلىپ، ھاسراپ بىئارام بولىدىكەن. يۈرىكىنى يۆتكىگەندىلا، ئۇنىڭ ھاياتىنى قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش مۇمكىن ئىكەن. شۇڭا ئۇ ئوپېراتسىيە قىلدۇرۇش ئۈچۈن، نېۋىيادىكى مەخسۇس يۇرەك دوختۇرخانىسىغا كىرىپ يېتىپتۇ.

ئوپېراتسىيە قىلىش توغرىسىدىكى ۋە ھەرخىل ئالامەتلەرگە قارىغاندا ئوپېراتسىيىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇپ چىقىدىغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەرنى مەن بىر نەچچە ئاي ئۆتكەندىن كېيىن

ژېرانىڭ ئەۋەتىكەن خىتىدىن ئۇقتۇم. بىراق ئىشىنىڭ جەريانىنى مەن بۇ يىل ئالتىنچى ئايغا كەلگەندە ئاندىن ژېرانىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىدىم. شۇ چاغدا مەن كىچىك تېپتىكى بىر يازغۇچىلار ژۇرنىلىنىڭ ئەزاسى سۈپىتىدە تۇرىنغا بېرىپ، "كىتاب، تېلېۋىزور، سىنئالغۇ لىنتىسى" توغرىسىدىكى مەخسۇس مۇھاكىمىگە قاتناشقانىدىم. بىز سىنئالغۇ لىنتىسى كىتابلارنى بوغۇپ تاشلامدۇ، يوق، بۇنداق ھادىسىگە قارشى قانداق كۆرەش قىلىش كېرەك دېگەن مەسىلىنى ھەل قىلماقچى بولغانىدۇق، ئەگەر كۆرەش قىلىش لازىم تېپىلىدىغان بولسا.

دەرۋەقە مېنىڭ ژېراغا تېلېفون بېرىشىم لازىم ئىدى. ئەمما ئىچىمدە سەل قورقۇپ قالدىم، شۇڭا مەن ئەتەي كىتاب ئۇچۇن ئالدىراشلىق بىلەن كۆرەش قىلىۋاتقان، يەنە كېلىپ كۆرەش قىلىپ ھالى قالمىغان ژە كۆرەشتىن بىرمىنۇتمۇ بوشىيالمايدىغان ھالەتكە كىرىۋالدىم. ئېلىشىش مەيدانىدىن ژېرا ئۆزى مېنى مىڭبىر تەسلىكتە ئىزدەپ تېپىۋالدى، بۇ يەردە تەسەۋۋۇردىكى دۇشمەنگە قارشى قان تۆكۈلمەيدىغان جىددىي روھىي جەڭ بولۇۋاتاتتى. چۇنكى بىز ئىتالىيىلىك سەبداشلىرىمىز بىلەن بىرلىكتە كىتابنى قوغداش يولىدا جەڭ قىلىۋاتاتتۇق. ژېرا دەل مەن مۇنبەردە تۇرۇپ جاسارەت بىلەن سۆزلەۋاتقان چاغدا كېلىپ قالدى. ئۇ ماڭا "كەچلىك تاماقتىن ئىلگىرى سىز چۇشكەن مېھمانخانىدا كۆرۈشەيلى" دېگەن گەپلەر بېزىلغان قەغەزنى سۇندى.

مەن دەل ۋاقتىدا بىنادىن چۇشۇپ، ئىسسىقنىڭ تەپتى كەتمىگەن چوڭ يولغا چىقىپ تۇردۇم. ژېرا "ضيات" ماركىلىق يېپىچكى ماشىنىدىن سەكرەپ چۇشۇپ، كۆلۈمسىرىگەن، كۆزىگە ياش ئالغان ھالدا

كېلىۋاتاتتى، ئۇنىڭ ئارقىسىدا ئېگىز بويلۇق بىر ئۇغۇل بالا بىللە كېلىۋاتاتتى. شۇ چاغدا مەن بۇ ماشىنىغا قىلچىمۇ دىققەت قىلماپتىمەن، چۈنكى مەن كۆزۈم بىلەن مەن بىلمەكچى بولغان بەزى تېخىمۇ مۇھىم نەرسىلەرنى ئىزدەۋاتاتتىم. بالا ئانىسىنىڭ مېنى كۆرگەن چاغدا ھەم خۇشال بولغان، ھەم كۆڭلى يېرىم بولغان روھىي ھالىتىنى چۈشەنمەيتتى، نېمە ئۈچۈندۇ ئۇ كېيىنكى بىرخىل ئىنكاسنى تاللاپ، دەرھال ئۆكسۈپ يىغلاشقا باشلىدى. مەن ئۇنىڭ بىلەن تىنچلىق سوراشقاندىن كېيىن ماشىنىنىڭ ئىچىگە قارىغانىدىم، بۇ چاغدا مەن جانسىنى كۆردۈم، بۇ مەن رەسىمدىن كۆرگەن ھېلىقى جانى ئىدى، ئۇ رولنىڭ ئارقىسىدا ئولتۇراتتى، ئۇ خېلىلا تەجرىبىلىك بولۇپ قالغانىدەك كۆرۈنەتتى، ئۇنىڭ يۈزىدىكى ھەربىر سىزىق ۋە تېمەن-گروي بەستى بۇنى ئېنىق چۈشەندۈرۈپ تۇراتتى. بۇ ئەمدى ياش، ئۆيلەنمىگەن كىشى ئەمەس، بەلكى يېتىلگەن بىر ئەركىشى، بىر ئاتا، بىر ئۆيىنىڭ ئىگىسى بولۇپ قالغانىدى. ئۇ كېلىشكەن ئادەم ئىدى، ئۇنىڭ قارامتۇل كەلگەن يۈزىگە ياراشقان قاش. كۆز-لىرى — سەل قاڭشارلىق كەلگەن بۇرنى، كەڭ قاشلىرى، سىزىق-چىلىرى ئېنىق بولغان قېلىن كالپۇكلىرى، ئىنتايىن مۇلايىم ۋە ئويچان كۆزلىرىدىن قەتئىيلىك، كەسكىنلىك چىقىپ تۇراتتى. بىز بىر-بىرىمىزدىن تىنچلىق-ئامانلىق سوراشتۇق. بۇ قاۋۇل ئەر مەن بىلەن قول ئېلىشقاندا، قوللىرىم ھەقسىزلەن سەل ئۈيۈشقانىدەك بولۇپ قالدى.

بىزنىڭ ماشىنىمىز قوزغالدى-دە، ماشىنا توختىتىش مەيدانىنىڭ ئىكىكىنچى رەت ئىچىدىن جەريانە ئېلىش ئۈچۈن بىزگە قاراپ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان خادىمنىڭ كۆز ئالدىدىن غايىب بولدى. جانى

ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئانچە-مۇنچىلا سۆزلەپ قويدى. كىشىلەردە ئادەتتە ئۆزىنىڭ كېسىلى ئۈستىدە گەپ قىلغانداى بولىدىغان زوق ئۇنىڭدا بىر ئازمۇ يوق ئىدى. گەرچە بىر ئايدا ئىككى قېتىم نېۋىيا دوختۇرخانىسىغا بېرىپ كېسىلىنى تەكشۈرتۈپ تۇرۇۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن ئەھۋال نورمال ئىكەن. ئۇ ئىشقا چىقىشقا باشلاپتۇ، ۋاقتىنچە ھەپتىسگە ئۈچ كۈنلا ئىشلەيدىكەن، ئەمما ھەپتىدە ئۈچ كۈن ئىشلىسىمۇ، ئۇنىڭ مۇئاشىغا تەسىر يەتمەيدىكەن. ئۇ بىكار تۇرۇشنى خالىمايدىكەن. ئۇ باشقىلارغا ئوخشاش تۇرمۇش كەچۈرۈۋېتىپتۇ: باللىرىغا قارايدىكەن، تېلېۋىزور كۆرىدىكەن، مەززە قىلىپ تۇرۇپ بىرنېمىلەرنى يەيدىكەن، كەچكى تاماقتا ئانچە-مۇنچە مۇسەللەس ياكى پىۋىمۇ ئىچىپ قويىدىكەن. ماشنا ھەيدەيدىكەن، كۆپ ۋاقتىنى كىتاب كۆرۈشكە سەرپ قىلىدىكەن. ئۇ تېخى يازدا بالا-چاقىلىرى بىلەن بىللە سوۋېت ئىتتىپاقىغا بېرىپ ئايلىنىپ، ئىسلاھاتنىڭ ئەھۋالىنى كۆرۈپ باقماقچى بولۇۋېتىپتۇ. مەن ئۇنى ئۇمىدسىزلىنىپ قالمىسۇن دەپ، ئۇنىڭغا ھازىر تېخى ئىسلاھاتنىن بىرەر نەتىجە كۆرۈلمىگەنلىكىنى ئەسكەرتىپ قويدۇم.

جانى ئۆزى ياكى بىرەر ئىشنىڭ تەپسىلاتى ئۈستىدە توختالغاندا كۆپ گەپ قىلمايتتى، ۋېرا بىرەر ئىش ئۈستىدە توختىلىدىغان بولسا، ئاغزى ئاغزىغا تەگمەيتتى. مەن ئۇنىڭدىن ئۇلارنىڭ ھەممە كەچۈرمىشلىرىنى تەپسىلى ئۇقتۇم. جانى دوختۇرخانىغا بېرىپ كېسىلىنى تەكشۈرتۈپتۇ، شۇنىڭدىن كېيىن ئۆزىگە كېرەكلىك بولغان بۇرەكنىڭ تېپىلىپ قېلىشىنى كۈتۈشكە باشلاپتۇ، ئىككىنچى تۇرلۇك قىلىپ ئېيتقاندا، ئۇنىڭ ھايات تۇرۇشى ئۈچۈن ئىككىنچى بىر كىشىنىڭ ئۆلۈشى لازىم بوپتۇ. قاتناش ۋەقەسى كۆپ يۈز بېرىپ

تۇرۇۋاتقان ئەھۋالدا، ئۇنىڭغا كېرەكلىك بولغان يۇرەكنىڭ پات ئاردا تېپىلىپ قېلىشى تۇرغان گەپ ئىدى، بۇنىڭدىن گۇمانلىنىشقا بولمايتتى. بىر ئادەم ئۇچۇن ئېيتقاندا، بىزنىڭ بۇرۇنقى قارىشىمىز-دىكىدەك، ھەرقانداق بىر يۇرەك ئۇنىڭغا ماس كېلىۋەرمەيتتى. پەقەت ئۇنىڭ ئورگانىزمىغا ماس كېلىدىغان ھەمدە ئۇنىڭ بەدىنىدە ھايات تۇرالايدىغان يۇرەكلا ماس كېلەتتى. بۇنىڭدىن سىرت، قان تىپى ئوخشاش بولۇشى لازىم ئىدى — قان تىپى ئوخشاش بولغاندىلا، ئاندىن بەرگەن قانىنى قوبۇل قىلالايتتى.

ئىتالىيىدە يۇرەك بىلەن تەمىن ئەتكۇچىلەر ئاساسەن موتسكلىت مىنىدىغانلار، يۇرىكىنى قاپتەك قىلىپ، موتسكلىتنى سائىتىگە 120 كىلومېتر تېزلىكتە ھەيدەيدىغان، ھېچنېمىدىن ھېيىقمايدىغان ياشلار ئىدى. بۇ يەردە موتسكلىت قالپىقىنى كىيگەن ھەربىر ياش يوشۇرۇنما ئۆزىنى ئۆلتۈرگۈچىلەر دەپ قارىلاتتى.

جانى بۇلار ئۇستىدە ئويلاشنى زادى خالىمايتتى. ئۆزىنىڭ جېنىنى ئەزرائىلنىڭ قولىدىن خەقنىڭ جېنىنىڭ بەدىلىگە سېتىۋېلىش خىرىستىيان مۇخلىسى بولغان جانى ئىنتايىن يامان كۆرىدىغان ئىش ئىدى. بىراق، ئۇ ئۆز ئارزۇسىغا خىلاپ ھالدا ھەقىقەتەن-مۇ شۇنى كۆتۈۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئازاب بىلەن كۆتىۋاتاتتى، شۇڭا ئۇ دوختۇرخانىغا «ئىنجىل»دىن بىرنى ئېپكېلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. جانى خىرىستىيان دىنىنىڭ سادىق مۇخلىسى ئىدى، ئەمما ئۇ بۇ مۇقەددەس كىتابتىن خۇدانى ئىزلىمەيتتى. بۇ كىتابنى كىمنىڭ يازغانلىقى نامەلۇم ئىدى، مەيلى نېمىلا بولسا بولسۇن، ئۇنى دۇنيا ئېتىراپ قىلغان، ياشايدىغان ئورنى مۇقىم بولمىغان مەدە-نىيەتسىز مىللەت يازغان ئەمەس ئىدى. «ئىنجىل» جانىغا بىرخىل

پەۋقۇلئاددە ھوزۇر بېرەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ كۆڭلىدىكى خۇداغىلا ئېتىقاد قىلاتتى.

جانى ئەدەبسىزلىك ھېس قىلىۋاتقان ھەمدە ئۇنىڭ بېشى قېتىۋاتقان مەزگىل كۈنلەپ، ھەپتىلەپ ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئويلىماي بولمايدىغان ئىشلارنى ئويلىماسلىققا تىرىشاتتى. ئۇ "دۇنيادا ھەممىدىن مۇھىمى يۈرىكىنى ساقلاپ قېلىش، چۈنكى ھاياتلىقنىڭ مەنىسى مۇشۇ يەردە" دېگەن ئىككى قۇر خەتكە تىكىلىپ قارايتتى...بىراق ئۇ يۈرىكىنى ساقلاپ قالالمىدى، ساقلاپ قېلىشمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى: ئۇ تۇغۇلغان كۈنىدىن باشلاپلا ئۇنىڭ ساغلام كۆكرەك قەپىزىدە ئاجىز ھەم تۇغما كېسەل يۈرەك سوقۇپ تۇراتتى. "يالغان گەپ قىلىدىغان ئېغىزنى ئېچىپ، قۇۋۇلىنى ئۇنىڭدىن قوغلاپ چىقىرىش" ئاسان، لېكىن خۇدانىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ يالغان ئېيتقانلىقىنى ئاقلاش تولىمۇ تەس. سەن ئۆزەڭنىڭ چاتاق چىقىقان يۈرىكىنى ئالماشتۇرۇشنى تەلەپ قىلمايلا تۇرالامسەن؟ سېنىڭ جەزمەن سېنىڭ ھاياتىڭ ئۈچۈن ئۆلىدىغان، ئىسمى نامەلۇم بولغان ئادەمنىڭكىدىن ئارتۇق يېرىڭ بارمۇ؟ ئۇ قۇياشتىن، يەر-زېمىندىن، سۈيىگەن كىشىسىدىن، ئۇرۇق-تۇغقانلىرىدىن ۋە كىشىلەرنىڭ ئېرىشىشى مۇمكىن بولغان بارلىق شادلىقتىن مەھرۇم بولىدۇ، لېكىن سەنچۇ؟ ئالدىڭدىكى بالاڭنى ئەركىلىتىپ، خوتۇنۇڭنىڭ كۆزىگە قاراپ، مۇسەللەس ئېچىپ، تېلېۋىزورنىڭ ئالدىدا مۇگدەپ ئولتۇرسەن. "ئىككى كۆزۈڭ بىلەن ئالدىڭغا قارا، كىرپىكلىرىڭمۇ ئېچىلىپ"..."ئۆزەڭگە كىشىلىك ھاياتلىق يولى تاللىسۇن، مۇشۇ يولدا ئۇنىڭ تەرەپكىمۇ، سول تەرەپكىمۇ قايرىلمايلا، پۈختا قەدەم تاشلاپ ماڭغىن، يۈتۈڭ قىڭغىر-يامان يوللارغا كېتىپ قالمىسۇن..."

بەزىدە ئۇ ئەسلىدە ئوپېراتسىيە قىلىشقا قوشۇلمىغان بولسام بوپتىكەن، بەربىر يېتىپ كېلىدىغان قەرەلنى قارشى ئېلىشىم لازىم ئىدى دەپ ئويلايتتى، لېكىن ئۇ يەنە خوتۇن ۋە بالا-چاقىلىرىنى ئويلايتتى. ئۇنىڭ ئۇلارنى يات يۇرتتا يالغۇز قالدۇرۇپ قويۇشى مۇمكىن ئىدى، شۇڭا ئۇ ئۆزىنىڭ ئۇنداق ئويلاشقا هەققى يوق ئىكەنلىكىنى چۈشىنەتتى. دوختۇرلار كۇنىدىن كۇنگە ئۆزىنىڭ ئىشەنچىنى يوقتىۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن دائىم كېلىپ ئۇنى يوقلاپ تۇراتتى، ئۇنى ئىشەنچ باغلاشقا ئۇندەيتتى. جانىنىڭ كېسىلى بارغانسېرى ئېغىرلاشتى. ۋېرا كېلىپ دوختۇرخانىنىڭ يېنىدىكى بىر جايغا ئورۇنلاشتى — شۇنىڭ بىلەن جاندا يەنە كۆچلۈك هاياتلىق ئۈمىدى تۇغۇلدى، ئامان قالدىغان بولسام، داۋاملىق ياشايدىغان، مەڭگۈ ياشايدىغان بولسام، نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى! دەپ ئويلايتتى ئۇ.

جانى ئورنىدىن تۇرالمايدىغان بولۇپ قالدى، ئۇ ئېغىرلىشىپ كەتكەن پۇتلىرىنى زادىلا قىمىرلىتالمايدىغان بولۇپ قالدى. ئىشىپ كەتكەن بەدەنلىرى ئېغىرلىشىپ، گويا ئاجىز ئۇستىخانلىرىنى يەنچىپ تاشلايدىغاندەك تۇيۇلدىغان بولدى. مانا مۇشۇ پەيتتە، 22 ياشلىق بىر موتسكلىتچى نېۋىيانىڭ جىمجىت بىر كوچىسىدا هادىسگە ئۇچرىدى. بۇ ياش جىددىي ئوت ئۆچۈرۈشكە كېتىۋاتقان ئوت ئۆچۈرۈش ئەترىتىنىڭ ساقچىسى ئىدى. ئۇ تېخى كۆرىستىلگەن جايغا يېتىپ بارمىغانىدى. ئاسلان كۆتۈرىۋالغان بىر قىزچاق ئۇچقانىدەك كېتىۋاتقان موتسكلىتىنىڭ ئالدىدىن توغرىسىغا كېسىپ ئۆتمەكچى بولدى. ئۇ قىز ئاسلانىنىڭ بۇرگە بېسىپ كەتكەن قورسقىنى قاشلاپ كېتىۋاتقانلىقى ئۈچۈن، بېرىلگەن سىگنالنى ئاڭلىماي قالدى.

موتسكلىتچىنىڭ كىم ئامان قېلىشى كېرەك ــ ئاسلان كۆتۈرىۋالغان قىزچاق ئامان قېلىشى كېرەك. ياكى ئۆزەم ئامان قېلىشىم كېرەكمۇ دېگەن مەسىلىنى تاللاۋېلىشقا قالغان ۋاقىت تولىمۇ قىسقا ئىدى. ئۇ قىزنىڭ ئامان قېلىشىنى تاللاپ، رولنى دەرھال بىر ياققا بۇرىدى ــ دە، بىر سېمونت تامغا بېرىپ ئۇرۇلدى.

ئۇنىڭ بېشى يېرىلغان، يۈز سۆڭەكلىرى سۇنۇپ، ئومۇرتقىسى ئۇزۇلگەن، جىگەر ــ تاللىرىمۇ زەخمىلەنگەنىدى. لېكىن شۇنداق قاتتىق زەخمىلەنگەن بۇ گەۋدىنى چېنىققان تەنھەرىكەتچىدە بولىدىغان ساغلام يۈرەك ھەرىكەتلىنىپ تۇراتتى. بۇ بولسا خەۋپ ئىچىدە قالغان جانى ئۈچۈن بەكمۇ زۆرۈر بولغان يۈرەك ئىدى.

دوختۇرلار خوددى بىر ئاز ئۇمىد باردەك، كېلىشمەسلىككە ئۇچرىغان موتسكلىتچىنى بار كۈچى بىلەن قوتۇلدۇرۇشقا كىرىشتى. دەرۋەقە، ئۇنى قوتۇلدۇرۇۋېلىشقا مۇمكىن بولمايدىغانلىقىنى ئۇلار ئوبدان بىلەتتى. لېكىن بۇ ئۇلارنىڭ كەسپىدە قانداقلا بولمىسۇن ئىپادىلەنمەسلىكى كېرەك ئىدى.

ــ بۇلارنى جانى بىلەتتى، ــ دېدى ۋېرا، ــ ئۇ بىردەم ــ بىردەم «ئىنجىل»نى سورايتتى. مەن ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلىۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبىنى بىلدىم: ئۇنىڭ ۋاقىت ــ سائىتى تۈگەپ قېلىۋاتقاچقا، ئۇ ھېلىقى تۈگەي دەپ قالغان گەۋدە ئىچىدىكى ئاران ھەرىكەتلىنىپ تۇرغان يۈرەكنىڭ ئاخىرقى مىنۇتلىرىغىمۇ ئۇلىشالايدىغاندەك ئىدى. مەن دىنغا ئىشەنمىگەچكە، دۇئا ــ تەلەپ دېگەننى بىلمەيتتىم. لېكىن شۇنىسى كۆڭلۈمگە ئايان ئىدىكى، مەن ئىچىمدە ئەزرائىل ھېلىقى قوتۇلدۇرۇۋالغىلى بولمايدىغان ياش بالىنىڭ جېنىنى ئالسىكەن دەپ تىلەۋاتاتتىم. ئەخلاق توغرىسىدىكى ئابىد-

تراکت نۇقتىسىنەزەر بىلەن قارىغانىدا، بۇ ئەلۋەتتە ياخشى ئەمەس ئىدى، بىراق مەن جانغا بەك كۆيەتتىم، ئائىلىمىزدىن ۋە ئۆزەمدىن تولىمۇ ئەنسىرەيتتىم ــ يالغان ئېيتىشنىك نېمە ھاجىتى؟ ــ ھېچقانداق ۋىجدانسىزلىق دېگەن نېمىنى ھېس قىلمايتتىم. ياق، مەن جانى دۇنيا قىلىۋاتقان چاغدىلا بۇنى ھېس قىلدىم، ئۇ ئىختىيارسىز ھالدا كەينى-كەينىدىن دۇنيا قىلىۋاتاتتى، ئۆزىنىك دۇنيا قىلغاندا "خۇدا، ماڭا سەۋر ئاتا قىلغايسەن" دېگەنلىكىنى ئۇنىك ئۆزىمۇ بىلمەيتتى. ئۇ ھېلىقى ئىشنىك بالدۇراق يېتىپ كېلىشىنى تىلىمەيتتى، پەقەت خۇدادىن مەدەت بېرىشنى، ئازابقا چىدايدىغان سەۋر-تاقەت ئاتا قىلىشنى، زادىلا تونۇشلۇق بولمىغان ئىككىنچى بىر ئادەمگىمۇ زىيان سالماسلىقنى تىلەيتتى. مانا شۇ چاغدىلا، جانىنىك مەندىن نەقەدەر ئالىي پەزىلەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلدىم.

كۈنلەر كەينى-كەينىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. ھېلىقى ياش تېخى ئۆلمىگەنىدى، بىراق جانى سەكراتقا چۈشۈپ قالدى.

ھېلىقى ياش بالىنىك ئاتا-ئانىسى بىركېچىك شەھەردىن دەرھال يېتىپ كەلدى. تاشقى كېسەللىكلەر بۆلۈمىنىك باش دوختۇرىمۇ دەم ئېلىش ۋاقتىنى توختىتىپ، سارتىن ئارىلىدىن ئايروپىلان بىلەن قايتىپ كەلدى.

دوختۇرلار موتسكلىتچىنى قوتۇلدۇرۇپ قېلىشقا ئامال قىلالمىدى، لېكىن ئۇنىك ئۆمرىنى ئۇزارتىپ تۇرۇۋاتاتتى، بۇ ئىش جانىنى جېنىدىن جۇدا قىلىش بىلەن باراۋەر ئىدى. دوختۇرلار گويا قىمار مەيدانىدىكى دەتتىكام دەپ ئولتۇرغان قىمارۋازلارغا ئوخشاش تەلەي سىناپ تۇراتتى ــ قانداق نەرسىنى دو تىكسىمۇ جەزمەن ئۇتۇپ تۇراتتى. ئەمما ئۇلارنىڭمۇ نېمە ئامالى بولسۇن؟ ئۇلارنىك تاللاپ

ئولتۇرۇش هوقۇقى يوق ئىدى: قىلغان ئەجرى بىكارغا كەتمىسۇن، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئىككىنچى بىر ئادەمنىڭ ھاياتىغا خەۋپ يەتمىسۇن، بىر كىسەلنىڭ ھاياتىنى ئازراقلا ئۇزارتىش ئىمكانىيىتى بولسىلا، دوختۇرلار ئۇنىڭ ھاياتىنى پۈتۈن كۈچى بىلەن ساقلاپ قېلىشى لازىم ئىدى. ياش بالىنىڭ نەپىسى توختىدى، لېكىن ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ سوقۇپ تۇرغانلىقى يەنىلا بوش بىلىنىپ تۇراتتى. يۈرەك ئاللىقاچان ئۆلگەن تەنىنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ، ھەيران قالارلىق دەرىجىدە ئۆز ئالدىغا ياشاۋاتاتتى. تەجرىبىلىك، ئىش كۆرگەن دوختۇرلارنىڭ سەگەك كاللىسىدا بىردىنلا ئاجايىپ تۇيغۇ پەيدا بولدى. ھەممە ئىش قولىدىن كېلىدىغان يامان بىر ئادەم تەبىئىي تىلسىماتقا ئۆز بېشىمچىلىق قىلىپ ئۇسۇپ كىرگەن ئادەمنى جازالاش كېرەك دەپ ئاقىۋىتى پاجىئەلىك بولغان چاقچاقنى قىلىۋاتقاندەك ئىدى. بۇ گەرچە جىن-شەيتاننىڭ ئىزىقتۇرۇشى بولمىسىمۇ، لېكىن ئويلاپ تاپقىلى بولمايدىغان ۋە ئادەمنى ئازابلايدىغان بىر ئەخلاقىي سىرئىدى، چۈنكى ھەممىنى ئېنىق ئايرىيدىغان ئەخلاقىي قىممەت دۇنياسىدا لوگىكا بۇنىڭغا ئامالسىز ئىدى.

ئۆلۈككە ئوخشاپ قالغان، ئاران سوقۇۋاتقان يۈرەكنىڭ ياردىمىگە تايىنىپ ياشاۋاتقان ياش بالىدا ھېچقانداق مەسىلە يوق ئىدى. ياشىنىپ قالغان ئاتا بىلەن ئانا بىر خىل تەلۈە ئۇمىد بىلەن ئازابلىنىپ، بالىسىنىڭ ئالدىدا تۇراتتى، تەقدىر ئۇلارنىڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا بۇ ئوغۇلنى نېسىپ قىلغانىدى. ئۇلار بالىسىنىڭ داكا بىلەن تېڭىلغان باش-كۆزىگە ۋە مومىيادەك يۆگەلگەن تېنىگە قارىماستىن، پۈت-قولى بولمىسۇن، مەجرۇھ بولسىمۇ، ئېسىنى يوقاتقان بىر گەۋدە بولسىمۇ ئامان قالسا، ئۇنى ئوبدان كۈتسەك،

ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ سوقۇشىنى ئاڭلىساق دەپ ئويلايتتى.

جانىنىڭ يۈرىكى سوقۇشتىن توختاشقا باشلىغان ھەمدە سۈنئىي نەپەس ئالدۇرۇش ئارقىلىق يۈرەكنىڭ ھەرىكىتى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن كۈنى ياش بالىنىڭ يۈرىكى مەڭگۈگە توختىدى. ئۇنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىش يولىدىكى بارلىق تىرىشچانلىقلار ھېچقانداق ئۇنۇم بەرمىدى ــ مانا بۇ ئاخىرقى ئۆلۈم ئىدى.

جانى سەكراتقا چۈشۈپ قالغان تۇرسۇمۇ، دوختۇرلار ھېلىقى "ئازاد بولغان" ــ بۇ سۆز تولىمۇ قوپال تۇيۇلىدۇ! ــ يۈرەكنى يەنىلا يېنىكلىك بىلەن ئېلىپ بىرنېمە قىلالمايتتى، بۇنىڭ ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۆلگۈچىنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ ماقۇللۇقىنى ئېلىشى لازىم ئىدى. ئانىسى ئېغىر دەرىجىدە شۇك بولۇپ قېلىپ، ھوشىدىن كەتكەنىدى. ئاتىسى ئىككى كۆزىنى چەكچەيتكىنىچە قېتىپ قالغانىدى، ئۇنىڭ كۆزى بۇ جايدا كەم تېپىلىدىغان سۈزۈك كۆك كۆزلەردىن ئىدى. ئۇمۇ تۇرمۇش ۋە دۇنيادىن ئۇمىدىنى ئۈزگەنىدەك كۆرۈنەتتى. قانداق ئېغىز ئېچىش كېرەك: بالىسىزلىنىڭ تېخى قاتمىغان بەدىنىدىن يۈرەكنى ئېلىۋېلىشقا رۇخسەت قىلىنىڭ دېيىش كېرەكمۇ؟ ھەممە يېرى يارىلانغان، قاراپ چىدىغىلى بولمايدىغان بۇنداق بەدەننى يېرىش ئايرىلىش ۋاقتىدىكى سىلاپ-سىپاپ قويۇش ئەمەس ئىدى. بىراق، تاشقى كېسەللىكلەر بۆلۈمىنىڭ باش دوختۇرى بۇ ئىشنى قىلىدى. بوۋاي خۇددى تىنىش بەلگىسى قويۇۋاتقاندەك، تاكى دوختۇرنىڭ سۆزى تۈگىگىچە بىر قېلىپتا ۋە تەنتەنىلىك ھالدا توختىماي بېشىنى لىڭشىتاتتى. ئۇ دوختۇرنىڭ نېمىنى تەلەپ قىلىۋاتقىنىنى زادى چۈشەنمەيتتى. دوختۇرنىڭ سۆزى تۈگىشى بىلەنلا، بوۋاي قېتىپ تۇرۇپ قالدى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ئۇمىدسىزلىك ئۇچقۇنلىرى ئەكس

ئېتەتتى. ئۇنىڭ بۇ قاراشلىرى يۈرەكنى پارە-پارە قىلاتتى. لېگىن دوختۇرنىڭ بايقىشىچە، بالا دەردىنى ئىچىگە يۇتۇۋاتقان بوۋاي ئۆزىنىڭ مەرتلىكىنى تولۇق كۆرسىتىۋاتاتتى. شۇنىڭ بىلەن دوختۇر ئۇمىدنى بوۋاينىڭ مىجەزى ۋە ئېڭىدىكى بۇ ئىپادىسىگە باغلىدى-دە، ئۇنى سۆز بىلەن كۆندۈرۈشكە كىرىشتى. بوۋاينىڭ قېتىپ تاتىرىپ كەتكەن يۈزىگە قان يۈگۈرۈشكە باشلىدى، كالپۇكلىرىمۇ قىزىل تۈسكە كىردى ھەم مىدىرلاشقا باشلىدى؛ ئازراق تەلۈلۈكمۇ يوقالدى. ئۇنىڭ ئەقلىنى تاپقانلىقى مەلۇم بولۇپ تۇرغان كۆزلىرى دوختۇرغا تىكىلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ بوغۇق ئەمما ئېنىق تەلەپپۇز بىلەن:

ــ چۈشەندىم، سىز بالامنىڭ تېنىدىن كېسەل كىشىگە كېرەك بولغان نەرسىنى ئېلىۋېلىڭ، ــ دېدى ۋە بىردەم جىم بولۇپ قالدى، ــ مېنىڭ بۇ گېپىم ئۆزەمگىمۇ، خوتۇنۇمغىمۇ ۋەكىللىك قىلىدۇ.

ئوپېراتسىيە ئالتە سائەت داۋام قىلدى. ئوپېراتسىيە تۈگىشى بىلەنلا دوختۇر ھوشىدىن كېتىپ يىقىلدى. كېيىن ئۇ ئوپېراتسىيىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشىغا ئىشەنمەي كەلگەنلىكىنى ئېيتتى. لېكىن، ھەممەيلەننىڭ ئويلىمىغان يېرىدىن چىقىپ، جانى ئامان قالدى. خەنىڭ يۈرىكى ئۇنىڭ كۆكرەك قەپىزىدە سوقۇشقا باشلىدى، دەسلەپتە سوقۇشى ناھايىتى ئاجىز بولدى، بىر سوقۇپ، بىر توختاپ تۇردى، تۇرۇپ-تۇرۇپ تاشقى دۇنيانىڭ يارىدىمگە تايىنىشقا تۇغرا كەلدى، كېيىنچە بارا-بارا ئۆز ئىزىغا چۈشۈپ، رىتىملىق، نورمال سوقىدىغان بولدى. ئۇ گويا ئۆزىنىڭ يېڭى ماكانىنى ئېتىراپ قىلغاندەك ئىدى.

جانی هوشىغا كەلدى. ياش بالىنىڭ ئاتىسى جانىنى يوقلاشىنى تەلەپ قىلدى. ۋېرا بۇ كۆرۈشۈشنى ئېرىم ئۇچۇنمۇ ۋە ياش بالىنىڭ ئاتىسى ئۇچۇنمۇ كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان كۆرۈشۈش بولارمىكىن دەپ ئەندىشە قىلغانىدى. بىراق بۇنى ئۇ ئەمەس، بەلكى جانى بەلگىلەيتتى. بوۋاي كېسەل ياتقىغا كىردى. بوۋاي رۇخسەت بويىچە پەقەت بەش مىنۇتلا تۇردى ـ دە، ئۆيدىن چىقىپ، قول ياغلىقى بىلەن تەرلەپ كەتكەن پېشانىسىنى سۈرتتى. ئۇنىڭ ياداڭغۇ يۈزىدىن قايغۇ ھەم خاتىرجەملىك چىقىپ تۇراتتى. ۋېرا ئۇنى قارشى ئېلىپ ئورنىدىن دەس تۇردى، بوۋاي ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى.

ــ سىزنىڭ ئېرىڭىز ياخشى ئادەم ئىكەن. بىزنىڭ بالىمىز جورجمۇ ياخشى بالا ئىدى. ئۇ بىر كىچىك قىزنىڭ ھاياتىنى قۇتۇلدۇرۇپ قالغانىدى، ئۇنىڭ يۈرىكى جانىنىمۇ قۇتۇلدۇرۇپ قالدى. ياشىغان ۋاقتى بەك قىسقا بولسىمۇ، ئىككى ئادەمنى قۇتۇلدۇرۇپ قالغان بىر ئادەمنىڭ ھاياتى بىكار ئۆتمىگەن بولىدۇ. بىز ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ بىر ھەقتى ئادەمنىڭ كۆكرەك قەپىزىدە سوقۇپ تۇرغانلىقىغا خۇشالمىز. ھازىر خوتۇنۇمىنىڭ ئەھۋالى ياخشى ئەمەس. بىراق، سىز شۇنىڭغا ئىشىنىڭكى، مەن جانىنىڭ ئەھۋالىنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ بېرىدىغان بولسام، ئۇمۇ ماڭا ئوخشاش ھېسسىياتتا بولىدۇ.

ئۇ ئېگىلىپ بىر تازىم قىلىپ قويۇپ، دەرۋازىغا قاراپ ماڭدى. ۋېرا خۇددى بىر يېقىن تۇغقىنى بىلەن خوشلاشقاندەك بولۇپ قالدى.

روژدېستۋو بايرىمى بولغاندا، جانى بوۋاي بىلەن مومايىنىڭ

بايرىمنى تەبرىكلىمەكچى بولدى. ئۇنىڭدا ئادرېس بار ئىدى. ئاق كۆڭۈل موماي بىلەن قەيسەر بوۋاينىڭ يەنە ئارتۇقچە ئازابلانماسلىقى ئۈچۈن، ۋېرا ئۇنى بۇ نېيتىدىن ۋاز كېچىشكە دەۋەت قىلىپ، ئۇلار ئىلگىرى ناھايىتى قەيسەر، ناھايىتى ئالىيجاناپ ئادەملەر ئىدى، لېكىن ئادەم دېگەن بەرىبىر ئادەم-دە، ئۆتكەنكى ئىشلارنى ئەسلىتىشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ ھېنىڭ گېپىمنىڭ مەنىسىنى چۈشىنىۋاتامسەن؟ دېدى.

— بولدى، — دېدى جانى ئارتكرىتكىنى يىرتىپ تاشلىۋېتىپ.

بىراق روڭدېستۇو بايرىمى بولغان كۈنى ئەتىگەندە، ئۇلار ئىككى قېرىندىن كەلگەن قىسقا خەتنى تاپشۇرۇۋالدى. خەت ناھايىتى سەمىمى، دوستانە تەلەپپۇزدا يېزىلغانىدى: "سىلەر بىزنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ قالدىڭلار، ئەمما بىز سىلەرنى كۆرۈشنى تولىمۇ ئارزۇ قىلىمىز."

جانى ئۇلارغا تەكلىپ ئەۋەتتى، ئۇلار تېزلا يېتىپ كەلدى. بوۋاينىڭ شمالللىقلارغا خاس بولغان كۆك كۆزلىرى ئانچە-مۇنچە خۇنۇكلىشىپ قالغان بولسىمۇ، ئۆزى يەنىلا روھلۇق ئىدى. ۋېرا ئالدىراشلىقتا بىرلا قېتىم كۆرگەن ئەمما جانى كۆرۈپ باقمىغان ئانا بولسا ۋىجىك، چاچلىرى پۈتۈنلەي ئاقارغان ئايال ئىدى، ئۇنىڭ كالپۇكلىرى ئەتراپىدا ئۇنىڭ بېشىدىن ئىسسىق-سوغۇقنى ئۆتكۈزگەنلىكىنى بىلدۈرىدىغان قورۇقلار بار ئىدى. كۆزلىرى پىلىلداپ تۇراتتى. جانى بىلەن ۋېرا ئۇنى قانداق قارشى ئېلىشنى بىلمەي قالدى، بۇ ھال ئۇلارنى بۇ دەسلەپكى كۆرۈشۈشتە سەل ئۇڭايسىزلاندۇرۇپ قويدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە جانى ئۇنى بېشىمدىن ئايىغىمغىچە سەپسېلىپ قارارمىكىن دەپ ئەندىشە قىلىپ تۇراتتى. ئۇ باشقىلارنىڭ

كۆزنىگە چېلىقىشىنى ياخشى كۆرمەيتتى. بىراق ئويلىمىغان يەردە موماي ئۇنىڭغا لاپىيدە بىر قاراپ قويۇپ، تاماق ئېتىۋاتقان ۋېراغا قارىشىپ بېرىش ئۈچۈن ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى.

كېيىن ۋېرا بىلەن جانى ئادەتتىكىدىن باشقىچە بولغان بۇ كۈننى ئەسلەشكە باشلىدى. ئۇلار ھەتتا بۇ كۈننىڭ شۇنداق نورمال، گويا ئادەتتىكى روزدىستۇ بايرىمىدىكىدەك ئۆتكەنلىكىگە سەل-پەل ھەيران قېلىشتى — پەقەت دەسلەپتە سەل-پەل ئوڭايسىزلىق ھېس قىلىشقاندى. ئىككى ئەركىشىدە سەمىمىلىك ۋە تەبىئىي ئاق كۆڭۈل-لۈك ئىپادىلىنىپ تۇراتتى، ۋېرا بولسا سەل-پەل ھودۇقۇپ قالدى. جورجىنىڭ ئانىسى خۇددى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان بىر قەۋەت قاسراقنىڭ ئىچىگە كىرىپ قالغانىدەك ئىدى. ئۇ دەرھال چىنە-قاچا، مۇزلاتقۇ، ئوچاق، قازان-قۇمۇچ، تەختىسە-پەخسە قاتارلىق نەرسىلەر بىلەن ئەمەك بولۇپ كەتتى. بۇ يەردە كىشىنى خۇرسەن قىلىدىغان بىر نەرسە بارئىدى، شۇنىڭ بىلەن ۋېرامۇ قورۇنۇپ ئولتۇرمىدى. ناھايىتى تېزلا ھەممەيلەن گويا كونا تونۇش-لاردەك بولۇپ كېتىشتى. ئۇلارنىڭ گېپى ئانچە كۆپ بولمىدى — يەنى كەلگۈسىدىكى سايلام ئۈستىدە، كىمنىڭ كىمگە ئاۋاز بېرىدىغانلىقى ئۈستىدىلا بولدى، شۇنىڭ بىلەن بىرۋاقتتا، گەپ ئىتالىيىنىڭ ئادەتتىكى ئەھۋالىغا يۆتكىلىپ، پلاددىنىڭ يۇۋېنتۇس كومانداسىدىن چېكىنىپ چىققانلىقى ۋە بۇ ئاتاقلىق پۈتبول كۇلۇبىنىڭ چەكسىز كىرىزىسكە ئۇچرىغانلىقى مەسىلىسىگە كەلگەندە، ئۇلارنىڭ كۆزقارىشى ئانچە ئوخشاش بولماي قالدى. جانى "فىيات" شىركىتىنىڭ خوجايىنى ئانىيىل ئەپەندى ئالىلىبۇرۇنىلا ئۆزىنىڭ توپ كومانداسىغا پۇل تىكمەيدىغان بولغانلىقىنى ئاغزى ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپ كەتتى.

بوۋايمۇ ئەستايىدىللىق بىلەن بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى. ئۇلار ھاۋا رايى ۋە ئۆزلىرىمۇ كۆرمىگەن ھەم ئەنگلىيىنىڭ بىر مەھەل داۋراڭ كۆتۈرگەن يېڭى بىركىنو فىلىمى ئۈستىدە غۇلغۇلا قىلىشنىمۇ ئۇنتۇپ قالمىدى. ئۇلارنىڭ سۆھبىتى ئارىلىقىدا پەيدا بولغان جىمجىتلىقمۇ ئادەمنى ئوڭايسىزلاندۇرمايتتى، چۈنكى بۇ جىمجىتلىقتا دەل جايىدا بولغان بىرخىل يوشۇرۇن سەھنە سۆزى بار ئىدى. جانى بىلەن بوۋاي بىر-بىرىنىڭ سالامەتلىكى ئۈچۈن بىر يۇتۇمدىن ھاراق كۆتۈرىۋەتتى. مېھمانلار ھەر قېتىم كەلتۈرۈلگەن سەيلەرنى ماختاپ كەتتى ھەم بۇنداق سەيلەرنىڭ قانداق قورۇلىدىغانلىقىنى سوراشتى. بايرامليق كۆڭۈل ئېچىش پائالىيىتىگە قاتناشقان بالىلار ئۆيگە قايتىپ كېلىشتى. ئۇبرا ئۇلارنى ئىككى قېرى بىلەن كۆرۈشتۈرگەندىن كېيىن دەرھال تالاغا چىقىرىۋەتتى.

تاماقتىن كېيىن، بوۋاي ساھىبخانىدىن بالكونىدا بىر تال تاماكا چېكىۋېلىشقا رۇخسەت سورىدى.

— مۇشۇ يەردە چېكىۋېرىڭ، — دېدى جانى.

— بۇ يەردە چېكىش زىيانلىق، — دېدى جورجىنىڭ ئانىسى.

— كىمگە زىيانلىق؟ — دېدى جانى ھەيران بولۇپ.

— سىزنىڭ يۈرىكىڭىزگە زىيانلىق، — دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ.

بوۋاي بالكونغا چىقىپ كەتتى، ئۇبرا شىرەنىڭ ئۈستىدىكى نەرسىلەرنى يېغىشتۇرۇشقا باشلىدى.

— قۇلقىمنى كۆكرىكىڭىزگە يېقىپ تىڭشاپ باقسام بولامدۇ؟ — دەپ سورىدى جورجىنىڭ ئانىسى.

— مەرھەمەت، — دەپ ماقۇل بولدى سەل گاڭگىراپ قالغان

جانى.

جورجىنىڭ ئانىسى ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ تەمتىرىمەي ئۇنىڭ كۆڭلىكىنى يەشتى. جانى كۆكرىكىنى تۇك بېسىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ئۈيۈلۈپ تۇراتتى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ غىدىقى كېلىشتىن قورقاتتى، شۇڭا تۇگۇلۈپ كەتتى.

— بولدى، قورۇنماڭ، — دېدى ياشانغان بۇ خانىم، — گەپ ئاڭلايدىغان بالا بولۇڭ.

ئۇ مۇزدەك قۇلىقىنى ئەمچەك تۇگمىسىنىڭ ئاستىغا — يۇرەكنىڭ سوقۇشى ئېنىق بولغان جايغا قىمىرلىماي يېقىپ تۇردى. "ئۇلار مانا مۇشۇ ئىش ئۈچۈن كەپتىكەن، — دەپ ئويلىدى جانى، — يۇرىكىمىنىڭ سوقۇشى تەكشى بولمايدىغان ئەھۋال كۆرۈلمىسۇن جۇمۇ!" ئۇ گويا ئىككى قېرىنىڭ ئالدىدا ئۆز يۇرىكىنىڭ سوقۇشىغا جاۋابكار-دەك، ئاجايىپ بىر خىل ھېسسىياتتا ئىدى. ئۇ ۋېرانىڭ قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى. لېكىن ۋېرا كۈلمىدى. ياشانغان خانىم ئۇنىڭ كۆكرىكىدىن بېشىنى كۆتۈردى.

— يۈرەك سوقۇۋېتىپتۇ، — دېدى ئۇ، — جورجى مېنىڭ قورسىقىمدىكى ۋاقتتىمۇ يۈرىكى مۇشۇنداق سوقاتتى.

خوشلىشىش ۋاقتىدا ئۇ مۇنداق دېدى:

— يۈرىكىڭنى ئوبدان ئاسراڭ.

— بۇ بىزنىڭ يۈرىكىمىز، — دەپ تۇزىتىش بەردى جانى.

— ... ھازىر بىز مانا مۇشۇنداق ياشاۋاتىمىز، — دەپ ھېكايىسىنى تۇگەتتى ۋېرا، — بىز بىر-بىرىمىزگە ئاتكىرىتكا ئەۋەتىشىپ تۇرىمىز، بەزىدە تېلېفون ئارقىلىق سۆزلىشىمىز. ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈش ئۇستىدە مەسلىھەت قىلىۋاتاتىۋق. ئۇلار بىزنى بىرىشقا

تەكلىپ قىلدى، بۇنداقتا تولىمۇ ئاۋارىچىلىق بولىدۇ ــ بالىلارنى ئېلىپ بېرىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ. ئۇلارنىڭ بىزنىڭكىگە كېلىپ ئىككى-ئۈچ كۈن تۇرغىنى تۈزۈك بولار.

ــ ئۇلار بەك چارچاپ كەتمەسمۇ؟

ــ ياق، بۇ ناھايىتى تەبىئىي، چۈنكى ئۇلارنىڭ بالىسىنىڭ تېنىنىڭ بىر قىسمى ھەققەتەن جانىنىڭ تېنىدە داۋاملىق ياشاپ تۇرۇۋاتىدۇ.

ــ بىراق بۇنىڭدىن ھەممىنى سىرلىق قىلىپ كۆرسىتىشىنىڭ پۇرىقى ئاز-تولا چىقىپ تۇرۇۋاتىدۇ. ــ مەن بۇ گەپنى قىلغان ۋاقتىمدا، ئىلگىرى بىرەيلەننىڭ ھېنىڭ بىر ھېكايەمگىمۇ مۇشۇنداق ماركىنى چاپلىغانلىقىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ قالغانىدىم...

لېكىن بۇ قانداق بولغىنى؟ ئەپسانىنىڭ رېئاللىقتا ئايلىنىشىغا نېمە سەۋەب بولدى؟ بۇ نېمە؟ كاللىمزنى ئىلىشتۇرۇپ، بىر پارچە مۇسكۇل قۇرۇلمىنى مۇھەببەتكە، مۇلايىملىققا، دەرد-ئەلەمگە، ئىچ ئاغرىقىغا، تىت-تىتىلىققا ھەتتا ئالىي ئەستە تۇتۇش ئىسكىلاتىغا ئايلاندۇرىدىغان ھېلىقى خىيالىي غەلىبىمۇ؟ "ھە، يۈرەكنىڭ ئەستە تۇتۇشى سەندىكى بىچارە ئەقىلنىڭ ئەستە تۇتۇشىدىن ئارتۇقمۇ؟" مانا مۇشۇ بىر پارچە مۇسكۇل بىزنىڭ ئەڭ مۇھىم قارارلارنى چىقىرىشىمىز ۋە ھەرىكەتلەرنى قىلىشىمىزغا، جۇملىدىن ئۆزىمىزنىڭ سالامەتلىكىنى قوغداشتا ئىختىيارسىز ھالدا قىلىدىغان ھەرىكىتىمىزنىڭ تامامەن ئەكسىچە بولغان قۇربان بېرىش ھەرىكىتىنى قىلىشىمىزغا بۇيرۇق بېرىدۇ، ئۇ ئادەمنى ياخشىلىق قىلىش ياكى ياماناتلىق قىلىش، قەھرىمانلىق بىلەن ئۆزىنى بېغىشلاش ياكى مەڭگۈ جىنايەتچى بولۇش يولىغىمۇ ئاسانلا باشلايدۇ، قىسقىسى، ئۇ ئادەمنى

يا ئۇلۇغ باتۇرغا ياكى توخۇ يۇرەكىكە ئايلانىدۇرىدۇ. ئۇ يەنە تام سائەتنىڭ مايانىسىغا ئوخشاش، ئادەم بەدىنىدە ھەرىكەتلىنىپ تۇرىدۇ، ئۇ ئىنسانلارنىڭ ھاياتىدىكى مەڭگۈ ھەرىكەتلەنىدۇرگۈچ كۈچ بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

بۇ يوقىلاڭ خىيالىغا بېرىلىگەن "ئادەمنى بىئارام قىلىدىغان چۈشمۇ"؟ ئۇنداق بولىدىغان بولسا، بىز نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭغا شۇنچە ئىشىنىپ كېتىمىز؟ ئادەمگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، بىز زادى نېمىلەرنى بىلىمىز؟ بىز پەقەت ھاياتلىقنى يوقىتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان ساھەدە شانلىق نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردۇق. ئامېرىكىلىق بىر يازغۇچى مۇنداق دەپ توغرا ئېيتىدۇ: "ئالىملارنىڭ كەشپ قىلغىنى نېمە بولسا بولسۇن، تېگى-تەكتىدىن ئېيتقاندا، قورالىنى كەشىپ قىلدى." بىز قىسقۇچپاقا① يۇلتۇزنىڭ ۋەھىمىسى ئاستىدا ياشاۋاتىمىز، ئەمما بىز بۇ قورقۇنچلۇق ئىنلىستا قارشى ئون ھەسسە جاسارەت بىلەن كۈرەش قىلدۇقمۇ ۋە زىيانلىق بولغان ئاتوم ئېنېرگىيىسىنى قويۇپ بېرىشتەك ۋاستىلەرنى توستۇقمۇ؟ بىزنىڭ قىرغۇچ نۇرنى كەشپ قىلىشىمىزغا ئازلا قالدى، لېكىن "20-ئەسىردىكى ۋاباً"نى يوقىتىش يولىدا تېخى بىر قەدەممۇ ئالغا باسقىنىمىز يوق. شۇنداق، بىز ئادەمنىڭ تېنىنى ئۆزگىرىمىز بىلىشكە تېگىشلىك دەرىجىدە بىلدۇقمۇ؟ يەنە ئېيتقاندا، بىز ئۆزگىرىمىزنىڭ بەدىنى ئۈستىدە نېمىلەرنى

① رۇس تىلىدا "قىسقۇچپاقا" دېگەن سۆز بىلەن "راك كېسىلى" دېگەن سۆزنىڭ ئاھانىي ئوخشاش. سوۋېت ئىتتىپاقى زېمىنىدا كۆز، قىش پەسىللىرىدە ۋە باش ئەتىيازدا قىسقۇچپاقا يۇلتۇزىنى كۆرگىلى بولىدىكەن، كونا پەتۋا بويىچە، بۇ يۇلتۇزنىڭ كۆرۈنۈشى يامانلىقتىن بېشارەت بېرىدىكەن.

بىلمەمسز؟ ئادەم دېگەن ئۆزىنى يوقتىش ئۈچۈنلا راۋرۇس كېيىنىدىغان، تىنماي ئەمگەك قىلىدىغان مەخلۇقمۇ؟ "جاھانىدا دانىشمەنلىرىمىز بىلمەيدىغان ئىشلار كۆپ، دوستۇم ھوراش"① دېگەندى سەمرىپ كەتكەن، ھاسراپ تۇرىدىغان، ئاسانلا تەرلەپ كېتىدىغان بىر ياش دانىيلىك. مەيلى ئۇنىڭ زامانداشلىرى بولسۇن ياكى ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆتكەنلەر بولسۇن، ئۇنى زادىلا چۈشىنەلمىگەن. "شاھزادەم، بۇ كونا گەپ." ۋېنتىنبېرگ داشۆسى تەشكىلاتىنىڭ بىر ئەزاسى ئۇنىڭغا مۇشۇنداق دەپ جاۋاب بېرىشنى ئويلىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ تېخى بۇ سۆزنى بىلمەيتتى، ئۇ باشقا گەپنى ئىزدەۋاتقاندا، پۈرسەت ئاللىقاچان ئۆتۈپ كەتكەندى.

(«ھازىرقى زامان سوۋېت ئەدەبىياتى»
ژۇرنىلىنىڭ 1988 ـ يىللىق 2 ـ سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **تۇرسۇن رەھىم**
تەرجىمە مۇھەررىرى: **خوجائابدۇللا ئوسمان**

---

① بۇ شېكسپېرنىڭ داڭلىق سەھنە ئەسىرى «ھاملېت»نىڭ 1 ـ پەردە 5 ـ كۆرۈنۈشىدىكى سۆز. ئەسلىسى مۇنداق: "ھوراش، جاھانىدا پەلسەپىدە خىيالىڭلارغىمۇ كەلتۈرمىگەن ئىش دېگەن كۆپ."

پارچىلار

د. خارمس

دانىئل ئۇانوۋىچ خارمس دەسلەپكى مەزگىللەردىكى سوۋېت ئەدەبىياتىدا داڭ چىقارغان مەشھۇر يازغۇچىلارنىڭ بىرى. ئۇ 1906 ـ يىلى پېتېربۇرگدا تۇغۇلۇپ، مۇشۇ ئەسىرنىڭ 20 ـ يىللىرىنىڭ بېشىدا ئەدەبىيات مۇنبىرىگە قەدەم قويغان، نۇرغۇن شېئىر، ھېكايە ۋە سەھنە ئەسەرلىرىنى يازغان. 20 ـ يىللارنىڭ ئاخىرىدىن باشلاپ ئاساسەن بالىلار ئەدەبىياتى ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللانغان، ئۇنىڭ بالىلار توغرىسىدىكى شېئىرلىرى بىر مەھەل كىشىلەر ئىچىدە كەڭ تارقالغان ۋە مارشاكنىڭ يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشكەن. 1942 ـ يىلى، خارمس بىگۇنا باستۇرۇلۇپ، كېيىن نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن.

خارمس "ئاقلانغان يازغۇچى" بولۇش سۈپىتىدە نىسبەتەن بۇرۇن "تىرىلگەن." سوۋېت ئىتتىپاقىدا چىقىدىغان «يېڭى دۇنيا» ژۇرنىلىنىڭ 1968 ـ يىللىق 8 ـ سانىدا «دانىئل خارمسنىڭ تىرىلىشى» نامىلىق ماقالە ئېلان قىلىنغان. 60 ـ 70 ـ يىللاردا، ئۇنىڭ شېئىرلىرى ئارقا ـ ئارقىدىن ئېلان قىلىنغان، ئۇنىڭ بالىلار ئۈچۈن يازغان شېئىرى «ئۇزان ئۇئانلىچ ساموۋال»، «ئويۇن» قاتارلىقلارمۇ كۆپ قېتىم قايتا بېسىلغان. كۆپچىلىكنى سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ بىمەنىچىلەر ئەدەبىياتى بىلەن تونۇشۇپ باقىۋاتقان دېگەن مەقسەتتە، تۆۋەندە خارمسنىڭ بىر يۇرۇش ھېكايىلىرى «پارچىلار»نىڭ تەرجىمىسىنى بەردۇق.

10 ـ نومۇرلۇق كۆك تاشلىق خاتىرە

كۆزى، قۇلـقى يوق قـزىـل چاچـلىق بىر ئادەم بار ئـىدى. ھەتتا ئۇ تاقىر باش ئىدى، كىشىلەر ئۇنى قىياسەن قىزىل چاچلىق ئادەم دەپ ئاتايتتى.

ئۇنىڭ ئاغزى بولـمىغاچقا، گەپ قىلالـمايتـتى. ئۇنىڭ بۇرنـىـمۇ يوق ئىدى.

ھەتتا ئۇنىڭ پۇت ـ قولى، قورسـىقى، دۈمبـىسى ھەم ئومۇرتقە ـ سىمۇ يوق ئىدى، ھېچقانداق ئـىـچـكى ئەزاسى، ھېچنېـمـىسى يوق ئـىـدى! شۇڭـا بۇ يەردە كـىم توغرۇلۇق سۆزلەۋاتـقـىنـىـمىز مەلۇم ئەمەس.

ئەڭ ياخشىسى، بىز ئۇ توغرۇلۇق سۆزلىمەيلى.

ماگىزىندا ھازىر نېمە سېتىلۋاتىدۇ

كوراتـكـىن دىكاكېيېۋنى ئىزدەپ كەلـدى، قېـرىشـقانـدەك ئۇ ئۆيىدە يوق ئىدى.

بۇ چاغدا دىكاكېيېۋ ماگـىزىنـىدا ئـىدى. ئۇ گۆش، شېكەر ۋە تەرخەمەك ئالدى. كوراتكىن دىكاكېيېۋنىڭ ئىشكى ئالدىـدا ئۇنى بىر ئاز ساقلاپ بېقىپ، ئەمـدى خەت يېزىـپ قويۇپ كېـتەي دەپ تۇرۇشىغا، قولىدا خالتا كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقان دىكاكېيېۋنى تۇيۇقسىز كۆرۈپ قالدى. كوراتكىن دىكاكېيېۋنى كۆرۈپ ۋاقىرىدى:

ـــ مەن سىزنى توپتوغرا بىر سائەت ساقلىدىم!

ـــ تۇزۇك گەپ قىلىڭ، ـــ دېـدى دىـكاكېيېۋ، ـــ مەن ئۆيدىن

چىقىپ كەتكىلى ئەمدى 25 مىنۇت بولدى.

ــ ئۇنى مەن بىلمەيمەن، ــ دېدى كوراتكىن، ــ ئىشقىلىپ مەن سىزنى توپتوغرا بىر سائەت ساقلىدىم.

ــ يالغان سۆزلىمەڭ! ــ دېدى دىكاكىيۇ، ــ يالغان سۆزلەش نومۇس.

ــ شەپقەتلىك ئالىيلىرى، ــ دېدى كوراتكىن، ــ قاپاقلىرىنى تۇرمىگەيلا.

ــ مەن تېخى... ــ دىكاكىيۇ گېپىنى باشلمايلا، كوراتكىن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدى.

ــ ئەگەر سىز... ــ كوراتكىن شۇنداق دېيىشىگە دىكاكىيۇ دەررۇ ئۇنىڭ گېپىنى ئۈزۈپ:

ــ سەنلا ئوبدان! ــ دېدى.

بۇ سۆز كوراتكىننىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بىر بارمىقى بىلەن بۇرنىنىڭ بىر تۆشۈكىنى ئېتىپ، يەنە بىر تۆشۈكىنى دىكاكىيۇغا قارىتىپ مىشقىردى. شۇ پەيتتە دىكاكىيۇ خالتىسىدىن يوغان بىر تەرخەمەكنى ئېلىپ كوراتكىننىڭ كاللىسىغا بىرنى قويدى. كوراتكىن ئىككى قولى بىلەن كاللىسىنى قامالىلاپ تۇتقىنىچە يىقىلىپ ئۆلدى.

هازىر ماگىزىندا ئەنە شۇنداق يوغان تەرخەمەكلەر سېتىلىۋاتىدۇ.

يىقىلىپ چۈشكەن قېرى ئاياللار

ياشانغان بىر ئايال بەك هاياجانلىنىپ كەتكەنلىكتىن دېرىزىدىن پەسكە يىقىلىپ چۈشۈپ يارىلىنىپ قالدى.

يەنە بىر قېرى ئايال دېرىزىدىن بېشىنى چىقىرىپ يېقىنىپ يارلانغان ھېلقى ئايالغا قارايمەن دەپ بەك ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىكتىن، ئۇمۇ يېقىلىپ چۈشۈپ يارلاندى.

ئارقىدىن دېرىزىدىن ئۇچىنچى قېرى ئايال، ئۇنىڭدىن كېيىن تۆتىنچىسى، ئۇنىڭدىن كېيىن بەشىنچىسى يېقىلىپ چۈشتى.

ئالتىنچى ئايال يېقىلىپ چۈشكەندە، مەن ئۇلارغا قاراۋېرىشتىن بىزار بولۇپ، ماڕسېۋسكى بازىرىغا كەتتىم. ئۇ يەردە بىر كىشى بىر قارىغۇغا توقۇلما باش ياغلىقتىن بىرنى بېرىپتۇمىش.

خاتا كۆرۈپ قېلىش

سېمىيون سېمىيونوۋىچ كۆزەينىكىنى تاقاپ قارىغايغا قارىدى. ئۇ قارىغاينىڭ ئۈستىدە ئۆزىگە مۇشتىنى تەڭلەپ ئولتۇرغان بىر دېھقاننى كۆرۈپ قالدى.

سېمىيون سېمىيونوۋىچ كۆزەينىكىنى ئېلىۋېتىپ قارىۋىدى، قارىغاينىڭ ئۈستىدە ھېچكىم كۆرۈنمىدى.

ئۇ يەنە كۆزەينىكىنى تاقاپ قارىدى، قارىغاينىڭ ئۈستىدە ئۆزىگە مۇشتىنى تەڭلەپ ئولتۇرغان دېھقان يەنە پەيدا بولدى.

ئۇ كۆزەينىكىنى ئېلىۋەتتى، يەنە ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى.

ئۇ كۆزەينىكىنى يەنە تاقىدى، قارىغاينىڭ ئۈستىدە ئۆزىگە مۇشت تەڭلەپ ئولتۇرغان ھېلقى دېھقان يەنە پەيدا بولدى.

سېمىيون سېمىيونوۋىچ بۇ ئەھۋالغا ئىشىنىشنى خالىمىدى، ئۇ خاتا كۆرۈپ قالغان بولسام كېرەك دەپ ئويلاپ قالدى.

ياغاچچى كۆشاكوۋ

بۇرۇن كۆشاكوۋ دېگەن بىر ياغاچچى بار ئىدى. بىر قېتىم ئۇ بىر كىچىك دۆكاندىن ياريىلىم سېتىۋالغىلى ئۆيىدىن چىقتى.

ھەممە يەردە مۆز توڭلاپ كەتكەچكە، كوچا ئادەتتىن تاشقىرى تېيىلغاق بولۇپ كەتكەنىدى.

ياغاچچى بىر نەچچە قەدەم ماڭا-ماڭمايلا تېيىلىپ يىقىلىپ، ماڭلىيىنى يېرىۋالدى.

— ئەستاغپۇرۇللا! — ياغاچچى ئورنىدىن تۇرۇپ دورىخانىغا كىرىپ، دورا ئېلىپ ماڭلىيىغا چاپلىدى.

ئۇ كوچىغا چىقىپ بىر نەچچە قەدەم ماڭا-ماڭمايلا يەنە يىقىلىپ، بۇرنىنى قانىتۋالدى.

— ئەستاغپۇرۇللا! — ياغاچچى دورىخانىغا كىرىپ، دورا ئېلىپ بۇرنىغا چاپلاپ قويدى.

ئارقىدىن ئۇ كوچىغا چىقىپ يەنە يىقىلىپ قوۋۇزنى يېرىۋالدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يەنە دورىخانىغا كىرىپ، دورا ئېلىپ قوۋۇزىغا چاپلىدى.

— مۇنداق قىلىڭ، — دېدى دورىخانىنىڭ خوجايىنى ياغاچچىغا، — سىز دائىم يىقىلىپ بىر يېرىڭىزنى يېرىۋالىدىغان بولغاندىكىن، دورىنى كۆپرەك ئېلىۋېلىڭ.

— ھاجىتى يوق، — دېدى ياغاچچى، — ئەمدى يىقىلىپ كەتمەيمەن.

لېكىن ئۇ كوچىغا چىقىپ يەنە يىقىلىپ ئېڭىكىنى يېرىۋالدى.

— ئېپلاس مۆز! — ياغاچچى يەنە دورىخانىغا يۈگۈردى.

— دېمىدىمۇ، — دېدى دوربىنانىڭ خوجايىنى، — يەنە يىقىلىپ كېتىپسىز ئەمەسمۇ.

— يىقىلغىنىم يوق! — ياغاچچى ۋارقىرىدى، — قۇلقىمغا ھېچنېمە خۇش ياقمايدۇ! چاققان دورا بېرىڭ!

دوربىنانىڭ خوجايىنى دوربىنى ئېلىپ بەردى، ياغاچچى دوربىنى ئېڭىكىگە چاپلاپ، ئۆيىگە كەتتى.

لېكىن ئۆيىدىكىلەر ئۇنى تونۇيالماي ئۆيگە كىرگۈزمەي قويدى، ياغاچچى:

— مەن ياغاچچى كۆشاكوۋ! — دەپ قاتتىق توۋلىدى.

— نېمە دېسەڭ دە! — دەپ جاۋاب بېرىشتى ئۆيىدىكىلەر ھەمدە ئىشىكنى مەھكەم ئېتىۋالدى.

ياغاچچى كۆشاكوۋ پەلەمپەيدە بىر پەس تۇرغاندىن كېيىن، "چىرت" قىلىپ بىرنى تۈكۈرۈۋېتىپ يەنە كوچىغا چىقتى.

ساندۇق

ئىنچىكە بويۇنلۇق بىر ئادەم ساندۇقتا كىرىپ، ئارقىدىن ساندۇقنىڭ ئاغزىنى يېپىۋالدى، ئۇنىڭ دېمى سىقىلىشقا باشلىدى.

— قارا بۇنى، — دېدى ئىنچىكە بويۇنلۇق ئادەم ئاران نەپەس ئېلىپ، — بوينۇم ئىنچىكە بولغاچقا نەپەس ئالالمايۋاتقاندىمەن تايىنلىق. ساندۇقنىڭ ئاغزى ئېتىلىپ قالسا، بۇ يەرگە ھاۋا كىرەلمەيدىكەن. مەن ئۆلۈپ قالغۇدەكمەن، لېكىن مەن نېمىلا بولمىسۇن ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئاچمايمەن. ئاستا-ئاستا ئۆلۈپ كېتىمەن. ھايات-ماماتنىڭ ئېلىشقىنىنى كۆرىمەن. ئوخشاش شارائىتتا بىنورمال كۆرەش ئېلىپ بېرىلىۋاتىدۇ. چۈنكى بۇنداق شارائىتتا ئۆلۈم تەبىئىي

يوسۇندا غالىب كېلىدۇ، چوقۇم ئۆلىدىغان ھايات دۇشمەن بىلەن بەھۇدە ئېلىشىدۇ، ھەتتا ئاخىرقى بىر مىنۇتتىمۇ بىھۇدە ئۇمىدىنى ئۈزمەيدۇ. بۇ بىر مەيدان كۆرەشتە ھايات ئۆزىنىڭ غەلبە قازىنىش ئۇسۇلىنى بىلىدۇ: شۇنىڭ ئۈچۈن ھايات مېنىڭ ئىككى قولۇمنى ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئېچىشقا مەجبۇر قىلىشى كېرەك. قېنى كىمنىڭ يېڭىپ، كىمنىڭ يېڭىلدىغانلىقىنى بىر كۆرۈپ باقايلى. كامفارانىڭ پۈرىقى نېمىدېگەن سېسىق-ھە! ھايات غالىب كەلسە، كۆڭ تاماكىنى ساندۇقنىڭ ئىچىدىكى نەرسىلەرگە چېچىۋېتەي... قېنى باشلايلى: مەن ئەمدى نەپەس ئالالمايمەن، مەن ئۆلدۈم. بۇ ناھايىتى ئېنىق! مېنى قۇتۇلدۇرۇۋالغىلى بولمايدۇ. كاللامدا ھېچقانداق يۇكسەك نەرسە قالمىدى. مەن تۇنجۇقۇپ قېلىۋاتىمەن!...

— ۋايجان! بۇ نېمىدۇ؟ ئەمدى نېمە ئىش بولغاندۇ؟ نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمىدىمغۇ؟ مەن نېمىنى كۆردۈمكىن ياكى نېمىنى ئاڭلىدىمكىن...

— ۋايجان! يەنە نېمە ئىش بولغاندۇ؟ ۋاي خۇدايىمەي! نەپىسىم ئۈزۈلۈپ قېلىۋاتىدۇغۇ. قارىغاندا ئۆلۈپ كېتىۋاتقان بولسام كېرەك...

— بۇ يەنە نېمىدۇ؟ نېمىشقا ناخشا ئېيتىدىغاندەك؟ بۇيۇم ئاغرىپ كېتىۋاتقاندەك... ساندۇق قېنى؟ نېمىشقا ئۆيۈمدىكى ھەممە نەرسە كۆزۈمگە كۆرۈنىدۇ؟ خۇددى ئۆيۈمدىكى پولدا ياتقاندەك! ساندۇق نەدە قالدىكىن؟

ئىنچىكە بويۇنلۇق ئادەم پولدىن ئۆمىلەپ قوپۇپ ئەتراپىغا سەپسالدى. ساندۇق ھېچ يەردە كۆرۈنمەيتتى. ئورۇندۇقنىڭ ۋە كارىۋاتنىڭ ئۇستىدە ساندۇقتىن چىقىرىپ تاشلىغان نەرسىلەر چېچە-

لىپ ياتاتتى، بىراق ساندۇق ھېچ يەردە كۆرۈنمەيتتى.
ئىنچىكە بويۇنلۇق ئادەم:
ــ دېمەك، ھايات مەن بىلمەيدىغان بىر خىل ئۇسۇل بىلەن ئۆلۈمنى يەڭدى، ــ دېدى.

دەرۋازىئوغۇننى ھەيران قالدۇرغان يىگىت

ــ بەللى، ــ دېدى دەرۋازىۋەن بىر چىۋىنگە سەپسېلىپ تۇرۇپ، ــ ساڭا ئازراقلا يار يېلىم سۈرتۈپ قويىدىغان بولسام، تۇغەشكىنىڭ شۇ. ئىش ئەنە شۇنداق ئاسان! ئادەتتىكى يېلىمنى ئىشلىتەيچۇ!
ــ ھوي، ئۆلگۈر! ــ قولىغا سىرىق قولقاپ كىيگەن بىر يىگىت دەرۋازىۋەنگە ۋارقىرىدى. دەرۋازىۋەن ئۇنىڭ ئۆزىنى چاقىرىۋاتقاندىلىقىنى دەرھال پەملىدىيۇ، چىۋىنگە قاراپ تۇرۇۋەردى.
ــ ساڭا گەپ قىلىۋاتىمەنوي، ئاڭلىمىدىڭمۇ؟ ــ يىگىت يەنە ۋارقىرىدى، ــ ھۇ، ھايۋان!
دەرۋازىۋەن بارمىقى بىلەن چىۋىننى سىقىپ ئۆلتۈرۈۋېتىپ، ھېلىقى يىگىتكىمۇ قارىماستىن:
ــ نېمىگە ۋارقىرايسەن، داپ يۈز؟ ۋارقىرىماڭمۇ ئاڭلاۋاتىمەنغۇ! ــ دېدى.
يىگىت قولقېپى بىلەن ئىشتىننىڭ قېنىقىنى قويغاندىن كېيىن، تەكەللۇپ بىلەن:
ــ بوۋا، بۇ يەردىن ئاسمانغا قانداق چىقىمىز؟ ــ دەپ سورىدى.
دەرۋازىۋەن يىگىتكە بىر قارىۋالغاندىن كېيىن بىر كۆزىنى يۇمدى، ئارقىدىن يەنە بىر كۆزىنىمۇ يۇمدى، ئۇنىڭدىن كېيىن

ساقلىنى سلاپ قويۇپ يەنە يىگىتكە قارىدى.

— بۇ يەردە قاراپ تۇرغۇدەك ھېچنېمە يوق، مېڭىڭ، بېرىپ ئىشكىزنى قىلىڭ، — دېدى بوۋاي.

— ئەپۇ قىلىڭ، — دېدى يىگىت، — مەن ئالدىراش بىر ئىش بىلەن كەلگەن. ئۇ يەردە ماڭا ئۆينىمۇ تەييارلاپ قويغان.

— ئۇنداق بولسا، بېلىتىكىزنى كۆرسىتىڭ، — دېدى دەرۋازىۋەن.

— بىلەت مەندە ئەمەس؛ سېنى كىرگۈزىدۇ دېگەنىدىغۇ، — دېدى يىگىت دەرۋازىۋەننىڭ يۈزىگە قادىلىپ قاراپ تۇرۇپ.

— بەللى! — دېدى دەرۋازىۋەن.

— نېمە؟ مېنى كىرگۈزەمسز؟ — دەپ سوردى يىگىت.

— بوپتۇ، بوپتۇ، كىرىۋېرىڭ، — دېدى دەرۋازىۋەن.

— قانداق ماڭىمەن؟ نەگە بارىمەن؟ يولنى بىلمىسەم يا، — دەپ سوردى يىگىت.

— نەگە بارماقچىدىكىز؟ — دەرۋازىۋەن چىرايىنى تۈردى.

يىگىت ئالقىنى بىلەن ئاغزىنى ئېتىپ ئىنتايىن بوش ئاۋازدا:

— ئاسمانغا چىقاتتىم! — دېدى.

دەرۋازىۋەن ئالدىغا ئېگىلىپ، يېقىلىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن يەنە سول پۇتىنى ئالدىغا چىقاردى. ئۇ يىگىتكە سىنچىلاپ قارىۋالغاندىن كېيىن:

— نېمە قىلماقچىسەن؟ خۇپسەنلىك قىلىۋاتامسەن نېمە؟ — دەپ ۋارقىرىدى.

يىگىت كۈلۈپ قويۇپ، سېرىق قولقاپ كىيگەن قولىنى كۆتۈرۈپ، بېشىغا قويدى — دە، كۆزدىن غايىب بولدى.

دەرۋازىۋەن ھاۋانى پۇراپ كۆردى. ھاۋادا كۆيگەن پەيىنك پۇرىقى بار ئىدى.

— بەللى! — دېدى دەرۋازىۋەن، ئۇ قىسقا پەلتوسىنك ئالدىنى ئېچىپ، قورسىقىنى قاشلاپ قويۇپ، ھېلىقى يىگىت تۇرغان يەرگە بىرنى تۆكۈرۈۋېتىپ ئاستا ئۆزىنىك ئۆيىگە بېرىۋالدى.

يىتتۈرۈش

ئاندرېيېۋىچ مياسوۋ بازاردىن چىراغ پىلىكى سېتىۋېلىپ، ئۇنى قولىدا مەھكەم تۇتقىنىچە ئۆيىگە قاراپ ماڭدى. يېرىم يولغا كەلگەندە، ئاندرېي ئاندرېيېۋىچ پىلىكىنى چۈشۈرۈپ قويۇپ، ماگىزىنغا بېرىپ 150 گرام پولتاۋا كولباسىسى سېتىۋالدى. ئارقىدىن ئۇ يەنە سۈت شىركىتىگە بېرىپ بىر شىشە سۈت سېتىۋالدى، ئۇنىڭ دىن كېيىن يايمىچىلاردىن بىرسىتاكان كۈۋاس ئىلىپ ئىچكەندىن كېيىن بېرىپ گېزىتكە ئۆچىرەتتە تۇردى. ئۆچىرەت ناھايىتى ئۇزۇن بولۇپ، ئاندرې ئاندرېيېۋىچ 20 مىنۇتچە تۇردى، ئۇ گېزىت سانتۇچىنىك ئالدىغا كەلگەندە، گېزىتنىمۇ سېتىلىپ بولدى.

ئاندرې ئاندرېيېۋىچ جايىدا بىردەم يەرنى تېپىپ تۇرۇۋېتىپ، ئاندىن ئۆيىگە قايىتقىلى ماڭدى، يولدا سۈتىنى يىتتۈرۈپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بولكىخانىغا كېلىپ فرانسۇز ئاق بولكىسىدىن بىرنى سېتىۋالدى، نەتىجىدە ئۇ پولتاۋا كولباسىسىنمۇ يىتتۈرۈپ قويدى.

ئەمدى ئاندرې ئاندرېيېۋىچ ئۆيىگە قايىتقىلى ماڭدى. لېكىن ئۇ يولدا كېتىۋېتىپ يەقلىپ كېتىپ، قولىدىكى فرانسۇز ئاق بولكىسى چۈشۈپ قالدى، كۆزەينىكىمۇ سۇنۇپ كەتتى.

ئاندرې ئاندرىيېۋىچ تۆۋىگە قايتىپ كېلىپ قاتتىق ئاچچىقلاندى. ئۇ ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلاپلا يېتىۋالدى، بىراق خېلى ۋاقىتقىچە ئۇخلىيالمىدى. ئۇ ئەمدىلا ئۇخلۇيدى، ئۆزىنىڭ چىش چوتكىسىنىمۇ يىتتۈرۈپ قويغانلىقىنى چۈشىدى.

ئۈيقۇ ئەخمەق ئەتكەن ئادەم

ماركوۋ ئۆتۈكىنى سېلىۋېتىپ، بىر ئۇھ دەۋېتىپ، ئۇزۇن ساقاغا ئۆزىنى تاشلىدى.

ئۇنىڭ ئۈيقۇسى كەلدى. لېكىن ئەمدىلا كۆزىنى يۇمۇشىغا، ئۈيقۇسى دەررۇ قېچىپ كەتتى. ماركوۋ كۆزلىرىنى ئېچىپ، قولىنى كىتابقا ئۇزاتتى. ئەما دەل شۇ پەيتتە ئۇنىڭ يەنە ئۈيقۇسى كەلدى، شۇنىڭ بىلەن ماركوۋ كىتابنى قولىغا ئالماي تۇرۇپلا يېتىپ كۆزلىرىنى يۇمدى. كىم بىلسۇن، ئۇ ئەمدىلا كۆزىنى يۇمۇدى، ئۈيقۇسى يەنە قاچتى، شۇنداق سەگەكلىشىپ كەتتىكى، ھەتتا كۆڭلىدە ئالگېبرادىكى ئىككى نامەلۇملۇق تەڭلىمە سوئالىنىمۇ يېشىپ بېرەلەيتتى.

ماركوۋ يا ئۇخلاشنى، يا تۇرۇپ كېتىشنى بىلمەي، خېلىغچە بىئارام بولدى. ئۇ ئازابتىن ئۆزىنىمۇ، ئۆيىنىمۇ تىللاپ چىقتى. ھېچ بولماي، ئاخىرى پەلتوسىنى، شىلەپىسىنى كىيىپ، ھاسسىنى ئېلىپ تالاغا چىقتى. غۇر-غۇر سەلكىن شامال ماركوۋنى روھلاندۇرۇپ قويدى، ئۇ كۆڭلى خېلى ئارام تاپقاندەك بولدى-دە، ئۆيگە قايتىپ كىرمەكچى بولدى.

ئۇ بوسۇغىدىن ئاتلىشىغلا، ھارغىنلىق يېتىپ، بېرىپلا ئۇخلۇۋالغۇسى كېپكەتتى.

ئەمما ئۇ سافاغا ئۆزىنى تاشلاپ ئەمدىلا كۆزىنى يۇمۇشىغا، ئۇيقۇسى بىردەمنىڭ ئىچىدە قېچىپ كەتتى.

ماركوۋ ئاچچىقىغا پايلىماي، سافادىن ئىرغىپ تۇرۇپ پەلتوسىنى، شلەپىسىنىمۇ كىيمەي، تاۋلىچىسكى باغچىسى تەرەپكە قاراپ ماڭدى.

فېدە داۋىدوۋىچ

فېدە خام قايماق قاچىلانغان ئىدىشنىڭ يېنىدا خېلى ئۇزاق ئايلىنىپ تۇرغاندىن كېيىن، ئاخىرى خوتۇنى بىلىنى ئېگىپ پۇتىنىڭ ئىرنىقىنى ئالغىچە بولغان ئارىلىقتا، ئىدىشتىكى قايماقنىڭ ھەممىسىنى ئىچىپ بولدى. ئۇ ئىدىشنىڭ ئاغزىنى يېپىۋېتىپ، ئىختىيارسىز ھالدا ئۇن چىقىرىپ قويدى. خوتۇنى دەرھال بىلىنى رۇسلاپ، ئىدىشنىڭ قۇرۇقىدىلىپ قالغانلىقىنى كۆردى ـ دە، قولىدىكى قايچىنى ئىدىشقا تەڭلەپ:

ـــ ئىدىشتىكى قايماق يوق تۇرىدۇغۇ، نەگە كەتتى؟ ـــ دەپ ۋارقىرىدى.

فېدە ھەيران بولغان قىياپەتتە، بويىنىنى سوزۇپ ئىدىشقا قارىدى.

ـــ قايماق سېنىڭ ئاغزىڭدا، ـــ دېدى خوتۇنى قايچىنى فېدەگە تەڭلەپ تۇرۇپ.

فېدە بېشىنى چايقاپ ئىقرار قىلمىدى.

ـــ ھە، ئاغزىڭ قايماققا توشۇپ كەتكەچكە، زۇۋان چىقىرالماي بېشىڭنى چايقاۋاتقانسەن، ـــ دېدى خوتۇنى.

فېدە كۆزىنى چوڭ ئېچىپ، خوتۇنىغا قولىرىنى پۇلاڭلاتتى، ئۇ گويا: "ساڭا نېمە بولدى، نېمە بوپتۇ ساڭا ئەمدى، ئۇيداق ئىش

يوق!" دەۋاتقاندەك قىلاتتى.

ــ يالغان ئېيتىۋاتسەن. ئاغزىڭنى ئاچ، ــ دېدى خوتۇنى.

فېدە ھەم، ھەم قىلىپلا تۇراتتى.

ــ ئاغزىڭنى ئاچ، ــ خوتۇنى يەنە تەكرارلىدى.

فېدە بارماقلىرىنى كېرىپ، ئاغزىنى ئۇمچەكلىدى، بۇ ئارقىلىق "ھە، راست، ئۇنتۇپ قاپتىمەن. مانا ھازىرلا باراي" دېگەنىنى ئىپادىلىدى ــ دە، ئارقىدىن ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپ كەتمەكچى بولدى.

ــ توختا! ــ خوتۇنى قاتتىق ۋارقىرىدى.

ئەمما فېدە قەدىمىنى تېزلىتىپ ئىشىكتىن چىقىپ غىپپىدىلا تىكىۋەتتى. خوتۇنى ئۇنى ئىشىك تۈۋىگىچە قوغلاپ باردى ــ دە، توختاپ قالدى، چۈنكى ئۇ قىپيالىڭاچ ئىدى، بۇ ھالدا كارىدورغا چىقسا بولمايتتى، كارىدوردا بۇ بىر يۇرۇش ئۆيدە ئولتۇرۇشلۇق باشقا ئۆيلۈكلەرمۇ مېڭىشىپ يۈرەتتى.

ــ تىكىۋەتتىيا، ــ دېدى خوتۇنى سافاغا ئولتۇرۇۋېتىپ، ــ يوقالسۇنا كۆزۈمدىن.

فېدەچۇ؟ ئۇ كارىدورنى بويلاپ "كىرىش مەنئىي قىلىنىدۇ" دېگەن خەتلەر يېزىلغان ئىشىكنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئىشكىنى ئىتتىرىپ ئېچىپ ئىچىگە كىرىۋالدى.

فېدە كىرىۋالغان بۇ ئۆزۈنچاق بولۇپ، دېرىزىسى بىر پارچە پاسكىنا قەغەز بىلەن توسۇپ قويۇلغانىدى. ئۆينىڭ ئوڭ تەرەپ تېمىنىڭ تۈۋىدە پۈتى سۇنۇپ كەتكەن بىر قاسماق سافا تۇراتتى، دېرىزە تۈۋىگە بىر تەرىپى كارىۋاتنىڭ بېشىدىكى ئىشكاپقا، يەنە بىر تەرىپى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە قويۇلغان ياغاچ

جوزا قويۇلغاندى، تامدا پەنەركە جازا مىخلاقلىق تۇراتتى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاللىقانداق بىر نەرسىلەر قويۇلغاندى. ئۆيدە ھېلىقى قاسماق سافادا ياتقان ئادەمنى ھېسابقا ئالمغاندا، بۇلاردىن باشقا ھېچنېمە يوق ئىدى. ئۇ ئادەمنىڭ چىرايى سارغۇچ بولۇپ، ئۇچسىغا ئۇزۇن ھەم كونا قەھۋە رەڭگىدىكى مۇراسىم كىيىمى ۋە قارا ماتا ئىشتان كىيگەنىدى، ئىشتىنىنىڭ پۇشقاقلىرىدىن پاك ـ پاكىز يۇيۇلغان ئىككى پۇتى چىقىپ تۇراتتى. بۇ ۋاقىتتا ئۇ تېخى ئۇخلىمىغانىدى.

فېدە پۇتلىرىنى جۇپلەپ ئۇنىڭغا تازىم قىلدى ھەمدە بارماقلىرى بىلەن ئاغزىدىكى قايماقنى چىقىرىپ ياتقان ھېلىقى ئادەمگە كۆرسەتتى.

ـــ بىر يېرىم رۇبلى، ـــ دېدى ئۆينىڭ ئىگىسى مىدىرلاپمۇ قويماستىن.

ـــ ئاز بوپ قالدىغۇ دەيمەن، ـــ دېدى فېدە.

ـــ ئاز ئەمەس، ـــ دېدى ئۆي ئىگىسى يەنە.

ـــ بوپتۇ، ـــ فېدە بارماقلىرىدىكى قايماقنى جوزىنىڭ ئۇستىگە سېرىپ چۇشۇردى.

ـــ پۇلۇڭنى ئەتە ئەتىگەن كېلىپ ئال، ـــ دېدى ئۆي ئىگىسى.

ـــ ھوي، نېمە دەۋاتىسىز! ـــ فېدە ۋارقىرىۋەتتى، ـــ ماڭا ھازىرلا پۇل كېرەك. بېرىدىغىنىڭىز ئاران بىر يېرىم رۇبلىغۇ...

ـــ يوقال كۆزۈمدىن! ـــ دېدى ئۆي ئىگىسى توڭلۇق قىلىپ. شۇنىڭ بىلەن فېدە پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئىشىكتىن چىقتى، ئاندىن ئىشكىنى ئېھتىيات بىلەن يېپىپ قويدى.

پانكىن بىلەن راكۆكىن

ــ ھەي، تولا پۇشۇلدىمساڭچۇ! ــ دېدى پانكىن راكۆكىنغا.

راكۆكىن بۇرنىنى پۈرۈپ، نارازى بولغان قىياپەتتە پانكىنغا قاراپ قويدى.

ــ نېمىگە قارايسەن؟ تونۇمىدىڭمۇ؟ ــ دېدى پانكىن.

راكۆكىن ئاغزىنى چاكىلدىتىپ قويۇپ، ئايلانىما كرېسلودا تەتۈر قاراپ ئولتۇرۇۋالىدى. پانكىن بارماقلىرى بىلەن تىزىنى چېكىپ تۇرۇپ:

ــ ھۇ سارائ! كاللىسىغا تازا قويسا، ــ دېدى.

راكۆكىن ئورنىدىن تۇرۇپ تالاغا ماڭىدىۋ، شۇ ئەسنادا پانكىن ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا يېتىشۋالدى ۋە:

ــ توختا! نەگە قاچىسەن؟ ياخشىلىقچە ئولتۇرە، ساڭا بىر نەرسە كۆرسىتەي، ــ دېدى.

راكۆكىن قەدىمىنى توختىتىپ، پانكىنىغا ئىشەنمەسلىك نەزىرى بىلەن قاراپ تۇردى.

ــ نېمە، ئىشەنمەمسەن؟ ــ دەپ سوردى پانكىن.

ــ ئىشىنىمەن، ــ دېدى راكۆكىن.

ــ ئۇنداق بولسا ئولتۇر، ماۋۇ سافادا ئولتۇر، ــ دېدى پانكىن.

شۇنىڭ بىلەن راكۆكىن ئۆزىنىڭ ئورنىغا كېلىپ ئولتۇردى.

ــ قارا سېنى، ــ دېدى پانكىن، ــ نېمىشقا سارائدەك ئورۇندۇقتا ئولتۇرىدىغانسەن؟

راكۆكىن پۈتلىرىنى ئويناتىپ، كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىشقا

باشلدى،

ــ كۆزۈڭنى چىمچقلاتما، ــ دېدى پانگۇن،

راكۇكىن كۆزلىرىنى چىمچقلىتىشتىن توختاپ، دۇمچىيىپ، تۇگۈلۈۋالدى.

ــ تۈز ئولتۇرە، ــ دېدى پانكىن.

راكۇكىن دۇمچەيگەن پېتى بوينىنى سوزۇپ ئورنىدا ئولتۇرۇۋەر-دى.

ــ ئەستاغپۇرۇللا، ــ دېدى پانكىن، ــ تازا كېلىشتۇرۇپ بىر كاچات قويسا!

راكۇكىن كېكىرىپ، قوۋۇزىنى تومپايتىپ قويدى، ئارقىدىن ئېھتىيات بىلەن يەلنى بۇرنىدىن چىقىرىۋەتتى.

ــ ھى، پۇشۇلدىما دەيمەن! ــ دېدى پانكىن راكۇكىنغا قاراپ.

راكۇكىن بوينىنى تېخىمۇ ئۇزۇن سوزۇپ، كۆزلىرىنى يەنە چىمچقلىتىشقا باشلىدى.

پانكىن:

ــ راكۇكىن، كۆزۈڭنى يەنە چىمچقلىتىدىغان بولساڭ، مەيدەڭگە تېپىمەن، ــ دېدى.

راكۇكىن كۆزىنى چىمچقلاتماسلىق ئۈچۈن ئېڭكىنى تولغىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ بوينى تېخىمۇ سوزۇلۇپ، كاللىسى غادىيىپ قالدى.

ــ تۇفى، مۇشۇ تۇرقۇڭ ئادەمنىڭ ئىچىنى ئېلىشتۇرىدۇ، ــ دېدى پانكىن، ــ تەلەتىڭ مېكىيانغا ئوخشاپ قاپتۇ، بويۇنلىرىڭ كۆكىرىپ، بەتبەشىرىنىڭ ئۆزىلا بوپسەن زادى.

بۇ ۋاقىتتا، راكۇكىنىڭ كاللىسى ئارقىغا تېخىمۇ غادىيىپ كەتتى،

ئاخىرى ئۇ ئۆزىنى ئۇتالمىدى-دە، كاللىسى ئارقىسىغا قايرىلىپ كەتتى.

— بۇ نېمە گەپ! — پانكىن ۋارقىرىۋەتتى، — يەنە جادۇگەرلىك قىلىۋاتامسەن نېمە؟

سىز راكۇكىنىغا پانكىن تۇرغان ئورۇنغا تۇرۇپ قارايدىغان بولسىڭىز، ئۇنىڭ شۇ ئولتۇرۇشىدا كاللىسى يوق مەخلۇققىلا ئوخشاپ قالغانلىقىنى بايقايسىز. ئۇنىڭ تومپىيىپ چىقىقان بۇغدىيىكىنى ئىختىيارسىز ھالدا بۇرۇنمىكىن دەپ قالىسىز.

— ھەي، راكۇكىن، — دېدى پانكىن.

راكۇكىن زۇۋاڭ سۈرمىدى.

— راكۇكىن! — پانكىن يەنە توۋلىدى.

راكۇكىن لام-جىم دېمەستىن بۇرۇنىقى ھالەتتە قىمىر قىلماي ئولتۇرىۋەردى.

— ھە، راكۇكىن جان ئۇزۇپتۇ-دە، — دېدى پانكىن.

پانكىن چوقۇنۇپ قويۇپ، پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

14 مىنۇتتىن كېيىن، راكۇكىنىڭ بەدىنىدىن كىچىك بىر ئەرۋاھ تېشىپ چىقىپ، پانكىن ھېلىلا ئولتۇرغان ئورۇنغا گۆلىيىپ قارap قويدى. لېكىن شۇ پەيتتە بۆكۈنىڭ ئاستىدىن غايەت زور ئەزرائىل ئۆمىلەپ چىقىپ، راكۇكىنىڭ ئەرۋاھىنى تۇتۇۋېلىپ، ئۇنى ئۆيدىن ۋە تاملاردىن ئۆتۈپ نەگىدۇر ئېلىپ كەتتى. راكۇكىنىڭ ئەرۋاھى ئەزرائىلنىڭ ئارقىسىدا چىپىپ يۈرۈپ، توختىماستىن تۇشمۇتۇشقا دەرغەزەپ بىلەن نەزەر سالاتتى. شۇ ئەسنادا ئەزرائىل قەدىمىنى تېزلەتتى. شۇنىڭ بىلەن راكۇكىنىڭ ئەرۋاھى تاخلاپ، سەنتۈرۈلۈپ

يۇرۇپ يىراقتىكى بىر دوقمۇشتا غايىب بولدى.

پېترووۇ ۋە كامارووۇ

پېترووۇ: ھەي، كامارووۇ! چۈشۈن ① تۇتساقچۇ!
كامارووۇ: ياق، مېنىڭ تېخى ئۇنداق خىيالىم يوق، مۇشۇك تۇتقىنىمىز تۇزۇك!

يەتتە مۇشۇك

شۇنداقمۇ ئىش بولىدىكەنە! قانداق قىلىشىنى بىلمەيمەن. كاللام پۈتۈنلەي ئۇماچ. ئىشنى ئېنىقلاش مۇمكىن ئەمەس.
ئۆزەكلار ھۆكۈم قىلىڭلار: مەن مۇشۇك ئۆيىنى باقىقۇچى بولدۇم.
ئۇلار قولۇمنى مۇشۇك مورلىۋەتمەسلىكى ئۈچۈن ماڭا بىر خۇرۇم قولىقاپ بەردى. يەنە ماڭا مۇشۇكلەرنىڭ ھەرقايسىسىنى ئۆزىنىڭ ساندۇقىغا سال ھەمىدە ھەربىر سانىدۇقنىڭ ئۈستىگە بەلگە قىل — شۇ مۇشۇكنىڭ ئىسمىنى يېزىپ قوي دەپ بۇيرۇق قىلدى.
— ماقۇل، — دېدىم مەن، — ئەمىسە، بۇ مۇشۇكلەرنىڭ ئىسمى نېمە؟
— قارا، — دېدى ئۇلار، — سول تەرەپتىكىسى ماشكا، ئۇنىڭ يېنىدىكى پرويېنكا، ئاستىدىكىسى بۇبىنچىك، بۇنىڭ ئىسمى چۇركا، بۇنىڭ ئىسمى ۋۇشكا، بۇنىڭ ئىسمى بۇركا، بۇنىڭ ئىسمى شتۇكا تۇركا.

---

① كامارووۇ دېگەن ئىسىم بىلەن "چۈشۈن" سۆزى ئوخشاش تەلەپپۇز قىلىنىدۇ.

مۇشۇكلەر بىلەن قالغان ۋاقتىمدا، ئاۋۇال بىر تال تاماكا چېكىۋېلىپ، ئاندىن بۇ مۇشۇكلەرنى ساندۇققا سالاي، دەيمەن.

شۇنىڭ بىلەن، تاماكا چەككەچ، مۇشۇكلەرگە قاراپ تۇرىمەن.

مۇشۇكلەرنىڭ بىرى پۇتىدا يۇزىنى يۇيىدۇ، يەنە بىرى تورۇسقا قاراپ ئولىتۇرىدۇ، ئۇچىنچىسى ئۆيىنىڭ ئىچىدە ئۇياق-بۇياققا مېڭىپ يۈرىدۇ، تۆتىنچىسى قالايمىقان مياۋلايدۇ، يەنە ئىككىسى بىر-بىرىگە ماي تارتىشىپ ئولىتۇرىدۇ، پەقەت بىرى كېلىپ پۇتۇمنى چىشلۇۋالدى.

مەن سەكرەپ كەتتىم، قولۇمدىكى تاماكىمۇ چۈشۈپ كەتتى.

ــ ھەي ئەسكى! ــ مەن ۋاقىرىۋەتتىم، ــ تازىمۇ ئەسكى مۇشۇككەنسەن! مۇشۇككىمۇ ئوخشىماي قاپسەن. سەن پرويېنكىمۇ، چۈركىمۇ، بەلكىم شتۇكاتۇركا بولساڭ كېرەك؟

مەن ھەممە مۇشۇكلەرنىڭ ئېتىنى ئاربلاشتۇرۇپ قويغانلىقىمنى دەرھال بىلدىم. ئۇلارنىڭ ئىسمىنى نېمە ئىكەنلىكىنى پەقەت بىلمىدىم.

ــ ھەي، ــ دەپ توۋلىدىم، ــ ماشكا! پرويېنكا! بۇبىنچىك! چۈركا! مۇركا! بۇركا! شتۇكاتۇركا!

بىراق مۇشۇكلەر ماڭا قاراپمۇ قويمىدى.

مەن ئۇلارغا قاراپ:

ــ پىش، پىش، پىش! ــ دەپ توۋلىدىم.

بۇ قېتىم ھەممە مۇشۇك دەررۇ ماڭا بۇرۇلدى.

ئەمدى قانداق قىلىشىم كېرەك؟

بىر نەچچە مۇشۇك دېرىزىگە چىقۇۋېلىپ، ئارقىسىنى ماڭا قىلىپ، سىرتقا قارىغىلى تۇردى.

ئەمدى ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئولتۇرۇشتى، لېكىن ئۇلارنىڭ قايسىسى شتۇكاتۇركا، قايسىسى بۇبىنچىكتۇ؟

مەن پەقەت بىلەلمىدىم.

مەن قايسى مۇشۇكنىڭ ئىسمى نېمە ئىكەنلىكىنى پەقەت ناھايىتى ئەقىللىق ئادەملا پەملىيەلەيدۇ دەپ ئويلاپ قالدىم.

باتۇر كىرپە

شىرەنىڭ ئۇستىدە بىر ساندۇق تۇراتتى.

بىر نەچچە جانۋار ساندۇقنىڭ يېنىغا كېلىپ، قاراپ باقتى، پۇراپ باقتى، يالاپ باقتى.

ساندۇق تۈيۈقسىز — بىر، ئىككى، ئۈچ — ئېچىلىپ كەتتى.

ساندۇقتىن — بىر، ئىككى، ئۈچ، — بىر يىلان چىقتى.

جانۋارلار ئۇركۈپ، تەرەپ-تەرەپكە قاچتى.

پەقەت كىرپىلا قورقمىدى، ئۇ يىلانغا ئېتىلىپ بېرىپ، ئاخىرىدا، — بىر، ئىككى، ئۈچ، — يىلاننى چىشلەپ ئۆلتۈرۈپ قويدى.

ئارقىدىن ئۇ ساندۇقىغا چىقىپ: "ھۇ-ھۇ-ھۇ!" قىلىپ چىرقىرىدى.

ياق، ئۇنداق چىرقىرىمىدى! كىرپە: "ھاۋ-ھاۋ-ھاۋ!" دەپ چىرقىرىدى.

ياق، ئۇنداق چىرقىرىمىدى! كىرپە: "چىرت — چىرت — چىرت!" دەپ چىرقىرىدى.

ياق، بۇمۇ توغرا بولمىدى! ئۇنىڭ قانداق چىرقىرىغانلىقىنى

ئۆزەمنۇ بىلەلمىدىم.

كىرپىنىڭ قانداق چىرقىرايدىغانلىقىنى قايسىڭلار بىلىسىلەر؟

(«سوۋېت ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ
1988 - يىللىق 4 - سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: ئالىمجان ئابايەت

پايتەختتىكى مۇساپىر قىز

ئى. بوگدانوۋ

1

خاتىرە دەپتىرىمنى ئاختۇرۇۋدىم، تېز خاتىرىلەنگەن غەلىتە بىر دىئالوگقا كۆزۈم چۈشتى.

دەپتىرىمگە مۇنۇلارنى خاتىرىلىگەنىكەنمەن:

"موسكۋادا ئىككى نەرسە ئادەمنى بىزار قىلىدۇ، بىرى، ھاۋا كېلىماتى، يەنە بىرى، قوپاللىق، ئۇنىڭدىن قالسا، ھېچ يەردىن ئىشتانىپاپاق تاپقىلى بولمايدۇ..."

مەن مېڭەمنىڭ يېرىمىنى ئىشقا سېلىۋىدىم، ئۆتكەن ئىشلار دەرھال يادىمغا كېلىشكە باشلىدى. مەن ئۇچىنچى دەرىجىلىك بىر قەھۋەخانىنىڭ سۈلياۋ جوزىسى ئالدىدا ئولتۇراتتىم، ئۇدۇلمدىكى قويۇق ئۇپا-ئەڭلىك سۇرتۇلغان، سۆلەت كىرگۈزىدىغان چاي رەڭ كۆزەينەك تاقىۋالغان خانم سېمىز كەلگەن سېرىق چاچلىق ئايالنىڭ ئاۋازى قۇلقىمغا كىردى:

— موسكۋادا ئادەمنى ئىككى نەرسە بىزار قىلىدۇ، — دېدى ئۇ يېنىدا ئولتۇرغان تۆمۈرىول خىزمەتچىلىرىنىڭ كىيىمىنى كىيىۋالغان ئەر ھەمراھىغا، — بىرى، ھاۋاسى بەك نەم، يەنە بىرى، بۇ

يەرنىڭ ئادەملىرى بەك قوپال. ئۇنىڭدىن قالسا، ھېچ يەردىن ھەرقانچە قىلىپمۇ 52-نومۇرلۇق ئىشتانىپايباق تاپقىلى بولمايدۇ. يەنە ھېلىقى پېنسىيىگە چىققان قېرى نېمىلەرچۇ تېخى. ئادەم ماشىنىغا ئولتۇرۇپ خىزمەتكە كېتىۋاتسا، ئورۇن بوشتىپ بەرسىڭىز دېيىشدۇ!

— تۇرمۇشنىڭ ئۆزى ئېلىشىش! — دېدى ھېلىقى تۆمۈرىيول خىزمەتچىسى تەمكىنلىك بىلەن.

— خۇشال ئۆتىدىغان كۈنلەر كۆپ بولمايدۇ-دە! — دېدى ھېلىقى سېمىز ئايال ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ، — لېكىن، ئىرادىسىز ياشىغاندىن ئۆلۈۋالغان تۈزۈك.

— قارىنىنى يېرىپ ئۆلۈۋالغانغا يەتمەيدۇ!

مەن بۇ بىر جۈپ ئەر-ئايالنىڭ پاراڭلىرىدىن بىزار بولدۇم-دە، خاتىرە دەپتىرىمنى چىقىرىپ، ئۇلارنىڭ سۆھبىتىنى خاتىرىلەشكە باشلىدىم. بۇنداق قىلىش كۆپىنچە ئوبدان ئۇنۇم بېرەتتى: تىلىنى تۇتالمايدىغان كىشىلگە گىرىپتار بولغان ئادەمنىڭ ئاغزىمۇ دەرھال بېسىقاتتى. ئەمما ھېلىقى تۆمۈرىيول خىزمەتچىسى بىلەن بۇ ئايال ئۇنىڭغا قىلچە پەرۋا قىلمىدى.

— ھە...؟ — ھېلىقى ئايال ۋالاقلىغىلى تۇردى، — "ئالتۇن موزاي" بىلەن؟ يۇرىسكى بىلەن دەمسىز؟ مەن يۇرىسكىدىن يوشۇرۇپ يۇرسەم! قېنى قاراپ باقايلى، بولامدۇ؟

— بولىدۇ!

— قاراڭ، قار تېخى توختىماپتۇ!

— ياغسا يېغىۋەرمەمدۇ، ئىشقىلىپ بىز ھازىر ماڭمىغاندىكىن!

— سەل تۇرۇپ توختاپ كەتسىدى!

ئۇلار بىرئاز سۆكۈتته تۇرغاندىن كېيىن ئەترايىغا سەپسېلىپ، ماڭا كۆز تىكتى، ئاخىرى ئۇلارنىڭ كۆزى خاتىرە دەپتىرىمگە چۈشتى.

— نېمە يېزىۋاتىسىز؟ — دەپ سوردى ھېلىقى ئايال.

— كاللامغا كەلگەننى جىجىلاپ ئولتۇردۇم.

— كۆرۈپ باقساق بولامدۇ؟

— بولمايدۇ.

— ۋالېلى، — دېدى ھېلىقى ئايال، — بىز دېرىزە تۈۋىدە ئولتۇرايلى، بولامدۇ؟

— بۇ يەر ھېچقانداق ئەمەسقۇ؟

— قارىغۇلارا، — دېدىم مەن، — نەق مەيدان خاتىرىسى.

— بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ — سوردى ھېلىقى ئايال.

— مەن بەزىلەرنىڭ پاراڭلىرىنى خاتىرىلەۋاتىمەن. بەزىدە بىراۋنىڭ بىر ئېغىز سۆزىدىن ئۇنىڭ نېمە خىزمەت قىلىدىغانلىقىنى، ئادىتى ۋە مۇجەززىنى بىلگىلى بولىدۇ.

— شۇمۇ گەپ بولدى-دە! ئېيتىڭا، سىز زادى مېنىڭ قايسى گەپلىرىمنى خاتىرىلەۋالدىڭىز؟ مېنىڭ بۇنى تازا بىلگۈم كېلىۋاتىدۇ!

— "موسكۋادا ئادەمنى ئىككى نەرسە بىزار قىلىدۇ" ، — دەپ ئوقۇشقا باشلىدىم، — "بىرى، ھاۋاسى بەك نەم..."

ھېلىقى تۆمۈرىيول خىزمەتچىسى قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە قوشۇپ قويدى:

— "ئۇنىڭدىن قالسا، ھېچ يەردىن ئىشتانىپايباق تاپقىلى بولمايدۇ!"

— ۋالېلى، — ھېلىقى ئايالنىڭ گۆشلۈك ئېكسكى لىغلداپ

گەتتى، ــ دەرھال بۇ يەردىن كېتىۋالايلى، مەن بىرەر پىشكەللىكنى يولۇقۇپ قالماي يەنە.

قارىماققا ئۇ ئايال 30 ياشلارغا كىرگەندەك تۇراتتى، بەلكىم ئۇنىڭدىنمۇ چوڭراق بولۇشى مۇمكىن. چېچىنى بويىمىغان بۇنداق بۇدۇر چاچلىق ئاياللارنىڭ يېشىنى ئېنىق بىلىۋالالمايتتىم. ھېلىقى ئايال ئورنىدىن تۇرۇشىغلا، بىر ئايال كۇتكۇچى ئېچىقىلىق سەي تىزىملىكىنى ئېلىپ كېلىپ:

ــ نېمە ئالسىز؟ ــ دەپ سورىدى.

ھېلىقى تۇمۇريول خىزمەتچىسى سەي تىزىملىكىنى ئايالنىڭ ئالدىغا ئىتتىرىپ قويدى، ئۇ ئايال سەي تىزىملىكىگە قاراپ ئولتۇراتتى، تۇمۇريول خىزمەتچىسى بولسا ئايال كۇتكۇچىگە قاراپلا قالدى.

ــ سىز ئوريولدىن كەلگەن ئوخشىمامسىز؟ ــ سورىدى ئەر.

ئۇ ئايال كۇتكۇچى تولىمۇ ياش بولۇپ، قېنىق گىرىم قىلىۋالغانىدى، كۆكۈش سۇرۇق سۇرۇۋالغان كىرپىكلىرىنى قېقىپ قويغاندىن كېيىن، قىزىرىپ كەتتى.

ــ ياق...ياق، ــ ئۇ تەمتىرىگەندەك جاۋاب قايتۇردى ۋە ئارقىدىنلا ئۇلارنىڭ نېمە ئېچىدىغانلىقىنى سورىدى.

ــ مىنېرال سۇ، ــ دېدى ھېلىقى ئەر، ــ مەن ھازىرلا ماشىنا بىلەن يولغا چىقاتتىم، ئەپۇ قىلىڭ، قىزچاق.

ــ مەن بىراندى بىلەن پىۋا ئالىمەن، ــ دېدى ھېلىقى ئايال، ــ براندىدىن ئىككى سەر، ئوستانگىنو پىۋىسىدىن ئىككى بوتۇلكا. ۋالېلى، پىكرىڭىز يوقتۇ؟

خاتىرەم مۇشۇ يەرگىچە يېزىلغانىدى. لېكىن، مېڭەم پىكىر

قىلىشقا باشلىدى، ئۆزەمنىڭ دەل مۇشۇنداق سورۇندا ۋاسا بىلەن تونۇشقانلىقىم ئېنىق ئېسىمدە ئىدى.

بىزنىڭ خىزمەتسىمزدە بولغان ھېلىقى ياش قىز كۇتكۇچىسىنىڭ ئىسمى ۋاسا ئىدى.

ئۇمۇمەن ئېيتقاندا، مېنىڭ مەكتەپ بوسۇغىسىدىن چىقىپلا ھېچبىر ئىككىلەنمەي مۇلازىمەتچىلىك ساھەسىگە ئاتلانغان زىرەك، تېتىك ئادەملەر بىلەن ئانچە خۇشۇم يوق. ئۇلارنىڭ روھىي ھالىتىنى ئازدۇر-كۆپتۇر بىلىمەن. ئۇلار رېئال مۇھىتقا قىلچە زوروقمايلا ئوڭاي ماسلىشىدۇ، زادىلا باشقىچە قاراشتا بولمايدۇ؛ خۇددى كىشىلەرنىڭ بۇنداق سورۇنلاردا ئېيتقىنىدەك: رېئال مۇھىتتا بەزىدە كۆرۈلگەن رەزىللىكلەر ۋە ئاجايىپ ئىشلار ئۇلارنىڭ ساپ كۆڭلىنى قىلچە بىئارام قىلالمايدۇ، ئۇلاردا قىلچە غەزەپ ئۇچقۇنى چاقنىتالمايدۇ. ئۇلار سىياسىي ئىشلارغا قىلچە قىزىقمايدۇ؛ ئۇلار چىن دىل بىلەن جەمئىيەتنىڭ بېيىشى تامامەن ھەربىر جەمئىيەت ئەزاسىنىڭ بايىشات بولۇش-بولالماسلىقىغا باغلىق، كىشىلەر ئۆز كۈنىنى ياخشى ئۆتكۈزەلمىگەن بولسا، بۇنى قولىدىن ئىش كەلمىگەنلىكىدىن كۆرسە بولىدۇ، دەپ قارايدۇ، ئۇلارچە بۇ ئومۇمىي قائىدە.

ۋاسامۇ ئوخشاشلا گۈزەل، تۇرمۇشنى كۆزىتىش قابىلىيىتى يېتەرسىز قىز ئىدى.

خوش، بىز يەنىلا ھېلىقى ئايال ئۈستىدە توختىلايلى. ئۇ ئايال ئەسلىدە ۋاسا بىلەن كەسىپداش بولۇپ، شەھەر ئەتراپى رايونىدىكى بىر ئاشخانىنىڭ كۇتكۇچىسى ئىدى. ۋاسا تالونىنى ئېلىپ كەلگەندىن كېيىن، پىشپ كەتكەن بۇ ئايال تالونغا بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى ۋە چۆچۈپ كۆزەينىكىنى ئالدى: سول كۆزىنىڭ ئاستىدا

كۆك داغ كۆرۈنۈپ تۇراتتى، ئۇ يەرگە مۇشت تەككەنلىكى ئېنىق ئىدى.

— ئېلىشىپ قالدىڭىزمۇ قانداق؟— دېدى بىرەر ئىشنى مۇئەييەنلەشتۈرگەندەك ھېلىقى ئايال.

— ھېساب خاتا بولۇپ قالغان ئوخشىمامدۇ؟— دېدى ۋاسا ئاۋازىنى پەس چىقىرىپ.

— ياخشىراق كۈن كەچۈرمەكچى بولسىڭىز، جانلىقراق ئىش كۆرۈڭ! بولمىسا، سىزنى قانداقمۇ كۆتكۈچى دېگىلى بولسۇن؟ بىزدەك خېرىدارلارغا ساتقان سەي ۋە ھاراقنىڭ باھاسى ئەرزانراق بولسۇن، ئالايلۇق، ئاز دېگەندىمۇ بىزگە ئۈچ رۇبلى پايدىسى قالسۇن!

— كۆپ بولغاندىچۇ؟— سورىدىم مەن.

ئۇ ئايال كۆزىنىنكىنى تاقىدى ۋە ماڭا قاراپمۇ قويمىدى.

— يەنە بار تېخى! سىزنىڭ بۇ تەخسىدىكى بېلىقنى قانداق قويغىنىڭىز؟ بېلىقنا خېرىدارنىڭ قولى يېتىشى كېرەك، بۇنداق قويسىڭىز ئۇلار كۆپ دېگەندە بىر-ئىككى قېتىملا قول ئۈزارتىدۇ-دە، قالغان يېرىمى دېگۈدەك سىزگە قالىدۇ. يەنە بىرى، ھاراقنى نەگە قويۇش مەسىلىسى. ھاراقنى ھاراق ئىچمەيدىغان خېرىدارنىڭ ئالدىغا قويۇشىڭىز كېرەك. لېكىن، ھازىرقىدەك ئەھۋالدا، ھاراقنى مېنىڭ ئالدىمغا قويۇشىڭىز لازىم، چۈنكى مەن دېگەن ئايال. ئەرلەرگە ھاراق قۇيغۇزساق بولمايدۇ، يەنە كېلىپ، ئايالىلارنىڭ باشقىلارغا ھاراق قۇيغۇزۇشى بىئەپ، چۈنكى ئايال دېگەن بەربىر ئايال.

ۋاسانىڭ يۈزى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى، ئۇنىڭ يۈزى

قېنىق ئەڭلىك سۈرتۈۋالغانلىقىدىن ئەمەس، بەلكى ھېلىقى ئايالنىڭ ھەيۋە بىلەن تەنبىھ بېرىشىدىن قىزارغانىدى. يىغلىۋېتىدىغانىدەكلا تۇراتتى.

— ھەرقانداق ۋاقىتتا خېرىدارلارنىڭ پىكرىگە ھۆرمەت قىلىش كېرەك! — دېدى ھېلىقى تۆمۈرىول خىزمەتچىسى ئۇنىڭ ئارقىدىنلا، — قىزچاق، ئىسمىڭىز نېمە؟

— ۋاسا...

ھېلىقى ئايال دىمىغىنى قېقىپ قويىدى ۋە مۇنداق دېدى:

— بۇنداق زاماندىن قالغان ئىسمىنى...

مەن يەنە خاتىرە دەپتىرىمنى چىقاردىم.

— سىزگە ئېيتىپ قويايلى! — ھېلىقى ئايال چېچاڭلاپ كەتتى، — سىز تولا ئادەم ئەخمەق قىلماڭ! مەن...مەن...مەن جىڭلىنى چاقىرىپ كەلمەيدىغان بولسام!

— ئەجەب بەلەن ئىش بولدى! مەن ئۇنىڭدىن ئەھۋال ئۇقۇشاي دەپ تۇرۇۋۇدىم.

— ۋالىلى! ئولتۇرۇپ ئۇبرەمدۇق ماڭمايمۇ؟

ھېلىقى تۆمۈرىول خىزمەتچىسى ئۇڭايسىزلانغان ھالدا "ھە" دېدى، ئايال كۆزەينەكنى قولىغا ئالغان پېتى ماڭمىنىچە ماڭا تازا بىر ئالىيىپ قويىدى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ، قۇيرۇقا چېچىتىك تۇرۇپ كەتكەندى.

بۇ ئىككىسى چېقىپ كېتىپ بىر ھازادىن كېيىن، ۋاسادىن بەزى نەرسىلەرنى سوردىم.

2

شۇنىڭدىن باشلاپ، مەن ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن بۇ قەھۋە-خانىغا پات-پاتلا بارىدىغان بولۇپ قالدىم. بۇ قەھۋىخانا مەن ئىجارىگە ئالغان ئۆيگە قايىتىدىغان يولدا ئىدى. بۇ قەھۋىخانىدا زىيادە ئۈيۇشتۇرۇپ بېرىش ئاساس قىلىنىدىغانلىقى ۋە مۇزىكا ئەترىتى بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ھەر كۈنى كەچتە خېرىدارلار كۆپ ئەمەس ئىدى، بۇ قەھۋىخانا ئاساسەن زىيادە ئۈيۇشتۇرۇپ بېرىش يولى بىلەن پۇل تاپىدىغاندەك تۇراتتى. مەن تۈنجى قېتىم كىلىپ ئولتۇرغان جوزىغا ئەمەس، يۇمىلاق تۈۋرۈكنىڭ كەينىدىكى بىر كىچىك جوزىغا كىلىپ ئولتۇردۇم. بۇ جوزا ئاشخانىنىڭ ئەڭ ئىچكىرىسىگە قويۇلغان بولغاچقا، بۇ يەر خېلى تىنچ ئىدى. ۋاسا بەزىدە مېنىڭ جوزامغا كىلىپ بىر دەم ئولتۇرۇپ، بىرەر تال تاماكا چېكەتتى ياكى سەل ھاردۇق چىقىرىۋېلىپلا كېتەتتى. بەزى چاغلاردا، ئۇ پەرتۇقىنىڭ يانچۇقىدىن بىر كىچىك ئەينەكنى چىقىرىپ، تۈۋرۈككە يۆلىنىپ تۇرۇپ باشقىدىن گىرىم قىلىپ، چاچلىرىنى تۈزەشتۇرۇۋالاتتى.

— قارىگە، بوپتۇمۇ؟ ئۇ باللارنىڭكىدەك پارقىراق يۈزلىرىگە ئەگىلىك سۈرتكەچ نازلانغان ھالدا سورىدى:

— گىرىمىم يارىشىپتۇمۇ؟

مەن باش بارمىقىمنى چىقىرىپ قويدۇم.

— يەنە بىرئاز قېنىق قىلسام بولارمۇ-يا؟

— قېنىقراق قىلسىڭىز چىرايلىق بولغۇدەك، — دېدىم مەن

ياقتۇرىدىغانلىقىمنى بىلدۇرۇپ.

— چاقچاق قىلىۋاتىمايدىغانسىز؟ — دېدى ئۇ لاك سۇرتۇۋالغان كىرپىكىنى قېقىپ قويۇپ.

— ياقەي، — دېدىم ئۇنىڭغا.

— ئۆيده بولسام، تىل ئىشتەكەن بولاتتىم، سىز مېنى رىغبەتلەندۇرۇۋاتىسىز.

— بىراق مەن سىزنىڭ ھامان بىر كۈنى بىزار بولىدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن.

— نېمىدىن بىزار بولىمەن؟

— مۇشۇ قالايمىقان نەرسىلەرنى سۇرتۈشتىن بىزار بولسىز.

— سىزمۇ باشقا ئادەملەردىن پەرقلەنمەيدىكەنسىز، — دېگىنىچە قورچاقلارنىڭكىدەك بېشىنى كاجىلىق بىلەن تۆۋەن سېلىپ كېتىپ قالدى.

بىزنىڭ بۇنداق ئالاقىمىز تولىمۇ غەلىتە ئىدى. ۋاسا بەزى چاغلاردا تولىمۇ سوغۇق ۋە قوپال كۆرۈنەتتى، بەزى چاغلاردا بولسا كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان دەرىجىدە سەمىمىي بولۇپ كېتەتتى، ھەتتا بىر ئائىلە كىشىلىرىمۇ بۇنداق قىلىشقا ئۇنىمايتتى. ئۇنىڭ نۇرغۇن جايلىرىدىن، ئالايلۇق، گۈزەللىكتىن قىلچە خەۋىرى يوق ئادەملەردىن ئۆگىنىۋالغان نايناقلاشلىرى، پەداز بۇيۇملىرىنى بولۇشىغا سۇرۇۋالغان قاش-كۆزلىرى ۋە كالپۇكلىرىدىن بىزار بولاتتىم... لېكىن، ۋاسانىڭ ئادەم بەكمۇ ياقتۇرىدىغان يەرلىرىمۇ بار ئىدى. بۇ ئۇنىڭ ساپ قەلبى، قىزغىنلىقىدۇ، ياكى باشقا بىر يەرلىرىدۇ. ئىسمى جىسمىغا لايىق كۆتكۈچىلەر ھە دېسلا ئۇنىڭغا ئاپىنى ئارتىۋالاتتى، ئۇنىڭدىن خاتىرجەم پايدىلىناتتى. ئالايلۇق،

ئۇنى ئۇدۇلدىكى ماگىزىنغا بېرىپ ئۆچۈرەتتە تۇرۇپ نەرسە-كېرەك سېتىۋېلىشقا، كېيىم-كېچەك يۇيۇش دۇكىنىغا بېرىپ، كېيىم-كېچەك-لەرنى ئەپكېلىشكە، ئۆزلىرىنىڭ ئورنىدا ئىشلەپ تۇرۇشقا بۇيرۇيتتى، ۋاسا ئۇلارنىڭ بۇنداق قىلىشى مېنى ياراتقانلىقى دەپ قاراپ، ئۇلارغا چىن قەلبىدىن مىننەتدارلىق بىلدۈرەتتى. ئۇ ئائىلە ئەزا-لىرىنىڭ مۇناسىۋىتى ناھايىتى يېرىك بىر ئائىلىدە چوڭ بولغانىدى، ئۇنىڭ ئائىلە ھاياتى قالايمىقانچىلىق، جىددىيلىك ئىچىدىلا ئۆتكە-نىدى. ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسى بىلەن ئائىلىسىدىكى باشقا ئادەملەر خىزمەت قىلاتتى، لېكىن، نېمە ئۈچۈندۇر، ئۇلارنىڭ مۇئامىسز توختاملىق ئىشچى بولۇشتىن باشقا ئىشقا زادىلا رايى بارمايتتى؛ چۈنكى پۇل ئۇلار ئۈچۈن مەڭگۈ يېتىپ ئۆتمەيتتى، ئۆزلىرىنى قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان بىچارە دەپ قارايتتى، شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ تۇرمۇشتا ئۇلار خىلمۇخىل دەردتىن خالىي بولالمايتتى. ھازىرقى چۈشەنچەم بويىچە ئېيتقاندا، بۇنىڭ ئىپادىسى ۋاسادا ھەممىدىن بەك گەۋدىلىك ئىدى. ئۇ كىچىكىدىن تارتىپلا ئەتراپىدىكى كىشىلەرنى ساپ، ساددا ۋە ئاق كۆڭۈل بولسا كېرەك دەپ ئويلايتى-تى، گۈزەل، تەبىئىي مەززىلىك ھايات توغرىسىدىكى شېرىن خىياللارغا بېرىلەتتى. ئۇ دائىم دېگۈدەك ئاتا-ئانام زادىلا ئۆزەم-نىڭ ھەقىقىي ئاتا-ئانىسى ئەمەس، ھەقىقىي ئاتا-ئانام ئەينى يىللاردا مېنى يېتىۋېلىپ قويغان، ھامان بىر كۈنى مېنى ئىزدەپ تاپىدۇ دەپ ئويلايتتى. ئۇ ھەقىقىي ئاتا-ئانىسى بىلەن جەم بولۇش خىيالىدا بولدى، ئۇلارنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى، ھەتتا خىيالىنى رېئاللىق بىلەن ئارىلاشتۇرۇۋېتەتتى. بىر قېتىم مەن ئۇنىڭ بىر ئايال ھەمراھىغا رەسمىي ھالدا، مېنىڭ دادام مۇزىكانت، ئانام

تياتىر ئارتىسى، ھازىر ئۇلار چەت ئەلدە ئويۇن قويۇۋاتىدۇ دېگەن-لىكنىمۇ ئاڭلىغانىدىم.

— سىزنىڭ بۇنداق قىياپەتسىز كىشىگە ئوخشايدۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇنىڭ ئايال ھەمراھى گۆدەكلىك بىلەن.

— ئاتا-ئانام ماڭا شېرىن ھېسسىيات بەرگىنى بىلەن، ھېچقانداق ئەقىل-پاراسەت بەرمەپتىكەن، — دېدى ۋاسا ئازابلانغان ھالدا.

شۇ چاغدا بىرەيلەن ئۇنى چاقىرىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ ھېلىقى ئايال ھەمراھىنىڭ ئۇنىڭ كەينىدىن بېشىنى چايقاپ قويۇپ، بىر بارمىقىنى چېكىسىدە ئايلاندۇرغانلىقى ھېلىمۇ ئېسىمدە①.

بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن، ۋاسا يەنە تەمكىنلىك بىلەن (بۇ قېتىم ماڭا دېدى): دادام جياڭجۇن، ئانام پۈتۈن دۇنياغا مەشھۇر دوختۇر دېگەنىدى. ئۇ ماڭا مۇنداق دېدى:

— مېنى كىچىك چېغىمدا كوچىدا ئېزىپ قالغاندا ھازىرقى ئاتا-ئانام تېپىۋالغانىكەن! مەن ئۆز ئاتا-ئانامنىڭ مېنى ئىزدەۋاتقانلىقىغا ئىشىنىمەن، بۇنى كۆڭلۈم تۇيۇپ تۇرىدۇ، ئۇلارنىڭ كۆڭلى مەندە ئىكەنلىكىنى بىلىمەن.

ۋاسا ھەر ئايدا ئۆزىنىڭ "ھازىرقى ئاتا-ئانىسى" غا 50 رۇبلى ئەۋەتىدىكەن. ئۇلار ئوريولدا تۇرىدىكەن. ھېلىقى تۆمۈرىول خىزمەتچىسى ئۇنىڭدىن ئوريولدىن كەلگەن ئوخشىمامسىز دەپ سورىغاندا، ئۇنىڭ قورقۇپ كېتىشىمۇ شۇنىڭدىن ئىكەن. ئۇ ماڭا، شۇ چاغدا ئۆزىنىڭ بەك قورقۇپ كەتكەنلىكىنى دەپ بەرگەنىدى.

— قارىغاندا، ئۇ ئوريولدا مېنى كۆرگەن بولۇشى، مېنى ئېسىدە

---

① قارشى تەرەپنىڭ نېرۋىسى ئانچە نورمال ئەمەس دېگەن مەنىدە.

تۇتۇۋالغان بولۇشى مۇمكىن...

ۋاسانىڭ كۆتىكۈچى بولۇپ ئىشلەۋاتقانلىقىنى ئاتا-ئانىسى بىلمەيدىكەن؛ بۇنى ئۇلاردىن يوشۇرىدىكەن؛ كۆتكۈچىلىك قىلىۋاتقانلىقىنى قاچان بىلىپ قالارکىن دەپ دەككە-دۈككە ئىچىدىلا يۇرۇيدىكەن.

— ئۇلار مېنى ئۇسسۇل ئارتىسى بولۇپ، ھەرقايسى جايلارغا بېرىپ ئويۇن قويۇپ يۈرۈيدۇ، دەپ ئويلايدۇ. مەن راستلا ئۇسسۇل ئارتىسلىرىنى تاللاش ئىمتىھانىغا قاتناشقانىدىم. بىراق، ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىدىم.

قەھۋىخانىدىن ئىبارەت بۇ كوللېكتىپ ئۇنىڭ ئۇچۇن يېڭى بىر دۇنيا ئىدى، بۇ يەر ئۇنى خىلمۇخىل ئازابلاردىن خالاس قىلغانىدى. ئۇ ئۇزلۇكسىز تۇردە بۇ كوللېكتىپىنىڭ ھەربىر ئەزاسىدىن ئېسىل ئالاھىدىلىكلەرنى ۋە خىسلەتنى تاپتى، شۇنىسى ئۇ ئەمگەكچان ھەم ساغلام بۇ كىشىلەرنى سۆيۈشىنى، ئۇلارنىڭ تەبىئىتى ساپ كىشىلەردىلا بولىدىغان ئىنتايىن تەبىئىي، ئىنتايىن ئاددىي ئىللەتلىرىگە كەڭ قورساقلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىشنى بىلمىدى. كۆتكۈچى ساشا كۆڭلىنى ئېچىش ئۇچۇن، ئۇنىڭغا پەس گەپلەرنى ئۆگەتتى. ۋاسا مۇشۇ گەپلەرنى قىلغان چاغلاردا كۈلەتتى؛ لېكىن، ساشا ئۇنىڭغا مۇشۇنداق سۆزلەرنى ئۆگەتكەن چاغلاردا، ئۇنىڭ ئىكىكى مەڭزى ئوتتەك قىزىپ كەتكەن بولۇشى تۇرغان گەپ ئىدى. ئەپسۇسكى، مەن بۇ ئىشنى ئاڭلىغان ۋاقتتا، ساشا بۇنداق سۆزلەرنى ئۆگىتىشتىن قول ئۇزگەنىكەن، بولمسا ئۇنىڭ ھېلىقى ئۇستازىنى ئوبدان ئەدەپلەپ قويغان بولاتتىم.

قىسقىسى، ۋاسا بەزى چاغلاردا ئوماق ھەم ساددا بولۇپ

كېتەتتى، قىزىق گەپلەرنىمۇ قىزىقسىپ ئاڭلايتتى. بىراق، قىزىق گەپلەرنىڭ قانداقلا بولسا قۇلاق سېلىۋەرمەيتتى. بىر كۈنى مەن ئۇنىڭغا چۈشەن لېچىنكىسى ھەققىدىكى بىر ھېكايىنى ئېيتىپ بەردىم. چۈشەن لېچىنكىسى: ئاتا، دادام قەيەرگە كەتتى؟ دەپ سوراپتۇ، ئانىسى: بالام، بۈگۈن يەكشەنبە، باشقىلارنىڭ تەكلىپى بىلەن داداڭ بېلىق تۇتۇشقا كەتتى، دەپتۇ.

ۋاسا ئۇشتۇمتوت ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتتى.

— ھەي، سىزگە نېمە بولدى؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— كىچىك لېچىنكىغا بەك ئۇۋال بوپتۇ، — دېدى ئۇ ئېچىنىغان ھالدا.

بىر كۈنى، مېنىڭ ئىككى خىزمەتدىشىم مۇشۇ قەھۋىخانىغا كېلىپ قالدى. ئۇلار مېنى كۆرۈپ، ئىسمىمنى توۋلىدى، مەن ئۇلارنى ئۆزۈم ئولتۇرغان جوزىغا چاقىرىپ كەلدىم. ئۇلار كەتكەندىن كېيىن، ۋاسا ناھايىتى خىجىل بولۇپ مۇنداق دېدى:

— قارىغاندا، سىز مېنى ئالدىماپسىز...

— نېمىنى دەيسىز؟

— مەن بىلەن تونۇشقان چېغىڭىزدا راست ئىسمىڭىزنى ئېيتىقان ئىكەنسىز — دە.

— راست ئىسمىمنى دېمەي، يەنە قايسى ئىسمىمنى دەيتتىم؟

— ئەرلەرنىڭ ھەممىسى بىزلەر بىلەن تونۇشقاندا يالغان ئىسمىنى ئېيتىشىدۇ.

— مانا بۇ مېنىڭ نام — ئەمەل كارتوچكام، — دېدىم مەن.

— رەھمەت... — دېدى ئۇ پارقىراپ تۇرغان كارتوچكىنى سىلاشتۇرۇپ قويۇپ، — تېلېفون نومۇرىڭىز يوقمۇ؟

— ئورنىتىپ بەرمەكچى، — دېدىم مەن، — كېيىنچە ئورنىتىپ بېرىمىز دېيىشۇاتىدۇ. مۇشۇ سوغۇقتا ئولتۇرغىدەك ئۆيۈمۇ بولمىسا، تېلېفون نېمىش قىلسۇن دەيسىز.

— ئىسمى جىسمىغا لايىق مۇخبىر ئىكەنسىز ئەمەسمۇ... "سىرتتا ئىشلەيدىغان مۇخبىر" دېگەن نېمە دېگەن گەپ؟ كۇندىلا سىرتتا چېپىپ يۈرەمسىز؟

— ئۆزەمۇ ئېنىق بىر نېمە دېيەلمەيمەن، ۋاسا.

— ئانام مەتبەئە ئۇستىسىنىڭ قىزى، بۇنى سىزگە ئېيتمىغانغۇ دەيمەن؟

— قايسى ئانىڭىزنى دەيسىز؟ ئۆز ئانىڭىزمۇ ياكى ھازىرقى ئانىڭىزمۇ؟

— ھازىرقى ئانام، — ۋاسا بۇ گەپنى دەپ بولۇپ، مېنىڭ ئىسمەتنى تەكرارلىدى، — بىراق، مەن ھەر قېتىم خېرىدارلارغا ئىسمىنى ئېيتىپ بەرسەم، ئۇلار مېنى يالغان ئېيتىۋاتىدۇ، دەپ قارىشىدۇ، بۇ نېمىدېگەن كۇلكىلىك!

راستىنى ئېيتقاندا، ۋاسانىڭ ئاتا-ئانىسى قىزىغا مۇشۇ ئىسمەتنى ئويلىمايلا قويۇپ قويۇپتىكەن، قىز بالىلار ئۇنى ۋاسكا دەپ چاقىرىشسا، ئوغۇل بالىلار ساۋا، دەپ چاقىرىشىدىكەن. ۋاسا چوڭ بولغاندا، ۋاسلىسا، دەپمۇ ېيقېتۇ، لېكىن، بۇ ئىسىم ئېغىزغا ئەپ كەلمىگەچكە، سىكمەپتۇ.

— مەنغۇ بۇ ئىسمىڭىزنى ياقتۇرۇپ قالدىم، — دېدىم مەن.

— مەنمۇ سىز ئېيتقان ھەقىقى ئىسمىڭىزنى ياخشى كۆرىمەن.

— سىزنىڭ بۇ ئىسمىڭىز ئۆزىڭىزگە بەكمۇ باپ كېلىدىكەن! — دېدىم مەن يەنە.

— سز ياخشى ئادەمكەنسز!

— ئوهوي، بز ئەجەبمۇ قىزغىن پاراڭلىشپ كەتتۇقا!

— سىز ئېمىشقا مېنىڭ ياتقىمغا باراي دېمەيسىز؟ — دەپ سوردى ۋاسا توساتتىن.

مەن تۇرۇپلا قالدىم.

— باشقىلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ ياتقىمغا باردۇ.

— ھەممە ئادەممۇ؟

— ھەممە ئادەم بولمىسمۇ، نۇرغۇن ئادەملەر. بۇنداق دېسەم، ئۆزىنى قالتىس كۆرسىتۋاتىدۇ، دەپ ئويلاپ قالماڭ يەنە.

— بولىدۇ، — دېدىم مەن، — قاچان بارىمەن؟

— ھە، راستما؟ مەن سىزگە قىزىلچا بىلەن ئاچچىق-چۈچۈك سالا ئېتىپ بېرىمەن.

— ئۇنداق بولسا بەك ياخشىغۇ، — دېدىم مەن.

— مەن ئەتە دەم ئالىمەن، — دېدى ئۇ كەسكىنلىك بىلەن خاتىرە دەپتىرىدىن بىر ۋاراقنى يىرتىپ، — مانا بۇ ئادرېس، بۇ يەردىن ئانچە يىراق ئەمەس.

چاتاق يوق، قەغەزنى يانچۇقۇمغا سالدىم.

ئىككىنچى كۈنى، مەن گېزىتخانىدا يۈرۈپ كېچىككىنە بىر ۋەزىپە ئورۇندالماي قالغاندەكلا بولۇپ قالدىم؛ مەن ئۇستەل كالېندارىغا خاتىرىلەنگەن ئىشلارنى بىر-بىرلەپ بېجىرىپ بولدۇم، ئىشتىن چۈشىدىغاندا ئىشلىرىمنىڭ ھەممىسىنى تاماملىغان بولسامۇ، بىراق، بىر ئىش قېپقالغاندەكلا تۇيۇلاتتى. مەن پەلتوىيمنى كىيىپ، بىر تال تاماكىنى تۇتاشتۇرۇپ، سىرتقا چىقىشقا تەمشەلگەندە، ئانىدىن ۋاسانىڭ تەكلىپى يادىمغا كەلدى. ئۇنىڭ ئادرېسى يېنىمدا بار ئىدى. ئۇنى

ئىزدەپ بارغۇم كەلمىدى، لېكىن، ئۇنىڭ تەكلىپىگە پەرۋا قىلماسلىقمۇ مۇۋاپىق ئەمەس ئىدى. مەن ئۇنىڭغا بىر پارچە ئاتكرىتكا ئەۋەتىپ، باشقا بىر نەرسە دېمەي، چاقچاق قىلىپ قويۇپ ئىشىنى تامامىلاش قارارىغا كەلدىم. خەتكە ئادرېسىنى باشقا يەنە تېلېفون نومۇرىنى سېلىپ قويماقچى بولدۇم، مەن كۆڭلۈمدە، ئەجەب ياخشى بولدى، ھازىر تېلېفونلا بەرسەم، ئاتكرىتكا ئەۋەتمەن دەپمۇ يۈرمىگۈدەك-مەنغۇ، دەپ ئويلىدىم.

تېلېفون نومۇرىنى چۆرۈپ بولۇشۇمغىلا، تېلېفون ئۇلاندى.

— ۋاي، سىزدىن تېلېفون كېلىپ، بەك ياخشى بولدى! — دېدى ئۇ خۇشال ھالدا، — بولمىسا، مەن راستىلا نېمە بولغانىدۇ دەپلا يۈرگەن بولاتتىم! چولئىز تەگمىگەن ئوخشىمامدۇ؟

— شۇنداق، — دېدىم مەن، — يەر تەۋرەشىنى كۆزىتىش بۆلۈمىگە باردىغان ئىشىم چىقىپ قالدى.

— نېمە ئىش بولدى؟

— ئىش دېگۈدەك ئىشىمۇ يوق، بىراق، ھازىرچە ۋاقتىم يوق تۇرىدۇ.

— ئۇنداقتا، كېلەلمەمسز!؟ — ۋاسا خاپا بولۇپ سورىدى.

— ئىنتايىن خىجىلمەن...

— ئەتە قەھۋىخانىغا كېلەمسز؟

— ھازىر بىر نېمە دېيەلمەيمەن، ۋاسا.

— ھازىر نېمە ئىش قىلىۋاتىسز؟

— سىزگە تېلېفون بېرىۋاتىمەنغۇ.

— مەن ئاجايىپ ياخشى ئۇنالغۇ لېنتىسى سېتىۋالدىم. ئاڭلاشنى خالامسز؟

مەن ئاڭلاشنى بەكمۇ خالايدىغانلىقىمنى ئېيتتىم.

ئۇ تېلېفون تۇرۇپكىسىنى پاتېفوننىڭ يېنىغا ياكى بولمىسا پاتېفوننى تۇرۇپكىنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدى بولغاي، تۇرۇپكىدىن چاك-چاك، گىژ-گىژ قىلغان ئاۋازلار ئاڭلاندى ۋە بىردىنلا ئىكىكى ياشىنىڭ چىرقىراق ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلىدى، بۇ ئاۋاز بىر تۇرۇپ ئۆچكەنىڭ مەرىشىگە، بىر تۇرۇپ ئاتنىڭ كىشنىشىگە ئوخشايتتى، بۇ يېقىندىلا تارقالغان بىر خىل ناخشا ئېيتىش ئۇسۇلى ئىدى.

— قانداق، پەيزىمكەن؟ — دېدى تېلېفوندا ئۇ.

— قالتىس ئېسىل ناخشكەن بۇ! — دېدىم مەن.

3

ئۇزۇن ئۆتمەيلا، باش مۇھەررىر ماڭا، سىرتقا چىقىپ ئىشلەيدىغان مۇخبىر بولغان ئادەم پايتەختتىلا يۈرمەي، دائىم مەملىكەتنىڭ ھەر-قايسى جايلىرىغا بېرىپ تۇرۇشى كېرەك، دېدى.

— قەيەرگە بارىمەن؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— پېرمغا بارىسىز! — دېدى ئۇ چورتلا.

— پېرمغا بارىسىز! پېرمغا! — ئۇ تەلەپپۇزىنى يەنىلا ئېنىق چىقىرالمىدى.

— ھىم، پېرمغا بارسام باراي، — دېدىم مەن.

— نېمانچە خۇش ياقمىغاندەك جاۋاب بېرىسىز؟

— خوپ، پېرمغا باراي، ئىگور كونىستانتىنوۋىچ.

— مانا بۇ گېپىگىز جايىدا بولدى! — دېدى ئۇ رازىمەنلىك بىلەن، — يەنە بىرگەپ، سىز ئۆز ۋەزىپىڭىزنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى، مېنىڭ سىزنى نېمىشقا باشقا يەرگە ئەۋەتمەي پېرمغا ئەۋەتمەكچى

بولغانلىقىنى چۈشىنىشىگىز كېرەك.

مېنىڭ ۋەزىپەم بۇرۇنقىدەك كونكرېت، جانلىق ماتېرىياللارنى يىغىپ ماقالە يېزىپ، مۇشۇ رەھبەر ئىدارىدە ئولتۇرۇپ ئويلاپ چىققان يەنە بىر ئاتالمىش زور مەسىلىنى شەرھلەپ بېرىش ئىدى. ئۇنىڭ نېمىشقا باشقا شەھەرنى تاللىماي، پېرمىنى تاللىغانلىقىنى، پېرمىنىڭ قانداق ئالاھىدىلىكى بارلىقىنى ھەرقانچە سوراپ كۆرسەمۇ، بۇنىڭغا ئېنىق بىرنەرسە دېمىدى. ئېھتىمال، بۇ رەھبەر دىماغ تاۋۇشىنى ئېنىق تەلەپپۇز قىلالمايدىغان بولغاچقا، ئۆزىدىكى بۇ ئىللەتنى ئاكتىپ، قەيسەرلىك بىلەن تۈگىتىش مەقسىتىدە، نامى مۇشۇنداق تاۋۇشلار بىلەن قوشۇلۇپ كېلىدىغان شەھەرنى تاللىغان بولسا كېرەك.

مەن ماقالە ۋە ئاخباراتلارنى ئۇ بەلگىلەپ بەرگەن، ئەمەلىيەتتىن پۈتۈنلەي ئايرىلغان تېزىس بويىچە يېزىشىم كېرەك ئىدى. مەن ئۇنىڭ يوليورۇقىغا سەمىمىيەتلىك بىلەن ئەمەل قىلىمەن دەپ، ھەر قېتىم خالتا كوچىغا كىرىپ قالاتتىم. مەن ئۇمىدسىزلەنگەن ھالدا ئۆزەمنى، كىتابخانىلاردا ماقالەمنى جانلىق پاكىتلار بىلەن يېزىلمىتۇ دېگەن تۈيغۇ پەيدا قىلىش ئۈچۈن، قۇرۇق-تېتىقسىز سۆزلەر ئار-قىلىق باش قاتۇرۇپ جۈملە تۈزۈپ ئولتۇرىدىغان ئىقتىدارسىز ئادەم ئىكەنمەن، دەپ ئەيىبلەيتتىم.

شۇڭا، كۆڭلۈمنى يەنە ئادەتتىكىدەكلا غەش باستى، ئاخىر ئامال-سىزلىقتىن، كومانداروپكىغا چىقىش رەسمىيىتىنى بېجىردىم.

كارىدوردا بىر دوستۇم مېنى چاقىردى. ئۇ ئۆتكەندە قەھۋىخانىدا ئۇچراشقان ئىككى خىزمەتدىشىمنىڭ بىرى ئىدى. كارىپىانوۋ بولۇپ، بۆلۈم باشلىقى ئىدى. ئۇ بۇ پوۋېستتا يەنە ئوتتۇرىغا

چىقىدۇ...

ــ ھەي 'قېرى!' دېدى ئۇ، ــ ھېلىقى 'قورچىقلىق' سېنى ئىز-دەپ يۈرۈيدۇ!

ــ قانداق 'قورچاق' كەن ئۇ؟

ــ ياپونىيىگە بېرىپ باقمغانمىدىڭ؟

ــ ئىشىگىنى قىلە!

ــ شۇنىمۇ بىلمەمسەن! ئالا ــ يېشىل ياساپ قويۇلغان ياغاچ قور-چاقچۇ.

ــ قانداقكەن؟

ــ ھېلىقى قىزچىقلىق سېنى ئىزدەۋاتىدۇ! قەۋىخانىدىن كەپتۇ!

ــ ئۇ قەيەردە؟

ــ ماڭە ئەمسە!

ــ ئۇ زادى قەيەردە؟

ــ تۆۋەندە بولىمدۇ، تازىمۇ قىزىق نېمىكەنسەن!

مەن بىنادىن چۈشۈپ، ئالدىنقى زالغا كەلدىم.

ۋاسا روھسىز ھالدا سافادا ئولتۇراتتى، ئۇ ئىچ پۈشۈقىنى چىقىرىش ئۈچۈن دوسنو ئويناۋاتقان گېرمانىيانىڭ شوپۇرلىرىغا قورۇنغان ھالدا كۆز قىرى بىلەن قاراپ قويياتتى.

ــ بىرەر ئىش بارمىدى؟ ــ دەپ سورىدىم مەن ئانچە تۈزۈت قىلمايلا.

ــ يوقاپلا كەتتىڭىز، ــ ئۇ غودۇڭشىپ تۇرۇپ دېدى، ــ سىزنى ئاغرىپ قالدىمىكىن دەپ يوقلاپ كەلدىم. بۇ يەردىكىلەردىن سىز-نىڭ ياخشى تۇرغانلىقىڭىزنى ئاڭلاپ، خۇشال بولدۇم...

مەن ئۇنىڭ سۆزى تۈگەـ تۈگىمەيلا رەھمەتتىن بىرنەچچىنى تەكرارلىۋەتتىم.

ــ مەن سىزگە گۈل ئالغاچ كەلدىم، ــ دېدى ئۇ خۇشاھەت قىلىپ، ــ يېڭىلا ئۈزۈلگەن چىرايلىق ئۆۋگو چېچىكى! مەڭ.

ــ ما ئىشنى كۆرمەمدىغان، نېمىشقا ئۇۋگو چېچىكى ئەكەلدىڭىز؟!

ۋاسا دەرھال گېزىتكە ئورالقلىق نەرسىنى ئاچتى، ئۇنىڭغا ئاق ۋە سۆسۈن گۈللەر ئورالغانىدى.

ــ ھەزامدەك تۇرىدىغۇ؟

ــ توغرا، توغرا، دەل ئۆزى شۇ، ــ ئۇ قوشۇمسىنى تۇرۇپ دېدى، ــ مەن خاتا دەپ قويۇپتىمەن، بۇ ھەزامتى، پۇراپ بېقىڭا، نېمىدېگەن خۇش پۇراق ـ ھە! ئۇۋگو چېچىكى قانداق پۇرايدىكەن؟

ــ باشقىچە بىر خىل پۇرايدۇ.

ــ قانداق رەڭدە بولىدۇ؟ ــ ۋاسا ئىجتىمائىي ئالاقە سورۇنلىرىدا سۆزلەيدىغان تەلەپپۇز بويىچە سۆزلەشكە باشلىدى.

ــ ھەر خىل ـ ھەر ياڭزا بولىدۇ، ــ دەپ جاۋاب بەردىم توڭلا، ــ ئادەتتە قاپقارا بولىدۇ. تاجىسى سېرىق كېلىدۇ.

ــ بىلدىم، ــ ۋاسا ئۈيالغان ھالدا يېڭىنى تارتىپ قويۇپ دېدى، ــ كەلگىنىمگە خۇش بولدىڭىزمۇ؟

ــ نېمىدېگەن چىرايلىق گۈل ـ ھە؟ ــ پەلەمپەيدىن ئېي. كارىپا ـ نوۋنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى، ــ ماڭا بېرىدىغىنىڭلار قېنى؟

ــ ۋاسا، ئەڭ ياخشىسى سىز ئۆيگە قايتىپ كېتىڭ، بولامدۇ؟ ــ دېدىم مەن.

ــ ئاپلا، توغرا، مەن تېزرەك قايتىپ كېتىشىم كېرەك! خوش!

مەن ئۇنىڭغا دەرۋازىنى ئېچىپ بەردىم.

— قىزچاق، قەيەرگە بارىسىز؟ — ئې. كارىپانوۋ توۋلىغىنچە ئىككى بىلىكىنى كېرىۋىدى، مايلىشىپ كەتكەن گىلەمنىڭ ئۈستىگە پالاققىدە يىقىلىپ چۈشتى ھەمدە بىر سېرىلىپلا ئالدىمىزغا كەلدى.

ۋاسا ئۆزىنى تۇتالمای كۈلۈپ تاشلىدى ۋە يۈگۈرگەن پېتى چىقىپ كەتتى.

— بۇ يولداشلارغا تۇتىدىغان پوزىتسىيە ئەمەس، — دېدى ئې. كارىپانوۋ.

— نېمە بولدى؟

— قىزچاقنىڭ ئالدىدا ئادەمنى مەسخىرە قىلىش...بۇ يولداشلارغا تۇتىدىغان پوزىتسىيە ئەمەس.

— مېنى ئەدەبسىزلىك قىلدىڭ دېمەكچىمۇ.

— مەن بىزنى ئۇنىڭغا تونۇشتۇرۇپ قويامدىكىن، دەپتىمەن.

— مەن بۇنى خالىمايمەن، — دېدىم مەن گۈلنى ئۇنىڭغا بېرىپ، — مە مانى، ئېلىپ كېتىپ ھۇزۇرلان.

ئىككى ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن، مەن پېرمدىن قايتىپ كەلدىم. تۇنجى ئىشىم قەھۋەخانىغا بېرىش ئىدى. قەھۋەخانىغا نېمىنىڭ جەلپ قىلىشى بىلەن باردىم؟ ئۇ يەردە قانداق ئېسىل يېمەكلىكلەر بار؟... ئېھتىمال، ھاردۇقۇمنى چىقىرىۋېلىش ئۈچۈنلىمۇ؟ بۇ قېتىمقى سەپەر بىلەن ھەقىقەتەن ھاردۇق يېتىپ قالغانىدى، قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، يەنە جاپالىق ئىشلار بار ئىدى: پېرمدا يازغان خاتىرىنى رەتلەپ چىقىپ، ماقالە يېزىشىم كېرەك ئىدى.

مەن ئۆزەمنىڭ كىچىك جوزىسىغا كېلىپ ئولتۇردۇم. كەلگەن خېرىدارلار بۇ يەرنىڭ دائىملىق خېرىدارلىرى ئەمەس ئىدى، ئۇلار

ئۆزاق ئولتۇرمىدى. بۇگۈن ۋاسا ئىشلىمەيدىغان بولغاچقا، كەلمىگەن-
دى. مەن زېرىكىپ قالدىم. بىر جۇپ قىز-يىگىت بىردىنلا مېنىڭ
دىققىتىمنى جەلپ قىلدى. يىگىت ئالدىنى مەن تەرەپكە قىلىپ ئىككى
پۇتىنى ئۆزۈن سوزۇپ ئولتۇراتتى، بىر پۇتىنى يول تەرەپكە سوزۇپ-
ۋالغانىدى، ئۇ پۇتىغا ئىمپورت قىلىنغان ئۆتۈك، ئۇچىسىغا رەسىم-
يەت بويىچە نېيۇزەي چاپان ۋە نېيۇزەي شىم كىيىۋالغان بولۇپ،
چاپىنىنىڭ قاتۇرما ياقىسى ئۇستىدىن چۈشكەن قىزغۇچ چاچلىرى
ئىككى قوۋۇزىغا تاشلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ تۇرقى ئادەتتىكىچىلا
ئىدى، ئەمما ئۇنىڭ ئۆتۈكى ئادەمنىڭ دىققىتىنى تارتاتتى: ئۇنىڭ
ئۆتۈكىنىڭ رېزىنكە چەمىلا تالاي پۇلغا يارايتتى.

ھېلىقى قىز ماڭا كەينىنى قىلىپ ئولتۇراتتى. ئۇ سوزۇق رەختە-
تىن ھىندىستان پوسۇنىدىكى ئۆزۈن كۆڭلەك كىيگەن بولۇپ،
بېشىغا قارا كەيمە چاچ كىيىۋالغانىدى. مەن كۆڭلۈمدە، مۇشۇ
قىزنى ھەققەتەن "قورچاق" دېسە بولغۇدەك، دەپ ئويلىدىم. بۇ
چاغدا، ئۇ قىز كەينىگە ئۆرۈلۈپ قارىۋىدى، مەن قاتتىق ھەيران
قالدىم: ئۇ ۋاسا ئىكەن!

يىگىت ئۇستەلگە يۆلىنىپ ئولتۇراتتى، ئۇ، نېمە بولدى، دېگەن-
دەك قىلىپ ماڭا قاراپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى.

ۋاسا ئارقىغا بۇرۇلۇپ، تولىمۇ خىجىل بولغان ھالدا قولىنى ماڭا
پۈلاڭشىتىپ قويدى.

مەن ئۆلارنىڭ يېنىغا باردىم.

ۋاسا ئۆزىنىڭ ئوڭايسىزلانغانلىقىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن، مەندىن
بىراقلا يولدىكى ئەھۋاللار قانداق، قاچان قايتىپ كەلدىڭىز، مۇۋا-
پىق ماتېرىياللارنى تاپالىدىڭىزمۇ دېگەنگە ئوخشاش نۇرغۇن مەسىلە-

لەرنى سوردى. ھېلىقى بىگىت سەۋەبسىزلا ئالدىرىغىلى تۇردى.

— مەن ماڭاي، — دېدى ئۇ قاپقىنى تۇرۇپ.

— ئايلا، مەن سىلەرنى تونۇشتۇرۇپ قويۇشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن! بۇ تولىك بولىدۇ.

— كېيىنكى قېتىم... يەنە ئۆتكەنكىگە ئوخشاش بولامدۇ؟ — ئۇ ماڭا قاراپمۇ قويماستىن، ۋاسادىن سوردى. ۋاسانىڭ "ھەئە" دېگەن جاۋابىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئورنىدىن قوپۇپ كېتىپ قالدى.

ئۇنىڭ كىملىكىنى سوردىم.

— كۆتكۈچى، — دەپ پەرۋاسىزلىق بىلەن جاۋاب بەردى ئۇ.

— كونكرېتراق ئېيتىڭچۇ.

— ئۇ "بۇلاق" مېھمانخانىسىدا ئىشلەيدۇ.

— يەنە كونكرېتراق بولسۇن.

— مېنىڭ ئېرىم، — دېدى ئۇ بىرپەس ئىككىلەنگەندىن كېيىن.

— ئېرىم؟!

— راست ئېرىم ئەمەس. نوپۇس دەپتىرىدىكى ئەر-خوتۇنلار-مىز. ئۇنداق بولمىسا، ماڭا نەدىكى نوپۇس؟

— مۇنداق ئىش دەڭا! — دېدىم مەن، — ئۇنىڭغا قانچىلىك پۇل بېرىسىز؟

— ئېيىغا 50 رۇبىلى. يەنە ئۈچ قېتىم بەرسەم تۈگەيدۇ... ئۇچكە بۆلۈپ بېرىمەن.

— مۇددەتكە بۆلۈپ پۇل بېرىدىغان شەرت بىلەن نىكاھ توختىمى تۈزگەنمىدىڭىز؟

— بۇنى باشقىلارغا دەپ يۈرمەڭ! بولامدۇ؟

— ۋاسا، سىز ئەڭ ياخشىسى ئوريولغا قايتىپ كەتسىڭىز قانداق؟

— بولمايدۇ! — دېدى ئىككىلەنمەستىنلا ئۇ، — مەيلى قانداق بولسا بولسۇن، قايتمايمەن!

ئۇ كۆزىگە ۋىللىدە ياش ئالدى ھەمدە ئۆزىنى توتۇۋېلىش ئۈچۈن دېمىنى ئىچىگە يۇتۇۋېتىپ، كۆلۈپ قويدى، ئۇ زورىغا كۈلگەندى، كۆلكىسىدىن ئەپسۇسلىنىش ئالامەتلىرى بىلىنىپ تۇراتتى.

— يۈرۈڭ، مەن ئولتۇرغان جوزىغا، — دېدىم مەن.

— ماقۇل...ماقۇل، — دېدى ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ، — سىز ببرىپ تۇرۇڭ، مەن ھازىرلا بارىمەن.

ئۇ كەينىگە بۇرۇلۇپلا يوقاپ كەتتى، بىرقانچە مىنۇتتىن كېيىن، ئۇ يەنە قايتىپ كەلدى، ئۇ ئۆزىنى تۇزەشتۇرگىلى بارغانىدەك قىلاتتى، ھېچ بولمىغاندىمۇ، ئۇنىڭ يۈزىدىكى ئۇپا-ئەڭلىكلەر يەنە بۇرۇنقىغا ئوخشاش قېنىق بولۇپ قالغانىدى.

— سىز ئائىلە ئەھۋالىنى بىلمەيسىز، — دېدى ئۇ، — مەن ئۆيگىلا باردىمۇ، تۇغقىشكىنىم شۇ، راست، بۇنىڭغا ھەيران قالماڭ!

مەن ئۇنىڭ سۆزلەۋېرىشىنى كۈتتۈم، لېكىن، ئۇ سۆزىنى توختىتىپ قويدى.

— قاراڭ، — ئۇ تولىمۇ يېقىملىق كۈلۈپ سۆزلىدى، — مەن بولىكىنىمۇ ئوڭشاپ ئالالمايدىغان بولغاچقا، 17 ياشقا كىرگەنگە قەدەر ماگىزىنغىمۇ خىجىل بولۇپ كىرەلمەيتتىم! ۋايەي! كەلگىن گالوچكا، يا راپ ئولتۇرۇۋالايلى، — ئۇ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىر كۈتكۈچىنىڭ پېشىنى تۇتۇۋالدى، — بۇگۈن بىزدە قانداق ياخشى ھاراقلار بار؟

گالوچکا نېمه بولغانلىقىنى بىلەلمىگەن قىياپەتتە ئۇنىڭغا قارىدى:
ــ سەن بىلمەيسەن!
ــ گالوچكا... ــ ۋاسا يالۋۇرغان كەيپىيات بىلەن كۆلۈپ قويدى.
ــ بولىدۇ، ئالجىرىيە ھارىقى بار.
ــ بىر بوتۇلكا ئەپكېلىپ بەرسەڭچۇ.
ــ ئۆزەڭ ئەكەل.
ــ گالوچكا، ــ دېدىم مەن، ــ خېتىم خېلى چىرايلىق، پىكىر دەپتىرىگە بىرنەرسە يېزىپ قويامدىم ــ يا؟
گالوچكا ئالىيىپ قويۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.
ــ رەھمەت ئېيتىپ يازاي دەۋاتسەن، گالوچكا، رەھمەت ئېيتىپ، ــ دەپ قوشۇپ قويدۇم.
ئۇ ئىشەنمىگەندەك قىلىپ، بۇرنى بىلەن ھاۋانى سۈمۈردى ۋە سەل تۇرۇپ كېتىپ، يېمەكلىكلەر ئۆيىگە قاراپ ماڭدى.
ــ مەن ياغاچ ئويمىچىلىقىنى ئۆگىنەي دەيمەن، ــ دېدى ۋاسا ماڭا بىرىنلا، ــ كېلەر يىلى سىزا گانوۋ ھۇنەر ــ سەنئەت مەكتىپىگە بېرىپ ئوقۇيمەن.
ــ يارايسىز! ــ دېدىم مەن، ــ سىز ئىلگىرى نەقىش پىچىقى ياكى ئويما پىچىقى بىلەن نەقىش ئويۇپ باققانمۇ؟
ــ ياق، مەن ئادەتتىكى قەلەمتۇراچ بىلەن نەقىش ئويۇپ باققان.
ھاراقىنىڭ كەيپى بولمىسا، مېنىڭ ئۇنىڭ ياغاچ ئويمىلىرىنى كۆرۈپ كېلىشكە بېرىشىم ناتايىن ئىدى. ھازىر باشقا ئىشمۇ يوق، ئۇنىڭ ئۆستىگە ئارىلىق ئىككى بىكەتلا كېلەتتى. بىز پىيادە ماڭدۇق. ئۇنىڭ ياتقىغا ئاز قالغاندا، شامالدا مەستلىكىم يېشىلىپلا

گەنتتى، بۇنىڭ بىلەن، مېنىڭ ياغاچ ئويمىنى كۆرۈش قىزغىنلىقىمۇ يوقىدى.

ــ مېڭىڭ! نېمە بولدىڭىز؟ ــ دېدى يېڭىنى تارتىپ ۋاسا، ــ ھېچكىم سىزنى بىرنېمە قىلمايدۇ! ئۇي ئىگىسى ئايال بۇگۈن ئەتە-گەن كارپاتقا كەنتتى.

ۋاسا ئولتۇرغان ئۆينىڭ ئىگىسى ئەسلى بىر داشۆنىڭ مۇدىر-نىڭ خانىمى ئىكەن، ئۇلار تۇرمۇشىنى ئەركىن، ئازادە ئۆتكۈزىدد-كەن، ۋاسانىڭ ئېيتىشچە، ئۇ بۇ قېتىم ئۇزخىگورودقا بېرىپ ئۇزد-تىش زىيارىتى ئۆتكۈزۈپ، كېچىچە ئويناپتۇ.

ــ مەن ئانچە ياخشى ئۇخلىيالمىدىم، ئۆيىنى يىغىشتۇرۇشقىمۇ ئولگۈرەلمىدىم، ــ دېدى ۋاسا كولۇپ تۇرۇپ ئىزاھات بېرىپ، ــ ئۇي ئىچى قالايمقان بولۇپ كېتىپتۇ، كۆپ ئەپۇ قىلىڭ.

4

ئۇي ئىچى ھەقىقەتەن قالايمقان ئىكەن، ئۇستەل ۋە ئورۇندۇق-لارنىڭ رەتسىزلىكىدىن ئادەم پۇتلىشىپ بىر ياقتا ئۆتكىلى بول-مايتتى، ئىشلىتىپ بولۇپ يۇيۇلمىغان چىنە-قاچىلار دېرىزە تەكچە-سىنى بىر ئالغان، ئۇنىڭ بەزىلىرى قاتتىق سوقۇلۇشتىن پۇچۇق بولۇپ قالغانىدى. پول بەك پاسكىنا بولۇپ، ھاراق بوتۇلكىلىرى ئۆينىڭ تەۋرىشىدىن ئەمەس، ئۆزلۇكسىزلا دومىلايتتى. كۆزۈمگە تۇرۇپ ئوگدىسىغا بولۇپ قالغان ئورۇندۇق، قايرىلىپ كەتكەن ئىشىك تۇتقۇچى چېلىقسا، تۇرۇپ مقىدىن ئاجراپ كەتكەن جاۋەن چېلىقاتتى. بۇ ۋەيرانچىلىق گاز پارتلاپ كەتكەندە بولىدىغان ئەھ-ۋالنى ئەسلىتەتتى. پولدىكى گىلەمنىڭ بىرمۇنچە يېرلىرىگە شامپان ھارىقى تۆكۈلگەن بولۇپ، گىلەمنىڭ تۇتىشىدىن غەلىبە تەنتەنىسى

سادالىرى چىقىۋاتقاندەك قىلاتتى. تامغا ئادەمنىڭ قاپقارا باش رەسىمىدىن بىرقانچىسى ئېسىقلىق تۇراتتى. بۇ ئافرىقا ئىلاھلىرى شىددەتلىك جەڭ مەيدانىغا ھەر خىل چۆچۈگەن قىياپەت بىلەن تىكىلىپ تۇراتتى.

بىراق، جەڭدە ئۆلگەنلەر ئاللىقاچان جەڭ مەيدانىدىن ئېلىپ كېتىلگەنىدى. جەڭ مەيدانىنى كۆزەتكەنىدەك كۆڭۈل قويۇپ كۆزىتىدىغان بولسا، تىرىك نەرسىلەرنىمۇ كۆرگىلى بولاتتى: ھەريان چېپىشقان تاراقانلار، تەشتەكلەردىكى قۇرۇپ قالغان گۈلنىڭ ئارىلىرىدىن ئۇنۇپ چىققان گىياھلار، تورۇستا تور تارتىپ كېتىۋاتقان ئۆمۈچۈكلەر.

ئەمما، مېنى ھەممىدىن ھەيران قالدۇرغىنى ۋاسانىڭ ھەرىكىتى بولدى. بۇ قالايمىقانچىلىق تۈپەيلىدىن ئۇ قىلچە خىجىل بولمىدى، زادىلا ئوڭايسىزلانمىدى، گويا ئۇ ھېچ ئىشنى سەزمىگەنىدەك ئىدى؛ بۇنىڭدىن ئۇنىڭ بۇنداق بىسەرەمجانلىقتا كۆنۈك ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولاتتى. ئۇ يەنە بىر ئىشىكنى ئاچتى، بىز ئۇنىڭ ئۆيىگە كىردۇق، بۇ ئۆي ھەم تار، ھەم ئۇزۇنچاق ئىدى، بۇ ئۆيدە ئادەتتىكى دېرىزىنىڭ يېرىمىچىلىكلا كېلىدىغان كىچىك بىر دېرىزە بار ئىدى، ئۆي ئىچىگە يەنە بىر تار ياغاچ كارىۋات، يىغما كىتاب جوزىسى قويۇلغان بولۇپ، كىتاب جوزىسى ئېچىقلىق ئىدى، جوزىنىڭ ئۈستىدە بىر تەشتەك كاكتوس ۋە ھاراقنىڭ ساقىنىدىسى قېپقالغان ئۈچ دانە ئېگىز رومكا تۇراتتى. ۋاسا رومكىلارنى كېرەكسىز نەرسىلەر سېۋېتىگە سېلىپ قويۇپ، نەرسە-كېرەك قويىدىغان تاختا ئۈستىدىن ئانچە چوڭ بولمىغان تۆت پارچە پەنەرىكىنى ئېلىپ، جىممىدە ماڭا سۇندى.

بىرىنچى پەنەركىگە بىر ئوغۇل بالىنىڭ بىر كۆچۈكىنى يېتىلەپ كېتىۋاتقانلىقى ئويۇلغانىكەن. مەن بۇنداق ياغاچ ئويمىلارنى كۆپ كۆرگەنىدىم. ۋاسا ئىزاھلاپ مۇنداق دېدى:

— بۇ مېنىڭ ئەمەس، يەنى بۇنى ئۆزۈم ئويغان، لېكىن باشقىلارنىڭكىنى دوراپ ئويغان. مەن مۇشۇنداق ئۆگىنەي دەيمەن.

ئىككىنچى پەنەركىگە لېۋ تولستويىنىڭ باش سۈرىتى ئويۇلغانىدى.

— قاراڭ، دېدى ئۇ، — مەن ئۇنى شىرغا ئوخشىتىپ ئويۇپ چىقاي دەيمەن. دېمىسىمۇ ئۇ بىر شىر ئەمەسمۇ؟①

— راست ئېيتىسىز، شۇنداق، — دېدىم مەن. ئۇ راستلا سۈرەتىنىڭ بەزى يەرلىرىنى خېلى ئوخشىتىپ ئويغان بولسىمۇ، لېكىن، بۇ كاتتا ئەدىبنى بەئەينى ھايۋانلار پادىشاھىغلا ئوخشىتىپ قويغانىدى.

باشقا ئىككى پارچە تاختايدىكسى ساپ كىنايىلىك رەسىم ئىكەن. بۇ رەسىمنىڭ بىرىدە بىر قاپقاراڭغۇ چوڭ كاچكۈل بارئىدى، يىراقتا تۇرغان ئېگىز ئۆيىنىڭ دېرىزىسىدىن چىراغ نۇرى كۆرۈنەتتى، ئۇنىڭ ئالدى تەرىپىدە كاچكۈلدىن چىققان بىر قول بىر مۇز پارچىسىنىڭ چېتىنى ئاران تۇتۇۋالغانىدى. ئۇنىڭ نامسىز بارمىقىدا بىلەرىلىنمەس بىر ئۈزۈك بار ئىدى.

— بۇ ئۈزۈك تويلۇق ئۈزۈكتەك قىلىدۇغۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— شۇنداق! بۇ بىر ئايال بولۇپ، ئائىلە تۇرمۇشىنىڭ قايىسىدا چۆكۈپ كېتىدۇ، — دېدى ۋاسا.

— بۇچۇ؟ — مەن تۇتنىچى پەنەركىنى ئالدىم. بۇ ئىككىسى بىر

---

① "لېۋ"نىڭ مەنىسى "شىر".

قىلىپ جۇپلەپ ئويۇلغان مەنزىرە ئويمىسى ئىدى: سول تەرەپ چۆل-جەزىرە، ئۈپۈقتا بىر بوستانلىق بار ئىكەن. قاتار-قاتار كەتكەن گۈمبەزسىمان قۇم دۆڭلىرى سولدىن ئوڭغا تۇتاش كەتكەن بولۇپ، بارا-بارا چوڭ دېگىز دولقۇنىنى شەكىللەندۈرگەنىدى، دېگىز دولقۇنىنىڭ ئۈستىدە يالغۇز بىر يەلكەن تۇراتتى.

— بۇ كونىچە كىنايىلىك ئويما رەسىملەر، — دېدى ۋاسا ئىزاھلاپ، — ئەلۋەتتە، سىز كۆرۈپلا بىلەلەيسىز، سىز دېگەن ئەدەب تۇرسىكىز!

مەن ئۇنىڭ ياغاچ ئويمىلىرىنى ياقتۇرۇپ قالدىم. ئۇنىڭ ماھارىتى ئانچە ياخشى بولمىغىنى بىلەن، مەزمۇنى چاكىنا ئەمەس، يېڭى، جانلىق ئىدى، گەرچە، پىكىرلىشىشكە بولىدىغان جايلىرى بولسىمۇ، مەن ئۆز كۆز قارىشىمنى ئۇنىڭغا ئېيتتىم ھەمدە بۇلارنى گېزىتخانىدىكى سەنئەتكارلارغا كۆرسىتىپ باقماقچى ئىكەنلىكىمنى ئېيتتىم.

ۋاسا بۇ ئويما رەسىملەرنى خەققە كۆرسىتىشكە قوشۇلمىدى. ئۇ تەلەپچان سەنئەتكار بولۇش سۈپىتى بىلەن، يەنە تىرىشىشقا توغرا كېلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ يەنە بىرقانچە تېمىنى تاللاپ قويۇپتۇ، بۇلارنىمۇ ياغاچ ئويما ئارقىلىق ئىپادىلىمەكچى ئىكەن.

— ئۇنداق ئويىمىز بولسىمۇ مەيلى! — دېدىم مەن.

بىز تاغدىن-باغدىن بىردەم پاراڭلاشتۇق.

— سىزنىڭ، — سورىدىم ئۇنىڭدىن، — ئۆيۈڭ مۇشۇنداق قالايمىقان بولۇپ كەتسىمۇ ئېچىمىز پۇشمامدۇ؟

ئۇ مۇرىسىنى كۆتۈرۈپ قويدى.

— ھەر ئايدا قانچىلىك ئۆي ئىجارىسى تۆلەيسىز؟

— 50 رۇبلى...

مەن كاللامدا ھېسابلاشقا باشلىدىم:

— ئۆي ئىگىسى ئايالغا 50 رۇبلى، كولىكىقا 50 رۇبلى بەرسەڭىز، يەنە ئاتا-ئانىڭىزغا 50 رۇبلى ئەۋەتسەڭىز، ئايلىق ئىش ھەققىڭىز 78 رۇبلى تۇرسا، بۇ قانداق بولىدۇ؟

— سىز مېنى خېرىداردىن ئۇندۇرۇۋالىدۇ دەمسىز؟ خېرىدارلار ئۈزلۈكسىدىن ماڭا پۇل بېرىدۇ، ئېھتىمال، مەن چېرايلىق بولغانلىقىمدىن بولسا كېرەك، كىشىلەرنىڭ ماڭا ياخشىچاق بولغۇسى كېلىدۇ.

ئۇنىڭ بۇ گەپلىرىنى ئاڭلاپ، مەن "پاھ، پاھ" دەۋەتكەندەك بولدۇم.

— راست، راست، ئازراقمۇ يالغان ئەمەس! گالوچكا: مەن شۇنداق چېرايلىق بولغان بولسام، قەھۋىخانىدا ئىشلىمىگەن بولاتتىم! دەيدۇ.

— مۇشۇنداقلا ئۆتۈۋېرسەڭىز بولمايدۇ-دە، ۋاسا

— كۆنۈپ قاپتىمەن، — دېدى ئۇ بىمالال.

— ھە، ھېلىقى ئۆي ئىگىسى ئايال...

— سىزگە نېمە بولدى، ئۇ دېگەن بەك ياخشى ئايال دەڭا! پەقەت تەلەيسىز شۇ. شۇڭلاشقا، جىمجىتلىقنى ياقتۇرمايدۇ، ئۇقتىڭىزمۇ؟ بىرمۇنچە ياشلار ھەمىشە ئۇنىڭ ئەتراپىدىن كېتەلمەيدۇ، بەزىدە ئۇ ئۇلار بىلەن پەيزى قىلىشىدۇ دەڭا!

— مەن كۆردۈم.

— ھە، ياق، بىز دائىم ئۇنداق قىلمايمىزغۇ.

— مەن بىلدىم، — دېدىم مەن، — پەقەت ھەر يەكشەنبە كۈنى مۇشۇنداق.

ۋاسا كۆلۈپ كەتتى.

ــ قىزىلچىدىن ياسالغان ئاچچىق-چۈچۈك سالا يەمسىز؟...

مەن بۇ قېتىم سىرتقا چىقىپ توپلىغان ماتېرىياللارنى ماقالە قىلىپ يېزىپ بولغاندىن كېيىن كۆرۈشۈشكە ۋەدىلەشتىم ھەمدە ئۇ توغرىسىدا كالىلاغا كەلگەن بەزى ئوي-پىكىرلىرىنى ئۆزىگە ئېيتماقچى ئىكەنلىكىمنى بىلدۈردۈم.

مەن ئىككى ھەپتە بېسىپ ئولتۇرۇپ پېرەنغا دائىر خەۋەرنى پۈتتۈردۈم ۋە ئۇنى باش مۇھەررىرگە تاپشۇردۇم، مۇشۇ پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ ۋاسا ھەققىدە ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشتىم، مەن ئۇنىڭغا، ۋاسا ئىسىملىك تالانتلىق بىر قىز بار ئىدى، بىزنىڭ گۈزەل سەنئەت گۈرۇپپىمىزدا ئادەم كەم بولغاندىكىن، ئۇنى ئالساق قانداق، ئەلۋەتتە، ئەگەر بولىدۇ دېسەكلار، ئاۋۋال بىر مەزگىل ئىشلەپ باقسا، دېدىم.

ــ بولىدۇ، ــ دېدى باش مۇھەررىر دەرھاللا، ــ ئۆزى خالىغان چاغدا كېلىپ كەتسۇن!.

ــ مۇشۇ ئايىنىڭ ئاخىرى كەلسۇنمۇ؟

ــ ئايىنىڭ ئاخىرىغا سۆزەشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ ــ دېدى ئۇ كۆلۈپ قويۇپ، ــ ئەتىلا كەلسۇن، ــ ئۇ ئۆزىنىڭ دىماغ تاۋۇشلىرىنى قانداق چىقارغانلىقىغا زەن سېلىپ تۇرۇپ دېدى، ــ ئەتە چۈشتىن كېيىن سائەت بىردە، توغرا، سائەت بىردىن ئىككىگىچە ئارىلىقتا كەلسۇن! قانداق؟

مەن شۇ كۈنىلا قەھۋىخانىغا بېرىپ، بۇ ئىشنى ۋاساغا ئېيتتىم. ۋاسا بۇنى ئاڭلاپ قورققاندەك بولدى، مەن ئۇنىڭغا مەدەت بېرىپ كەچكىچە سۆزلەپ چىقتىم. خېرىدارلار ئادەتتىكىدەكلا كۆپ بولمە-

غاچقا، هېچكىم بىزنىڭ پارتكىمىزغا دەخلى يەتكۈزمەيتتى. ۋاسا تولىمۇ ئوچۇق بولۇپ كەتكەنىدى، دېمەكچى، ئۇ بۇرۇنقىدىنمۇ ئوچۇق بولۇپ كەتكەنىدى. ئۇ خېلى بۇرۇنلا دەردىنى تۆكۈۋالالماي تۇرغان بولسا كېرەك، ئۇ ئاخىرىدا مۇشۇ پۇرسەتنى تاپقانىدى. مەن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتمىدىم، ئارىلاپ بىر-ئىككى سوئال سوراپ قويدۇم. بۇ مېنىڭ مۇشۇ قىز كۆتكۈچىنىڭ تۇرمۇشىغا تۇنجى قېتىم ئىچكىرىلەپ كىرىشىم بولسا كېرەك.

— سىز نېمىشقا مۇنداق ئۇجۇر-بۇجۇر بولغىچە سورايسىز؟ — دېدى ئۇ خاتىرجەمسىزلىنىپ، — مېنىڭ ئىشلىرىمنى ماقاله قىلىپ يېزىپ گېزىتته ئېلان قىلاي دەمسىز — يا؟

— ۋاي، ياق، — دېدىم مەن، — دېمىسىمغۇ بۇ كىنايىلىك ماقاله يېزىشقا تازا ئوبدان ماتېرىيال بولغۇدەك.

— ئۇنداق بولسا يېزىۋېرىڭ! — دېدى ئۇ پوزىتسىيىسىنى پۈتۈنلەي ئۆزگەرتىپ، — ئەينەن يېزىڭ! پارا يېيىش، يېمەكلىكلەرنى سېتىشتا ساختىلىق قىلىش ئەھۋاللىرىنىڭ بارلىقىنى يېزىڭ، جىنىلىنىڭ قىزلارنى قانداق بوزەك قىلغانلىقىنىمۇ... قالدۇرماي يېزىڭ!

— باشقىلار نېيتىمنى چۈشەنمەسمىكىن ياكى خاتا چۈشىنىۋالامدىكىن دەيمەن.

— چۈشىنىدۇ! — دېدى ۋاسا تولۇق ئىشەنچ بىلەن، — گەپ يوق چۈشىنىدۇ! بىراق، مېنىڭ ئىسمىمنى يازماڭ. مېنىڭ ئىسمىم كۆپ ئۇچرىمايدۇ، باشقىلار ئوڭاي بىلىۋالىدۇ.

— بولىدۇ، — دېممىنى ئېچمىگە يۇتۇپ دېدىم، — ھازىر مۇھىمى سىزنىڭ گېزىتخانىمىزدىكىلەرگە ياخشى كۆرۈنۈشىڭىز.

— ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە ياخشى تەسىر قالدۇرارمەن. ئەتىگەن-

لىككە چېچىمىنى ياسىتىمەن، قانداق كىيىم كىيىشنىمۇ ئويلاپ قويدۇم.

— نېمە كىيىم كىيىسىز؟

— ھازىرچە مەخپى!

مەن قايتا سورىمىدىم، كېيىن مەن بۇ ئىشىمدىن كۆپ ئەپسۇسلاندىم.

ۋاسا مېنى كىيىم قويۇش ئۆيىگە ئەكىردى. ئايرىلىش ۋاقتىدا، ئۇ ئىككى بىلىكى بىلەن مۇرەمگە گىرە سېلىپ بىردەم تۇردى، ئۇ بىرنېمە دەيدىغاندەك كۆرۈنەتتى، ئۇ ھېلىقىدەك گەپلەرنى قىلىدىغاندەك قىلاتتى...

— ۋاسا، ماڭا كۆيۈپ قالماڭ جۇمۇ، — دېدىم مەن.

— مەنما؟! — دېدى ۋاسا قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپ، — ئۇنداق ئىش يوق! — ئۇ بويۇنداپ تۇرۇپ مېنى سۆيۈپ قويدى.

ئۇ ئىككىنچى كۈنى گېزىتخانىغا كەلدى، ئۇ چاچلىرىنى بۇدۇر قىلغان، بېشى يۇڭلۇق خاۋازىنىڭكىگىلا ئوخشاپ قالغانىدى، بىر تۇتام چېچى پېشانىسىنى ياپقان بولۇپ، ئىككى قۇلىقىنىڭ ئۈستىدىمۇ بىر تۇتامدىن چاچ تۇراتتى، ئۇچىسىدىكى بۇغا تېرىسىدىن تىكىلگەن بېغىرەكچە يوپكىسى ئۇنىڭ ئادەتتىكى يوپكىلار بىلەن پېپىلىپ تۇرىدىغان جايىنى ئاران ياپقانىدى، ھېلىمۇ ئۇنىڭ كۆكرىكى ئېچىلىپ تۇرىدىغان كۆڭلەك كىيمىگىنىگە مىڭ شۈكۈر.

— سىز باش مۇھەررىر بىلەن پاراڭلاشقان چاغدا بېلىڭىزنى ئەگمەڭ، ئولتۇرۇپمۇ سالماڭ! — دېدىم مەن خىرىلداپ تۇرۇپ، — ئۇنىڭ سافاسى بەك ياكار جۇمۇ!

— ئۆزە تۇرۇپ پاراڭلىشىمەنمۇ؟ — دېدى ۋاسا تەئەججۈپلەنـ

گەن هالدا.

— تامغا يۆلەپ قويۇلغان بىر رەت ئورۇندۇق بار. شۇنىڭدا ئولتۇرسىڭىز بولىدۇ.

ۋاسا چۈشىنىپ، بېشىنى تۆۋەن سالدى.

ئىشكى ئوچۇق ئىشخانىدا بىر ئايال كورربىكتورنىڭ ئۈدۈلىدا بىرەيلەن مەن يازغان خەۋەرنى ئوقۇۋاتقانىدى. بۇ ھال مېنىڭ ئىشەنچەمنى ئاشۇردى.

باش مۇھەررىر ئىشخانىسىدا باش مۇھەررىر ئې. كارېپانوۋ بىلەن بىر ئىش ئۈستىدە مۇزاكىرىلىشۋاتاتتى.

— ئىگور كونستانتىنوۋىچ، سىز بىلەن كۆرۈشەي دەپ كەلدىم! — دېدىم مەن ئۇنلۇك ئاھاڭدا، — خىزمەت توغرۇلۇق سۆزلەشمەكچىدىم.

— ھە... ھە، سىز تونۇشتۇرغان ھېلىقى قىز توغرۇلۇقمۇ؟ بولىدۇ، كىرىڭ، كىرىڭ!

مەن ئىشكنى ئېچىپ، ۋاسانى چاقىردىم.

— پاھ! — ئې. كارېپانوۋ ھەيرانلىق بىلەن ۋارقىرىۋەتتى، ئۇ ياپونچە سۆزلەۋاتقانىدەك قىلاتتى، — كېكەيشى. كېئوتو؟ ئالى گاۋتو!

باش مۇھەررىر ئارقىغا بۇرۇلۇپ ماڭا:

— سىز قوبۇلخاندا تۇرۇپ تۇرۇڭ، — دېدى.

— ئۇچۇ؟ — مەن بىر ئاز گاڭگىراپ قالدىم.

— ئۇ تەھرىر ھەيئىتى تۇرسا، ئۇنىڭمۇ پىكرىنى ئېلىپ باقايلى. مەن ئىچىمدە بىرنى تىللاۋېتىپ، قوبۇلخانىغا چىقىپ كەتتىم.

5

ۋاسا باش مۇھەررىر ئىشخانىسىدىن روھسىز قىياپەتتە ئاستا چىقىپ كەلدى، ئۇنىڭ كۆلكىسى سۇنئىي ئىدى.

— سىز پەستىكى زالدا تۇرۇپ تۇرۇڭ، مەن ھازىرلا بارىمەن! — دېدىم مەن.

باش مۇھەررىر بىلەن ئىپ. كارىپانوۋ مېنىڭ كىرگەنلىكىمنى كۆرۈپ، خۇشال ھەم گۇمانلانغان ھالدا تەكلا سۆزلەپ كەتتى.

— "قېرى"، يامان ئىكەنسىز جۇمۇ، — دېدى باش مۇھەررىر.

— نېمە بوپتۇ؟ — ھېچنېمىنى ئاڭقرالماي سورىدىم.

— پىرمدا جىم يۈرمىگەن ئوخشىمامسىز؟ دەپ بېقىڭا؟ — دەپ سورىدى ئۇ. كارىپانوۋ، — بەشىڭىز ساقتۇ؟ قان بېسىمىڭىز ئۆرلەپ كەتمىگەندۇ؟

— قويۇڭا قۇرۇق گەپنى. زادى نېمە بولدى؟ — سورىدىم مەن.

— مۇنداق ئىش، جېنىم بۇرادەر، — باش مۇھەررىر بېقىملىق ھالدا ئاچچىق كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى، — گېزىتخانىمىز ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئوينايدىغان زالنى بار قەھۋىخانا ئەمەس، بۇ دېگەن گېزىتخانا، بىلەمسىز؟

— گېپىڭىزنى چۈشەنمەيلا قالدىمغۇ.

— ئۇنداقتا سىز بەك گالۋاڭ ئىكەنسىز، — دېدى ئۇ. كارىپانوۋ، — "قېرى"، كۆزىڭىزنى چوڭراق ئاچسىڭىز بولماسمىدى! ئۇنىڭ پىشانىسىدىكى ئىككىنچى دەرىجىلىك مال دېگەن تامغىنى كۆرمەدىڭىزمۇ!

— پىشانىسىدە بەشىنچى دەرىجىلىك مال دېگەن تامغىسى بارلارمۇ ئىشلەۋاتامدۇ؟ يەنە كېلىپ ئۇلار دائىم دېگۈدەك چەت ئەللەرگە چىقىۋاتىدۇغۇ.

— بولدى، بولدى، — دېدى باش مۇھەررىر سۆز قىستۇرۇپ، — سىز ئوچۇقلا ئۇ مېنىڭ سۆيگىنىمتى دەۋەرمەمسىز. گەرچە...

— ئۇنىڭ كىمىنىڭ سۆيگىنى بولۇشىنىڭ بۇ ئىش بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بار؟!

— بولدى، بولدى، مەن ئويلىنىپ كۆرەي، — دېدى باش مۇھەررىر يۇمشاق تەلەپپۇزدا، — ئۇ ھەپتىنىڭ ئوچىلىرى بىر كېلىپ كەتسۇن. ھە، يەنە سىزگە دەيدىغان گەپ بار... — ئۇ ئۇستەل كالىندارىغا قاراپ قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — ھە، توغرا! سىرتتا ئىشلەيدىغان مۇخبىر دەپ بىكارغا دېمەيدۇ، ئىشخانىدىلا ئولتۇرماي، شەھەر ۋە يېزا-كەنتلەرگە بېرىپ تۇرۇش كېرەك!

— بۇ قېتىم قەيەرگە بارىمەن؟

— ئۇرىيولغا بارىسىز! ئۇرىيولغا، 'قېرى'، ئۇرىيولغا بارىسىز!

ۋاسا چاپىنىنى كىيىپ مېنى ساقلاپ تۇراتتى، ئۇنىڭ چاپىنى قىسقا تولستويكا ئىدى، ئۇنىڭ بۇغا تېرىسىدىن تىكىلگەن كەرگىنى يوتىسىنى ئاران يېپىپ تۇراتتى.

— چارشەنبە كۈنى مۇشۇ ۋاقىتتا كېلىدىغان بولدىڭمۇ، — دېدىم ئۇنىڭغا.

— سىز چۇ؟

— سىرتقا چىقمەمەن، كومانداروپكىغا.

— قەيەرگە؟

— ئۇرىيولغا.

— ئەجەب بەلەن بوپتۇ! — دېدى ئۇ خۇشاللىق بىلەن، — ئازراق نەرسە قىلىپ بەرسەم، ئاتا-ئانامغا ئالغاچ كېتەلەمسىز؟

— بولىدۇ.

— نەرسە-كېرەك ئەكىلەي! — ئۇنىڭ مەڭزى ۋىللىدە قىزاردى، — بۇ ئايدا ئۇلارغا ئەۋەتىدىغان پۇلنىڭ ھەممىسىگلا نەرسە-كېرەك ئېلىپ ئەۋەتەي.

مەن ئاجرىشىپ كەتكەن خوتۇنۇمنىڭمۇ مەندىن ئاتا-ئانىسىغا بىرنەچچە ئېغىر ساندۇق ئەۋەتمەكچى بولغانلىقىنى ئويلاپ سەل تەڭلىكتە قالدىم.

— خاتىرجەم بولۇڭ! — دېدى ۋاسا، — ئاسان بۇزۇلىدىغان يېمەكلىكلەر يوق!

— ئۇنداق بولسا چاتاق يوق، — دېدىم مەن.

بىز ئېگىز-پەس، قارا-قۇرا مۇز توڭلاپ كەتكەن كوچىنىڭ تار پىيادىلەر يولى بىلەن شەھەر مەركىزىگە قاراپ ماڭدۇق. بۇ دەل 3-ئاي مەزگىلى بولۇپ، شىمالىنىڭ سوغۇق شامىلى جاندىن ئۆتەتتى. ئاندا-مۇندا دانلاپ يۈرگەن كەپتەرلەر قۇرۇپ ھېچنېمىسى قالمىغان گۈللۈكتە ۋە چىملىقتا توڭلىغىنىدىن تىترەيتتى.

— نېمىنى ئويلاۋاتىسىز؟ — سورىدى ۋاسا.

— مۇشۇنداق سوغۇقتا پاقالچاقلىرىڭىز ئوچۇق تۇرسا، قانچە توڭلاپ كېتىۋاتقاندۇ، دەپ ئويلاۋاتىمەن.

— توڭلىمىدىم، ئازراقمۇ توڭلىمىدىم! ئىشتانىپايپاق كىيىۋالغان تۇرسام.

— "ھېچ يەردىن 52-نومۇرلۇق ئىشتانىپايپاق تاپقىلى بولمايدۇ". مەن ۋاسانى كۈلدۈرۈپ تاشلايدۇ دەپ تۇرغانىدىم، بىراق،

ئۇ بۇ سۆزنىڭ قەيەردە ئېيتىلغان سۆز ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالغاچقا، كۆلۈپمۇ قويمىدى.

— مەن 44 - نومۇرلۇقنى كىيىمەن، — دېدى ئۇ گېپىمىنىڭ تېگىگە يەتمەي. — ئانام 52 - نومۇرلۇقنى كىيىدۇ. ۋاي، ئۇ سىزنى كۆرىدىغان بولسا، قانچە خۇش بولۇپ كېتەر - ھە! سىز ئۇنىڭ ئەدىبلەرگە قانداق مۇئامىلە قىلىدىغانلىقىنى بىلمەيسىز تېخى!

— زادى قانداق مۇئامىلە قىلىدۇ!؟

— ۋاي، ھۆرمەتلەپ ھالى قالمايدۇ! ھۆرمەتلەش بىلەنلا قالمايدۇ تېخى.

— ئانىڭىز بىزنىڭ قانداق تونۇشقانلىقىمىزنى سوراپ قالسا، نېمىدەپ جاۋاب بېرىمەن؟

— يالغاندىن بىرنېمە دېمەمسىز! بۇنچىلىك ئىشنىمۇ قاملاشتۇرالمامسىز؟

— بولىدۇ، بىز تېلىجاكوۋ گۇزەل سەنئەت سارىيىدا ئۇچرىشىپ قالغانىدۇق. شېشكىنىڭ «قارىغايلىقتا سەھەر» دېگەن رەسىمنى كۆرگىلى بىر يەردە تۇرۇپ قاپتىكەنمىز، ۋاسانىڭ زەنجىرلىك كۆزەينىكى يەرگە چۈشۈپ كەتتى. مەن يەردىن ئېلىپ بەردىم ھەدىدە ئۇزەمنى ئۇنىڭغا تونۇشتۇردۇم. ۋاسامۇ نائىلاج ئىسمىنى ئېيتىپ بەردى، دەي.

— قاملاشتۇردىڭىز! بولۇپمۇ زەنجىرلىك كۆزەينەك دېگىنىڭىز تازا قاملاشتى. ئاتا - ئانام كونىلىق تەرەپدارلىرى، زەنجىرلىك كۆزەينەك دېگەننى ئاڭلىسا، خۇشاللىقتا ئاغزى قۇلىقىغا يېتىدۇ، بىراق، مېنىڭ ئۇنداق كۆزەينىكىم بولمىسا؟

— ئۇنداق بولسا، ۋاسانىڭ ئىسىم فامىلىسىنىڭ باش ھەرپى

كەشتىلەنگەن قول ياغلىقى يەرگە چۈشۈپ كەتتى، مەن قول ياغلىقنى يەردىن ئېلىپ، ھەرپلەرنى ئوقۇغانتىم، ئۇ ئىسىم فامىلىسىنى ئېيتىپ بەردى، دەي ئەمىسە.

ــ ئۇلار مېنىڭ ئۇسسۇل ئارتىسى ئەمەسلىكىمنى يادىغا كەلتۈرۈپمۇ قويمايدۇ، ئانام ھەققىي ئەھۋالنى بىلىپ قالسا، كۆڭلى تازا بۇزۇلىدۇ.

ــ سىز قانداقلارچە ئۇسسۇل ئۆگىنىشكە قىزىقىپ قالدىڭىز؟

ــ تەن قۇرۇلۇشۇم چىرايلىق، شۇڭا.

ــ نېمە... نېمە؟

ــ ئۇسسۇل ئۆگىنىش ئۈچۈن تەن قۇرۇلۇشى چىرايلىق بولۇشى لازىم. ئىككى پۇت جۈپلەنگەندە، تىزنىڭ ئۈستى بىلەن ئاستىدىكى بوشلۇق "8" شەكلىدە بولۇشى كېرەك. قاراڭ! ــ ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، نىلۇن پايپاق ئىچىدىنمۇ قىزغۇچ كۆرۈنۈپ تۇرغان ئىككى پۇتىنى مەھكەم جۈپلىدى، ــ كۆردىڭىزمۇ؟ مېنىڭ بەدەن قۇرۇلۇشۇم تازا كۆڭۈلدىكىدەك.

بىز لام-جىم دېمەستىن بىر ئاز ماڭدۇق.

ــ سىز گېزىتخانىدا ئىشلەپ قالسىڭىز، ئاتا-ئانىڭىز نېمە دەيدۇ؟

ــ ھە، ئۇ باشقا بىر ئىش! مەن خېتىمدە ئۇلارغا ياغاچ ئويما ئۆگىنىۋاتقانلىقىمنى ئېيتقان، ــ ۋاسا قولۇمنى قويۇۋەتمەستىن، ماڭا يېقىن كېلىپ چىرايىمغا قاراپ تۇرۇپ، ــ گېزىتخانا ئالارمۇ؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ مەنمۇ بىلمەيمەن، ۋاسا، ــ دېدىم مەن گەپنىڭ راستىنى قىلىپ.

— مېنى ئېلىپ قالسا، چوقۇم ئوبدان ئىشلەيمەن!
— مەن ئىشنىمەن.
ئۇ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ:
— قاچانمۇ چارشەنبە بولار ـ ھە، — دېدى.
— بىردەمدىلا كېلىدۇ.
— باش مۇھەررىر مەن بىلەن قانداق سىپايە سۆزلەشتى دېمەمسز! مېنى ۋاسا ۋالېنتىنوۋنا دەپ چاقىردى! مېنى بۇنداق ئاتاش ئۆزەمگە باشقىچىلا تۇيۇلدى، يەنە نېمە ئۈچۈندۇر كۆڭلۈم كۆتۈرۈلۈپلا قالدى... ھازىرغا قەدەر مېنى ھېچكىم بۇنداق چاقىرىپ باقمىغانىدى.
— ئىسمىڭىز ۋاسا بولماي، ۋارۋالا، دادىڭىزنىڭ ئىسمى ۋالېنتىنوۋ بولماي، پروخىروۋ بولغان بولسا، ئىسمىڭىزنى تېخىمۇ پەيزى چاقىرىۋېتەتتى.
— نېمىشقا؟ — سورىدى ۋاسا ھەيرانلىق بىلەن كۆلۈپ تۇرۇپ.
— چۈنكى ئۇ دىماغ تاۋۇشلىرىنى تەلەپپۇز قىلىشنى بەك مەشق قىلىدۇ.
— ئوھوي! تازىمۇ قىزىققۇ، شۇنداقمۇ؟
— ئادەمنى بىزار قىلۋېتىدۇ! — دېدىم مەن قۇۋۇۋەتلەپ.
— ناۋادا مېنى گېزىتخانىغا ئالمسا... — ئۇنىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى، ئۇ كۆلۈۋېتەي دەپ كۆلكىسىنى چىقىرالمىغاندەك قىلاتتى. غەم ـ قايغۇغا ۋە كۆڭۈلسىزلىككە يولۇققان چاغلاردا، ئۇنىڭدا مۇشۇنداق غەيرىي نورمال ئىنكاس كۆرۈلەتتى، — ناۋادا مېنى ئالمىسا،... ۋاي خۇدا، يەنە خوش ـ خوش دەپ خېرىدارلارنى كۈتەرمەنمۇ، جىڭىللارنى، خىزمەتداشلىرىمنى كۈتەرمەنمۇ... يەنە

تەخسە كۆتۈرەرمەنمۇ... كاسىلداپ سۆزلەيدىغان ئېغىزلارغا ۋە مايلىشاڭغۇ كالپۇكلارغا قارارمەنمۇ... بەزى چاغلاردا ماڭا دۇنيادىكى كىشىلەرنىڭ ئىشى يوقتەك، شۇڭا ئۇلار كۈننى يەپ-ئىچىش بىلەنلا ئۆتكۈزىدىغاندەك بىلىنىدۇ، دەھشەت...

— باشقىلار قانداق قىلىدۇ؟ — مېنىڭ بۇنداق سوراشتىن مەقسىتىم ئۇنى ئەيىبلەشمۇ ئەمەس، ئۇنىڭغا تەنبىھ بېرىشمۇ ئەمەس، ئەكسىچە، راستلا باشقا كۆتكۈچىلەرنىڭ بۇ ئىشلارغا قانداق چىدايدىغانلىقىنى بىلىش ئىدى.

— مەن ئۇلارغا ھەۋەس قىلىمەن، — دېدى ۋاسا، — مەن ئۇلارغا ئوخشىمايمەن، مەن غەلىتە ئادەم.

— بىراق، ئۇلار تېخى سىزگە ھەۋەس قىلىدىكەن، سىزنىڭ چىرايىڭىزدىن زوقلىنىدىكەن. مەسىلەن، گالوچكا.

ۋاسانىڭ قارىشىچە، ئۇلارنىڭ زوقلىنىشى ھەقلىق ئىدى.

— ئېھتىمال، مېنىڭ كىشىلىك بۇرچۇم باشقىلارغا لەززەت بېرىش بولسا كېرەك، — دېدى ئۇ بىردەملىك سۈكۈتتىن كېيىن.

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ — مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم.

— ئەرلەرگە لوڭقا بولۇپ بېرىش.

ساموتېكا كوچىسىدا ئۆتۈشمە كۆۋرۈك ياسىلۋاتاتتى. بىز ئوچۇق قويۇپ قويۇلغان قىنىنىڭ ئاستىدىن مېڭىپ، ئېغىز قويۇلغان رىشاتكىنىڭ يېنىغا بېرىپ قالدۇق، يول ئۇزۇلۇپ قالدى. قاتار-قاتار كەتكەن ئېرىقلاردىن سەكرەپ ئۆتۈشكىلا توغرا كېلەتتى. بىز نېرۋا كېسىلى بولۇپ قالغان ئادەمدەك گۈلىستان كوچىسىدىكى باغچىغا يېتىپ بارغانغا قەدەر سەكردۇق.

تىنچلىق كىنوخانىسىدا ھىندىستانىنىڭ ئىككى قىسىملىق كىنوسى

قويۇلۇۋاتاتتى. ۋاسا كىنونى بەك كۆرگۈسى كەلگەنلىكىنى ئېيتتى. مەن ئۇنىڭ مەن بىلەن كۆپرەك بىرگە بولۇپ، ھەم ئىسسىق، ھەم ئازادە قاپقاراڭغۇ كىنوخانىدا ئولتۇرغۇسى كېلىپ شۇنداق دېگەنلەر-كىنى كېيىن ئويلاپ يەتتىم. ئەگىرى چىراغ ئۆچۈشى بىلەنلا، ئۇ ئىككى قولى بىلەن بىر قولۇمنى سقىپ، قوۋۇزىنى قولۇمغا يېقىپ، جىممىدە ئولتۇردى. يىگىرمە مىنۇتلار ئۆتكەندىن كېيىن، مەن ئۇنىڭ ئۇخلاپ قالغانلىقىنى سەزدىم. ئۇنىڭ ھارغىنلىق ۋە خاتىر-جەملىك بىلىنىپ تۇرىدىغان چىرايىدىن بەزىدە يېنىك تەبەسسۇم ئەكس ئېتەتتى، ئۇ تىترەپ تۇرغان ئىسسىق قوللىرى بىلەن مېنىڭ قولۇمنى تېخىمۇ مەھكەم سقىقانىدى.

ماڭا مىدىراشقىمۇ ئامال يوق ئىدى، ھېلىمۇ كىنو ئىككى قىسىم ئىكەن، تۆت قىسىم بولغان بولسا، قانداقمۇ چىدايتتىمكىن تاڭ.

كىنو تۈگىگەندىن كېيىن، مېنىڭ ياتقىمغا قاراپ ماڭدۇق.

مەن ئىجارىگە ئالغان ئۆي قەدىمىي پوسۇندىسكى بىنانىڭ ئىچىدە ئىدى؛ ئۆي ئىگىسى بىلەن بىر ئاشخانىنى ئىشلىتەتتىم، كىرىپ چىقىدىغان ئىشىك ئايرىم ئىدى. بۇنداق بولغىنى ئىككىلا تەرەپكە قولايلىق ۋە پايدىلىق ئىدى: مەنمۇ ئىختىيارىي ھەرىكەت قىلالايتتىم؛ ئۇلارنىڭ ئىشىغىمۇ دەخلى يەتمەيتتى، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇلارنىڭ كىرىمى كۆپىيەتتى. مېنىڭ مۇشۇ يەردىكى ھەممە ئەھۋالىم ۋاساغا ياقتى. مېنىڭ بىر-ئىككى يۈز پارچە كىتابىم ئۇنى ھەيران قالدۇردى. ئۇ خىش ۋە قوپال ياغاچلار بىلەن ياسىغالغان كىتاب جازىسى ئالدىغا پۈتىنىڭ ئۇچى بىلەن دەسسەپ-بېرىپ، قورۇنغان ھالدا كىتابلارنى سىلاپ تۇرۇپ، ــ نېمىدېگەن كۆپ-ھە...، ــ دېدى، ئاندىن كېيىن تايىنى يوق ئۆي بىساتلىرىمغا ھۆرمەت

هېسسياتى بىلەن كۆز يۇگۇرتۇپ چىقتى. ئۇنى ئىچىدە بىردىنبىر تۇزۇك نەرسە بىر كىتاب جوزىسى ئىدى، مەن قەيەرگە كۆچسەم، مۇشۇ كىتاب جوزىسىنى تاشلاپ قويمىغانىدىم، لېكىن، ئۇ بۇ كىتاب جوزىسىغا قىلچە قىزىقمىدى. دەرۋەقە، سېۋەتىنى ئۆزگەرتىپ ياسۇالغان ئاسما چىراق جازىسىنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن تەسىرى ئىنتايىن چوڭقۇر بولدى.

چاي قايىنىدى، بىز قورۇپ قالغان قارا بولكا بىلەن چاي ئىچىشكە باشلىدۇق. چاي تازا ئىسسىق باستى! تاكى بەدىنىمىزدىن تەر چىققىچە ئىچتۇق.

ــ پىلىنكىكىدەك يوغان قۇلقىم بولغان بولسا، ــ دېدى ۋاسا خىيالىي هېسسيات بىلەن، ــ سىز ئىسسىپ كەتكەنىدە قۇلقىم بىلەن يەلپۇپ قويااتتىم.

ئۇ پات ــ پاتلا سائىتىگە قارايتتى، ئۇ قورققانىدەك قىلىپ دېدى:

ــ ئاپلا، كەچ بولۇپ كېتىپتۇ! مەن ماڭسام بولاتتى!

لېكىن، مەن ئۇنى ئۆزىتىپ قويۇشقا تەييارلىنىپ، تولستوپكىنى ئۇنىڭغا سۇنغان ۋاقتىمدا، ئۇ شارتتىدە كەينىگە بۇرۇلۇپ، قۇلقىمغا مۇنداق دەپ پىچىرلىدى:

ــ مېنى قوندۇرۇپ قالسىڭىزچۇ...

ــ بەك كەچ بولۇپ كەتتى، ــ مەن هاياجىنىمنى بار كۈچۈم بىلەن بېسىپ مۇنداق دېدىم، ــ بۇ تاپتا تاكسى چاقىرتقىلى بولارمۇ... ۋاسا، قونۇپ قېلىڭ، بولامدۇ؟

شۇنداق قىلىپ، يەنە بىر كۈن ئۆتتى، مەن ئۇرىيولىغا قاراپ يولغا چىقتىم.

ۋاسا پويىز قوزغىلاي دەپ تۇرۇشىغا يېتىپ كەلدى: خۇداغا

شۇكۇر، ئۇنىڭ مەندىن ئەۋەتىدىغان نەرسىسى مۆلچەرىمدىكىدىن يېنىك ئىكەن. مەن ئۇ ئېلىپ كەلگەن نەرسىنى ۋاگونغا تاشلاپ قويۇپ، ژوگزال سۈپىسىغا چۈشۈپ، تاماكامنى چىقاردىم.

ۋاسا تاماكىنى ئالمىدى.

— مەن تاماكىنى تاشلۇەتتىم، — دېدى ئۇ چۈشەندۈرۈپ، — ئايالالار تاماكا چەكسە تازىمۇ سەت تۇرىدىكەن، شۇنداق ئەمەسمۇ؟

مەن ئۇنىڭغا تېخىمۇ سىنچىلاپ قارىدىم. قانداقتۇ ئۇنىڭ بىر يەرلىرى بىرقانداق ئىدى، مەن ئاخىرى ئۇنىڭ ئۇپا-ئەگلىكلەرنى سۈرمىگەنلىكىنى بىلدىم.

— سۆيۈشمەكچى بولسىڭلار تېزرەك بولسىڭلارچۇ، — دېدى ئايال پويىز خىزمەتچىسى بىزنى سۆيلەپ، — پويىز ھازىرلا ماڭىدۇ!

مەن ۋاسانى قۇچاقلىدىم، ۋاسا دەرھال بەدىنىنى ماڭا مەھكەم چاپلىدى. مەن ئۇنى سۆيۈپ قويدۇم.

بۇ ئەڭ ئاخىرقى بىر قېتىملىق سۆيۈشۈش ئىدى.

لېكىن، مەن ئەينى ۋاقىتتا بۇنىڭ ئەڭ ئاخىرقى سۆيۈش بولۇپ قالىدىغانلىقىنى بىلمەپتىمەن.

6

مەن ئوريولدا بىر ياشلار گېزىتىنىڭ مۇخبىرى ۋانياتېرېخوۋنى ئۇچراتتىم. شۇ چاغدا بەك كەچ بولۇپ كەتكەچكە، ئىككىنچى كۈنى ئەتىگەندە بىز يەنە بىرلىكتە رايونىغا باردۇق، مەندىن ئەۋەتىلگەن نەرسىلەرمۇ ماشىنىمىزدىكى سومكىدا بىرنەچچە كۈن چايقىلىپ يۈردى. بىز شەنبە كۈنى گۈگۈم چۈشەي دېگەندە قايتىپ كەلدۇق. ۋاسانىڭ ئاتا-ئانىسى تۇرۇشلۇق بىنانى كۆپ ئاۋارە بولمايلا

تاپتۇق. ۋانيا مېنى ماشىنىدىن چۈشۈرۈپ قويۇپ، ماشىنىسىنى ھەيدەپ كېتىپ قالدى. لېكىن، مەن بىر قاپقاراڭغۇ بىنا ئىچىدە بىر سائەتچە ئاۋارە بولۇپ، چاقمىقىنىڭ مېيىنى كۆيۈپ تۈگىگەندە، ئاندىن ئىزدىمەكچى بولغان ئۆينى تاپتىم.

ئىشكىنى ۋاسانىڭ دادىسى ۋالېنتىن گرىگورىيېۋىچ ئاچتى. ۋاسا دادىسىنىڭ 50 لەرگە كىرگەنلىكىنى ئېيتقانىدى، لېكىن، ئۇ تۇرقىدىن گەپ يوق 70 ياشلارغا كىرگەندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ ئۇچىسىغا تولا يۇيۇپ ئاقىرىپ كەتكەن ئۇخلاش كىيىمى، بېشىغا سۇ ئۇزۇشتە كىيىدىغان بۆك كىيىۋالغانىدى، بۆككە گوتكىچە كونا ئۇسلۇبتىكى "تالىن" دېگەن ماركا كەشتىلەنگەنىدى. دادىسى بوينىغا شارپا ئورىۋالغان بولۇپ، شارپىنىڭ ئاستىنقى تەرىپىنى ئىلغا بىلەن ئىلۇۋالغانىدى.

— كىمنى ئىزدەيسىز؟ — سورىدى ئۇ تولىمۇ تەكەللۇپ بىلەن بېشىنى لىڭشىتىپ.

— مەن سىلەرگە نەرسە-كېرەك ئالغاچ كەلدىم، ۋاسا ئەۋەتكەنىدى، — دېدىم ۋە ئىسىم فامىلەمنى دەپ بەردىم.

— ھە، كىرىڭ، مەرھەمەت!

مەن كارىدورغا كىردىم. كارىدوردا ھەر خىل-ھەر يافزا ئەسكى-تۈسكىلەر دۆۋىلەكلىك تۇراتتى. مەن كىرگۈچە پولۇنىڭ ئويۇلۇپ كەتكەن بىر يۈچۈقىغا دەسسۈپلىپ سەنتۈرۈلۈپ كېتىۋىدىم، ۋالېنتىن گرىگورىيېۋىچ يۆلۈۋالدى.

— ئېھتىيات قىلىڭ! پولنىڭ بەزى جايلىرى ئويۇلۇپ كېتىپتۇ، — دېدى ئۇ سەمىگە سىلىپ، — خېلى بۇرۇنلا رېمونت قىلدۇرۇش كېرەكتى، بىراق شۇ... يېشىنىڭ، — ئۇ مېنى خىجىل قىلىپ

پاپىتەك بولغىلى تۇردى، ــ بۇ يەرگە كېلىك! خوش، مەرھەمەت قىلىك!

ئۆيغۇ خېلى جايىدا ئىكەن، شۇغىنىسى ئۆي جاھازلىرى يېقىندىلا كۆچۈپ كىرىپ، تېخى جايىغا جايىغا قويۇپ بولۇنمىغاندەك بىلەن رەتسىز قويۇلغانىكەن. ئۆينىك ئوتتۇرىسىغا بىر ئېگىز يۆلەنچۈكلۈك سافا، ئۇندىن يېنىغا بىر يۇمىلاق جوزا قويۇلغان، جوزا ئۈستىگە چاقماقلىق دەستۇرخان سېلىنغانىدى. سافانىك كەينىدە بىرنەچچە ياغاچ ساندۇق تۇراتتى.

ــ ۋالېنتىن، ــ ياغاچ ساندۇق تەرەپتىن ياشانغان بىر ئايالنىك ئاۋازى ئاڭلاندى، ــ كىم كەپتۇ؟

ــ مېھمان كەپتۇ، لىزا مخايلوۋنا، ــ دەپ جاۋاب بەردى ئۇنىلۈك ئاۋاز بىلەن ۋالېنتىن گرىگورىيېۋىچ، ــ يۇرىكىمنىك پارىسى، ــ ئۇ پەس ئاۋاز بىلەن دېدى ماڭا، ــ يۇرىكىمنىك چوڭراق پارىسى!

لىزا مخايلوۋنا مەن ئويلىغاندەك ساندۇقتىن چىقماستىن، بەلكى باشقا بىر ئۆي ئىشىكىنىك مىلەڭزىسىنىك كەينىدىن چىقىپ كەلدى. ئۇنى ھەقىقەتەنمۇ ۋالېنتىننىك يۇرىكىنىك خېلى چوڭ پارىسى دېيىشكە بولىدىكەن، ئەگەر شۇنداق دېگىلى بولسا. ئۇ ئېگىز ھېم بەستلىك بولۇپ، تارالغان قاپقارا چاچلىرىنى ئارقىسىغا تۈگۈۋالغان، ئۇزۇن كۆڭلىكىنىك ياقىسىغا يوغان كەھرىۋا بۇلاپكا قادىۋالغانىدى.

ــ ياخشىمۇ سىز! ــ ئۇ ياڭراق ئاۋازدا مەندىن تىنچلىق سورىدى ۋە قولىنى سۇندى: ئۇ قولىنى ئادەتتىكىدەك قول ئېلىشىپ كۆرۈشمىدىغان ھالەتتە سۇنمىدى، ئەكسىچە، قولىنىك دۈمبىسىنى يۇقىرىغا قىلىپ سۇندى، ئۇنىك قولىنى سۆيۈپ قويۇشۇمغا سۇنغان-

لىقى ئېنىق ئىدى.

مەن لېۋىنى ئۇنىڭ قولىغا تەگكۈزدۈم، بۇ چاغدا ئۇنىڭ بېشىمغا سۆيۈپ قويغانلىقىنى سەزدىم.

ــ بىزنىڭ ۋاسا خېتىدە سىزنىڭ پارىڭىزنى كۆپ قىلغان، ــ ۋالېنتىن گرىگورىيېۋېچ جەمئىيەتنىڭ يۇقىرى قاتلىمىدىكىلەرگە خاس سالاملىشىش ئەھۋالىنى كۆرۈپ بەك تەسىرلەندى ۋە ھاياجانلانغان ھالدا دېدى، ــ سىز ۋاسا بىلەن قانداق تونۇشقان؟

ــ تاساد ــ پي تونۇشۇپ قالغان... بىز تۇنجى قېتىم پۇشكىن گۈزىل سەنئەت سارىيىدا ياغاچ ئويما بۇيۇملىرىنى كۆرگىلى بېرىپ كۆرۈشۈپ قالغان.

ــ ھە، ۋاسا خېتىدە، ئۇزۇنىڭ گۈزەل سەنئەتكە ھەۋەس قىلىپ قالغانلىقىنى يېزىپتىكەن، ــ دېدى لىزا مخايلوۋنا.

ۋالېنتىن گرىگورىيېۋېچ ئايالىنىڭ سۆزىنى تۇزىتىپ مۇنداق دېدى:

ــ بۇ ھەۋەس ئەمەس، ھېنىكىچە، ئۇ تەبىئىتىدىن شۇنداق! ئۇنىڭدا ھېنىڭ تەسىرىمۇ بار: مەلۇم جەھەتتىن ئېيتقاندا، مەنمۇ بىر سەنئەتكار ــ دە، مەن ماگىزىنلارنىڭ دېرىزىلىرىنى بىزەشنى بىلىمەن! ۋاسا سىزگە دېمىگەندۇ؟ ــ ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىشنى ئۆتۈنگەندەك لىزا مخايلوۋناغا سوئال نەزىرى بىلەن قاراپ قويدى، ــ ۋاسا تالانتلىق قىز، ئۇنىڭ كۆڭلى ئىنتايىن... ــ ئۇ قانداق سۆز باب كېلىدىغانلىقى ئۇستىدە ئويلىنىۋالدى، ــ ئىنتايىن نازۇك!

ــ ھەي، ھەقىقەتەن مۇ ئۇنىڭ قولىدىن خاتىرىجەم ئىشلار كېلىدۇ! ــ دېدى لىزا مخايلوۋنا گەپ قىستۇرۇپ، ــ دەسلەپتە

ئۇسسۇلچى ئىدى، ئەمدى ياغاچ ئويما... ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى چوقۇم كۆردىڭىزغۇ دەيمەن؟

— بىر قىسمىنى كۆرگەن، — دەپ جاۋاب بەردىم.

— ۋالېنتىن گرىگورىيېۋىچ تېخىمۇ ئالدىراشقا باشلىدى:

— نېمىشقا قوروق ئولتۇرىمىز؟ لىزا مىخايلوۋنا، تېزرەك تاماققا تۇتۇش قىلمايمىزمۇ!

— بولدى، ئاۋارە بولماڭلار، — دېدىم مەن دەرھال، — ئەپۇ قىلىڭلار، بىردەم ئولتۇرۇپلا ماڭىمەن.

— ئەمىسە، بىرەر ستاكاندىن قەھۋە ئەكىلەيمۇ؟ — دېدى لىزا مىخايلوۋنا.

— بولىدۇ، — دېدىم مەن بېشىمنى لىڭشىتىپ، ساھىبخانىنى بەك جۇڭاپ كەتمىسۇن دېگەن مەقسەتتە.

لىزا مىخايلوۋنا دىككىدە ئورنىدىن تۇردى ۋە مەن ئالغاچ كەلگەن نەرسىلەرنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى. ئۇ ئۇنىڭ ئىچىدە زادى نېمىلەر بارلىقىنى كۆرۈشكە ئالدىراپ كەتكەندەك قىلاتتى.

ۋالېنتىن گرىگورىيېۋىچ بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، پۈتۈنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ يېمەكلىكلەر ئىشكاپىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭ ئىچىدىن ئاغزى ئېچىلغان بىر بوتۇلكا ئۈزۈم ھارىقى بىلەن بىر ئەينەك رومكىنى ئالدى. يېرىم رومكا ھاراق قويۇپ ماڭا تۇتتى:

— خوش، ھە.

مەن بېشىمنى چايقىدىم. ۋالېنتىن گرىگورىيېۋىچ قائىدە بويىچە ماڭا بىرقانچە رەت تەكەللۇپ قىلغاندىن كېيىن، ھاراقنى ئىچىشكە ئىشارەت قىلىپ، كېيىن ھاراقنى چىشى قالمىغان ئاغزىغا تۆكتى-دە، بىر كىرىلۇەتكەندىن كېيىن، قوشۇمسىنى تۇرۇپ قويۇپ، ئاغزىنى

تامشىتتى، ئاندىن يەنە ھېلىقدەك پۇتىنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ بېرىپ ھاراق بىلەن رومكىنى جايىغا قويۇپ قويدى.

ــ بايا نېمە توغرۇلۇق پاراڭلىشىۋاتاتتۇقا؟ ــ سورىدى ئۇ ئەستايىدىللىق بىلەن، ــ ھە، راست! ھەقىقەتەنمۇ ئۇنىڭ قولىدىن خىلمۇخىل ئىشلار كېلىدۇ! كۆرۈپسىزغۇ، ئۇ دەسلەپتە ئۇسسۇلچى بولغان، ئەمدى ياغاچ ئويما سەنئىتى بىلەن شۇغۇللىنىۋېتىپتۇ! يەنە كېلىپ...

ــ ۋالېنتىن! ــ لىزا مخايلوۋنا ئاشخاندا تۇرۇپ ئۇنى چاقىردى، ــ بۇ يەرگە چىقىپ قەھۋىنى ئۈۋاپ بەرسەڭچۇ! قولۇمنىڭ پېيى تارتىشىپ قالدى.

ــ مانا مەن، خوتۇن! ــ ۋالېنتىن گىرىگورىيېۋىچ شۇنىڭدىن كېيىن مەندىن بىرنەچچە قېتىم ئەپۇ سوراپ، كەينىچە مېڭىپ چىقىپ كەتتى.

لىزا مخايلوۋنا قايتىپ كېلىپ ئۇنىڭ ئورنىدا ماڭا ھەمراھ بولدى ۋە دەرھاللا ئەدەبىيات توغرىسىدا سۆزلەشكە باشلىدى. ئۇ ئەسلىدە كىتاب مەستانىسى ئىكەن. ئۇ ماڭا ئۆزى ياقتۇرغان نۇرغۇن ــ نۇرغۇن ئەسەرلەرنىڭ ۋە يازغۇچىلارنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بەردى. پاھ! ماڭا تونۇشلۇق بولغانلىرى ئۇ تىلغا ئالغان ئەسەر ۋە يازغۇچىلارنىڭ تۆتتىن بىرىگىمۇ يەتمەيدىكەن. ئۇ ئېيتقان ئاپتورلارنىڭ كۆپىنچىسى ئەسەرلىرى كۆپ، ئەمما ئانچە نامى چىقمىغان يازغۇچىلار ئىكەن. لىزا مخايلوۋنا ئوقۇپ بولغان كىتابلارغا باھا بېرىشنى بەكمۇ ياقتۇرىدىكەن. مەن، ئۇنىڭ ئىدىيە جەھەتتىن بولسۇن ياكى مۇھاكىمە جەھەتتىن بولسۇن، نېمىنىڭ ئۆز پىكرى ۋە قارىشى ئىكەنلىكىنى، نېمىنىڭ كىتابتىن كەلگەن پىكىر ۋە قاراش

ئىكەنلىكىنى خېلى بۇرۇنلا پەرقىلەندۇرەلمەيدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى سەزدىم. لىزا مخايلوۋنانىڭ ئانىسى مەتبەئىچىلىك ئالىلىسىدىن كېلىپ چىققانلىكەن، ئۇنىڭ بوۋىسىنى ئەينى يىللاردا روسىيە مەتبەئىچىلىك ـ نەشرىيات ئىشلىرىنى بەرپا قىلغان فىئودوروۋنىڭ ھەمراھى دېيىشكە بولىدىكەن، شۇ سەۋەبتىن بولسا كېرەك، ھەرقانداق قاملاش ـ مىغان نەرسىلەرنىمۇ، يېزىق بولۇپ بېسىلغانلا بولسا، ئۇ ئىنتايىن قەدىرلەيدىكەن ۋە ئۇنىڭغا قارىغۇلارچە ئىشىنىدىكەن.

ـــ ھە، فىئودوروۋنىڭ ئەسلى فامىلىسىنىڭ "فىئودوروۋ" ئەمەسلىكىنى بىلەمسىز؟ ـــ ئۇ ئوقۇغۇچىلاردىن ئىمتىھان ئېلىۋاتقانىدەك تەلەپپۇز بىلەن سورىدى، ـــ ئۇنىڭ ئەسلى فامىلىسى موسكۇبىگىن. فىئودوروۋ دېگەن ئۇنىڭ دادىسىنىڭ ئىسمى. يەنى موسكۇبىگىن ئائىلىسىدىكى فىئودوروۋنىڭ ئوغلى ئىۋان بولىدۇ. بۇنى مېنىڭدىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ، بۇ ھەقىقەتەن غەلىتە ئىش!

مەن بىردىنلا چۈشىنىپ يەتكەن قىياپەتتە بېشىمنى لىڭشىتتىم.

لىزا مخايلوۋنا ماڭا سىنچىلاپ قارىدى ۋە مۇنداق دېدى:

ـــ ئازراق ھاراق ئىچەمسىز؟

مەن بىرنەرسە دېگۈچە ھېلىقى بىر بوتۇلكا ھاراق بىلەن رومكا ئالدىمغا قويۇلدى. لىزا مخايلوۋنامۇ ئىرىگە ئوخشاش يېرىم رومكا ھاراق قۇيۇپ ماڭا سۇندى.

مەن ئىچمىدىم.

لىزا مخايلوۋنا بىر يۇتۇم ئوتلىغاندىن كېيىن، قوشۇمسىنى تۇرۇپ قويۇپ، بىر پەس ئويلىنىپ قالدى، تۆكۈۋەتكۈسى كەلمىدى بولغاي، غۇرتتىدە ئىچىۋەتتى. ئەمدى ئۇ روھلىنىپ قالغانىدى.

ـــ ۋالېنتىن گرىگورىيېۋىچقا ئېغىز ئاچقۇچى بولماڭ، ئۇنىڭ قان

بەسمى يۇقىرى، ھاراق ئىچسە قەتئىي بولمايدۇ، ــ دېدى ئۇ.

ئۇ ھاراق بوتۇلكىسى بىلەن رومكىنى يوشۇرۇن جايغا قويۇپ قويدى.

ــ ۋاسانىك ئاتا ــ ئانىسى كەمتەر ئەمەسكەن، دەپ قالماڭ، ــ دېدى ئۇ ئەستايىدىل ھالدا، ــ ۋاسا ئائىلىسىزدە قولىدىن ئىش كېلىدىغان، ياقا يۇرتلاردا كۆن ئېلىپ يۇرگەن بىردىنبىر بالا، ئۇ تالانتلىق قىز بولدى، ــ ئۇنىك كۆزى نەملەشتى، ــ ئۇ ھەر ئايدا بىزگە پۇل ئەۋەتىپ تۇرىدۇ، بىزمۇ ئادەتلىنىپ قاپتۇق، ئۇنىك پۇلى كەلمەستىلا نېمىگە ئىشلىتىدىغانلىقىمىزنى پىلانلاپ بولمىز. بۇ قېتىم ئۇ بىزنى تەكلىككە سېلىپ قويدى. چۈنكى بىز ئۇنىك مۇشۇ ئايلىق پۇلىنى (بۇ مۇقەددەس پۇل دەڭا، خۇدا ئۇنىك ئىشلىرىنى ئوڭاي قىلغاي!) كۆتۈپ تۇراتتۇق. بىز ئۇ پۇلغا قانداق نەرسىلەرنى ئالىدىغانلىقىمىزنىمۇ پىلانلاپ قويغانىدۇق، بىراق، ۋاسا ئۇ پۇلغا نەرسە ــ كېرەك سېتىۋېلىپ ئەۋەتىپتۇ. بېلىق مەلھىمى، قېزا، يوغان باش بېلىق جىگىرى دېگەنلەرنىك ھەممىسى ئالاھىدە ئەتىۋارلىق، قىس نەرسىلەر، دېمىسەممۇ، بۇ نەرسىلەر ئاز پۇلغا كەلمەيدۇ...

ــ سىزنىك ئويلىغىنىڭىزدىن قىممەت! ــ دېدىم مەن غىڭشىپ تۇرۇپ.

ــ نېمە دېدىڭىز؟

ــ ۋاسا بۇلارنىك ھەممىسىنى قەھۋەخانىدىن قەھۋەخانىدىكى سېتىلىش باھاسى بويىچە سېتىۋالدى.

ــ قارىمامدىغان! ئەسلىدە قىممەت نەرسىنى تېخىمۇ قىممەت باھادا سېتىۋالغىنىنى. بۇ بالا پۇلنى قالايمىقان خەجلىمەسە بوپتىكەن، ئېلىشقا تېگىشلىك تېخىمۇ مۇھىم، تېخىمۇ زۆرۈر نەرسىلەر بار

ئىدى.

ــ ئېھتىمال، ئۇ نەرسە ـ كېرەك ئېلىپ ئەۋەتىشنى لايىق تاپقان بولسا كېرەك.

ــ بىزنىڭ ۋاساغا ئېيتىپ قويۇڭ، قوشۇمچە تاپاۋەت قىلىپ پۇل تېپىپ قالالىسا، شۇنداق پۇل تېپىشنىڭ پۇرسىتى ئازمۇ؟ ــ لىزا مخايلوۋنا قەھۋە ئىچىدىغان قاچىلارنى جوزىنىڭ ئۇستىگە قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ ئالايىلۇق، پىلانىدىن سىرت ناخشا ـ ئۇسسۇل مۇزىكا ئولتۇرۇشى ئۆتكۈزۈپ قالسا، شۇنىڭدىن كىرگەن پۇلدىن بىرئاز ئەۋەتىپ بەرسۇن، سىز بۇ گېپىمنى ئۇنىڭغا يەتكۈزۈپ قويالامسىز؟

ۋالېنتىن گرىگورىيېۋىچ قەھۋە چەينىكىنى ئېلىپ كىرىپ مېنى قىيىن ئەھۋالدىن قۇتۇلدۇردى، بولمىغان بولسا، مەن نېمىدەپ جاۋاب بېرەتتىمكىن تاڭ.

بەزى ئادەملەر قەھۋىنىڭ پۇرىقىنى پۇراپلا پالاقلاپ كىرىشتى، بۇلارنىڭ ئىچىدە ئايالالارمۇ، ئەرلەرمۇ بار ئىدى. بۇنىڭدىن بۇرۇن بۇ ئادەملەر قەيەردە تۇرغانىكىن تاڭ. ئۇلار ئېچىقاپ كەتكەندەك نەپسى ناقىلداپ قەھۋە قۇيۇاتتى، بىر ـ بىرىنى ئىتتىرىشىپ ۋە قىستىشىپ، پەس ئاۋاز بىلەن تاكالىشاتتى. قەھۋە ئىچمىگەن مەنلا قالدىم، بىراق، ھېلىمۇ ياخشى، بۇنى مەندىن باشقا ھېچكىم سەزمىدى. قەھۋىنىڭغۇ كارى چاغلىق، ئىچمەسەم ئىچمەۋەردىم، بۇ يەردىن تېزرەك كەتسەملا بولاتتى.

ۋالېنتىن گرىگورىيېۋىچ مېنىڭ ئالدىراپ تىت ـ تىت بولۇۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ باشقىچە ئويلاپ قالدى بولغاي.

ــ بۇ ياقتا كېلىڭ، ــ دېدى ئۇ دەسسەپ ئورنىدىن تۇرۇپ.

مەنمۇ ئورنۇمدىن تۇردۇم. ئۇ مېنىڭ قولۇمدىن تۇتۇپ، مېنى هاجەتخانىغا باشلاپ كىردى.

ــ سىز يېڭىلىشتىڭىز، ــ دېدىم مەن، ــ مەن قايتاتتىم، ئور-يولدىن كېتىشتىن بۇرۇن بېجىرىدىغان ئىشلىرىمۇ بار ئىدى.

ــ هە، مۇنداق دەڭ، ــ ئۇ يېقىنچىلىق قىلىپ كۈلدى، ــ بۇنىڭمۇ هېچقىسى يوق! ــ ئۇ ئىشىكنى تاقاپ قويۇپ، پەس ئاۋاز بىلەن مۇنداق دېدى، ــ سىزدە ئۇچ ـ تۆت رۇبلى بارمىدۇ؟ بىراق، بۇنى بىزنىڭ لىزا بىلىپ قالمىسۇن.

مەن ئۇنىڭغا ئۇچ رۇبلى بەردىم، يەنە كۆپ بولسا مەندىمۇ يوق ئىدى.

سىرتتىكى يېمەكلىكلەر ماگىزىنى هازىرمۇ ئوچۇق بولۇپ، تاقىلە-دىغانغا ئاز قالغانىدى. مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ خوشلاشتىم، لىزا مخايلوۋنا مېنى يەنە بىردەم ئولتۇرۇڭ دەپ كۆپ تۇتتى، ئەمما، ۋالېنتىن گرىگورىيېۋىچنىڭ مەن تەرەپ بولغانلىقى ئېنىق بولۇپ قالدى، ئۇ مېنى ئۆزىتىپ قويىدىغانلىقىنى ئۆزلۈكىدىن بىلدۈردى.

بىز چوڭ كوچىغا چىقتۇق. ئۇ مېنى ئاپتوبۇس بېكىتىگە باشلاپ باردى ۋە مەن بىلەن ئالدىراش قول ئېلىشىپ خوشلاشقاندىن كېيىن، رەڭگارەڭ چىراغلار بىلەن بېزەلگەن ۋېنسكا تەرەپكە قاراپ تېزلىكتە كېتىپ قالدى.

ئاپتوبۇس تېخى كەلمەي تۇرۇپلا، ئۇ قايتىپ كەلدى. ئۇ ئېغىرلىقىدىن ساقلاپ تۇرغان چاپىنىنىڭ يانچۇقىنى تۆتۈپ، توڭ-لىغىنىدىن تۆگۈلۈۋالغىنىچە يۈگۈرۈپ دېگۈدەك كەلدى.

ــ نېمە بولدى، تېخى ماڭماپسىزغۇ؟ ــ دېدى ئۇ تولىمۇ سۈز-ۈلمىلىك بىلەن.

— تېخىچە ساقلاپ تۇرۇۋاتىمەن...

— ھەي، ۋاساغا قانچىلىك ئىچىم ئاغرىيدىغانلىقىنى، ئۇنى بەك سېغىنىدىغانلىقىمنى بىلمەيسىز-دە! ... — ئۇ سۆزلىگەچ، يېشىنى سۈرتتى، ئېھتىمال شامالنىڭ تەسىرىدىن كۆزىدىن ياش چىقتىقان بولسا كېرەك، — ئۇ ماڭا بەك ئوخشايدۇ! ئۇ مەندىن ئوبدان ئادەم بولدى! مەندە بۇ دوزاقتىن چىقالىغۇدەك جۇرئەت يوق، ئۇنىڭدا بار! ئۇ ھېچنېمىدىن قورقمايدۇ، ھېچقانداق قىينىچىلىققا يەرۋا قىلمايدۇ... بىراق، مەنچۇ؟ كۆن بويى ئالدىراپ پۈت-قولۇم يەرگە تەگمىگىنى بىلەن، ھېچ ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقالمايمەن...

7

ۋوگزال خېلى ئىسسىق، لېكىن بەك ۋاراڭ-چۇرۇك ئىدى. پويىز كۈتۈش ئۆيىدە يولۇچىلار ۋاراقسىراپ-جارقىرايتتى، زادىلا دەم ئالغىلى بولمايتتى.

موسكۋاغا بارىدىغان پويىز ئەتىگەن سائەت تۆتتىن ئاشقاندا ۋوگزالغا كىردى. پويىز كېلىشتىن بۇرۇن، مەن بىر ياغاچ سافادا ئولتۇرۇپ ئۇخلىدۇالدىم. ھېنىڭ يانتۇ ئۇدۇل تەرىپىدە، ئىككى ئۇرۇق مومای تۇغۇلۇپ ئولتۇراتتى، ئۇلارنىڭ كىيىم-كېچىكى ۋە كۈتۈرۈۋالغان چامادانى ئوپئوخشاش ئىدى، قارىماققا، ئۇلار ئاچا-سىڭىلىدەك كۆرۈنەتتى. يۈزلىرى ئۇزۇنچاق كەلگەن، سۇس سۇررەڭ-لىك بۇدۇر چاچلىرى ياغلىقىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان بىر چوكان توساتتىنلا كىرىپ كەلدى، ئۇ ئەتراپتىكىلەر ماڭا ھېسداشلىق قىلسا دېگەن خىيال بىلەن بولسا كېرەك، ماڭا كۆزىنى قىسىپ قويۇپ، ئىككى مومايىنىڭ يېنىغا ئېتىلىپ باردى. مەن ئۇلارنىڭ

بىرى ئۇنىڭ قېيىن ئانىسى بولسا كېرەك دەپ قالدىم. ئۇ ئۇلارغا چامادانىنى ئاچقۇزدى. ئۇ بىر پۇلغىمۇ يارىمايدىغان كىچىك تارغاقنى تېپىۋېلىپ، خۇشاللىقدىن قىزىنغا پاتماي كەتتى ھەمدە ئۇنى جىنايەت پاكىتى، دەپ ھېسابلىدى. ئۇنىڭ ئەلپازىدىن: ھمم، مەن سىلەرنىڭ چوقۇم بىرنەرسە ئوغرىلىۋالىدىغانلىقىڭلارنى بىلەتتىم، تېخى، ئەزىز مېھمانمىش! دەۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

ــ ماڭا بۇنى كىچىك نەۋرەم بەردى، كىچىك نەۋرەم بەرگەن تۇرسا، ــ دېدى چامادانىدىن نەس باسقان تارغاق چىقىپ قالغان ھېلىقى موماي تەكرار-تەكرار ئىزاھات بېرىپ. موماي ھەرقانچە چۈشەندۈرسىمۇ، ھېلىقى چوكان ئۇنىڭغا ئىشەنمىدى...

مومانىڭ نەرسىسىنىڭ ئاختۇرۇلۇشى (ئىنچىكە بوغۇزچ بىلەن تۆگۈپ قويۇلغان چاچ يەرگە چۈشۈپ كەتتى) ۋە ئۇنىڭ كىيىنىنىڭ نېرۋا كېسىلگە گىرىپتار بولغان ئادەمىلەردەك ئەسەبىلىك بىلەن ۋارقىراشلىرى پۈتۈن زالنى ئىلەشتۇرۇۋەتتى. ئۇ چوكان ئاخىرى چىقىپ كەتتى، ماڭىدىغان چاغدا يەنە بىگىز بارمىقىنى پۇلاڭلىتىپ، مومانىنى قورقىتىپ قويدى.

بۇ ئىش بىسقا-بىسقا يىلا، ئۇ ئىككى مومانىڭ بىرىنىڭ پويىز بىلىتىنى يېتۇرۇپ قويغانلىقى مەلۇم بولدى. ئۇلار سافانىڭ ئۆپچۆرىسىنى ۋە ئاستى-ئۈستىنى ئاختۇرۇپ چىقىپمۇ تاپالمىدى، يەنە بىر بىلەت سېتىۋېلىشقا توغرا كەلدى.

ئۇلار بىلەت سېتىش ئورنىغا قاراپ ماڭدى. ئۇلار رومى چۈش-كۈن ھالدا ئۈن-تىنسىز قايتىپ كەلدى. مەن ھەقسىز يولۇقۇپ قالغان بۇنداق كۆڭۈلسىز سورۇندىن خالىي جايغا كېتەي دەپ ئورنۇمدىن تۇرغىلى تەمشىلۈۋىدىم، ئىككى موماي ئۆزلىرى كېتىپ

قالدی. ئۇلارنىڭ سەپىرى ئىككى تەرەپتە ئىكەن، ئۇلارنىڭ بىرىنىڭ پويىزغا چىقىشىغا ئاز دېگەندىمۇ بىر سائەت ۋاقىت بولسىمۇ، ئۇلار ئالدىراپ خوشلىشىپ، ھەرقايسىسى ئۆز يولىغا كەتتى.

مەن سىرتقا چىقتىم. سوغۇق ھاۋا كۈندۈزى نەملەشكەن ئاسفالتنى توڭلىتىپ، ۋوگزال مەيدانىدا خالىمۇخىل شەكىلدىكى ئاجايىپ-غارايىپ قىرو گۈللىرىنى پەيدا قىلغانىدى. مەن بۇ يەردە يەنە ھېلىقى ئىككى موماينى كۆردۈم. ئۇلار مەقسەتسىز ھالدا ۋوگزال يېنىدا كېتىۋېتىپ، ئاڭسىز ھالدا بىر يەرگە كېلىپ قالدى، ئىككىيلەن ئوڭايسىزلىنىپ، بىر-بىرىنى كۆرمەسكە سالدى. مەن تاماكىنى چىقاردىم. لېكىن، چاقمىقىمنىڭ مېيى قالمىغان بولغاچقا، بىرەيلەندىن تۇتاشتۇرۇۋېلىش مەقسىتىدە كۆتۈشكە مەجبۇر بولدۇم.

ئىككى ئادەم ئىنتايىن تىنچ پەلەمپەي بىلەن يۇقىرىغا چىقىپ كېتىۋاتاتتى: بىرى پۇرلىشىپ كەتكەن ئۇزۇن كۆڭلەك ۋە رېزىنكە ئۆتۈك كىيىۋالغان ئايال، يەنە بىرى ئۇستىگە ئەسكى-تۈسكى كىيىملەرنى كىيىۋالغان، بويىنىغا شارپا چىگىۋالغان ئەر ئىدى. دەرھال بىر ساقچى كېلىپ، ئۇلارنى قوغلاپ چۈشۈرۈۋەتتى. مەن، بۇلار نېمە ئادەملەر، دەپ سوردىم. بۇ چاغدا، يەنە بىر ساقچى پەيدا بولدى.

دەسلەپكى ساقچى جاۋاب بېرىپ:

— بىلەتسىز پويىزغا چىقماقچى بولغانلار... — دېدى.

يەنە بىر ساقچى پىشقان ساقچىلارغا خاس نەزەرى بىلەن ماڭا بىرقۇر سەپسېلىۋېلىپ، ئېھتىيات بىلەن مۇنداق دېدى:

— يولۇچىلار-دە، كىم بىلىدۇ ئۇلارنىڭ نېمە ئادەملەر ئىكەنلىكىنى...

ئوريولدا كۆرگەن ـ ئاڭلىغانلىرىمنىڭ ھەممىسى قەلبىمدە قاتتىق ئازاب ۋە ئۇمىدسىزلىكنى پەيدا قىلدى. نېمە ئۈچۈندۇر يېقىندا بىر ماشىنىغا چۈشۈپ مۇخبىرلىققا چىققان ھەمراھىم ۋانيا تېلېخوۋ يادىمغا كېلىپ قالدى. ئۇمۇ مۇخبىرلىققا چىقىشتىن كۇندە دېگۈدەك زارلىناتتى، ئائىلە سېلىقى ۋە ئۆيىنىڭ تەقسىم قىلىنىشى ئۈچۈن باش قاتۇراتتى... ۋانيا كۆڭلى ئېچىلىپ قالغان چاغلاردا كۆڭلىدە توقۇپ قويغان ئېسىل ھېكايىلىرىنى، كۆڭلىدىكى ئويلىرىنى زوقلىنىپ سۆزلەپ بېرەتتى، ئۆزىنىڭ پىنھان ئورمانلىققا بېرىۋېلىش نىيىتىگە كەلگەنلىكىنى ئېيتىپ بېرەتتى. مەن شۇ چاغلاردا، سېنىڭ بۇ ئويلىرىڭ قانداقمۇ ئەمەلگە ئاشسۇن دەپ ئويلايتتىم...

ۋوگزال مەيدانىنىڭ بۇلۇڭىدىكى تۇرلۇك مالىلار دۇكىنىنىڭ دېرىزىسىگە ئورۇنلاشتۇرۇلغان سىگنال قوڭغۇرىقى قۇلاقنى يارغۇدەك جىرىڭلاپ كەتتى. مەن ساقچىغا سىگنال قوڭغۇرىقىنى كۆرسەتتىم.

ــ يول ئېچىلغان ئوخشايدۇ، ــ دېدى ساقچىنىڭ بىرى ئەسنىكىنى توختىتىپ.

ــ بىزنىڭ ئۇچاستىكىمىز ئەمەس، ــ دېدى يەنە بىر ساقچى.

خۇداغا شۈكۈر، مەن چۈشىدىغان پويىز كەلدى، يولۇچىلار بېلىتىنى كەستۈرۈپ، پويىزغا چىقىشقا باشلىدى.

ۋاگوننىڭ ئىچى قاراڭغۇ بولۇپ، يولۇچىلار ئۇخلاۋاتاتتى؛ مەنمۇ ئۇيقۇم كېلەرمۇ دەپ يېتىۋىدىم، راستىلا ئۇخلاپ قاپتىمەن. مەن ئارىلاپ ـ ئارىلاپ غەلىتە چۈشلەرنى كۆرۈپتىمەن، مۇشۇنداق چۈشلەردە ئاڭلىغان ئاۋازلار كۆپىنچە ئۇقۇم بولۇپ قالىدۇ، بۇ ئۇقۇملار يەنە كونكرېت شەيئىلەرگە ئايلىنىدۇ. بىر قىزچاقنى چۈشەپتىمەن، ئۇنى ۋاسا دېگۈدەكمەن. لېكىن، ئۇ بەك كىچىك،

ئاجىز ئىمىش، يېتىمسىراپ يۈرگۈدەك... ئۇ ئاي يورۇقىدا، چۆلدەرەپ تۇرغان كىچىك يولنى بويلاپ كېتىۋاتقۇدەك، ئۇنى تېخمۇ زور يالغۇزچىلىق كۆتىمەكتە ئىدى. ئۇ يەردە بىرمۇنچە نەرسىلەر ئۆلگەنىدى، گويا ئۇ يەردىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى پانى ئالەمگە سەپەر قىلغاندەك ئۆلگەنىدى. ئۇ قىزنىڭ يىغلاۋېرىپ ھالى قالمىدى، يېشى قۇرۇپ كەتتى، ئەتراپتىكى نەرسىلەر ئۇنى ۋەھىمگە سالدى، ئۇنىڭدا باللارچە قىزىقىش پەيدا قىلدى، شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ئىشەنگەن ھالدا مۇشۇ ئۆلگەن نەرسىلەرنى سىلىدى...

مەن كۆڭلۈم غەش بولۇپ موسكۋاغا قايتىپ كەلدىم.

غەشلىكتىن قۇتۇلۇشنىڭ بىرلا چارىسى دەرھال يېزىقچىلىقنى باشلاش ئىدى.

ــ تېزرەك ماڭغىلى بولارمۇ؟ ــ دېدىم مەن تاكسى شوپۇرىغا.

ــ نېمىشقا بولمايدىكەن؟ ــ دېدى شوپۇر، ــ بولىدۇ! ــ ئەمما ماشىنا تېخمۇ ئاستىلاپ كەتتى.

تۆتۈگۈن موسكۋانىڭ ھاۋا تېمپېراتۇرىسى نۆل گرادۇستىن يۇقىرى ئىدى، ئەمما كېچىدە ئۇشتۇمتۇت سوغۇق بولۇپ كەتكەچكە، يول مۇز تۇتقانىدى. شوپۇرلارنىڭ مۇز تۇتقان يولنى كۆرسە بېشى ئاغرىيتتى.

* * *

باش مۇھەررىر مېنىڭ يېزىلارنىڭ يېڭى ئەھۋالى توغرىسىدا قاتۇرۇپ بىر پارچە خەۋەر يېزىشىمنى كۈتۈپ تۇراتتى.

مەن سەپەرگە چىقىشتىن بۇرۇن ئۇ ماڭا مۇنداق دەپ جېكىلەگەنىدى: گۇلىخان ئۇستىدە ئۇياقتىن بۇياقىقا سەكرەپ يۈرۈپ، سۇپۇئى سۇرتۇلگەن تۇۋرۇكىكە يامىشىپ چىقىپ ئۆتۈكنى ئېلىپ

چۇشۇش پائالىيەتلىرى ياشلىقنىڭ ھاياتىي كۆچىگە، جۇشقۇنلۇققا تولغان بولىدۇ، ھەتتا بۇنى كۆپ خۇدالىق دىن تۇسمنى ئالغان دېيىشكىمۇ بولىدۇ! لېكىن، بۇ پائالىيەتلەرنىڭ ئاساسىي روھى ئىلگىرىكىدىن تامامەن پەرقلىنىدۇ، چۇشەنىدىگىزمۇ؟ مانا بۇلارنى كىشىلەرنى زوقلاندۇرغۇدەك قىلىپ يېزىپ چىقىشىڭىز كېرەك! سىز بىر پارچە پارلاق ماقالە ئېلىپ كېلىشىڭىز لازىم. ئۇ "پارلاق" دېگەن سۆزنى باشقىچە ۋەزىندە دېگەندى.

لېكىن، ئېلىپ كەلگەن ماتېرىيالىلارنى ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇ لايىھىلىگەن رامكىغا چۇشۇرگىلى بولمايتتى. مەلۇم بىر خىل تەدبىر قوللىنىلغانلىقتىن، دالىدا ئېلىپ بېرىلغان ھەر خىل خۇشال پائالىيەتلەر ئاخىرى ھامان ھەممىنىڭ غەرق مەست بولۇشى بىلەن ئاخىرلىشاتتى. بىر ئاكتىپ قىزنىڭ ئانىسى تولىمۇ ئەنسىرىگەن ھالدا (ئەنسىرىشىنىڭ مەلۇم سەۋەبى باردەك قىلاتتى!) ماڭا ئۆز قىزىنىڭ ئەھۋالىيەتتە ھاراقكەش بولۇپ قالاي دەپ قالغانلىقىنى ئېيتقانىدى. مەن ماتېرىياللارنى رەتلىگەن ۋاقىتتا، شۇ قېتىملىق زىيارەت خاتىرىسىدىن كېچىشكە مەجبۇر بولدۇم.

باش مۇھەررىرنىڭ پوزىتسىيىسىگە نىسبەتەن مەن ھېچقانداق خام-خىيالدا بولغىنىم يوق، چۇنكى، مەن ئۇنىڭ ئەينى بويىچە يېزىپ چىققان ماقالەمگە قانداق مۇئامىلە قىلىدىغانلىقىنى ئېنىق بىلەتتىم، شۇڭا، مەن ئۇنىڭ بىلەن قانداق سۆزلىشىش توغرىسىدا ئۇرىيولدىكى ۋاقتىمدىلا تەييارلىق قىلىشقا باشلىغانىدىم. مەن باش مۇھەررىرگە دېمەكچى بولغان سۆزلىرىمنى ياشلار گېزىتىنىڭ مۇخبىرى ۋانياغا دەپ بەرگەنىدىم، ۋانيا ھەدەپ كۆزىنى چىڭىتىپ تۇرۇۋېلا قالغان ۋە ئاندىن ئىككىلىنىپ مۇنداق دېگەن، ــ بۇنداق يازسىڭىز

قانداق بولدۇ؟ تېخى ھېچكىمنىڭ بۇنداق يېزىپ باققىنى يوقتۇ! ئۇنداق يازماڭ جۇمۇ، بۇنى رېئاللىقنى خۇنۇكلەشتۈردى دەيدۇ! گەرچە، بىراق...

مېنىڭ چىشىمنى چىشمىغا چۈشلەپ، غەيرەتكە كېلىپ بىر نەرسە يېزىشىم تېخى تۇنجى قېتىم ئىدى. بۇ خەۋەرنى بىر ئولتۇرۇشتىلا يېزىپ پۈتتۈردۈم دېسەممۇ بولىدۇ.

باش مۇھەررىر مېنىڭ ماقالىنى مۇشۇنداق تېز تاپشۇرۇپ بەرگەنلىكىمنى كۆرۈپ ھەم ھەيران بولدى، ھەم خۇشال بولدى. ئۇ شەخسىي ئىشلىرىڭىزنى قىلمۇبلىك دەپ ماڭا ئۆزىلا ئىككى كۈنلۈك رۇخسەت بېرىۋەتتى. مەن خۇشاللىقىمدىن ۋاسانىڭ ئىشىنى قانداق قارار قىلغانلىقىنى سوراشنىمۇ ئۇنتۇپ قاپتىمەن.

ئاپلا، ۋاسا... مەن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، دەرھال ئۇنى ئىزدەپ لەمدىم، تېلېفونىمۇ بېرەلمىدىم. ئۇچ كۈن ئىچىدە بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىزدىغۇ ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمايدۇ، مەن بوشىشىپ، كۆچىنى يوقىتىپ قويۇپ، ماقالىنى يازالمايلا قالارمەنمىكىن دەپ ئەنسىرىگەن. ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكەندە مۇشۇ ئەھۋاللارنى چۈشەندۈرۈپ ئۆتتۈم. ۋاسا سۆزلىرىمگە پەرۋا قىلمىغاندەك بېشىنى لىڭشىتىپ جىمىدە تۇردى، ھېچنېمىنى سورىمىدى. مەن ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسى بىلەن كۆرۈشكەن ئەھۋالىنى زېرىكىمەي-تېرىكمەي سۆزلەپ بەردىم، ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ بىلىملىك ئايال ئىكەنلىكىنى ۋە دادىسىنىڭ قەھۋە دەملەش ماھارىتىنى ماختىدىم. ئۇ ئاڭلاۋېتىپ، ئانچە ئىشەنمىگەن قىياپەتتە مىيقىدا كۈلۈپ قويدى.

— سىز بۇ يەردە زېرىكەمدىكەنسىز؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— ئاراق زېرىكمىدىكەنمەن... تۆن بەك ئۇزۇن ئىكەن، بىزنىڭ

بۇ جاي بەك سوغۇق، يەنە كېلىپ مەشكە ئوت قالمايدىغان بولۇپ قالدى... مەن سىزنىڭ تېلېفونىڭىزنى كۈتۈپلا ئولتۇردۇم.

مەن ئۇنى قانچىلىك ئازابقا سېلىپ قويغانلىقىمنى ئەمدى چۈشەندىم. بىراق، ئەينى ۋاقىتتا...

ــ مەن چاچ بۇدۇرلىگۈچ ماشىنىنى ئېچىپ، شۇنىڭ ئىسسىقى بىلەن ئورۇننى ئىسىتۋالىمەن، ئۇنىڭ گىرىلدىغان ئاۋازىنىڭ ھەمراھلىقىدا ئۇخلاپ قالمەن...

ــ گېزىتخانىغا باردىڭىزمۇ؟ ــ سورىدىم بۇ ئىش بىردىنلا ئېسىمگە كېلىپ.

ــ باردىم. ــ ئۇنىڭ كۆزى يەنە نۇرلاندى ۋە كۈلگۈسى كەلسىمۇ كۈلكىسىنى چىقىرالمىغاندەك بولدى.

ــ چۈشەندىم، ــ دېدىم مەن.

ئىككىلىمىز جىم بولۇپ قالدۇق، بىرى ۋاسانى چاقىرىپ كەتتى، ئۇ خېلى بىر كەمدىن كېيىن قايتىپ كەلدى.

ــ بۇگۈنچۇ؟ مەن سىزنى ئىزدەپ بارايمۇ؟ ــ سورىدىم مەن.

ــ بۇگۈن ئۆي ئىگىسى ئايال قايتىپ كېلىدىكەن، مەن ئۆيىدە ئۇنى كۈتىمەن.

ــ ئەتىچۇ؟

ۋاسا مۇرىسىنى كۆتۈرۈپ قويدى.

ــ بولىدۇ، ــ دېدىم مەن، ــ تېلېفوندا قايتا مەسلىھەتلىشەيلى.

ياتقىمغا قايتىپ كەلسەم، مۇدىر كاتىپتىن كەلگەن بىر تېلېگراممىنى كۆزۈمگە چېلىقتى.

ــ بۇ نېمە بولغىنى، سلاۋا؟ ــ ئىككىنچى كۈنى زادى نېمە بولغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن بېرىپ، ئىمكانىيەتنىڭ بىرىچە ئۆزەمنى

بمالال كۆرستىپ سوردىم.

مۇدىر كاتىپ غەمكىن ھالدا ماقالەمنى ئۆزەمگە قايتۇرۇپ بەردى. ماقالىگە تەھرىر ھەيئىتىدىكىلەرنىڭ پىكرى يېزىلغان بىر پارچە قەغەز قىستۇرۇپ قويۇلغانىدى، ئۇنىڭغا قوشۇش بەلگىلىرى بىلەن ئېلىش بەلگىلىرى يېزىلغان بولۇپ، قويۇلغان ئىزانىمۇ ئوقۇغىلى بولمايتتى. بىر يەرگە ئېلىش بەلگىسى، بىر ئۇندەش بەلگىسى ۋە بىر سوئال بەلگىسى، ئۇنىڭ يېنىغا ئې. كارىپانوۋ دېگەن ئىمزا قويۇلغانىدى. "مەن قوشۇلمايمەن" دېگەن پىكىر يېزىلغان يەرگە ئىمزا قويۇلمىغانىدى. "ھەي!" يەنە ئىمزا قويۇلمىغان. ئەڭ ئاخىرقى بىر قۇرغا باش مۇھەررىرنىڭ: "ناريان ــ مارغا بېرىپ باشقىدىن زىيارەت قىلىڭ!" دېگەن پىكرى يېزىلغانىدى.

ــ باش مۇھەررىرنىڭ سۆزى توغرا، ــ دېدى مۇدىر كاتىپ، ــ ناريان ــ مارغا بېرىڭ. مىللىي ئۇرۇپ ــ ئادەتلەر توغرىسىدا ماقالە يېزىپ قۇتۇلۇڭ. بىرەر فوتو سۈرەت مۇخبىرىنى ئېلىۋېلىپ، رەڭلىك خۇەندىڭ فىلمىنى ئىشلەپ كەلسىڭىزمۇ بولىدۇ.

ــ ئاكتىپلارنىڭ ھاراق ئىچىشىگە يول قويۇشقا بولامدۇ؟

ــ بەزى جايلاردا جانلىقراق ئىش كۆرسىڭىز بولىدۇ، ــ مۇدىر كاتىپ كۆك كۆزلىرى بىلەن ماڭا قاراپ قويدى.

ــ باش مۇھەررىر بارمۇ؟ ــ سوردىم مەن.

ــ بارغۇ دەيمەن...

ــ قاراڭا قىلغان ئىشىڭىزنى "قىبرى"! ــ مەن بىرنېمە دېگۈچىلا باش مۇھەررىر سۆزلەپ كەتتى، ــ مۇشۇنداق قىلايلى، ناريان ــ مارغا بېرىڭ، ناريان ــ مارغا بارمىسىڭىز بولمىدى، ۋاقتىنى چىڭ تۇتۇڭ! مەن بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىۋىدىم، باش مۇھەررىرنىڭ چىرايى

ئۆگدى: ئەلۋەتتە، بەزى ئادەملەر بەزى جەھەتلەردە ئازراق چاتاق چىقىرىپ قويسا، ئۇ بەزى چاغلاردا بولدى قىلۇبەتتى، لېكىن ھەمىشلا ئۇنداق ئەمەس ئىدى.

جۇدۇنۇم نەدىنمۇ تۇتتى، ئۇنىڭغا دېمەكچى بولغان پىكىرلىرىمنى دەۋالدىم، ھەتتا ئۇنىڭ دىماغ تاۋۇشلىرىنى تەلەپپۇز قىلىشنى مەشق قىلىش مەقسىتىدە قىلغان ئىشلىرىنى دەۋەتتىم، ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىشقا ئاجرىتىلدىڭىز دېگەن باھانە بىلەن، مېنى شۇ كۈنىلا خىزمەتتىن قالدۇردى.

مەن نورىلىسكىغا بېرىپ بىر ئاي تۇرۇپ كەلمەكچى بولغانلىقىمنى، گېزىتخانىنىڭ خىزمەتتىن چېكىندۈرۈش پۇلى ھېسابىدا كامانداروپكا خىراجىتىنى بېرىشنى تەلەپ قىلدىم. مۇشۇنداق بىر قېتىم كامانداروپكىغا چىقىش ئۈچۈن خېلى پۇل كېتەتتى، شۇنداق بولسىمۇ باش مۇھەررىر بىر نەرسە دېمەيلا تەستىقلىۋەتتى. چۈنكى، بۇ شەھەرنىڭ ئىسمىدىمۇ ئۇ مەشىق قىلىدىغان دىماغ تاۋۇشى بار ئىدى.

— نورىلىسكىغا بارىسىڭىز بېرىۋېرىڭ! — دېدى ئۇ دىماغ تاۋۇشىنى راۋانلا چىقىرىپ، ئاندىن كامانداروپكىغا چىقىش ئۈچۈن يېزىلغان تونۇشتۇرۇشنى ماڭا سۇندى، — سەپىرىڭىزگە ئاق يول تىلەيمەن!

8

بۇگۈن ۋاسا دەم ئالىدىغان كۈن ئىدى، بىراق، ئۇ كەلمىدى. بېرىم كېچىگىچە كۈتۈپ، ئاخىرى كىيىنىم بىلەنلا ئۇخلاپ قاپتىمەن. ئەتىسى ئايروپىلان بېلىتى سېتىۋېلىپ، نورىلىسكىغا بارىدىغان

رەسمىيەتنى ئۆتىدىم، ئاندىن يۇك-تاقلىرىمنى يىغىشتۇردۇم، شۇڭا ئۇ كۇنىمۇ ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشالمىدىم. ئۇچىنىچى كۇنى — يولغا چىقىدىغان كۇنى ئۇنىڭغا تېلېفون بېرىپ، ئايروپىلان بىلەن يولغا چىقىدىغانلىقىنى ئېيتىپ قويدۇم. ئۇ يولغا چىقىدىغان ۋاقتىنى سورىدى-دە ھەمدە دەرھال كېلىپ مېنى ئۇزىتىپ قويىدىغانلىقىنى ئېيتتى. لېكىن مەن چاقىرغان تاكسى كەلدى، ۋاسا تېخىچە كەلمىدى، شوپۇرمۇ ئالدىرىغىلى تۇردى. شۇنداقتىمۇ، مەن يەنىلا ئۇمىد بىلەن كۈتتۈم. بۇرۇن ۋاسا بىلەن تونۇشمىغان چاغدا، مەن بارلىق ئۇزىتىشلار، بولۇپمۇ كاماندىروپكىغا چىققاندا ئۇزىتىپ قويۇش ھاجەتسىز، ئەھمىيەتسىز، بۇنداق قىلىش باشقىلارنىڭ ۋاقتىنى بىھۇدە ئىسراپ قىلغانلىق، دەپ قارايتتىم. ئاشۇ چاغلاردا، مەن ئەمەلىي تۇرمۇش بىلەن ئەقلىي پائالىيەتلەرنىڭ مۇشۇنداق "ئەھمىيەتسىز" لىك ۋە "بىھۇدە" لىك تۇپەيلىدىن بىر-بىرىدىن پەرقلىنىدىغانلىقىنى تېخى چۈشەنمەيتتىم.

مەن تاكسىغا ئولتۇرۇپ ئايرودرومغا كەلگەندىن كېيىن، ئايروپىلانىنىڭ ئۇچۇش ۋاقتى كېچىكتۈرۈلگەنلىكىنى بىلدىم، بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ مەنىلا خۇشال بولغانىدىم. بىراق، ۋاسا ئايرودرومغىمۇ كەلمىدى. بوينۇمنى سوزۇپ زال ئىچىدە ۋاسانى شۇنچە ئىزدىگەن، تەكشۈرۈش ئورنىدا شۇنچە سۆزەلمىلىك قىلىپ ۋاقتىنى كەينىگە سۈرۈپ باققان بولسامۇ، ۋاسا زادىلا كۆزۈمگە چېلىقمىدى.

مەن نورىلىسكىدا بىر ئايدىن ئارتۇق تۇردۇم. ۋاقىت ۋە كۆرگەن-ئاڭلىغان خىلمۇ خىل يېڭى ئىشلار كۆڭلۈمدىكى غەشلىكىنى ئازدۇر-كۆپتۇر سۈسلاشتۇردى. مەن ئۇنىڭغا تېلېفون بېرىشنىمۇ ئويلىغانىدىم، بىراق، بۇ يەر بىلەن موسكۋا ئارىسىدا ئۇزۇن يوللۇق

تبلبفون بولمغاچقا، ئامال بولمدى.

مەن 6-ئاينىڭ بىر ئەتىگىنى موسكۋاغا قايتىپ كەلدىم، سەپەرگە چىققان ۋاقتىمدىكىدەك جۈۋا ۋە قۇلاقچا كىيىۋالغانىدىم، مەن ئايرودرومدىن ئۈدۈل ۋاسانىڭ ئۆيىگە يول ئالدىم. چىلىق-چىلىق تەرگە چۆمۈلۈپ كەتكىنىمگە قارىماي، بىراقلا يەتتىنچى قەۋەتكە چىقتىم. ئىشىكنى تېۋىت كۆڭلەك كىيىۋالغان، بېشىغا چاچ بۇدۇر-لىگۈچ تۇغۇۋالغان بىر موماي ئاچتى. مېنىڭ تۇرقۇم مومايغا باشقىچە تۇيۇلمىغاندەك قىلاتتى.

— كىرىڭ! كىرىڭ! — دېدى ئۇ ئارقا-ئارقىدىن. ھەتتا مېنىڭ نېمە ئادەم ئىكەنلىكىمنى، نېمە ئىش بىلەن كەلگەنلىكىمنىمۇ سورىمىدى.

— مەن ۋاسانى ئىزدەپ كەلگەن، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا.

— ۋاسا كۆچۈپ كەتتى... — دېدى ئۇ جاۋاب بېرىپ، — بۇ ياقتا كېلىڭ، بىرگە ئەتىگەنلىك تاماق يەيلى!

— ئۇ يېڭى ئادرېسىنى دەپ بەرمىدىمۇ؟

— مەن سورىۋالماپتىمەن... — ئۇ بەھۇزۇر كېرىلىۋالغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — قەھۋە بار، ياغدا پىشۇرۇلغان بولكىمۇ بار، ياخشى كۆرەمسىز؟ مانا ھازىرلا ئەكىلىمەن! ياخشى يولداش، قەيەرگە بارىسىز؟

پەلەمپەيدىن چۈشۈۋېتىپ، ئەجەب بالدۇر كەلمەپتىمەن دېگەن خىيالنى قىلىپ، بۇ ئايال ۋاسانى سېتىۋەتمىگەنىدۇ دەپ ئەنسىرە-دىم، — ئۇنىڭ بايىقى قىياپىتى كىشىنى ئانچە جەلپ قىلالمايتتى، نېمە ئۈچۈن بىرمۇنچە ئويۇنچى ياشلار يەكشەنبە كېلىش بىلەنلا ئۇنىڭ ئۆيىگە توپلىشىدۇ؟

ياتقىمغا قايتىپ كېلىپ، ئازدۇر-كۆپىتۇر تىنچلاندىم، مونچىغا چۈشۈپ بولۇپ، كىيىمنى ئالماشتۇردۇم. قەھۋىخانا سائەت 11 دە ئېچىلاتتى، مەن قەھۋىخانىغا كەلگەندە سائەت 11 يېرىم بولغانىدى.

ئايال كۆتكۈچى گالوچكا ھاكۈ-تاك بولۇپ ماڭا خېلىغىچە قاراپ قالدى ۋە بىرنەرسە دېمەكچى بولغاندەك ئاغزىنى مىتىلدىتىپ قويدى. مەن ئاز دېگەندە ئۈچ قېتىم سورىغاندىن كېيىن، ئۇ مۇنداق جاۋاب بەردى:

— ئۇ يوق، ئىشلىمەيدىغان بولدى.

— نېمىشقا ئىشلىمەيدۇ؟!

— ئىشلىمەيدىغان بولغاندىكىن ئىشلىمەيدۇ-دە! — ئۇ خۇش ياقمىغاندەك تەلەپپۈزدا يەنە چۈشەندۈرگىلى تۇردى، — ئۇنىڭ بەڭباشلىقى يېتىپ ئاشاتتى. نۇرغۇن قېتىم ئىشقا چۈشمىدى. كەلمىگەن چاغلاردا يا مەن، يا گىنكا ئۇنىسدا ئىشلەپ تۇرغانىدۇق. كېيىن، ئۇ بىر ئادەم بىلەن ئاپاق-چاپاق بولۇپ يۈردى، بىر قېتىم ئۇ مەن سىلەرگە تونۇشتۇرۇپ قويماي، بۇ مېنىڭ ئاشنام بولدۇ! دېدى. قانداق ئادەمكەن دېسىڭىزچۇ؟ قاپقارا كەلگەن، غەلىتە ياسىنۇالغان بىر ئادەم ئىكەن. ۋاسانىڭ ئاشىسىنى تونۇشتۇرۇپ قويۇپ پەخىلداپ كۈلۈپ كەتكىنىنى دېمەيسىز تېخى! ئۇنىڭ ئۇ قىلىقلىرىدىن ئادەم سەسكىنىدۇ!

— ھازىر ئۇنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى بىلەمسىز؟

— ئۇنىڭ نەدىلىكىنى بىلمەپ نېمە قىلاتتىم! — گالوچكا ماڭا قايتا سەپسالغاندىن كېيىن سورىدى، — نيۇزەيكۇ ئىشتان ئالامسىز؟ قىممەت ئەمەس. بىر روبلى 80 كوپېك.

— ئالمايمەن، — دېدىم مەن. بۇ چاغدا، ئىشتانىنى ئېلىش

تۇغرا كەلسە، بۇ كۆتكۈچىلەر دېگەن باھادىن ئاز بولغانلىقىمۇ ئىككى نۆللىنى ئېلىۋېتىش كېرەكلىكىنى بىلدىم.

ئاھاللەرنىڭ ئادرېسىنى سۈرۈشتۈرۈش ئورنىدىنمۇ ۋاسانىڭ ئادرېسىنى تاپقىلى بولمىدى، ئەسلىدە تولىك ۋاسادا ئېلىشى قالماغاندىن كېيىن، دەرھال يۇز ئۆرۈپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى نوپۇس دەپتىرىدىن ئۆچۈرگۈزىۋەتكەنىكەن.

ئۇنىڭ ئادرېسىنى تېپىشنىڭ يەنە بىر ئامالى ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسى بىلەن ئالاقىلىشىش ئىدى. لېكىن، مەن ئۇلارغا دەرھال خەت يېزىش نىيىتىگە كەلمىدىم. تۇرمۇش سەپرىم باشلانىدى، تۇرمۇش مېنى ئاللىقاياقلارغا ئېلىپ كەتتى، ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلەشكە زادىلا چولام تەگمەيدى.

بىرنەچچە يىلدىن كېيىنكى 12-ئاينىڭ 31-كۈنى، يېرىم كېچىگە يەنە ئۇچ سائەتتىن كۆپ ۋاقىت بار ئىدى، مېنىڭ ئاجرىشىپ كەتكەن خوتۇنۇم ئوغلۇمنىڭ يېڭى يىلنى مەن بىلەن بىرگە كۈتۈۋېلىشنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ تېلېفون بېرىپتۇ. مەن يېڭى يىلدا ئىشلىتىدىغان ئاق قارىغايدىن بىر تۈپ سېتىۋالغىلى بولار دېگەن ئۈمىد بىلەن بازارغا چىققىتىم. مەن بۇنى ئاق قارىغاي ماگىزىنىدىن سېتىۋېلىش ئۈمىدىدە ئەمەس ئىدىم. ماگىزىندا بۇگۈن چۈشتىن بۇرۇنلا سېتىشنى توختاتقانىدى، لېكىن، ئۆتكەن يىللاردا مەن دائىم دېگۈدەك كوچا ئارلاپ تىجارەتچىلىك قىلىدىغان غەرق مەست سېتىقچىلارنىڭ قولىدىن سېتىۋالاتتىم.

ماگىزىننىڭ دەرۋازىسىنىڭ چىرىغى ئۆچكەن بولۇپ، دىجورنى بۆلۈمىنىڭ چىرىغىلا يورۇق ئىدى، سوغۇقتا توڭلاپ سەكرەپ باققىم، قاراڭغۇدا ئەتراپقا شۇنچە قارىغان بولسامۇ، يا مەست

سېتىقچى، يا كاللىسى ئوچۇق سېتىقچى ئۇچرىمىدى. مەن ئاق قارد-
غاينىڭ شاخلىرىدىن يىغىپ، ئاق قارىغاينىڭ ئازغىنە پۇرىقىنى دەپمۇ
بولسا ئېلىۋالاي دېگەن نىيەت بىلەن، ئاق قارىغاينىڭ شاخ-يوپۇر-
ماقلىرىنىڭ دۆۋىسى ئىچىدىن تېرىشكە باشلىدىم.

قار قاپلىغان دالىدا بىر ئادەمنىڭ كۆلەڭگىسى كۆرۈنىدى ۋە بىر ئايالنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— بۈگۈن ئاق قارىغاي ساتمايدىغان بولغان ئوخشىمامدۇ؟

— ساتمايدىكەن، — دېدىم مەن غوڭشۇپ.

— ئەتىچۇ؟

— ئەتە 1-ئايغا بىر بولىدۇ.

— 1-ئاينىڭ 1-كۈنىدىن كېيىنچۇ؟ — دېدى ئۇ ئايال ئۈمىدسىزلەنمەي.

— 1-ئاينىڭ 1-كۈنىدىن كېيىن چوقۇم يەنە ساتىدۇ، — دېدىم مەن، — لېكىن، يىل ئاخىرىدا.

ئايال بىرنەرسە دېمىدى، ئەمما ماڭا ئىنتايىن تونۇش بولغان ئەپسۇسلىنىپ كۆلگەن ئاۋازنى ئاڭلىدىم.

مەن بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىدىم:

ۋاسا؟ سىزمىدىڭىز؟

لېكىن، بەدىنىگە چىپىيدە كىيىدىغان قارا پەلتو كىيىۋالغان ئاجىز تەن تام تەرەپكە بۇرۇلدى-دە، قاراڭغۇلۇقتا غايىب بولدى.

(«سوۋېت ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ
1988 - يىللىق 2 - سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **ھەبىبۇللا خوجا**

تەرجىمە مۇھەررىرى: **ئالىمجان سابىت**

قۇدا

ب . راسكىن

يەكشەنبە كۈنى ئىدى، قىزىم ئىككىمىز ئەتىگەنلىك چاي ئىچىۋا-تاتتۇق. ئۇ چاينى ناھايىتى ئالدىراش ئىچىتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە چايمۇ بەك ئىسسىق ئىدى، قىزىم پات-پات سائىتىگە قارايتتى.

ــ ساشا، نېمە ئانچە ئالدىرايسەن، بىر يەرگە بارماقچىمىدىڭ؟

ــ ئوبالىخا ساياھەت مەركىزىگە ئوينىغلى بارماقچى ئىدىم.

ــ كۆپچىلىك بىلەن بىللە بارامسىلەر، ئىككىڭلارلا بارامسىلەر؟

ــ ئىككىمىز بارىمىز.

ئۇ گېپىنى تۈگىتىپلا، باشقا گەپ-سۆز قىلمىدى. سەل ئۆتكەن-دىن كېيىن، ئۇ كۆلۈپ تۇرۇپ رەسمىي ھالدا:

ــ دادا، مەن ھازىر مۇھەببەتلىشۋاتىمەن... ــ دېدى.

مەن چېيىمنى ئالدىرىماي ئىچىكەچ، ھېچ نەرسە ئۇقمىغاندەك بولۇۋالدىم، ئەمەلىيەتتە ئىككى ھەپتە بۇرۇنلا ئايالىم بۇ ئىشلارنى ماڭا دەپ بەرگەنىدى، بۇ بىر سىر ئىدى، ئەلۋەتتە.

ــ گەپ قىلمايسىزغۇ دادا؟ بىر نەرسە دەڭا...

مەن قولۇمنى ئۈزىتىپلا جوزىدىن بىر كىتابنى ئالدىم. «ئەقلىيە سۆزلەر» دېگەن بۇ كىتاب ناھايىتى قىزىق ئىدى، بۇ كىتاب ھەر خىل چوڭقۇر ئىدىيە ۋە مەنىزلىق ھېكمەتلىك سۆزلەر يىرىلىغان

كىتاب ئىدى. مەن خەتكۈچ قىستۇرۇپ قويغان بىر بەتنى ئېچىپلا:

ــ هوي، دەل كېلىپ قالغىنىنى دېمەمدىغان، مەن ساڭا لېستو-ۋىنىڭ بىر ئابزاس سۆزىنى ئوقۇپ بېرەي. بىر قىسىم ئاتاقلىق كۆزەتكۈچىلەر: بەزىلەر كىشىنىڭ روھىي دۇنياسىنى زىلزىلىگە كەلتۈرىدىغان دېگىزلارنى كۆزەتكەنىدە ياكى ئۆزىنىڭ تۇرمۇش قۇرۇش مەسلىسىنى تەتقىق قىلغان چاغدا، بەزىدە تۇرمۇشتىكى ئۇششاق ئىشلارنى بىرتەرەپ قىلغاندىنمۇ بەكرەك يېنىكلىك قىلىپ قويۇشى مۇمكىن، دەپ ئۇزۇپ ئېيتقانىدى.

ــ دادا، بۇ نېمە دېگەن گەپ؟

ــ نېمە، سەن بۇ سۆزنىڭ مەنىسىنى چۈشەنمىدىڭما؟

ــ ياق. ــ دېدى ساشا شوخلۇق بىلەن كۆزىنى يۇمۇپ قويۇپ.

ــ بولدىلا، مەن بىلەن مۆكۈ-مۆكۈلەك ئوينىما. بىرىنىڭ سېنى ساقلاۋاتقانلىقىنى بىلمەن،... بۇ گەپ مۇشۇ يەرگىچە بولسۇن...

ــ شۇنداق، دادا، ئۇ مېنى كۈتۈپ تۇرماقچى.

ــ ئۇنى ئۆيگە باشلاپ كېلىپ بىزگە تونۇشتۇرۇپ قويمىدۇ دەپ ئويلايمەنغۇ؟

ــ ئۇغۇ شۇنداق، ئەمما بۇگۈن بولمايدۇ.

ــ ئالدىراش يوق. ھازىر مېنىڭ كۆڭۈل بۆلۈدىغىنىم يالغۇز ئۇ بىگىتلا ئەمەس...

ــ يەنە كىمگە كۆڭۈل بۆلىسىز؟

ــ ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسىغا. ئۇنىڭ قانداق ئائىلىدە تۇغۇلغانلىقىنى بىلگۈم بار.

ــ نېمە؟ بۇ شۇنچىۋالا مۇھىممۇ؟

ـــ مۇھىم بولماي. ياخشى ئائىلىلەردە ئۆسكەن بالىلار كۆپىنچە ئوبدان ئادەم بولۇپ چىقىدۇ.

ـــ بولىدۇ، مەن ماقۇل دەي، دادا، پات يېقىندىلا ئۇنىڭ بىلەن تونۇشسىز. مەن ماڭاي ئەمدى، يەكشەنبىنى كۆڭۈلـلۈك ئۆتكۈزۈڭ-شىكىزنى تىلەيمەن.

ئۇ سومكىسىنى ئېلىپ، ئالدىراش چىقىپ كەتتى.

ئۆيدە يالغۇز قالدىم، مەن ئۇن-تىنسىزلا دېرىزىنىڭ سىرتىغا قارىدىم ـــ شۇنداق، قىزىمنىڭ ياتلىق بولىدىغان ۋاقتى بولاي دەپ قالدى. ئېھتىمال، بۇ ئائىلىدىن مەڭگۈ ئايرىلىپ كېتىشى مۇمكىن.

مەن خىيالغا چۆكتۈم. ئېچىلىق رادىئودىن مۇزىكا چىقىۋاتاتتى، تەسىرلىك، كىشىنى ئويغا سالىدىغان رومانتىك مۇزىكا ئەمەس، بەلكى ئادەمنىڭ روھىنى كۆتۈرىدىغان جارانلىق سىمفونىيە بېرىلىۋاتاتتى...

مۇزىكىنىڭ ئاۋازى بەك يۇقىرى بولۇپ كەتكەن چېغى، ئىشىك قوڭغۇرىقىنىڭ جىرىڭلىغىنىنى خېلىغىچە ئاڭلىيالماي قاپتىمەن.

ئىشىكنى ئاچسام، 50 ياشلاردىكى كۆرەينەكلىك بىر ئەر تۇرۇپتۇ، ئۇنىڭ چىرايىدىن سەل خىجىل بولغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

ـــ كەچۈرگەيسىز، سىزنى ئويغىتىۋەتتىمغۇ دەيمەن؟

ـــ ياق، ياق، ھەر كۈنى سائەت يەتتىدە ئورنۇمدىن تۇرۇپ بولىمەن.

ـــ خاتالاشمىغان بولسام، سىز سىمىرنوۋ دېگەن كىشى بولسىزغۇ دەيمەن؟

ـــ ھەئە، شۇنداق. سىمىرنوۋ نىكولاي ئىۋانوۋىچ دېگەن كىشى مەن بولىمەن.

ـــ سىز بىلەن كۆرۈشەلىگىنىم ئۈچۈن ناھايىتى خۇشالمەن. مەن

كلاخالېۋ يۈرى پاۋلوۋىچ بولسەن.

ئۆزئارا تىنچلىق-ئامانلىق سورىشىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ كىشى تۆت تەرىپىگە قاراپ قويۇپ پەس ئاۋازدا:

— ساشا ئۆيدە بارمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ئۆيگە كىرىك. ئۆيدە مېھماندىن باشقا ھېچكىم يوق.

دەسلەپ كۆرۈپلا بۇ ئادەم ساشا بىلەن بىللە چىقىپ كەتكەن يىگىتنىڭ دادىسى بولۇشى مۇمكىن دەپ ئويلىغانىدىم. قارىغاندا ئۇمۇ ئوغلىنىڭ قانداق ئائىلىدە چوڭ بولغان قىز بىلەن توي قىلىدىغانلىقىغا بەك كۆڭۈل بۆلىدىغان ئوخشايدۇ.

پەلتونى دەھلىزدىكى ئىلغىغا ئىلىپ قويۇپ، بىر-بىرىمىزگە قارىشىپ تۇردۇق-تە، بىر-بىرىمىزنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلگەندەك كۈلدۇق.

— قارىمامدىغان، ئاخىر تونۇشتۇق، نىكولاي ئۇۋانوۋىچ...

— شۇنداق، بىر كۆرگەن تونۇش دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ، ئولتۇرۇڭ.

— رەھمەت، تاماكا چەكسەم بولارمۇ؟

— تارتىنماي چېكىۋېرىڭ.

ئۇ سافادا ئولتۇرۇۋالغاندىن كېيىن تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇۋېلىپ:

— مەندەك چاقىرىلمىغان مېھماننىڭ كېلىپ قالغىنىغا رەنجىمەسسىز؟ — دېدى.

— ئۇنداق بولامدىغان، بۇنچىلىك ئىشنى چۈشىنىمەنمۇ.

— تېخى مېنىڭ كىم ئىكەنلىكىمنى بىلمىدىڭىزغۇ دەيمەن؟

— يوقسۇ! مېنىڭچە، سىزمۇ دادا بولغۇچىغۇ!

— دۇرۇس، مەنمۇ دادا بولغۇچى. سىزگە ئوخشاشلا بۇ ئىشنى

بىزنىڭ باللارنىڭ كەلگۈسىگە مۇناسىۋەتلىك دەپ قارىغاچقا سىزنىڭ ئالدىڭىزغا كەلدىم...

ــ قەدىرلىك يۈرى پاۋلوۋىچ، بۇ گېپىڭىز بەك جايىدا بولدى! سىز بىلەن بىز كونا ئادەملەر. ئەلۋەتتە، مەن سىزنىڭ ۋە ئائىلە-ڭىزنىڭ ئەھۋالىدىن قىلچە خەۋەرسىز. ئالدى بىلەن ئۆزەمنىڭ ئەھۋالىنى دەپ بېرەي. مەن ماشىنا زاۋۇتىدا 28 يىل تاۋلاش سېخىنىڭ سىلىسارى بولۇپ ئىشلىدىم، ئۆزەم كومپارتىيە ئەزاسى، رايونلۇق سوۋېتنىڭ ۋەكىلى، بىر ئۆينىڭ بېشى، ئەلۋەتتە.

ــ نىكولاي ئۇۋانوۋىچ، مېنىڭ ئىشىم باشقا بىر ئىش، مەن سەييارە ئويۇن قويغىلى بېرىپ قايتىپ كەلگىلى بىرەر-ئىككى كۈن بولدى...

ــ بۇ گەپچە، ئارتىسكەنسىز-دە؟

ــ مەن ناخشا-ئۇسسۇل ئۆمىكىنىڭ دىرىژورى، ئۇ يەردە ئىشلىگىلى خېلى يىللار بولدى، 1945-يىلدىن تارتىپ ئىشلە-ۋاتىمەن. ئىلگىرى مەكتەپتە ئوقۇۋاتاتتىم، ۋەتەن ئۇرۇشى باشلىنىش بىلەنلا ئالدىنقى سەپكە كەتكەن، كېيىن، ئۇرۇشتا يارىدار بولدۇم. شۇڭاغدا تارقىلىپ يۇرگەن «بۇداپېشت شەھىرىنىڭ ئەتراپىدىكى جەڭدە» دېگەن ناخشا ئېسىڭىزدە بارمىكىن...

ــ بولمامدىغان، ئېسىمدە بار، بىز دېمەتلىكلەر بۇ ناخشىنى ئۇنتۇمايدۇ. يۈرى پاۋلوۋىچ، كېلىڭ، كەلگۈسىدىكى قۇدىلىقمىزنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن بىر رومكىدىن كۆتۈرۈۋەتسەك قانداق دەيسىز؟

ــ رەھمەت، بۇ ھەممىتىڭىزگە بەك خۇش بولۇپ كەتتىم.

جوزىنى بىردەمدىلا راسلاپ بولدۇم-دە، بوينى ئۇزۇن رومكىنى قولۇمغا ئېلىپ:

ــ باللىرىمىزنىڭ كەلگۈسى تۇرمۇشىنىڭ تېخىمۇ گۈزەل بولۇ-

شـنی تىلەيـمىز! ئۇلارنىڭ تىرىشچانـلىق بىلەن ئىشلەپ ئۆزىـنىڭ بەختـنی يارىتىشىغا تىـلەكداشـمىز، ئۆمۈر بويـى سادىـق، ئادىل ئۆتۈشى ئۈچۈن كۆتۈرەيلى! ــ دېدىم.

رومكا سوقۇشتۇرۇپ، بىراقلا كۆتۈرۈۋەتتۈق، مەن يەنىلا ھېلىقى كىتابنى قولۇمغا ئېلىپ:

ــ قارىـڭا يۈرى پاۋلوۋىـچ، ماۋۇ سـۆزنى ئاڭـلاپ بېـقىڭا ــ ياخشى كۆيئوغۇلغا يولۇققان كىشى ئوغۇللۇق بولۇر، دۆت كۆيئوغۇلغا يولۇققان كىشى قىزىدىن قۇرۇق قالۇر.

ــ بەك جايىدا دەپتۇ! قالتىس قىممەتلىك سۆز ئىكەنغۇ بۇ. ــ دېدى يۈرى پاۋلوۋىچ.

بۇ ــ قەدىمـكى يونان پەيـلاسوپـى دېموكرىتـنىڭ ھېكمەتلىك سۆزى، ئۇ ئاتاقـلىق ماتېرىيالىزمچى پەيـلاسوپ. مەن بۇ كىتابنى ئوقۇشقا شۇنداق ئامراق.

يەنە بىر رومـكـىدىن ئىچتۇق، مەن ئورنۇمدىن سەل سۇرۇلۇپ ئۇنىڭغا يېقىنراق بېرىپ مۇنداق دېدىم:

ــ قارىڭا، بىز ئۆزگىرىـمىز بىلەنلا بولۇپ كېتىـتىمىز، بۇ ئىككى ياشـنىڭ كۆڭـلىدە قانداق ئۇيى بارلـىقىنى تېخى بىلمەيـمىز. توي قىلغاندىن كېيىـن ئۇلار ئۆيىنى نەدىـن تۇتىدۇ؟ سىزنىڭكىدە يېتىپ قوپامدۇ، مېنىڭكىدىمۇ؟

ــ تاڭەي، ــ دېدى ئۇ، ــ ئەمما ئەر دېگەن ئۆيـنىڭ بېشى، بۇ ئىشتا بىر قارارغا كېلىش باشقا ئىشلاردىكىدىن تېزرەك بولار.

ــ ئۇ ماڭىدىغان چاغدا گەپ-سۆز قىلمىدىمۇ؟

ــ ئۇ ماڭىدىغان چاغدا ھېچ نەرسە دېگىلى ئۇنىمىدى. مېنىڭچە، تويىنى مۇشۇ كەلگۈسى كۆيئوغلىمىزنىڭ ئۆيىـدە ئۆتكۈزسەك بولار؟

مەن قېتىپ تۇرۇپلا قالدىم:

— نېمە؟ كۆيئوغۇل؟!

— سىزنىڭ ئوغلىڭىزچۇ.

— بۇ نېمە گەپ؟ مېنىڭ ئوغلۇم سىزگە كۆيئوغۇل ئەمەس جۇمۇ!

— ۋاقتىنچە بولمىسمۇ كېرەك يوق، پات يېقىندا بولۇپ قالىدۇ!

— بۇ گەپنى نەدىن باشلايمىز؟ ئوغلۇم ئاللىبۇرۇنلا توي قىلغان تۇرسا!

مەن يۈرى پاۋلوۋىچقا تىكىلىپ قارىدىم، ئۇنىڭ رەڭگى بىردىنلا تاتىرىپ كەتتى.

— مۇشۇنداق ئىشمۇ بولامدۇ، — دېدى ئۇ پەس ئاۋازدا، — مەن مۇشۇنداق ئىش بولۇپ قالمىسدى دەپ ناھايىتى ئەنسىرەپ كەلگەنىدىم.... بۇ گەپچە ئوغلىڭىز ئايالى بىلەن ئاجراشماقچى بوپتۇ-دە؟

— كىم؟

— ساشا.

مەن ھېچ نەرسىنى ئاڭقىرالماي، يۈرى پاۋلوۋىچقا قاراپلا قالدىم. ئۇشتۇمتوت، بۇ ئادەم ياردار بولغان، مېڭىسى زەخمىلەنگەن بولمىسۇن يەنە؟ مۇشۇ سەۋەبتىن كەيپىي جايىدا بولماي قالايمىقان سۆزلەپ قويمىغاندۇ؟ دوختۇرخانىلاردا بۇنداق ئىش دېگەن جىق، دېگەن خىيال كاللامغا كەلدى-دە:

— يۈرى پاۋلوۋىچ، مېنىڭ بىر نەرسىنى سوراپ باقىقۇم بار، بىزنىڭ ئۆيدىكىلەردىن ھەممىدىن بەكرەك كىمگە قىزىقسىز؟ — دەپ سورىدىم.

— ساشاغا. ئوغلىڭىزغا.

— مېنىڭ شۇ بىرلا ئوغلۇم بار، ئۇنىڭ ئېتى ۋىلادىمىر، يەنى ۋالودە.

— نېمە؟! ئۇنىڭ ئىسمى ۋىلادىمىر؟

— شۇنداق. تۇغۇلغاندىن تارتىپلا مۇشۇ ئىسىم بىلەن چاقىرىپ كېلىۋاتىمىز.

— كەچۈرۈڭ. ساشا سىزنىڭ نېمىڭىز؟

— ساشا مېنىڭ قىزىمنىڭ ئىسمى.

— نېمە؟ ساشا سىزنىڭ قىزىڭىزما؟!

— ئەلۋەتتە قىزىم بولىدۇ-دە، ئۇ توقۇمىچىلىق شۆبۈھەنىنىڭ ئوقۇغۇچىسى.

ئىككىمىز بىر-بىرىمىزگە قارىشىپ، قېتىپ تۇرۇپلا قالدۇق، قولدىكى تاماكىدىن ئىس تۈتەپ تۇراتتى.

— توختاپ تۇرۇڭ، — دېدى ئۇ، — ئىككىمىز گەپنى ئېنىق قىلىشۋالايلى. سىز سىمىرنوۋمۇ؟

— شۇنداق، سىمىرنوۋ نىكولاي ئىۋانوۋىچ دېگەن مەن بولىمەن. دەل مۇشۇ پەيتتە، مەن بىردىنلا ھەممىنى چۈشەندىم-دە:

— يۈرى پاۋلوۋىچ، ئۆيۈمىنىڭ ئادرېسىنى سىزگە كىم دەپ بەرگەنتى؟ — دېدىم.

— قىزىم لېنىنا سىلەرنىڭ ئۆيىنى باغچىنىڭ يېنىدىكى زاۋۇتنىڭ يېڭى قورۇسىدا دەپ ئېيتىپ بەرگەنىدى. مەن سىز تۇرۇشلۇق بۇ بىنانىڭ ئېشىغا كېلىپ، بىر مومايدىن سورىدىم. مەن ئۇنىڭدىن سىمىرنوۋنىڭ ئۆيىنى مۇشۇ يەردىمۇ؟ دەپ سورىسام، ئۇ مەندىن: قايسى سىمىرنوۋنى ئىزدەيسىز؟ دەپ سورىدى. مەن: ئىسىم فامىلىسىنى ئۇقمايدىكەنمەن، ساشىنىڭ دادىسى ئىكەنلىكىنلا

بىلىمەن، دېدىم. موماي ماڭا: سىمىرنوۋ 42-نومۇرلۇق ئۆيىدە، دېدى. شۇنىڭ بىلەن، مۇشۇ ئۆيگە كەلدىم.

— قەدىرلىك يۇرى پاۋلوۋىچ، ئېيتقانلىرىڭىز توغرا. مېنىڭ ئۆيۈم 42-ئۆي، فامىلەم سىمىرنوۋ، ساشانىڭ دادىسى بولىمەن. مانا، هازىر هەممە نەرسە ئېنىق بولدى، سىز باشقا سىمىرنوۋنى — ئېگور مىخايلوۋىچ سىمىرنوۋنى ئىزدەيدىكەنسىز، ئۇ ئىلھىكتر ئېنژېنېرى، ئۇنىڭ ئۆيى ئوچىنچى ئىشكىتە، داشۆدە ئوقۇيدىغان ساشا دەپ ئوغلى بار، يېقىندا توي قىلمىش. ئۇ بەك ئوبدان يىگىت.

ئىككىمىز بىر-بىرىمىزگە قارىشىپ، ئەھۋالنى ئۇقۇپ ئىختيارسىزلا قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتۇق.

خوشلىشىدىغان چاغدا، يۇرى پاۋلوۋىچ:

— مېنىڭ ئادرېسىمنى ئېسىڭىزدە تۇتۇۋېلىڭ، نىكولاي ئۇۋانوۋىچ. سىزنىڭ خانىمىڭىز بىلەن بىللە قىزىمنىڭ تويىغا قاتنىشىپ بېرىشىڭىزنى ئىنتايىن قارشى ئالىمەن. — دېدى.

— ياخشى كۆڭلىڭىزگە كۆپ رەھمەت، مەنمۇ سىزنى پۈتۈن ئائىلىڭىز بىلەن قوشۇپ قىزىمنىڭ تويىغا تەكلىپ قىلىمەن. ئادرېسىم، هە راست، ئادرېسىمنى بىلىسىز.

(«ياشلارغا ئائىت ئەسەرلەردىن تەرجىمىلەر» ژۇرنىلىنىڭ 1988 - يىللىق 1 - سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: **خۇدابەردى خېلىل**

تەرجىمە مۇھەررىرى: **ئابدۇللا ئابلىز**

«قىرىق بەرىنچى»دىكى ھېسسىيات بىلەن ئەقىلنىڭ توقۇنۇشى

جالاڭ دەن

مۇھەررىردىن: «قىرىق بەرىنچى» پوۋېستىغا ئاساسەن ئىشلەنگەن شۇ ناملىق فىلىم ئېلىمزدە 60 ـ يىللاردا "ئىنسان تەبىئىتى نەزەريىسىنى تەرغىپ قىلغان"، "سىنىپىي كۈرەشنى يوقاتقان چىقارغان" "زەھەرلىك چۆپ" دەپ تەنقىدلەنگەنىدى. بۇ ھەقتىكى تەنقىدىي ماقالە شىنجاڭدىكى ئۇيغۇرچە چىقىدىغان بەزى ژۇرناللاردىمۇ ئېلان قىلىنغان. بۇ ئەسەرنى بىز تۆۋەندە تونۇشتۇرغان ماقالىنىڭ ئاپتورى "ئىنقىلابىي ئەدەبىياتقا ۋەكىللىك قىلغۇچى ئەسەرلەردىن بىرى" دەپ ھېسابلىغان. ماقالىدا تونۇشتۇرۇلغان ئەسەر ۋەقەلىكىگە ئاساسەن، كىتابخانىلار بۇ ئەسەرنىڭ قانداق ئەسەر ئىكەنلىكىگە باھا بېرىشته پايدىلىنىار دېگەن مەقسەتته، ماقالىنىڭ ئازراق قىسقارتىلغان تەرجىمىسىنى ھەرقايسىڭىزلارغا تەقدىم قىلدۇق.

(1)

ئەدەبىياتنىڭ ئەڭ تۈپ ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچى ھېسسىيات، ئادەمنىڭ ھېسسىياتىدۇر. ھېسسىيات ــ ئەدەبىيات ئۇچۇن ھاۋا، ئۇنىڭسىز ئەدەبىياتنىڭ ھاياتى تۈگەيدۇ.

"ئەدەبىياتنىڭ ئەڭ چوڭقۇر ئەھمىيىتى ئادەمنىڭ روھىي ھالىتىنى، ھېسسىياتىنى، ئىچكى دۇنياسىنى ئىپادىلەپ بېرىشته."

(براندېس: «19ـ ئەسردىكى ئاساسىي ئەدەبىي ئېقىم»)

ئەما نوقۇل ھېسسىيات ئەدەبىياتنىڭ مەزمۇنى بولالمايدۇ. ھەددىدىن ئارتۇق ھېسسىيات بىلەن بېزەلگەن ئەدەبىيات قۇرۇق، بوش، ساختا ئەدەبىيات بولىدۇ. ئەدەبىياتنىڭ مېغىزى ئەقىل، ئىدىيە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئەدەبىيات ئادەمشۇناسلىقتۇر. ئادەم شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلۇغكى، "ئۇ، بىر تەرەپتىن، ھېسسىياتقا بېرىلىدۇ، يەنە بىرتەرەپتىن، ئۆزىنى مەڭگۈلۈك چۈشەنچە دەرىجىسىگە كۆتۈرىدۇ، ئىدىيە ئۇ ئەركىنلىك ساھەسىگە كۆتۈرىدۇ، ئەركىنلىك ئادەتتە ئەقلىيلىقنى مەزمۇن قىلىدۇ: مەسىلەن، ھەربىرتىكى ئەخلاق ۋە پىكىردىكى ھەقىقەت." (گېگېل) شۇڭا، ئادەمنى چىن ئەكس ئەتتۈرمەكچى بولغان ئەدەبىياتنىڭ ئادەمنىڭ ھېسسىياتىنى بەھۇزۇر قوبۇل قىلىپ تۇرۇپ، ئەينى ۋاقىتتا ئادەم ھېسسىياتىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىدىن ھاسىل بولغان ئەقلىنى رەت قىلىشى مۇمكىن ئەمەس. ئەدەبىياتتا ھېسسىيات بىلەن ئەقىل يۈكسەك دەرىجىدە بىرلىككە كېلىشى لازىم.

تولستوي سەنئەتنىڭ ھەقىقىي ئىدىيىنى ھېسسىيات ئارقىلىق كۆرسىتىپ بېرىشتە دەپ ھېسابلىغان.

دېمەك، ئىدىيە جەزمەن ھېسسىيات شىرنىسىگە تويۇنغان بولىدۇ.

جەنۇبىي سۇلالىلەر زامانىسىدا ئۆتكەن ئەدىب لىيۇشىمۇ "ھېسسىيات ئەسەرنىڭ ئۇزۇنلۇقى، ئەقىل ئەسەرنىڭ كەڭلىكى بولۇر" دېگەن.

ھېسسىيات بىلەن ئەقىل بىرلەشكەندىلا، چىن ۋە جانلىق سەنئەت دۇنياسى بولىدۇ.

مانا مۇشۇنداق دۇنيانى سوۋېت يازغۇچىسى لاۋرېنيوۋنىڭ «قىزىق بىرنەچچە» پوۋېستىدىن تاپالايمىز.

كۆچىلۈك ھېسسىيات بىلەن چوڭقۇر ئەقىل بۇ پوۋېستتا گاھ ئاشكارا، گاھ يوشۇرۇن ھالەتتە شۇنداق چىڭ بىرىكىپ كەتكەنكى، بىر-بىرىنى ئۆزلەشتۈرۈۋالغان، ئاخىر ئەقىل ھېسسىياتنىڭ كاشىلىسىدىن قۇتۇلۇپ چىققان، نەتىجىدە ئېتىش ئېغىر كەلگەن بىر پاي ئوقنى قەتئىيلىك بىلەن ئېتىش كۆرۈنۈشى بارلىققا كەلگەن.

ئويلاپ باققىنىمىزدا، ھېسسىيات بىلەن ئەقىلنىڭ بىر-بىرىگە ئۇرۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان كۆزىچاقناتقۇچى ئۇچقۇننىڭ ۋە قەلب تېمىغا چۈشكەن مەردلىك ئەكس ساداسىنىڭ كۆكۈل تۆرىدىن كەتمەنلىكىنى بىلىمىز.

ئەنە شۇنداق قىزغىنلىق ۋە مەردانىلىق «قىزىق بىرنەچچە»غا ھاياتىي كۈچ قوشقان.

تۆۋەندە ئەسەردىكى باش قەھرىمان، قىزىل ئارمىيىنىڭ قىز جەڭچىسى ماليوتكىنا مۇجەسسەملەشكەن ھېسسىيات بىلەن ئەقىل توقۇنۇشى توغرىسىدا تەھلىل يۈرگۈزىمىز.

(2)

«قىزىق بىرنەچچە» سوۋېت ئەدەبىياتىدا بالدۇر بارلىققا كەلگەن ئەسەرلەردىن بىرى، ئىنقىلابىي ئەدەبىياتقا ۋەكىللىك قىلغۇچى ئەسەرلەردىن بىرى. ئەمما بۇ ئەسەردە "ئىنقىلاب" دېگەن سۆز قۇرۇق ۋەز، نەزەرىيە ۋە ئۇقۇم ئارقىلىق شەرھلەنمىگەن، "ئىنقىلاب" دېگەن سۆزنىڭ چوڭقۇر مەنىسى يۈزە ۋە بۇرمىلاپ چۈشەندۈرۈلمىگەن. بۇ ئەسەردە غەلىتىدەك تۈيۈلىدىغان مۇھەببەت

تىراگېدىيىسى ئارقىلىق ئېنىق دەۋر بەلگىسى يەنى سوۋېت ئىتتىپاقىدا ئىچكى ئۇرۇش دەۋرىدە بولغان شىددەتلىك، ھايات-ماماتلىق سىنىپىي كۈرەش ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. ئەسەردە تېررورلۇق، ئاچارچىلىق، ۋاللىداپ تۇرغان قىلىچلار، ئېقىۋاتقان قانلار يېزىلىۋاتقان، بەلكى ئادەم، ئادەمنىڭ ھېسسىياتى تەسۋىرلەنگەن، گۈزەللىككە، مۇھەببەتكە تەشنا گۈلدەك قىزنىڭ كۆڭلى تەسۋىرلەنگەن.

ئەينى ۋاقىتتا، ھېسسىياتقا جور بولۇپ، دولقۇنلۇق، سۈزۈك ئېقىن ئاقىدۇ، مانا بۇ ئەقىل ئېقىنىدۇر.

بۇ ئەسەردە كۆچلۈك ھېسسىيات تەسۋىرلەنگەنۇ، ھېسسىيات بىلەن ئەقىلنىڭ توقۇنۇشى ئاخىرقى چەككە يەتكەندە، ھېسسىيات ئىككىلەنمەستىنلا ئەقىل دەرىجىسگە كۆتۈرۈلگەن.

بۇ ئەسەردە ئەقىل چاقىرىقى بولمىغىنىدا، مالىيوتكا مەڭگۈ ھېسسىيات بىلەن چىرمىلىپ قالار ئىدى، قەتئىيلىك بىلەن ملىتقنى بەتلەپ، ئۆزىنىڭ چۈشىنى ئۆزى بۇزمىغان بولاتتى.

ئادەم ھېسسىيات بىلەن ئەقىلنىڭ بىرلەشمىسىدۇر. بۇ ئەسەردە ئادەم، ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ھېسسىيات ۋە ئەقىل، ھېسسىيات بىلەن ئەقىلنىڭ گىرەلىشىشى، توقۇنۇشى ۋە بىر-بىرىگە جور بولۇشى يۈرەكلىك بىلەن، تولۇق يېزىلغاچقا، بۇ ئەسەر ئۆزىنىڭ قىياپىتىنى كۆرسىتەلىگەن.

(3)

ئۇنداق بولسا، ھېسسىيات دولقۇنى، ئەقىل پەللىسى ۋە ھېس-

سىيات بىلەن ئەقىلىنىڭ توقۇنۇشى بۇ ئەسەردە ۋە باش قەھرىمان مالیوتکدا قانداق کونکرېت ئىپادىلەنگەن؟

ئالدى بىلەن، ئەسەردىكى تەرتىپ بويىچە، مالیوتکدا ئىپادىلەنگەن ئەقىل ئىزلىرىنى تاپايلى.

مالیوتکا "يەتتە يېشىدىن تارتىپ تاراق-تاراق كىلیونكا ئىشتان كىيىپ، مايلىق ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ، 12 يىلغىچە بىلىق ئادالغان" چېغىدا، نامراتلىق ۋە ئېغىر ئەمگەك ئۇنىڭ ئەقلىنى ئاچقۇزمىغان، بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئەقلى ئۇچەككە كىرىپ كەتكەنىدى.

ئەمما، شەھەر-يېزىلاردا قىزىل ئارمىيىگە پىدائىيلارنى قوبۇل قىلىش باشلانغان چاغدا، ئۇنىڭدا ئەسلىدە بار بولغان سىنىپىي خۇسۇسىيەت ئۇنىڭ ئۇچەككە كىرىپ كەتكەن ئەقلىنى دەرھال ئويغىتىدۇ-دە، مۇھەببەت-نەپرىتى ئېنىق بولغان سىنىپىي ئاڭ ئۇنىڭ ئۆزىنى قىسمىغا مەلۇم قىلىشنى مۇقەررەرلىككە ئايلاندۇرىدۇ. مانا بۇ ئاڭ ئۇنىڭدا كېيىنكى كۆنلەردە مۇستەھكەم ئەقلىنى بارلىققا كەلتۈرگەن بىخ ئىدى.

"ئەمگەكچىلەر كاپىتالىستلارنى تەلتۆكۈس يېڭىشى كېرەك" دېگەن ئېنىق ئىنقلابىي داۋالى شۇ دەۋرلەردە ناھايىتى ئاددىي ۋە ئومۇمىي داۋالى ئىدى، بۇ داۋالى مالیوتکىنىڭ يۈرىكىنى تېز تىترەتكەن ھەمدە قەلبىدە زور ئەكس سادا قالدۇرغان، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى راسا لەرزىگە سالغانىدى. مانا شۇ ئاددىي چاقىرىق بويىچە، مالیوتکا يولداشلىرى بىلەن بىللە قانلىق جەڭلەرگە باردى، يۈرەكلىك ئېلىشىدۇ، ئۆزىنىڭ ئەقلىنى پولات ۋە قان بىلەن ئاچىدۇ ۋە مۇقىملاشتۇرىدۇ، ئۇ بولسىمۇ جەڭچىگە خاس يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق، ئىنقلابىي ئىشلارغا بولغان چەكسىز ئېتىقاد ۋە ساداقەت،

دۇشمەنلىگە بولغان سىنىپىي ئۆچمەنلىكىنى ئۆتۈر. مانا بۇ بىر جەڭچىدە بولۇشقا تېگىشلىك ئەقىل.

شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، ۋولگا بويىدا بېلىق ئادالايدىغان كەمبەغەللىك قىزى قىزىل ئارمىيىسىنىڭ مەيدانى مۇستەھكەم باتۇرى بولۇپ قالدى.

مالیوتكا ئۇرۇشتا ماھىر بولۇپ، ئاقلارغا رەھىم قىلمايدۇ، 40 دۇشمەن ئۇنىڭ ئوقىنى يەپ ئۆلىدۇ. مالیوتكا ئەسىرگە چۈشكەن ئاقلار جۈڭۈپىينى بۇيرۇققا بىنائەن ئېلىپ ماڭىدىغانىدا، ھېچبىر ئىككىلەنمەيلا جۈڭۈپىينى باغلايدۇ ھەمدە ئۇنى قېچىپ كەتمىسۇن دەپ ئارغامچىنىڭ بىر ئۇچىنى ئۆزىنىڭ تېنىگە باغلۇالىدۇ. بۇ چاغدىكى ئاقلار جۈڭۈپىينى ئۇنىڭ ئۈچۈنۇ ئېيتقانىدا، دۇشمەن سىنپىنىڭ بەلگىسىدىنلا ئىبارەت ئىدى، مالیوتكىنىڭ چۈشەنچىسىدە دۇشمەن دېمەكلىك رەزىللىك دېمەكلىك ئىدى، شۇڭا مالیوتكا ئاقلار جۈڭۈپىينىڭ كۆك كۆزىگە سەپسالمىغان. مالیوتكا بىلەن جۈڭۈپي ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت يالاپ ئېلىپ ماڭغۇچى بىلەن ئېلىپ مېڭىلغۇچى ئوتتۇرىسىدىكى تەلتۆكۈس ۋە ئادەتىلاشتۇرۇلغان مۇناسىۋەت ئىدى؛ قىز جەڭچىلىك بۇرچىنى ئەستايىدىل ئادا قىلۋاتاتتى. جۈڭۈپىينى ئېلىپ كېتىۋاتقانىدا، قولۇاقىنى بوران ئۇرۇۋەتكەن، ئۇلار ئىككىسى يالغۇز ئارالغا ئېقىپ بېرىپ قالغان چاغدىمۇ، دەسلەپتە مالیوتكىنىڭ ئەقلى ئۇستۇن كەلگەن، ئۇ كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ، جۈڭۈپىيدىن پەخەس بولغانىدى. ماغدۇرسىزلىق، ھارغىنلىق ۋە ئۇمىدسىزلىك ئاسارىتىدىن قۇتۇلالمای تۇرسىمۇ، مالیوتكا ئېغىر مىلتىقىنى ئۆزى كۆتۇرۇپ، سەنتۇرۇلۇپ يۇرۇپ مېڭىشقا رازى بولىدۇكى، ئاقلار جۈڭۈپىينىڭ مىلتىقىنى مەن كۆتۇرۇۋالای

دېگەن تەكلىپىنى رەت قىلىدۇ. "ملتقىنى ساڭا بەرسەم بولمايدۇ، چۈنكى ماڭا ۋەزىپە يۈكلەنگەن." ئۇنىڭ قەلبىدە ياڭرىغان سادا ئەنە شۇ ئىدى.

مۇشۇنىڭغىچە مالىيوتكا ئىزچىل تۈردە ئەقىل يولىيورۇقنىڭ مەزمۇنىنى سەگەكلىك بىلەن ئادا قىلىپ كېلىدۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن، ئەقىل سىمفونىيىسىنىڭ بىرىنچى داستانى يېزىلىپ بولغاندەك، ئەقىل ھېسسىياتقا ئورۇن بېرىدۇ. ئەقىلنىڭ "يەر ئاستىغا ئۆتۈشى"گە ئەگىشىپ، ھېسسىيات گەۋدىلىنىپ چىقىدۇ. قاقاس ئارال ئىختىيارسىز ھېسسىيات بىلەن ئەقىلنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرىدۇ-دە، نامسز سۇ بۆلگۈچ بولىدۇ. ئادەمىلەردىن، جەمئىيەتتىن، كۆرەشتىن يىراق بولغان قاقاس ئارالدا، ساپ ۋە خۇش ھىد ھېسسىيات ھاۋاسى ئاسمانغا كۆتۈرۈلىدۇ-دە، ئوق دورىسىنىڭ پۈرىقى پۈرىمايدىغان بۇ ئارال ئاسمىنىغا تارقىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، مالىيوتكىنىڭ ھەربىي چاپىنى يېپىپ تۇرغان، ئۇرۇش توزاڭلىرى بوغۇپ قويغان قەلبىدە مۇھەببەت، ئاق كۆڭۈللۈك ھېسسىياتى ئويغىنىدۇ، تەۋرەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۆلۈم، يالغۇزلۇق ۋە ئەستىن چىقىرىشقا ياندىشىپ مۇھەببەت ھەققىدىكى چۆچەك دۇنياغا كېلىدۇ.

بۇ چۆچەكنىڭ بارلىققا كېلىشى دەرھاللىقتا تۈيۇقسىز بولۇپ قالغانىدەك بىلىنىدۇ، ئوبدان ئويلاپ كۆرىدىغان بولساق، ئۇنداق ئەمەس. چۈنكى، مالىيوتكا ھەم جەڭچى، ھەم قىز، ئۇنىڭدا مۇشۇ ئىككى ياقلىملىق بار.

بۇ قىز خىيالپەرەس، رومانتىك قىز، ئۇنىڭ بالىلارچە ۋە سۆيۈملۈك شېئىرى ئۇنىڭ ئۆز ئېتىقادىنىڭ قىزغىن ئىزاھى ۋە يېڭى ھاياتقا ساپ دىل بىلەن تەلپۈنۈشى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇ بۇرۇن

ئۆزىنىڭ شېئىرىي تۇيغۇغا تولغان قىزغا خاس تەبىئىتىنى قان ۋە ئوتتىن ھاسىل بولغان ئىنقىلابقا ئاكتىلىق تۇردە بويىۇندۇرغان، خالاس. شۇڭا، ئۇ ئادەم ئايا‌غ باسمىغان كىچىك ئارالغا كېلىشتىن بۇرۇن، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا جەڭچىلىك مەجبۇرىيىتى تىك قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان، جەڭچىگە خاس ئەقىل ئاساسىي ئورۇندا تۇرغان، ھېسسىيات ئىرىقى بولسا كۆكلىدە شىر-شىر ئېقىپ تۇرغان.

كىۋتۇلمىگەندە، دېڭىز دولقۇنىنىڭ زەربىسى ئۇنى ناتونۇش بىر مۇھىتقا پۈتۈنلەي ئاشلايدۇ.

ئۇ دەقىقەت بىلەن قارىغىنىدا، مۇھىت ئۆزگەرگەن؛ كىچىك، قاقاس ئارال كۆكۈلنى غەش قىلىدۇ؛ زىمىستان شامىلى ھۆۋلايدۇ، ئەتراپىتا ئادەمزات يوق. بۇ يەر ئەمدى ھايات-ماماتلىق سىنىپى كۈرەش بولىدىغان مەيدان ئەمەس، كۆز ئالدىدىكى ئۇزاققا سوزۇلغان، تېپىنچ، تۇپتۇز دېڭىز ساھىلىدىن يىراقلارغا سوزۇلغىنىمۇ دېڭىز بىلەن ئاسمان بىرلىشىپ كەتكەندەك كۆرۈنىدىغان پايانسىز دۇنيا. ۋاراڭ-چۇرۇڭ، كۈرەش-تالاشتىن ئايرىلغاندىن كېيىن، ئۇ ئېپتىدائىي قاقاسلىققا كىرىپ قالغانىدەك بولۇپ قالدۇ؛ ئۇنىڭغا يەر بىلەن ئاسمان ئارىلىقىدىكى ھەممە نەرسە غايىب بولغانىدەك، ئادەتىلىشىپ كەتكەنىدەك، پەقەتلا ئاقلار ئوفىتسېرى بىلەن ئىككىسلا قالغانىدەك، نوقۇل مەنىدىكى ئادەم-ئەر ۋە ئايال قالغانىدەك بىلىنىدۇ. بىر-بىرىنى يوقتىشتىن ئىبارەت سىنىپىي مەقسەت ھايات قېلىش يولىدىكى كۈچلۈك ئارزۇغا، تەبىئەتكە قارشى كۈرەش قىلىش يولىدىكى ئورتاق مەقسەتكە ئايلىنىدۇ، بىشىغا تەڭ چۈشكەن كىۋن، ئورتاق تەقدىر ئۇلارنى بىر-بىرىگە مەھكەم باغلايدۇ. قارشىلىق پەسىيىدۇ، ئۆچمەنلىك بارا-بارا يوقلىدۇ، ئىجتىمائىي

جاۋابكارلىق سۇسلىشىدۇ. ئەقىل توختاپ قېلىشقا ئۆزى تىلتۇمار سىزىدۇ، ھېسسىيات غۇنچىلىرى پورەكلەيدۇ.

مالىيوتكا قىزىتمىسى ئۆرلەپ، سەكراتقا چۈشكەن ئاقلار جۇڭخېينى ئىنسانىلىق نۇقتىسىدىن، ئايالىلارغا خاس مېھىر، ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن مىڭبىر جاپادا قۇتۇلدۇرىدۇ، ئورتاق ياشاش، ئورتاق تۇرمۇش كەچۈرۈش داۋامىدا، مالىيوتكىدا بۇ كۆك كۆز جۇڭخېيغا مۇھەببەت تۇيغۇسى ئويغىنىدۇ. زۇمرەتتەك كۆل سۇيىمگە ئوخشايدىغان بۇ كۆك كۆزلەردە مالىيوتكىنىڭ گۈزەللىك ۋە مۇھەببەتكە بولغان پۈتۈن تەلپۈنۈشى ۋە تەشنالىقى توپلانغانىدەك بولىدۇ، ئۇ گويا بىرىنچى مۇھەببەت بوسۇغىسىغا قەدەم تاشلىغاندەك، بۇ تىنىق كۆك كۆزلەرگە مەپتۇن بولىدۇ. تۇنۇگۈن بۇ ئىككىيلەن بىر-بىرىدىن ھەزەر ئەيلەيدىغان ۋە بىر-بىرىگە ئۆچ دۇشمەن بولغان بولسا، بۈگۈن بىر-بىرىدىن ئايرىلماس ئاشىق-مەشۇق بولۇپ قالىدۇ. بوران-چاپقۇن ئۇلارنىڭ بىر-بىرىگە دۇشمەن بولۇپ قېلىشىدىكى سەۋەب-لەرنى ئۇچۇرۇپ كېتىدۇ، جىمجىت-تىنچسىز دېگىز بويىدا، جىمجىت تۇرغان كىچىككىنە ياغاچ ئۆيدە مۇھەببەت ئاساسلىرى رەتلىك تىزىلىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن، ئەسلىدە مالىيوتكىنىڭ قولىدا ئۆلۈشكە تېگىشلىك قىرىق بىرىنچى ئادەم خۇددىي چۆچەكلەردىكىدەك، مالىيوتكىنىڭ تۇنجى يىگىتى بولۇپ قالىدۇ.

مالىيوتكىنىڭ "پۈتۈن ھاياتىي ئۇ ئادەمنىڭ شۇ كۆزلىرى، كۆك كۆزلىرى سەۋەبىدىن نۇرلىنىدۇ."

مالىيوتكىنى خۇشاللىق ۋە بەخت چۈمكەيدۇ، بۇ چاغدا ھېسسىيات راسا ئەۋجىگە چىقىدۇ.

ئەمما، بۇ ھال مۇشۇ چاغدا ئەقلىنىڭ چارىسىز قالغانلىقىنى بىلدۇرمەيدۇ. ھېسسىيات راسا دولقۇنلىنىۋاتقاندا، ئەقلىمۇ ئۆز مەجبۇرىيىتىنى تەرىشىپ ئادا قىلىدۇ، ھېسسىياتنىڭ يۆنىلىشىنى سەگەكلىك بىلەن تەكشەيدۇ، شۇنىڭ بىلەن ھېسسىياتنى پرىنسىپلىق ھېسسىياتقا ئايلاندۇرىدۇ. بۇ مۇھەببەت قاقاس ئارال بىلەنلا چەكلىنىدۇ، قاقاس ئارالنىڭ تېشىدىكى ھاياتقا چېتىلغاندا بولسا، بۇ مۇھەببەتكە دەز كېتىدۇ. بىر قېتىم پاراڭلىشىۋاتقاندا، ئاقلار جۈكۈيىي ئۆزىنىڭ سىنىپىي تەبىئىتىنى ئاساس قىلىپ، قىزىل ئارمىيىنى ۋە قىزىل ئارمىيىنىڭ كۈرىشىنى قارىلايدۇ ۋە سۆكىدۇ، مالیوتكىنى ئىنقىلابتىن ۋاز كېچىشكە جېنىنىڭ بېرىچە كۈشكۈرتىدۇ، مەن بىلەن بىللە بايقاشتا، ئازادە تۇرمۇش كەچۈرۈپ، ئېكسپىلاتاتسىيە قىلغۇچىلارنىڭ تۇرمۇشىنى كەچۈرۈشكە ئۇندەيدۇ، ئەمما، بۇ چاغدا ئەقىل مەردلەرچە ئوتتۇرىغا چىقىپ، ھېسسىيات ئېقىنىنىڭ مەيلىچە ئېقىشىنى توسىدۇ ۋە رەھىمسىز بىر تەستەك سېلىش بىلەن جاۋاب قايتۇرىدۇ. بۇ چاغدا كۆتۈرۈلگەن قول جۈكۈپىنىڭ سۆيگىنىنىڭ قولى بولماسلىقى، مۇقەددەس ۋە سادىق جەڭچىنىڭ قولى ئىدى.

مانا بۇ ھېسسىيات بىلەن ئەقلىنىڭ توقۇنۇشىدىن چاچرىغان ئۇچقۇن.

كەينىدىنلا ھېسسىيات بىلەن ئەقلىنىڭ توقۇنۇشى ئەڭ يارقىن، ئەڭ ئۆتكۈر بولىدىغان پەيت كېلىدۇ.

يىراقتىن كېلىۋاتقان پاراخوت بۇ ئىككىيلەنگە ھاياتلىق ئۈمىدىنى بېغىشلايدۇ، ئەينى ۋاقىتتا ئاشكارا كۈرەش، دۇشمەنلىك، قارشىلىق، چىقىشالماسلىق...قاتارلىق ئۇلارغا خېلىدىن بېرى ناتونۇش بولۇپ قالغان نەرسىلەرنىمۇ ئېلىپ كېلىدۇ. مانا شۇ قىسقىغىنا ۋاقىت ئىچىدە،

ئۇلارنىڭ تىنچ مۇھەببىتى تەڭپۇڭلۇقنى يوقىتىدۇ، قىڭغىيىدۇ، ئۇلاردا دەرھال سىنپىي ئاڭ ھازىر بولىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئىككىسى باشقىدىن ئېلىشىدۇ، بىرى دۈشمەن، بىرى ئىنقىلابىي جەڭچى سۈپىتىدە تىركىشىدۇ. شۇڭا، ئاقلار جۈڭۈپىي گۇلقەقەلىرى ئېچىلىپ ئاقلارنىڭ يېقىنلاپ كېلىۋاتقان پاراخوتىغا قاراپ يۈگۈرۈپ، ئۆز لاگېرىغا ئۆزىنى ئاتقاندا، مالىيوتكا جەڭچىگە خاس مۇقەددەس بۈرچ ۋە قىزغا خاس پۈتۈن جاسارەت-غەيرەت بىلەن غاچىدە ملتىقىنى قولىغا ئالىدۇ. يەر-جاھاننى زىلزىلىگە كەلتۈرگەن ملتىق ئاۋازى بىلەن تەڭ، مالىيوتكىنىڭ تاقىر ئاراللىدا ئورناتقان زەڭگەر مۇھەببەت بىناسىمۇ بىردىنلا ئۆرۈلۈپ، قۇمغا ئايلىنىدۇ.

مالىيوتكا ئاتقان ئوق مۇھەببەت ۋە نەپرەت بىلەن تولغان ئوق. بۇ بىر پاي ئوقنىڭ ئىتتىلىشى ئارقىسىدا، ئۇزاقتىن بېرى كەسكىن بولۇپ كەلگەن ھېسسىيات بىلەن ئەقىل ئارىسىدىكى توقۇنۇش ئاخىرلاشىدۇ.

مەپتۈن قىلارلىق كۆك كۆزلۈك دۈشمەن ئاخىر مالىيوتكىنىڭ ئوقى ئاستىدا ئۆلگەن قىرىق بىرىنچى دۈشمەن ئەسكىرى بولۇپ قالىدۇ. ئەقىل بۇ چاغدا تولۇق غەلىبە قىلىدۇ. ئەمما، ئۇنىڭغىمۇ يېنىك چۈشمەيدۇ، ھېسسىيات ئۇزاقىچە بېسىلماي، ناله-پەريات ئىچىدە شكايەت قىلىدۇ:

"مەن نېمە قىلۋاتىمەن؟ ئاھ، مېنىڭ — كۆك كۆزلۈكۈم!..."

پوۋېست مۇشۇ يەردە تۈگەيدۇ. ھالبۇكى، كىشىلەر ۋاي ئېسىت دېگىنىدىن كېيىن، ھېسسىيات بىلەن ئەقىلنىڭ ساداسى ئۆكسىمەيدۇ، يەنىلا بىر-بىرىگە گىرەلىشىپ كېتىدۇ ۋە بىر-بىرى بىلەن توقۇنۇشۇپ تۇرىدۇ.

هېسسىيات بىلەن ئەقىلنىڭ توقۇنۇشى «قىرىق بىرىنچى» پوۋېستىنىڭ ئاساسىنى قۇرغان. بۇنىڭدىن بىز ئادەمنىڭ ئىچكى دۇنياسىنىڭ تۆۋەندىكى ھەرىكەتىنى كۆرەلەيمىز، ئادەم قەلبىنىڭ ئازابلىق تارتىشۇاتقانلىقىنى قولىمىز بىلەن تۇتۇپ بىلەلەيمىز.

ھېسسىيات بىلەن ئەقىل ئوتتۇرىسىدىكى رەسمىي سىناق ئالدىدا، ھېسسىيات بىلەن ئەقىل ئوتتۇرىسىدىكى كەسكىن توقۇنۇش داۋامدا، مالىيوتكا قەتئىيلىك بىلەن ھېسسىياتنى گۇمران قىلىپ، ئەقلىنى يۆلىدى، بىر ئادەم ئۇچۇن ئېيتقاندا، مانا بۇ سەلتەنەتلىك ئۇلۇغلۇقتۇر.

مالىيوتكا ئاخىر ھېسسىيات دائىرىسىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ، ئەقىل قۇياشى پارلاق نۇرىنى چاچقان كەڭ دالىغا چىقتى. چۇنكى، شۇ دەۋرنىڭ ئۆزىگە ئالدى بىلەن جەڭچى دېگەن نامنى بەخش ئەتكەدىلىكىنى مالىيوتكا ئېنىق بىلەتتى.

(«سوۋېت ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ
1988 - يىللىق 4 - سانىدىن)

تەرجىمە قىلغۇچى: ئايشەم تاۋار

سوۋېت ئەدەبىياتىنىڭ 1987-يىلىدىكى ئەھۋالى توغرىسىدىكى قاراشلار

سوۋېت ئىتتىپاقىدا "ئاشكارىلاش" ۋە "دېموكراتىيىلەشتۈرۈش" فاكتورىنى يولغا قويۇلغاندىن بۇيان، سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئەدەبىيات ساھەسىدە يېڭىلىك، جانلىقلىق ئەھۋالى بارلىققا كەلدى. 1987-يىلى ئىلگىرىكى بىرنەچچە يىللىق تەرەققىيات ئاساسىدا يەنە دولقۇن كۆتۈرۈلدى، بۇنىڭ ئاساسىي ئىپادىلىرى مۇنۇلار: (1) 20-يىللاردا يېزىلغان بىر تۈركۈم ئەسەرلەر كىتابخانىلار بىلەن تۇنجى قېتىم يۈز كۆرۈشتى؛ (2) سوۋېت ئىتتىپاقى كوممۇنىستىك پارتىيەسىنىڭ 20-قۇرۇلتىيىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن يېزىلغان بىرمۇنچە ئەسەرلەر، مەسىلەن، رىباكوۋنىڭ «ئاربات پەرزەنتلىرى» دېگەن ئەسىرىگە ئوخشاش ئەسەرلەر تېخى بۇلتۇر ئېلان قىلىنىش پۇرسىتىگە ئىگە بولدى؛ (3) ئىقتىساد يۈكسەلمەي توختاپ قالغان مەزگىلدىكى ئەھۋاللارنى چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرۈپ بەرگەن بەزى ئەسەرلەرمۇ ئۇزاقتىن بېرى كىتابخانىلار بىلەن يۈز كۆرۈشەلمىگەنىدى، بۇ ئەسەرلەرمۇ بۇلتۇر ئېلان قىلىندى؛ (4) ئۆتكەن يىلى يەنە بىر قىسىم ئەسەرلەر پۈتۈشى بىلەنلا ئېلان قىلىنىپ، كىتابخانىلار بىلەن يۈز كۆرۈشتى؛ (5) كىشىلەر سوتسىيالىزم، ستالىن، مىللىي مەسىلە، ئىجتىمائىي ئىگىلىك ۋە روھىي قىياپەت مەسىلىلىرىنىڭ تەرەققىيات ئىستىقبالى مەسىلىسى

قاتارلىق بىر قاتار مەسىلىلەرگە قارىتا ئوخشاش بولمىغان قاراش ۋە پوزىتسىيىدە بولدى، كىشىلەر ئارىسىدا ئىدىيە ۋە ئەدەبىيات جەھەتلەردە كۆرەش بولدى؛ (6) كەڭ كىتابخانلار ئەدەبىي ژۇرناللارغا كەڭ تۈردە قىزىقىدىغان بولدى، ئەدەبىي ژۇرناللارغا مۇشتەرى بولغۇچىلارنىڭ سانى شىددەت بىلەن كۆپەيدى، كىتابخانلاردىن كەلگەن خەتلەرمۇ ھەسسىلەپ ئاشتى.

سوۋېت ئىتتىپاقىدىكىلەرنىڭ بۇلتۇر ئەدەبىيات جەھەتتە كۆتۈرۈلگەن كېچىك دولقۇنىنىڭ پايدىسى ۋە زىيىنى ھەققىدىكى قارىشى خىلمۇ خىل بولدى. كىتابخانلار، يازغۇچىلار ۋە ئوبزورچىلارنىڭ كۆپىنچىسى سوۋېت ئەدەبىياتىنىڭ 1987 - يىلىدىكى يۈقىرىدا بايان قىلىنغان ئەھۋالغا قارىتا مۇئەييەنلەشتۈرۈش ۋە قوشۇلۇش پوزىتسىيىسىدە بولدى، ئۇلار: "1987 - يىلى ئەدەبىيات جەھەتتە مول ھوسۇل ئېلىنغان يىل بولدى، بۇ ئىسلاھات (سوۋېت ئىتتىپاقىدا چىقىدىغان ئۇيغۇرچە گېزىت - ژۇرناللاردا "ئۆزگەرتىپ قۇرۇش" دەپ قوللىنىلمۇاتىدۇ. ــ مۇھەررىردىن) فاكتىنىڭ رېئال مېۋىسىدۇر"؛ "1987 - يىلى كىتابخانلارنىڭ تازا ئامىتى كەلگەن بىر يىل بولدى، شۇنچە كۆپ ئەدەبىي ئەسەرلەر يارىتىلمىغان بولسا، تۇرمۇش تولمۇ مەنىسىز ئۆتكەن بولاتتى"؛ "بۇلتۇر ئېلان قىلىنغان ئەسەرلەرنى كۆرۈپ، ئۇلۇغ سوۋېت ئەدەبىياتىنىڭ دەۋرۋازىسى بىزگە كەڭ ئېچىۋېتىلگەنلىكىنى ھېس قىلدۇق"؛ "بۇ ئەسەرلەردىن ئۆزىمىزگە تايانچ ئىزدىيەلەيمىز ۋە تاپالايمىز" دەپ ھېسابلاشتى؛ ئۇلار ئۆتكەن يىلدىكى زور ۋەقەلەر "ئەسەرلەرنى چوڭ ھەرپىلەر بىلەن يازىدىغان نەشرىيات خادىملىرىنىڭ بارلىققا كەلگەنلىكى"، "ئەدەبىياتنىڭ 'شەخسكە چوقۇنۇش' قا، ستالىنىزمغا ۋە ستالىنىنىڭ

ژوراۋانلىق سىياسىتىگە قارشى كۈرەش ئېلىپ بارغانلىقى"، "سۆز ئەركىنلىكىگە ئېرىشكەنلىك"① بولدى دەپ قارىدى. ئۇنىڭغا يىلى ئېلان قىلىنغان نادىر ئەسەرلەر ھەققىدە توختالغاندا، بىرمۇنچە كىشىلەر: ئۇنىڭغا يىلى ئېلان قىلىنغان ئەسەرلەرنىڭ ھەممىسى ياخشى ئەسەرلەر، ئۇلارنىڭ ئاپتورلىرى "ئەڭ ياخشى" ئەسەرنى كۆرسىتىپ بېرىش تەس دەپ قارىدى. يەنە بەزىلەر بولسا ئۇنىڭغا يىلى ئېلان قىلىنغان ئەسەرلەرنى مۇئەييەنلەشتۈرۈش بىلەن بىر ۋاقىتتا، گەۋدىلىك بەزى ئەسەرلەرگە ئالاھىدە باھا بېرىپ، ئۇنىڭلىرىنىڭ بۇ ئەسەرلەرنى ئوقۇغاندىن كېيىنكى تەسىراتىنى سۆزلەپ ئۆتتى. ھەمىدىن كۆپ ئالقىشقا ئېرىشكەن ئەسەرلەر ئايتماتوۋنىڭ «قىيامەت»، رىباكوۋنىڭ «ئاپاربات پەرزەنتلىرى»، دۇدىنسېۋنىڭ «ئاق خالات»، پېرىستاۋكىننىڭ «ئالتۇن شەپەق بۇ يەردە تۇنەيدۇ»، تۇراردوۋسكىنىڭ «ئەسته قالدۇرۇش ھوقۇقى»، موزايېۋنىڭ «يېزىدىكى قىزىل گىگىتلەر»، بېكنىڭ «يېڭىدىن ۋەزىپىگە تەيىنلىنىش»، پلاتونوۋنىڭ «يەر ئوقۇرى»، راسپۇتىننىڭ «ئوت ئاپىستى»، ئەخمەتوۋانىڭ «تەسەللى بېرىش»، تىرغونوۋنىڭ «غايىب بولۇش»، گرانىننىڭ «ياۋا كالا»، بىتوۋنىڭ «پۇشكىننىڭ ئۆيى»، بۇرگاكوۋنىڭ «قارا نىيەت» دېگەن ئەسەرلىرى ھەمدە شېرباكىننىڭ «چېرنوبىل» دېگەن ئەسىرى بولدى.

يازغۇچى ئاۋتورۇس مۇنداق دېدى: "«قىيامەت»، «ئاپاربات پەرزەنتلىرى»، «ئاق خالات»، «ئالتۇن شەپەق بۇ يەردە تۇنەيدۇ» دېگەن ئەسەرلەر سوۋېت ئەدەبىياتىدا يېڭى سەھىپە ئېچىپ، كىشى

① مەقالىلەر سوۋېت ئىتتىپاقىدا چىقىدىغان «ئەدەبىيات» گېزىتىنىڭ 1988 ـ يىللىق 1 ـ سانىدىن ئېلىندى، تۆۋەندىمۇ شۇنداق.

لەزنى سوتسيالىستنىڭ رېئالىزم ئاساسىدىكى ئىجادىيەت ئۇسۇلىنى يېڭىچە نەزەر بىلەن تەتقىق قىلىش ھەم كۆپ يىل داۋام قىلغان دوگمىچىلىقنىڭ ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى."

لاتۇنيە يازغۇچىسى پېتېرس: "«قىيامەت» ۋە «ئاربات پەرزەنتلىرى» جەمئىيىتىمىزنى يېڭى بىر باسقۇچقا كۆتۈردى" دېدى.

يازغۇچى بېكوۋ: "ئۆتكەن يىلدىكى ئەڭ چوڭ ئىش «ئاربات پەرزەنتلىرى» دېگەن ئەسەرنىڭ مەيدانغا كەلگەنلىكى بولدى. بۇ ئەسەرنىڭ ھەممە ئارتۇقچىلىقلىرىنى دېمەيلا قويايلى، ئۇنىڭ ئېلان قىلىنغانلىقىنىڭ ئۆزىنىلا ھەرقانچە مۆلچەرلىۋەتسەكمۇ ئاشۇرىۋەتكەن بولمايمىز. بۇ ئەسەر دەۋرنىڭ سىمۋولى، شۇنداقلا ئەدەبىياتنىڭ سىمۋولى بولدى" دېدى.

ئوبزورچى شىدېروۋ مۇنداق دېدى: "ئۆتكەن بىر يىل تەڭدىشى يوق بىر يىل بولدى! «ئاربات پەرزەنتلىرى» دېگەن ئەسەر مەملىكىتىمىزدىلا ئەمەس، پۈتۈن دۇنيادىمۇ كىتابخانلارنى ئالاھىدە قىزىقتۇردى. مېنىڭچە، بۇ رومانىنىڭ مەيدانغا كېلىشى ئىجتىمائىي ۋەقە خاراكتېرلىك ئىگە، چۈنكى بۇ ئەسەر سوۋېت ئەدەبىياتى ئىچىدە زور روھىي سغىمچانلىقتا ئىگە بولغان، تارىخىتكى ھەقىقىي ستالىننىڭ ئوبرازىنى يارىتىشقا تۇنجى بولۇپ تىرىشقان ئەسەر ھېسابلىنىدۇ. رىباكوۋ بۇ ئەسەرنى يېزىپ چوڭ خىزمەت كۆرسەتتى. بەزى ئەدىبلەرنىڭ بۇ كىتابنىڭ 'بەدئىيلىكى مۇكەممەل بولماي قالغان' جايلىرى توغرىسىدا نېمىلەرنى دېيىشىدىن قەتئىينەزەر، رىباكوۋ قانداقلا بولمىسۇن قەتئىي ئىرادىگە كېلىپ، بۇ كىتابنى يېزىپ ئېلان قىلدى".

بەزى كىتابخانلار «ئاربات پەرزەنتلىرى» دېگەن ئەسەرگە باھا

ببرىپ مۇنداق دېدى: "كىشىنى ھەسرەتكە سالىدىغان، چىنىلىق ئەكىس ئەتتۈرۈلگەن بۇ ئەسەر قۇربان بولغانلارنى تىرىلدۈرەلمەسمۇ، كىشىلەرنىڭ قەلبىدىكى جاراھەتكە داۋا بولالايدۇ." "بۇ روماندا تارىخىي چىنلىق جەھەتتە بەزى سەۋەنلىكلەر ساقلانغان، بەلگىلىك دەللىلەش كەم بولغان (بۇ كىشىنى تولىمۇ ئەپسۇسلاندۇرىدۇ) بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا مول بەدىئىي ئىپادىلەش كۈچىگە ئىگە كاتتا ئەسەر ھېسابلىنىدۇ." "ئاپتورنىڭ ئاساسلىق تۆھپىسى ستالىنىڭ ھەقىقىي ئوبرازىنى ياراتقانلىقىدۇر."

يازغۇچى پروخنوۋ مۇنداق دېدى: "«يەر ئۇقۇرى» ۋە «دېڭىزدىن يېڭى كۆتۈرۈلگەن قۇياش» دېگەن ئەسەرلەرنىڭ مەيدانغا كېلىشى مەن ئۈچۈن ئەڭ زور كۈتۈلمىگەن ئىش بولدى. بۇ ئىككى ئەسەردە بىزنىڭ ئەمەل قىلىشىمىز تەلەپ قىلىنغان ئەخلاق، ئېستېتىكا ۋە سەنئەت پرىنسىپلىرى گەۋدىلەندۈرۈلگەن."

يازغۇچى ئاستافىيېۋ تۇرادۇسكىنىڭ "ئەستە قالدۇرۇش ھوقۇقى" دېگەن ئەسىرىنىڭ ئېلان قىلىنغانلىقى ئۈتكەن يىلقى چوڭ ئىش دەپ قارىدى. يازغۇچى نوۋىچېنكو بۇ ئېئىسرنى قايتا-قايتا ئوقۇپ چىققانلىقىنى، ئوقۇۋاتقىنىدا ھاياجانلانغانلىقىنى تىنىقى ئىنتىكلەپ ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرالمىغان چاغلىرىنىڭمۇ كۆپ بولغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ "بۇ دۇنياداً ياشاۋاتقان بىزلەر ئۈچۈن سۆزلەيدىغان شائىرلار مۇشۇ ئەۋلاد كىشىلىرى ئىچىدە ئىلگىرى بار ئىدى، ھازىرمۇ بار ئىكەن (!!!)" دەپ باركالا ئېيتتى.

بەزىلەر «ياۋا كالا» دېگەن ئەسەر ئېيسل ئەسەر؛ «ئاق خالات» دېگەن ئەسەرنىڭ بىزىلغانلىقى ئىجتىمائىي-سىياسىي مۇھاكىمە تېپىدىكى رومانلارنى ئۆل قىلىپ پەلسەپە بىناسى قۇرۇپ چىقىش جەھەتتىكى

سناق بولدى؛ «پۇشكىننىڭ ئۆيى» دېگەن ئەسەرنىڭ ئاپتورى ئۆز قۇرداشلىرىنىڭ تەقدىرىنى تارىخ ئارقىلىق بىلدۈرگەن "ئەقلىي" (پەل-سەپئوى ئەمەس) رومان يېزىپ چىقىشقا ئۇرۇنغان؛ «ئالتۇن شەپەق بۇ يەردە تۇنەيدۇ» دېگەن ئەسەر ئادەمدە كىشىنى ھەيران ئۇ ھەس قالدۇرىدىغان تەسىر قالدۇرىدۇ دېيىشتى....

شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، خېلى كۆپ كىشىلەر سوۋېت ئەدەبىيا-تىنىڭ 1987 - يىلدىكى ۋەزىيىتىگە قارىتا ئىنكار قىلىش پوزىتسىيىسىدە بولدى. ئالايلۇق، بەزى كىتابخانلار: "ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلۇا-تىدۇ، ئەمما نادىر ئەسەرلەر يەنىلا كۆپ چىقمايۋاتىدۇ. مەن ھەر يىلى 275 رۇبلى خەجلەپ قەرەللىك ژۇرناللارغا مۇشتىرى بولۇۋا-تىمەن، شۇنىسى «ھېكايىلەر گېزىتى» دە ۋە باشقا چوڭ تېپتىكى قەرەللىك ژۇرناللاردا، ئەمەلىيەتتە، ئوقۇغۇدەك نەرسە يوق. بۇ گېزىت - ژۇرناللارغا چاكىنا، مەزمۇنسىز ئەسەرلەر ياكى ئۇمىدسىز - لىككە تولغان ئەسەرلەرمۇ بېسىلۋاتىدۇ" دېدى. يەنە بىر كىتابخان: "ئومۇمەن ئېيتقاندا، ئەدەبىياتنىڭ ئۆتكەن يىللىق ئەھۋالى كىشىنى ئۇمىدسىزلەندۇردى، «يەر ئوقۇرى» دېگەن ئەسەرنى ھەقىقىي ئەدە-بىي ئەسەر، ھەقىقىي تۇرمۇش ئەكس ئەتتۈرۈلگەن ئەسەر دېيىشكە بولغاندىن باشقا، ئۆتكەن يىلى بىرمۇ ئېسىل ئەسەر چىقمىدى" دېدى. ئۇ يەنە يازغۇچىلارغا: "ئاشۇ ئەرزىمەس ئىشلار يېزىلغان ئەسەرلەر بىلەن ماختىنىپ، پۈتۈن دۇنياغا داۋراڭ سالغۇچىلىكى بارمۇ؟" دەپ كايىدى. بىر ئايال كىتابخان مۇنداق دېدى: "مەن بۇ يىل 24 ياشقا كىردىم، يېقىنقى يەتتە يىلدىن بېرى بىرمۇنچە كىتابلارنى ئوقۇدۇم، كلاسسىك ئەدەبىيات بىلەن ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى ئوتتۇرىسىدا روشەن پەرقلىنىپ قالغانلىقىنى

بارغانسېرى هېس قىلماقتىمەن: كلاسسىك ئەسەرلەردە كىشىدە چوڭقۇر تەسىر قالدۇرىدىغان، ئالىيجاناب، گۈزەل، جانلىق شەخسلەرنىڭ ئوبرازى يارىتىلغان، ئۇلار ھەقىقىي ئۇلۇغۋار كۆرۈش نىشانىغا ئىنتىلىدىغان، جانلىق پىكىر قىلىدىغان شەخسلەردىن ئىبارەت، ھازىرقى زامان ئەسەرلىرىدىچۇ؟...ئىشلەپچىقىرىش ۋەزىپىسىنىڭ ئورۇندىلىشى ياكى ئەرنىڭ خوتۇنى بىلەن ئاشنىسى ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت تەسۋىرلىنىدىغان تېمىلاردىن باشقا چوڭقۇراق تېمىلار بىلەن ئەسەر يازغىلى بولمامدىكەن؟ نېمە ئۈچۈن ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى كىشىلەرنى ئىنتىلىشكە چاقىرمايدۇ ياكى ئىنتىلمەسلىككە چاقىرىدۇ؟ مەن ئۆتكەن يىلى «قىيامەت» دېگەن ھەقىقىي كىتابنىلا ئوقۇدۇم."

يازغۇچى ۋ. بېلوۋ مۇنداق دېدى: "مېنىڭچە، ئەدەبىيات جەھەتتە ھېچقانداق ئالاھىدە ئىش بولغىنى يوق، ئىلگىرىكى ئەسەرلەردىمۇ، يېڭىدىن ئىجاد قىلىنغان ئەسەرلەردىمۇ شۇنداق. مېنىڭچە، ئېكولوگىيە تېمىسىدىكى ئەسەرلەرنىڭ، مەسىلەن، زالىگىننىڭ ماقالىسىنىڭ ئېلان قىلىنىغانلىقىنى زور ۋەقە دېيىشكە بولىدۇ، ئەمما بۇنى سەنئەت ھادىسىسى دېگەندىن كۆرە، ئىجتىمائىي-سىياسىي ھادىسە دېگەن تۈزۈك."

ئوبزورچى گۇشېۋ مۇنداق دەيدۇ: "شۇنى كۆپچىلىكنىڭ سەمىگە سىلپ قويۇش مەجبۇرىيىتىمىز باركى، ھەقىقىي ئۇلۇچەم بىلەن ئېيتساق، ئۆتكەن يىلى «يەرئوقۇرى»نى ۋە ئۇنىڭدىن تۆۋەنرەك قاتلامدا تۇرىدىغان باشقا بىرنەچچە ئەسەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا، سەنئەتكارلىرىمىز ھېچ قانداق مەشھۇر ئەسەر يارىتالمىدى. ھازىرقى زاماندىكى نەسرىلەر ئىچىدە تېخى ھەممە ئېتىراپ قىلغۇدەك ئىنتايىن گەۋدىلىك ئەسەرلەر چىققىنى يوق، بۇنداق ئەسەرلەر پات ئارىدا

دىلا بارلىققا كەلسەكەن دېيىشكىمۇ بولمايدۇ، چۈنكى تۇرمۇشنىڭ ھەممە تەرەپلىرىدە تۈپتىن ئۆزگىرىش بولدى، ئۆزگىرىش بولمىغان نەرسىلەر يوق دېيەرلىك."

بەزىلەر باشقىلار بىردەك ماختىغان ئەسەرلەر توغرىسىدا ئوخشاش بولمىغان قاراشلارنى ئوتتۇرىغا قويىدى. لوبانوۋ مۇنداق دېدى: "مەن «قىيامەت» دېگەن ئەسەرنى ئانچە ياقتۇرمايمەن. مېنىڭچە، بۇ ئەسەر دۇنيا كىتابخانلىرىغا يۇزلەنگەن بولسىمۇ، بەس-مۇنازىرە ئۇستىدىكى ئەسەر." «ئەدەبىيات گېزىتى»نى ئوقۇپ تۇرىدىغان ئۇسوۋۇا مۇنداق ھېسابلىدى: "«ئاربات پەرزەنتلىرى» دېگەن ئەسەر ھەققىدە تالاش-تارتىش بار: ستالىن توغرىسىدىكى بابلارنىڭ ھۆجەت ئاساسى كەم، مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان نەرسىلەرمۇ ئازلىق قىلىدۇ. بۇ ئوبراز ئاپتورنىڭ تونۇشى ۋە تەسىراتى ئاساسىدا يارىتىلغان، بۇ ئەھمىيەتكە ئۇيغۇنمۇ؟"

بەزى ئەدەبىيات-سەنئەت ئوبزورچىلىرى سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىدە ئۆتكەن يىلى بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارغا تەمكىن پوزىتسىيە تۇتتى. بۇ ئىشلار ئۇلارنى تېخىمۇ كۆپ ئويغا ۋە ئەندىشىگە سېلىپ قويدى. ئۇلار ئويلىغان ۋە ئەندىشە قىلىۋاتقان مەسىلىلەر، يىغىنچاقلىغاندا، تۆۋەندىكى جەھەتلەردە كۆرۈلدۇ:

1. ئۇزاقتىن بېرى ئېلان قىلىنىش مەنئىي قىلىنىپ كەلگەن ئەسەرلەرنىڭ ئېلان قىلىنغانلىقىغا دائىر مەسىلىلەر:

بىرىنچىدىن، بەزىلەر مۇنداق دەپ قارىدى: بۇ ئەدەبىيات جەھەتتىكى قەرزنى قايتۇرغانلىقتۇر، شۇڭا، ئۇنى ئەدەبىيات جەھەتتىكى ئۇچقاندەك ئىلگىرىلەش دەپ قاراشقىمۇ، "قەرەللىك ژۇرناللارنىڭ داغدۇغا پەيدا قىلىشى" دەپ قاراشقىمۇ بولمايدۇ. بۇ ئارىلىقتا

تىسگى ئۆتكۈنچى دەۋردىن، شۇنداقلا تەبىئىي بىنسپ ئۆتۈشكە تېگىشلىك جەريانلىرىنلا ئىبارەت. كىتابخانلارنىڭ كۆزىنى قالغان ئەسەرلەرنى كۆرۈشكە تەشنا بولۇشى چۈشىنىشلىك. ئىككىنچىدىن، بەزىلەر بۇنىڭلىق بىلەن بىر قاتار مەسىلىلەرنىڭ كېلىپ چىقىشىدىن ساقلىنىش كېرەكلىكىنى كۆپچىلىكنىڭ سەمىگە سىلىپ قويىدى، بۇ مەسىلىلەرنىڭ بىرى يېڭى ئەسەرلەر بىلەن كونا ئەسەرلەر سەھنىپە تالىشىپ قېلىش مەسىلىسى. بەزىلەر، 20، 30 يىلنىڭ ئالدىدا يېزىلغان، ئىلان قىلىنىش ئالدىدا تۇرغان ئەسەرلەر يېڭىدىن يېزىلغان نەسىرلەرنىڭ ئىلان قىلىنىشىغا دەخلى يەتكۈزەرمۇ دېگەن ئەندىشىدە بولدى. «يېڭى دۇنيا» ژۇرنىلىنىڭ باش مۇھەررىرى زالىگىنىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا، "بىز ژۇرنالالارنى تاپشۇرۇۋالغاندا ھېساب دەپتىرىگە ئوخشىتىپ قويىساق بولمايدۇ. بۇگۈنكى كۈندە ئەدەبىياتنىڭ بۇگۈنگە خاس تەرەققىيات جەريانى بولىدۇ. بۇ جەريان ئەكس ئەتتۈرۈلۈشى كېرەك." يەنە بىر مەسىلە، بەزى يازغۇچىلار ئۆز ئەسەرلىرىنىڭ خەت سانىنى ۋە تارقىتىلىش مىقدارىنى ئاشۇرۇش مەقسىتىدە، كىتابخانلارنىڭ غەلىتە نەرسىلەرگە قىزىقىدىغان روھىي ھالىتىگە ماسلىشىش ئۈچۈن، ئەسەرلىرىگە ستالىن، ژىدانوۋ ياكى كاگانوۋىچقا دائىر مەزمۇنلارنى سەۋەبسىزلا قوشۇپ قويۇۋاتىدۇ. ئۇچىنچى بىر مەسىلە، بەزىلەر بۇنداق ئەسەرلەرنىڭ ئاپتورلىرى كېيىن دانىشمەن بولۇۋالدى دېيىشۇاتىدۇ. ئۇلار ئوبراز-لىق قىلىپ:"بەزىلەر تولىمۇ غەلىتە ئىش قىلىۋاتىدۇ. ئۇلار پويىز كېتىپ بولغاندىن كېيىن قول پۇلاڭشىتىۋاتىدۇ. پويىز قوزغالمىغان چاغدا قول پۇلاڭشىتقان بولسا، نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى-ھە! بىز شۇنداق قىلامدۇق؟" دېدى. يەنە بەزىلەر بۇ مەسىلىگە مۇناسىۋەتلىك

بولغان بەزى غەلتە ئەھۋاللار ئۈستىدە پىكىر بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: "كىشىلەر تەكرار-تەكرار ئوقۇپ كەتكەن، چەت ئەللەردىمۇ كىشىلەر ئاللىبۇرۇن بىلىپ كەتكەن «پۇشكىننىڭ ئۆيى» دېگەن ئەسەرنى ئۆتكەن يىلقى ئەسەر دېيىش كۇلكىلىك ئىش. پلاتونوۋنى ھازىرقى زامان يازغۇچىسى دەپ قاراش ئۆزىنىڭ ئۆزى ئۆچۈنمۇ، بىز ئۆچۈنمۇ ھاقارەت." زالىگىن يۇقىرىقى مەسىلە ئۈستىدە توختىلىپ مۇنداق دېدى: "مېنىڭچە، ھازىر بەزى نەسىرلەر بەدئىيلىكىگە ئەمەس، ئۆزىدىكى ئۇچۇرلارغا تايىنىپ غەلىبە قازىنىۋاتىدۇ، بۇنداق غەلىبە ۋە ئۇنىڭ كىتابخانىلارنى قىزىقتۇرۇشى ئۇزاق داۋام قىلالمايدۇ. چۈنكى كىشىلەر ئىشنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى بىلگەن ھامان بۇنداق رومانلار، بولۇپمۇ تارىخىي ھۇججەتلەرنى ئاساس قىلىپ ئەمەس، شەخسنىڭ تونۇشى ۋە تەسىراتىغىلا ئاساسەن يېزىلغان ئەسەرلەر ئۆز ئەھمىيىتىنى يوقىتىدۇ."

2. ئەدەبىيات-سەنئەت سىياسىتى ۋە نەشرىياتچىلىق-تارقىتىشقا دائىر مەسىلىلەر:

بۇ مەسىلە يۇقىرىقى مەسىلە بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك. ۋەزىيەتنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ئەگىشىپ، بەزى ئاپتورلارنىڭ سىياسىي مۇھاكىمە خاراكتېرلىك ماقالىلەرنى يېزىشقا كۆچۈشى ئەيىبلىك ئىش ئەمەس. ئەمما، بۇنىڭغا ئەگىشىپ نەشرىيات-تارقىتىش ئورگانلىرىدا بەزى قاملاشمىغان ئىشلار كۆرۈلۈشكە باشلىدى. ئوبزورچى گۈشېۋ مۇنداق دېدى: "ھازىر ماۋزۇ ھەممىنى بەلگىلەۋاتىدۇ، تارقىتىلىش مىقدارى ھەل قىلغۇچ يۇنىلىش بولۇپ قېلىۋاتىدۇ، سىياسىي مۇھاكىمە خاراكتېرلىك ماقالىلەر ئالدىنقى ئورۇندا تۇرۇۋاتىدۇ." ئۇ، ھازىرقى گۇللىنىش ھەقىقىي گۇللىنىش ئەمەس، سەنئەت

سۈپىتى ۋە مەدەنىيەت زەربە يەۋاتىدۇ، پۈتكۈل ئەدەبىيات زىيانغا ئۇچراۋاتىدۇ ھەتتا نابۇت بولۇۋاتىدۇ، دەپ قارىدى ھەمدە ئەدەبىيات ـ سەنئەت سىياستى مەسلىسى ۋە نەشرىياتچىلىق ـ تارقىتىش مەسلىسى ئۈستىدە يەنە بىر قېتىم مەخسۇس مۇھاكىمە ئېلىپ بېرىش تەكلىپىنى بەردى.

3. ئەدەبىيات ـ سەنئەت قوشۇنىنىڭ ئىتتىپاقلىقى مەسلىسى:

مۇنازىرە قوزغىغان بەزى ئەسەرلەر ئارقا ـ ئارقىدىن ئېلان قىلىنىۋاتقاندىن كېيىن، سوۋېت ئىتتىپاقىدا ئىنتايىن جىددىي ۋەزىيەت شەكىللىنىپ، كىشىلەر روھىي جەھەتتە بىر ـ بىرىگە قارىمۇقارشى بولغان ئىككى لاگېرغا ئايرىلدى. ھەر كىم بۇ قارىمۇ قارشىلىقىنىڭ ئۆز پىكرى ئاساسىدا بىرلىككە كېلىشىنى ئارزۇ قىلدى. گۈشېۋ مۇنداق دېدى: "بۇ ۋاقىتتا مەدەنىيەتكە دائىر بەزى ئالىي پرىنسىپلارنى قوغداش بەكمۇ قىيىنغا توختايدۇ، چۈنكى بۇنداق قىلغاندا، ئاممىنىڭ غەزەپ ـ نەپرىتىنى قوزغاپ قويىدىغان، ئاخىر ئۆزىگە بالا تېپىۋالىدىغان خەتەرگە يولۇقىدىغان گەپ." ئۇ مۇنداق دەپ قارىدى: "مەسىلىلەر ئۆتكۈرلۈك بىلەن ئوتتۇرىغا قويۇلغان، كىشىنى ھەسرەتلەندۈرىدىغان ئەدەبىي ئەسەرلەرنى مۇئەييەنلەشتۈرگەن ۋاقىتتا، ئۇلارنىڭ رېئال بەدىئي ئالاھىدىلىكىنىمۇ تەھلىل قىلىپ كۆرۈش كېرەك، شۇنىمۇ يۈرەكلىك ھالدا ئېتىراپ قىلىش كېرەككى، مەدەنىيەتنىڭ چىن مەنىسى ئۇنىڭ سول تەرىپىدىمۇ، ئوڭ تەرىپىدىمۇ ئەمەس، ھەتتا ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدىمۇ ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ئىچىدە، چوڭقۇر قاتلىمدا." ئوبزورچى شىدېروۋ مۇنداق دېدى: "ھازىر، دېموكراتىيىلەشتۈرۈش مەنتىقىسىگە ئاساسەن، يازغۇچىلارنى يولداشلارچە، ئاشكارا سۆھبەتلىشىش كەيپىياتى ئىچىدە ئىتتىپاقلاشتۇرۇشقا

ئىمكانىيەت بار ۋە شۇنداق قىلىش كېرەك. كۆپچىلىكنىڭ بىر قاتار پرىنسىپال مەسىلىلەرگە بولغان پىكرىدە ئىختىلاپ بولۇشى قورقۇنچلۇق ئىش ئەمەس، ئېغىزدا ئىجادىيەت ئىدىيىسىنى بىرلىكە كەلتۈرۈش كېرەك دەپ قويۇپ، ئىش يۈزىدە ئازارلىقلارنى كېڭەيتىۋېتىش قورقۇنچلۇق. بىز بۇلتۇر بەزى ژۇرنالىلاردا (مەسىلەن، «ياش گۇۋاردىيە»دە) ئېلان قىلىنغان تەنقىدىي ماقالىنى ئەسلەپ باقىدىغان بولساقلا شۇنى كۆرۈۋالالايمىزكى، ماقالىنىڭ ئاپتورى بەزىلەر بۆلگۈنچىلىك قىلىۋاتىدۇ دەپ تەھدىت سالغان، ئەمەلىيەتتە ئەدەبىيات ـ سەنئەت جەھەتتىكى دېموكراتىيىلەشتۈرۈش جەريانى بىلەن سەنئەت تالانتى ئوتتۇرىسىدىكى رىقابەتنى بۇراش تەكلىپىنى بەرگەن. بۇنداق قىلىشتا قانداقتۇ بىر سىر بولماستىن، يۇقىرىنى كۆچلۈك ئىنكاس قايتۇرۇپ، سوتسىيالىزم ۋە ئەمەلىيەت، سوتسىيالىزم تارىخىغا دائىر تۈپ مەسىلىلەر توغرىسىدىكى مۇنازىرىنى ئاخىرلاشتۇرۇشقا مەجبۇرلاش مەقسەت قىلىنغان."

4. ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئوبزورچىلىقى مەسىلىسى:

هازىر ئەدەبىي ئوبزورچىلىقتا ساقلىنىۋاتقان مەسىلىلەر مۇنۇلار: بەزى ئوبزورچىلار جامائەت پىكرىنىڭ بېسىمىدىن قورقۇپ، ئۆزىنىڭ ھەقىقىي ئوي ـ پىكىرلىرىنى ئېيتالمايۋاتىدۇ. ئوبزورچى لانشكوۋ، جامائەت پىكرى جەھەتتىكى بېسىمنىڭ رەھىمسىزلىكى شەخسكە چوقۇنۇش جەھەتتىكى بېسىمنىڭ رەھىمسىزلىكىدىن قېلىشمايدۇ، دەپ قارىدى ۋە مۇنداق دېدى: "ھازىر بەزىلەر ستالىننى سەلبى جەھەتتىن چوقۇنۇشقا تېگىشلىك شەخس قىلىپ قويماقچى بولۇۋاتىدۇ. ئۇنى ھەممە ئەسكىلىكلەرنى قىلغان ئەبلەخ دەپ قاراۋاتىدۇ، ئۇلار ستالىننى شەخسكە چوقۇنۇش ئەۋج ئالغان دەۋردىكىدەك بىزنىڭ

ئىدىيۇى ئېگىمىزنى يەنە داۋاملىق بوغدىغان شەخسكە ئايلاندۇرۇپ قويماقچى." شۇ سەۋەبتىن، گۈشىۋ مۇنداق دېدى: "ئەدەبىي تەنقىدنىڭ رولى زور! ئۇنىڭ ۋەزىپىسى باتۇرلۇقنى، ھەتتا قەھرىمانلىقنى ئىپادىلەشتىن ئىبارەت. ئاممىنىڭ قۇيرۇقچىسى بولۇپ قالماسلىق كېرەك، ئىلگىرى مەبۇتقا چوقۇنغاندەك يېڭى مەبۇتنىڭ ئايىغىغا يىقىلغان بىلەن بولمايدۇ، رېئاللىقتىكى ھەممە ئىشلارغا كۆز يۇمماسلىقىمىز، راست گەپ قىلىشىمىز كېرەك."

گۈشىۋ مۇنداق دېدى: "توپ سۆزلەۋاتقاندا، زېۋىس سۈكۈتتە تۇرۇۋالىدۇ، دېگەن گەپ بار. بۇ گەپنىڭ خەت مەنىسىمۇ بار، سىمۋوللۇق مەنىسىمۇ بار. ھازىر ئەدەبىياتنىڭ ئېچكى قىسمىدا توپ پىكىر بايان قىلىۋاتىدۇ، شۇڭا زېۋىس مىجەز كىشىلەر، بولۇپمۇ ياشلار ئانچە كۆزگە چېلىقمايۋاتىدۇ."

لانىشكوۋ تۆۋەندىكى ئەھۋالنى مىسال كەلتۈرۈپ چۈشەندۈردى: "بىزنىڭ ھازىر ئايرىم ئەرباباللارنىڭ تارىخنى تەتقىق قىلىۋاتىمىز دېگىنىمىزدىن پۈتكۈل دەۋرنى تەتقىق قىلىۋاتىمىز دېگىنىمىز تۈزۈك. شۇڭا، بىز ستالىننى تەتقىق قىلغاندا بىر خىل ئۇسۇلنى قوللىنىپ، باشقىلارنى تەتقىق قىلغاندا باشقا بىر خىل ئۇسۇلنى قوللىنىدىغان بولساق، يېڭى ھەققەت دېگەننى زادىلا ئوتتۇرىغا قويالمايمىز. مەسىلەن، رىباكوۋ تەسۋىرلىگەن كىروۋ: ئامال قىلىپ ستالىننى ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىۋەتكىلى بولغان بولسا ياخشى بولاتتى، ستالىننى باش شۇجى قىلىپ سايلاش بەك خاتا بولغان جۇمۇ! دەپ ئويلايدۇ. ئەمما، كىروۋنىڭ 1930-يىلىدىن باشلاپ يازغان نەرسىلىرىگە قاراپ باقىدىغان بولساق، ئۇنىڭ بۇخارىن، رىكوۋ ۋە تومىسكىلارنى تروتسكىنى جازالىغاندەك جازالاشقا چاقىرىق قىلغان-

لىقىنى كۆرىسمىز. يەنە ئالايلۇق، 1927-يىلى ستالىن سوۋېت ئىتتىپاقى كومپارتىيىسىنىڭ 15-قۇرۇلتيىدا سۆز قىلغاندا، لېنىننىڭ ۋەسىيىتىنى ئېيتقان، لېنىننىڭ ستالىننىڭ باش شۇجىلىق ۋەزىپىسىنى ئۇلپ تاشلاش توغرىسىدا تەكلىپ بەرگەنلىكىنىمۇ ئېيتقان. ستالىن مەركىزىي كومىتېتنىڭ ئومۇمىي يىغىنىدا ئۆز ۋەزىپىسىنى ئۇلپ تاشلاش توغرىسىدا ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ ئىككى قېتىم ئىلتماس سۇنغان. هالبۇكى، رىباكوۋنىڭ رومانىدا باش قەھرىمان ساشا پانكراتوۋ بۇ ئىشنى 'مۇتلەق مەخپى' دەيدۇ". ئەمما، ئوبزورچى ئۇرنوۋ مۇنداق دەپ قارىدى: "هازىر سوۋېت دەۋرى باشلانغاندىن بۇيانقى ئەڭ مۇھىم تارىخىي دەۋرلەرنى بۇرمىلايدىغان يېڭى ئەھۋال كۆرۈلۈۋاتىدۇ. لېنىن روشەن هالدا لىبېرالىزملاشتۇرۇپ قويۇلۇۋاتىدۇ. لېنىن دېگەن ئىسىم بىلەن تەسۋىرلەنگەن شەخسلەر كۆپىنچە چېخوۋ تەسۋىرلىگەن زىيالىيلارغا ئوخشاپ كېتىۋاتىدۇ. بۇنداق لېنىن تارىختا بولمىغان. لېنىننىڭ روهىي قىياپىتى كىشىنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغان قىلىپ ۋە پۇچەك قىلىپ تەسۋىرلەنگەن." لانىشكوۋ مۇنداق دېدى: "ئوبزورچىلار يۇرەكلىك بولۇشى كېرەك. ئۆزلىرىنىڭ قارىشى جەمئىيەتنىڭ تەلىپى بىلەن زىت كېلىپ قالغان تەقدىردىمۇ، ئۇنى ئوتتۇرىغا قويۇۋېرىشى كېرەك. بۇ ئىش راسا دادىللىقنى تەلەپ قىلىدۇ. هازىر ستالىننى تىللاشقا، هەممە ئادەمگە يارايدىغان ئەسەرلەرنى ماختاشقا هېچقانداق دادىللىق كەتمەيدۇ."

5. هازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ ئىستقبالى مەسىلىسى:

سوۋېت ئەدەبىياتى مۇنبىرىدە ئۆتكەن يىلى بارلىقا كەلگەن ئەھۋال سوۋېت ئىتتىپاقى كومپارتىيىسىنىڭ 20-قۇرۇلتيىدىن كېيىن بارلىققا كەلگەن ئەھۋالغا ئوخشاپ كېتىدۇ. شۇ مەزگىلدىمۇ

بىرمۇنىچە يازغۇچىلار سىياسىي مۇھاكىمە خاراكتېرلىك ماقالىلەرنى يېزىشقا ئۆتۈۋالغاندى. ھەممىدىن بۇرۇن بۇنداق قىلغان كىشى ئۇيغۇچكەن، بۇنىڭدىن باشقا يەنە تېخنىدرىياكوۋ، تروپىپولىسكى، كارىنىن ۋە ھەرقايسى ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيەتلەردىكى بەزى يازغۇچىلارمۇ بار. زالىگىن مۇنداق دەپ قارىدى: بۇ دولقۇن ئىككى-ئۈچ يىلدىلا ئۆتۈپ كېتىدۇ، چۈنكى قىممىتى بار ئەمما ئېلان قىلىنمىغان ئەسەرلەرنىڭ ھەممىسى مۇشۇ مەزگىلدە كەينى-كەينىدىن ئېلان قىلىنىدۇ. كۆپچىلىك ئالغا قارىشى كېرەك. ئۇ مۇنداق دېدى: "«يېڭى دۇنيا» ژۇرنىلىنىڭ 88 — 89-يىلدىكى ھۆججەت خالتىسى توشۇپ قالدى، ئەمما بىز كۆپچىلىك ئېتىراپ قىلغان مەھھۇر يازغۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرىگە تەشنامىز. ھازىرقى زامان نەسرىلىرى دەل ھەممە كىشىگە تونۇشلۇق بولغان ۋە ھەممە كىشى ئىشىنىدىغان يازغۇچىلارنىڭ قولىدىن چىقىدۇ. ئۇلار ئايتماتوۋ، ئاستافىيېۋ، بېلوۋ، بونداربۇ، بېكوۋ، گېرانىن ۋە راسپۇتىنلاردىن ئىبارەت. بۇنىڭدىن باشقا شۇكشىن، ئابراموۋ، تربفونوۋ، تېخنىدرىياكوۋلارمۇ بار، ئەلۋەتتە. ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى ئۇلارنىڭ ئىجادىيەت پرىنسىپىنى تايانچ قىلىدۇ."

يۇقىرىقىلاردىن شۇنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، ھەرقانداق مەنىدىن ئېيتقاندا، 1987-يىلى سوۋېت ئەدەبىياتى مۇنبىرىدە بارلىققا كەلگەن جانلىنىش مەنزىرىسى كىشىنى خۇشال قىلىدۇ، بۇنداق دېيىشىمىزدىكى سەۋەب، 1987-يىلى بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار تەتقىق قىلىش، ئىزدىنىش ۋە پىكىر يۈرگۈزۈش ئۈچۈن كىشىلەرنى ئىنتايىن مول ماتېرىياللار بىلەن تەمىن ئەتتى. 1988-يىلى بىرىنچى پەسىلدىكى ئەھۋالدىن قارىغاندا، 1988-يىلى ۋەزىيەت تەرەققىياتى مۇشۇ

تەرىقدە داۋام قىلىدۇ. بىز قىزىقارلىق ئەسەرلەرنىڭ تېخىمۇ كۆپلەپ بارلىققا كېلىشىنى ئارزۇ قىلىمىز.

(«روسىيە ـ سوۋېت ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 1988 ـ يىللىق 4 ـ سانىدىن قىسقارتىپ تەرجىمە قىلىندى.)

تەرجىمە قىلغۇچى: **ئالىمجان سابىت**

تەرجىمە مۇھەررىرى: **ئابدۇللا ئابلىز**

ئەزدز كىتابخان:

سز مەجمۇئەمىزنىڭ مۇشۇ سانىنى ئوقۇۋاتقان چېغىڭىزدا، مەجمۇ-ئەمىزنىڭ تېما دائىرىسى كېڭىيىپ، سوۋېت ھېكايە-پوۋېستلىرىنى تونۇشتۇرۇشتىن باشقا، بۆلەك چەت ئەل يازغۇچىلىرىنىڭ ئەڭ ياخشى ھېكايە، پوۋېست، نەسىر، يۇمۇر...لىرىنمۇ تونۇشتۇرىدىغان مەجمۇ-ئەگە ئايلىنىپ بولغان بولىدۇ. مەجمۇئەمىزنىڭ مۇشۇ سانىغچە سزگە نۇقتىلىق ھالدا سوۋېت پروزىلىرىدىن نەمۇنىلەرنى تونۇش-تۇردۇق، سز بۇ 20 سانىدا بېرىلگەن ئەسەرلەردىن سوۋېت پروزى-چىلىقىنىڭ يېقىنقى ئومۇمىي ئەھۋالى، سوۋېت يازغۇچىلىرىنىڭ ھېكايە، پوۋېستلىرىنىڭ ئالاھىدىلىكى بىلەن بىرقۇر تونۇشۇپ چىقتى-ڭىز. سزنىڭ ئۇيغۇر پروزىچىلىقىنى گۈللەندۈرۈشكە خىزمەت قىلىشنى مەقسەت قىلىپ چىقىرىلىۋاتقان بۇ مەجمۇئەنى قىزغىنلىق ئوقۇپ كېلىۋاتقىنىڭىزغا رەھمەت. 21 - سانىدىن باشلاپ مەجمۇئەمىز سزگە جۇڭگو ۋە چەت ئەللەرنىڭ ئۇلۇغ بولارلىق ھېكايە، پوۋېست-لىرىنى، نەسىرلىرىنى... تەقدىم قىلىپ تۇرىدۇ، ئۆزىنىڭ قىزغارلىق سەھىپىلىرى ئارقىلىق سزگە يېڭى پىكىر ۋە ئىستېتىك زوق بەخش ئېتىشكە تىرىشىدۇ.

مىللەتلەر ئەدەبىياتى ئۇيغۇر تەرىپى بۆلۈمىدىكى يولداشلار مانا شۇنداق تىرىشچانلىقلار ئارقىلىق قولىڭىزغا يەتكۈزۈپ بېرىۋاتقان ۋە بېرىدىغان «گۈلىستان» مەجمۇئەسىنىڭ سزنىڭ ئوبدان دوس-تىڭىز بولۇپ قالغانلىقى، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ ئوبدان دوستىڭىز بولۇپ قالىدىغانلىقى كۆڭلىمىزگە ئايان بولۇپ تۇرۇپتۇ. تېخىمۇ كۆپ كىشىلەرنىڭ بولۇپمۇ ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرىنىڭ بۇ مەجمۇئەمىز بىلەن دوستلىشىشى ئۈچۈن، سزنىڭ بۇ مەجمۇئەنى كۆرۈشكە

ئىنتىزار بولغۇچىلارغا ئۇنى تونۇشتۇرۇپ، بىزگە يارەملىشىپ تېگىشلىك تەشۋىقاتچىلىق ئىشىنى ئىشلەيدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمىز.

مەجمۇئەمىزنىڭ ھەربىر سانىنى سېتىۋالغۇچىلار قانچە كۆپ بولسا، بىزنىڭ ئەمگىكىمىز شۇنچە قەدىرلەنگەن بولىدۇ. سېتىۋالماقچى بولغۇچىلار جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرىغا كىرسە سېتىۋالالايدۇ. بۇ مەجمۇئە بىر پەسلىدە بىر سان چىقىدۇ، ئۆز جايىدىكى كىتابخانىلاردىن ئالالمىغانلار مىللەتلەر نەشرىياتى بىلەن بىۋاستە ئالاقىلاشسىمۇ بولىدۇ.

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئابدۇللا ئابلىز
مەسئۇل كوررېكتورى: تۇرسۇن رەھىم

گۈلستان (20)

(سوۋېت پروزىسىدىن تەرجىمىلەر)

تۈزگۈچى، نەشر قىلغۇچى ۋە تارقاتقۇچى:
مىللەتلەر نەشرىياتى
ساتقۇچى: جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
باسقۇچى: مىللەتلەر باسما زاۋۇتى
1990 ـ يىل 2 ـ ئايدا 1 ـ قېتىم نەشر قىلىندى
1990 ـ يىل 2 ـ ئايدا بېيجىڭدا 1 ـ قېتىم بېسىلدى
باھاسى: 2.25 يۈەن

花　坛
（20）
（苏联小说选译）
（维吾尔文）
民族出版社编辑出版发行　各地新华书店经销
民族印刷厂印刷
开本：850×1168毫米 1/32　印张：9 1/2
1990年2月第1版
1990年2月北京第1次印刷
印数：0001—1,200册 定价：2.25元
ISBN 7—105—00785—0/I·158
民文　（维15）

ISBN 7—105—00785—0/I·158
英文 维(15) 定价：2.25元